

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 452.

781180

1133351

ס פ ר

מורה מורה

בו קבץ מחברו דעות הפלוסופים הקדמונים.

ומבין שורותם יצויר באור לדברי הנשר הגדול הפלוסוף האלהי רמב"ם ז"ל
בספרו הנכבד

מורה נבוכים

ושם עליהם נוספות וביאור דברים נפלאים מאוד.

גם לוית חן עשה לו בקצה המחברת, שלשה פרקים, בדברי חכמה ודעת שבעתים מזוקקים

בראשון

יסקול צמאזני שכלו דברי הפלוסופים צלמות האנושי והדקקות, שזכר הרמב"ם ז"ל.

ובשני

יתרן צטוצ עעס ודעת ספק עלום שנסתפק צו החכם הגדול מהר"ט אצן תצון ז"ל.

והשלישי

הכי נכצד צו יגלה שגיאות המעתיק החכם הכ"ל צלשון ערצני ותקונם, והקל על הקורא הצא
צטעריו — וצקופו ציאל צאל היעצ כל פרק ופרק צקלוד כמדן לפתוח עיני עוריס אשר לא
לאו אור, וכנזכיס המה צדקך.

הכינו וגם חקרו הרב החכם המפואר הפילוסוף האלהי מורנו ורבנו

שם טוב פלקיירא ז"ל

מחכמי ספרד אשר האיר פני תבל בחכמתו בשנת הארבעים לאלף הששי, ומעת ההיא
אשר כתבו המחבר עד היום, היה הספר הזה עוד בכתובים עצור ותתום באוצלות יחירי
עם סגולה.

גליתי עקרתיו והולאתיו לאור, אני הלעיר

מרדכי ליב

ב"ד משה ביסליביס ז"ל איש בראדי.

פרעסבורג

דחק אונד פֿעדלאג פֿאָן אַנטאָן ערלען פֿאָן שמיד, קאָניגלי פּריווילי בוכדרוקער.

Pressburg, Druck und Verlag von ANTON Edlen v. SCHMID, 1837.

Miss. Hannover

Mit Bewilligung der k. k. Hofcensur in Wien.

MORE HAMORE,
von Rabi Schem - tow Palkira.

מספר הבתים שתיים ועשרים

סימן להם ב"ך חותמין חברו

כמה"ר אהרן ב"ר מאיר זאול בריקה ז"ל.

ומשכנס חונים .	ברוס דעת עומדים	ביחד נצמדים	ידידי אל חומדים
ורועים בגנים .	בתוך בין רוחפת	בירם עוטפת	ונפשם נכספת
ובה תמיד חונים	מאירה כחמה	ודעה הרמה	בגנות החכמה
להרים גבנונים .	וכמלקוש מורה	אשר הוא כאורה	ומאמר המורה
ותרוד במעונים .	והנפש ישאיר	והשכל יפאיר	ועין הלב יאיר
יקדים מפנינים .	והבין סודותיו	והשיג חכמותיו	בדעת מעלותיו
נערים ווקנים .	להבין סוד הובו	ולעמוד במסיבו	זבול הפצם בו
לאדון האדונים .	ונכבד במקדש	ודובר סרה דש	והספר נקדש
ולו הכל פונים .	בסדור השוה	והאמתות מתוה	והוא מסיר מסוה
בקדמות מאמינים .	ומכחיש האספסוף	ותוכו סוד רצוף	והוא נופת רצוף
אמרים נעימים .	ואמרותיו טהורות	בחכמות ובתורות	והוא הפליא להורות
דברים נאמנים .	ודבר בנבואות	בלבו מובאות	ומראות החכמות
ספונים וצפונים .	מהפש במאור	ונוגה לו כאור	הוא אדיר נאור
וירכב על עננים .	בסולם המועלה	ולמרום עולה	וכל דו לו נגלה
כרובים שאננים .	שרפי כנפים	ורדה מחנים	נפתחו שמיים
ועליון עליונים	והשיג את כלם	בשכלו הנשלם	ידע כל נעלם
חדשים גם ישנים .	וברא כל נוצר	וידו לא תקצר	אשר הכל יצר
שעיפיו מוכנסים .	להכיר את קונו	ושכל טוב חנונו	בחרו צור הכינו
לרזים העמונים .	בשכלו המזומן .	בשירור נסמון	בכל ביתו נאמן
ורבן רבנים .	ומוזה בן מוזה	כמשה החוזה	ולא נמצא כוזה
דרכיו הנכונים .	להאיר עם דרך	לנגדו נר ערך	והאל יתברך
והיא לפני ולפנים .	ורדה במעונו	הביאה צור לפניו	ונפש העניו

מספר אלה הבתים עשרה

סימן להם ד"ו פרצופין נבראו.

מציאותו מורים יראיו נשמרים בשבה מאמרים לבורא המאורים על כל יצורים ואדיר אדירים להלל בזמירים ופוקח עורים במורה המורים במאמרו טהורים	והם מופת ואות ועוזי ומנוסי מעולפות ברוכות ורוממות וגדולה וטובו משפיע נורא בתהלות פרושות לו כפי לשוכן במעונה ויפקח עין עבדו ואל יחטא ויתעה	המון הנמצאות ומאין הוציא גדולות נערכות ואגדיל בתהלה לבורא רקיע ועלת העלות למבין סרעפי אחנן בתחנה לרב גדלו והודו בעין שכלו ישעה	אשר ברא בריאות אדון הכל המציא ישובת בברכות ולו ארבה תפלה תפלות אביע תחלת כל תחילות נשואות עפפני ולו אשא רנה והוא ימשיך חסרו וממונו יבעה
---	--	---	--

מספר הבתים ששה עשר

וסימן להם כד"י שופר יאמר האח!

לפה צדק מורה. ומורה המורה. שקרים בו מורה. לדבקה בו וברה. במו רות תורה. ובזאת יברה. בלין לא יתחרה. נרבת גם מורה. לנפשו עין יורה. עליהם יורה. ובשמו יקרא. אשר הכל ברא. במרום ומקרה. תחלה הוא מורה. פרי חכמה תארה. נבוכים הוא מורה.	בשמועי קול מורה לרוות לב צמא ולחומר דוברי בחר לך מזהב ותפליצת תבל ונבדל מבהמה ומתחכם הולך ויפיץ עליו אור להמתיק מר מימיו וממרום רוח ונקדש בכבודו לעלת העלות עליות לו בונה בהוער מורים בספרו הנחמד וכשמו כן פעלו	מאור עיני מורה באמרותיו מורה לבב נבוך מורה עבוד אותו נאהב קנה לך לא הבל אנוש לאל דמה ושומר פי מולך וזה יראה באור לזה ודגן שמוי ולא ידעו רוח לבן איש העובדו בסולם המעלות למעלה הוא פונה תבונה למורים והדעת למד ומחמדים כלו	לבבי יתחמין וחברתי ספר יחי צדק ספר לצורך כבוד הב וקנין לא יבל דעה כי בחכמה בתומו מתהלך באור חיים יאור ואל יתן רחמיו ויחליפו כח ואל גלה סודו וחוקר מפעלות והכס לב קונה כמושה ראש מורים ותושיה למד אשר אין ערך לו
---	--	--	--

המחבר.

בית הספר

הן אל ישגיב ככחו מי כמוהו מורה!

ידי שם ה' מבורך, המרומם על כל ברכה ותהלה, בורא הכל ומחיה הכל, השומר אמת לעולם, החונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה: ואחר תפלתי אומר כי הכונה הראשונה בזה הספר לדבר במקצת הענינים שזכרו בספר מורה הנבוכים, ובדעות הפלוסופים הכתובות בו, ולהודיע הדברים שהסכימו עליהם ומה שחלקו עליהם, והמסופקים אצלם שלא עמדו על אמתתם, ורבים מחכמי תורתנו שלא התעסקו בהכמה אחרת אלא בפשוטי התורה בלבד, רואים שאין ראוי להתעסק בדברי הפלוסופים כלל, בעבור שהם מכחישים רוב דברי הקבלה המקובלים מהגביאים ע"ה, כי האמת מזה שקבלנו מהם, ומחכמינו זכר לברכה שהיו חכמי אמת. — ואחרים מחכמי התורה שהתעסקו בתורה ובחכמה, רואים כי ראוי לקבל מדבריהם מה שיש עליהם ראיות שכליות, ולא יכחישו דבר מדברי הקבלה, וזכון הדבר, כי יש אנשים ואלקים הם, ובני עליון, שיודעים האמת בעזר אלקי, ורואים אותה עין בעין בלי הקירה אנושית, אלא אלקי ית' וית' משכילם ומורם דרך זו ילכו, והם הקדושים אשר בארץ, המשימים יוצרם לנגדם תמיד, ולא יפנוהו מדעתם, יצדקו האומרים בי זהו ענין ולא למדתי חכמה, ודעת קדושים אדע. ודוד ע"ה שאל "הדריכני באמתך ולמדני". ובעד זאת החכמה נאמר, "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה". כי היא מתנה אלקית, ולא תנתן אלא למי שיש לו השתדלות אנושי, ולא הוון בזה החן ולא נתן בזה הכבוד שבעדם נאמר חן וכבוד ה' יתן. אלא מי שירצה בו האלוק ית' ואוהב אותו. ויש אחרים למטה מאלה כל ידיעותיהם מצד ההקירה האנושית, בעזר השכל שנתן להם בטבע והם חכמים בחכמה אנושית,

ומה שישינו מהדברים, הוא מצד הקידתם לנמצאים, ואלה שלמותם כפי שלמות
 ידיעתם בנמצאים, ומצטרפים צורך הכרחי ללמוד חכמות חכמי המחקר, המדברים
 בטבעי הנמצאים על פי החקירה, כי המשכיל ישמע דבריהם, ויקבל מה שאמרו מתאמת
 כמו שאמרו חכמינו ז"ל, ור' מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר, והא כתיב כי
 שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא, אם הרב
 דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, א"ר
 שמעון בן לקיש ר' מאיר קרא אשכח ודרש, הט אנך לדברי חכמים, ולבך תשית
 לדעתי, לדעתם לא נאמר אלא לדעתי. וזה הדרך תפשו להם רבים וגדולים מחכמי
 התורה שהיו חסירי עליון, לשמוע מדברי המחקר, כל דבר שהשיגוהו מצד החקירה
 השכלית ואינה כנגד הקבלה. ואמרו עוד ר' מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק.
 והנה המשילו הדברים הנכוחים לתוך הרמון שהוא מזון לנפש, והיא נהנית ממנו, כי
 הדברים השכליים נמשלו לעסים הרמון, כאמרו אשקך מיין הרקח מעסים רמוני, וחמשילו
 הדברים שאינם נכוחים, ואין ראוי לקבלם, לקליפת הרמון, שאינה ראויה אלא
 לזריקה. — אבל צריך להזהיר האדם ולהודיעו כי אין כל אדם ראוי לאלה הענינים
 שהם על דרך החקירה, אלא מי שטבעו זך ושם שכל להבין בתורה שבכתב,
 ודברי החכמים ז"ל שקבלו פירושה, ואח"כ הבין בחכמות שהן הצעות להשיג החכמה
 שהיא התכלית, ויתחייב בהכרח להקדים המעלות הטובות התוריות, כמו שאמרו
 החכמים ז"ל: כל שיראת הטאו קודמת להכמתו, חכמתו מתקיימת, ועוד כי הן
 הכרחיות לאדם בנציאתו, ואינן הכרחיות לו בלבד במה שהוא אדם חכם. על כן
 אמרו חכמי המחקר שחייב אדם לקבל התחלות הדת כי הכשתן והויכות בהן,
 מבטל מציאות האדם, וע"כ יתחייב להרוג הכופרים, ויתחייב להאמין, כי התחלות
 הדתות, שהוא דת אמת דברים אלקים, והם למעלה משכל האדם, ועל כן צריך
 להודות בהן, ואע"פ שסבותיהן נעלמות, ועל כן לא תמצא אחד מחכמי המחקר,
 שחלק על מנעשה נסים המפורסמים בעולם, כי הן התחלות יקיימו הדת, והדת
 תחלת המעלות הטובות, ואמר א' מחכמי המחקר כי עקר אמונת הפלסופים,
 יחוד האלקי י"ת, ושהוא ארון הכל ולעשות מה שיצאו הנביאים שהם שלוהויו,
 ולדרוף האמת והיושר, ואמר חכם חסיד, אין הלוף לדברי האלקי י"ת ויתהלל,
 ואין הלוף למועשיו ג"כ ע"כ, ועם היות זה אמונת החכם היה מורה במעשה נסים:
 והשחל במה שכתב מורגו ז"ל בפרק המושגים מההלך השלישי ומה שכתבתי בו ומה

טוב ומה נעים מה שחתם קהלת ספרו באמרו סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא
ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. על כן שומר תורה אשרהו!

ואומר עוד כופני שאין כל אדם ראוי לגלות דברי החכמה העמוקים, דברו
החכמים הקדמונים, בקצור וברזו ובמשל, וכמו שאין ראוי לגלותם לכל אדם, כי
אין ראוי לערבם עם הדברים התוריים שנתנו ללמדם לכל אדם, אלא הנכון לכתוב
כל דבר במקומו מה טוב, ורוב השבוישים והספקות קרו מדברי המערבים אותם,
כי ירצו להבין להמוני הדברים העמוקים, שלא יסבלום שכלי רב החוקרים, כ"ש שכלי
החמון, ורוצים להבינם שאין הכחשה בין התורה והחכמה, ומפני השבוש שיקרה
מכתיבת אלה הענינים שלא במקומם, וזכר ההכרח שהכריחו לכתבם, כי באמת
מוכרח היה בכתבו אותם, ואנוס על פי הדבר, וארצה לומר הכח השכלי אשר
בהיותו חזק בחכם, יכריחו להודיע לזולתו מה שנודע לו מהאמת, כמו שאמר
בפדק ל"ט מהחלק השני, ומאחר שהיה הדבר האלקי מחייב בהכרח, לכל מי
שהשיג שלמות מה, שישפיע על זולתו, היה כל יודע שנודע לו דבר מאלו
הסודות, או מעיונו, או ממישיר הישיר אותו, א"א לו מבלתי שיאמר דבר, והבאור
מנוע וירמוז:

ואומר עוד כי כמו שמועילים עיני זה הספר, למי שהתעסק בתורה ובחכמות
והוא נבוך, ויודחו להנצל ממבוכתו, כמו כן אפשר שיויקו למי שלא התעסק
בחכמות ואינו נבוך, עד שיפול במבוכה לא ינצל ממנה, כאמרו ועם לא יבין
ילבט. וזה אצלי כסמי הרפואה שהם מועילים לחולה ומזיקים לבריא, וכי שאינו
נבוך לא יצטרך למורה יורה במבוכתו, כי אין לו מבוכה, כי המבוכה והספק
יקרו, בהיות השתי דעות שהן זו כנגד זו שוות אצל האדם, ואין יודע לאיזה מהם
תטה דעתו, והוא מצטרך למכריע, ועל כן מי שאינו מסופק לא יצטרך להסיר
ספקו, כי אין לו ספק, והדבור באלה הענינים עם כל אדם, הוא כמו שיאכיל
מאכיל אחד לכל בעלי חיים, שאותו מאכל אפשר שיחיה סם המות לאחד מבעלי
חיים, והוא מוזן לבעלי חיים אחר. וכן הדבר ברעות, כלומר שיש דעת שהיא
מוקת לאדם אחד, ומועילה לאדם אחר. ומי שמושים הרעות כלם נאותות לכל בני
אדם כמו שמושים המאכלים מוזנות לכל בעלי חיים:

ואומר עוד אין לתמוה אם יקרה שבוש מקריאת הספר, כשיקרא אותו מי
שאינו ראוי לקראו, כי כן יקרה למי שיקרא ספרי החכמות, כשאינו ראוי לקרא
בהם

בהם. *) ואין לתמוה אם יבין מדבריו מי שלא יבין אותם, הפך כונתו, ויסבור בהם סבדות שאינן נכונות, מאחר שקרה זה בדברי אלקים חיים, כמו שאמרו חז"ל במקומות שפקרו המינים, יקרה זה במעשה האלקי י"ת שעשה אותם בחכמה ובישר, כי הצדיק משתמש בהם על פי היושר ועילוהו, והרשע משתמש בהם ברשע וזיוקוהו. ואמר הנביא, כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם, ופושעים יכשלו בם, ואמר שלמה בחכמתו ע"ה: מעוז לתום דרך ה', ומוחתה לפועלי און. ועל כן אני אומר כי חובה הכרחית היא, למנוע מלקרא באותו הספר, כל מי שלא עיין אלא בתלמוד תורה בלבד, ושלא ללמוד אותו למי שאינו הגון, ואף ע"פ שנתעסק בחכמות, כ"ש לפתי שלא למד תורה ולא חכמה כמו שעושים פתאים רבים ברוננו, ואלו לא למדו תורה ולא חכמה וקוראים אותו. וכמו שנתברר מדברי רז"ל. אין ראוי לקראו אלא למי שנשלמו בו שלשה תנאים. האחד, שיהיה בן ארבעים לבינה כמו שאמרו ז"ל בן ארבעים לבינה, כי כבר כבתה שלהבת הבהרות, ורוב הענינים הכתובים באותו הספר הם נקראים בינה, והשני, שהתעסק בדברי תורה, ושמר אותם בלבו ולא יסורו ממנו במענת טוען, והשלישי, שהתעסק בחכמת המחקר ימים רבים, ומישחסר תנאי מאלו התנאים, וקורא בפרקים רבים שיש באותו הספר, כמי שיבא במים עמוקים ולא ידע לשחות שיטבע. — ומפני שאחת מכוונת זה הספר שחברתי להזהיר על זה, קראתי שמו מורה המורה ויהיה ענין מורה הראשון מענין ויורהו ה' עץ — ומורה השני מענין כי פיהו מריתי:

ואני שם טוב בר יוסף ז"ל בן פלקרי יה, המחבר זה הספר מתנצל ואומר כי לולי מה שכתב מורנו ז"ל מאלה הענינים, וכתבו מהם אחרים מחכמי התורה, לא היתי מתיר עצמי לדבר בהם כלל, מפני שני הרברים, האחד, קוצר דעתי, והשני כי האדם מוזהר ותייב שלא לבהל על פיו, ולהוציא דבה מלבו באלה הענינים, כ"ש לכתוב על ספר, כי היוק זה גדול בחק רוב בני האדם, שאינם ראויים לדבר עמהם ואפילו ברמו, וכל מה שאכתוב בזה הספר, הוא בדברים המושגים מצד החקירה. ולא אכתוב משאר הרברים אלא מעט כפי הצורך בכונתי מפני כי שאר הדברים נכתבים בפירושי לתורה, ולשאר ספרי הקדש, כי הנכון לכתוב הדבר במקום הראוי לו, ולהבריל בין הקדש שהם דברי נביאנו ע"ה ודברי חז"ל. ובין החול' שהם דברי המחקר, וכתבתי

וכתבתי מדברי חכמי המחקר המדברים באלה הענינים ודעת החכם אבן רשד
 מפני שיראה מדבריו שהוא נוטה לדעת חכמינו ז"ל. אמר ואין ספק שהיו בבני ישראל
 חכמים רבים, ויראה זה מהספרים הנמצאים בבני ישראל, המיוחסים אל הנביא שלמה
 ע"ה, ולא סרה החכמה מציאות באנשי הנבואה, והם הנביאים, ועל כן צדק מאד
 האומר כי כל נביא חכם ואין כל חכם נביא. ואמר כי א פ ל ט ו ן אמר נכנס עלי אחד
 מהמתעסקים בחכמה האלקית מבני ישראל, ולא ראיתי בתחלה מענינו דבר גדול,
 וכשנכנס עמי בענין אלקותו התאחדו בשכל הפועל, ראיתי דבר הבחיל אותי,
 והיתה תכליתי הקצוית שאבין מקצת מה שהיה מדבר, וידעתי כי זה למעלה
 ממדרגת בני אדם ע"כ. ואין ספק כי חכמינו ז"ל כ"ש הנביאים ע"ה, העומדים בסוד
 האלקי י"ת השיגו מהסודות האלקית, ואיך ברא האלוף י"ת הנבראים, ואיך
 הנהגתו לעולם מה שלא יכול להשיגו שום אדם מצד המחקר, כי חו"ל קבלו האמת
 מהאבות ע"ה שראו אותו עין בעין, וממשה רבנו ע"ה שהיה אב בתורה אב
 בחכמה אב בנביאים. וכן דור אחר דור קבלו האמת מהנביאים, שהיו סגלת בני
 אדם ומבחרם; ומהירי חכמי המחקר החושבים שהשיגו האמת, אילו ראו חו"ל
 כ"ש נביאנו ע"ה וזכו לדבר עמם באלה הענינים, היו שומעים דברים מהם יבהילו
 אותם, כמו שקרה לזה החכם, ותהיה תכליתם להבין דבריהם, ואז יאמרו אך שקד
 נחלו חכמינו, והבל דבריהם אין בס מועיל. והנה הם תמחו במה שראו שנוי מעט
 במעשה הטבע, כמו שתמחו בדאותם שצמח קרן ברגל הכבש, ואמרו כי הוא
 מפלאי הטבע. — כ"ש אם ראו או התאמת אצלם מעשה הנסים הנעשים לנביאים,
 ומראות הנבואות ומראות דניאל וחבריו ע"ה שתמה מהם נבוכדנצר, שהיה חכם
 גדול בכל חכמה, הוא וחכמי דורו, כמו שאמרו היונים, כי החכמה היתה כהם
 מציאה, כי אז יבהלו ולא היו מאמינים דברים רבים שהיו מאמינים בהם מצד הקידתם.
 והנראה לי כי מה שאומר א פ ל ט ו ן שהעולם מיוחד ואינו נפסד לעולם אחר שנברא,
 הוא על דרך קבלה מהחכמים ז"ל לא על דרך מחקר. ונמצאו בדבריו דברים נוטים
 לדברים מהחכמים ז"ל, באמרו קודם דברו האלוה י"ת היתה תנועה מבולבלת,
 ודברו היא הבריאה הנקראת בערבי אבר אע, והתנועה המבולבלת אשר בה היתה
 הבדיאה היא הנעתק מבריאת השכל, ובריאת הנפש, לבריאת הטבע. ומפני שלא
 היתה התנועה על סדר אחד ולא פעולה אחת קרא אותה מבולבלת. וקרוב מזה
 אמרו החכמים ז"ל, כי כל המינים היו בערבוביא, וכשאמר הקב"ה עץ פרי עושה פרי

למינו, מיד אחד כך הוציא מינו, וכן נמצאו בדעותיו דעות נוטות לדעת חכמי
התורה כמו שאכתוב מהן בפרק כ"ו מהחלק השני,* ובעד החכם שזכרתי אני
אומר החכם הנזכר. ואין ספק שעמוד על דבריו מורנו ז"ל, אולי מה שראה מדבריו
שדבר בדעות המדברים העיד אותו לכתוב מה שכתב על דעותיהם, והוא דלה
מי החכמה ומצא המדגליות. ודאיתי לחברו בלה"ק בעבור שתהיה תועלתו כוללת
יותר. וכונתי היתה בחבורי מה שזכרתי למעלה ולחיותו לי בספר זכרון ליזמן הזקנה;
ובעבור שיהיו מסודרים לפני כל כללי עניניו לקטתי לקומים ממוקצת הפרקים. גם
אפשר שאכתוב רוב הפרק או כלו. כפי מה שאראה שהוא מועיל בכוננתי. ובסוף זה
הספר כתבתי פרק אחד במלות שהעתקתן אינה נכונה, ויש בו כמו כן תועלת
לקוראים בזה הספר בערבי* כי נתבארו שם מלות רבות מאותו הספר. ומהאלקי י"ת
וית' שהוא אלקי אמת, אשאל שידריכני בדרך אמת למוען חסדו אמון.

---

* היה סהכס אבן רש"ד כאשר יראה סמעיין.

ספר מורה המורה.

פרק ראשון.

אמר מורנו ז"ל בפתיחת הספר מורה הנבוכים, ואל תחשוב שאותם הסודות הגדולים ידועים על תכליתם וסופם אצל אחד מומנו. אינו כן אלא פעם תופיע לנו האמת עד שנחשוב שהוא יומם. — ואחר כן יעלימוהו החמורים והמנהגות עד שנשיב כלילה אפיל, קרוב ממה שהינו תחלה, ונהיה כמי שיברק עליו הברק פעם אחת כלילה אפיל חוק. וממנו מי שיברק לו פעם אחר פעם, כאילו היא באור המיד לא יסוד, ויהיה הלילה אצלו כמו יומם, וזו היא מדרגת גדול הנביאים שנאמר בו: ואתה פת עמוד עמודי, ונאמר בו כי קרן אור פניו. ומהם מי שיברק לו פעם אחת בלילו כלו, והוא מדרגת מי שנאמר בו, ויתנבאו ולא יספו. ומהם מי שלא הגיע אל מדרגת אור אפילו בברק אלא בגוף מרוקן וזך או מהדומות לו מחאבנים וזולתם המאירים במחשבי הלילה. ע"כ.

אומר כי חלק השגת הנביאים ע"ה לשלשה חלקים; ואמר ביש עוד מדרגה אחרת לשלמים מצני אדם שאינם נביאים, שהשגתם לדברים העמוקים מועטת. ודמיונם כשיאיר אפילת ליל גוף מדוק וזך, כמו המרגליות, וזה המשל הוא ככך מאד, כי כל המשיגים בעוד היותם חיים צוה העולם, הם צחשכה גדולה מלך החומר והמכנהגות, והשפע האלקי שהוא האור הנשיר שופע על הנביאים, כמו הצדק המאיר מחשבי הלילה, וידוע ההפך שצין אור הצדק ואור המרגליות. והשלים הענין צאמרו ואפילו אותו האור המעט שיופיע עלינו אינו תמיך, אלא יראה ויסתר, כאלו היא להט החרב המתהפכת, וכפי אלו הענינים יתחלפו מעלות השלמים. אצל אשר לא יראו אור מעולם אצל הם כלילה יתחצו, והם אשר נאמר בהם לא ידעו ולא יצונו צחשכה יתהלכו, ונעלמה מהם האמת בכללה עם חזק הדאותה, והם, כמו שנאמר בהם — ועתה לא ראו אור צהיר הוא צחשקים, והם בכלל ההמון אינן להם מוצא צוה המאמר ע"כ. והשתכל צמה שאכתוב צדק ל"א מהחלק השלישי ותדע לאיזה אור רמז מורנו ז"ל. ואמר צן ס יגא כי זה אינו המשיגו אלא כהרף עין.

ואמר אחד מהמפדשים, כי יראה לדברים צאלוק י"ת קנת מה שיראה לנביאים, ואשר יראה להם אולי יהיה כמו צדק חוטף הדאות, לא יתקיים, ואחר כן ישוב, ואם ישוב אולי יתקיים, או יהיה חוטף, ואם יתקיים אולי יאריך מקומו ואולי לא יאריך. ואולי יראה צענין אחר, או יסתה לענינים רבים ע"כ. והנראה לי כי אל זה הענין רמזו האומרים לפייתו כמראה הצוק, ודברו בהם צלוא ושוב: ואשוב לדבריו.

אמר ודע כי כשירצה אחד מן השלמים כפי מעלת שלמוחו, שיזכיר דבר מומה שהבין מואתם הסודות בפיו או בקולמוסו, לא יוכל לבאר אפילו השעור שהשיג אותו באור שלם על סדר, כמו שיעשה בשאר החכמות שלמודם מפורסם, אלא יקרה לו בלמוד זולתו, מה שיקרה לו בלמוד נפשו כלומר מהיות הדבר — יראה ויפיע ואח"כ יסתר, כאלו זה הדבר עצמו ומועטו כן הוא. ע"כ.

זה הדבר לא ידע אמתתו אלא החכם שהשיג הדבר העמוק, ולא יוכל לצארו לזולתו, כי הרגל הלמודי והסקירה העלומה יגיע צהם לאדם, כח הכנה והשגה לדברים העמוקים, ולא יוכל לצארו לזולתו מה שהזין הוא, וזולתו ג"כ לא יזכהו, ואע"פ שיצארו לו בכל מיני הצאור, אם לא יהיה כמעלתו חכמה. והנדלה לי כי זה הענין כמי שישתדל לכונן הבוניה למי שנוכל עוד, כי כמו שחקר זה כח הדלות המשיג הבוניה, כן חקר זה כח ההכנה, המשיג אותם הדברים, ומפני זה מי שמרגיל כפשו חכמות, ישיגו לו ע"ד האומד והצניחה ודיעות דעות, אי אפשר שיצארו צמופת, ולא יוכל לשתף עמו בהן לזולתו ע"ד הלמוד, אלא שיורהו, הדרך שהלך הוא, וכשישתדל ללכת זה, אפשר שיגיע לאותה הידיעה, אם היה שלם באומדו, ושכלו מיושב וזך כמוהו, ואם אינו כמוהו צנכות השכל והאומד וההרגל, לא יוכל להגיע למה שהגיע אליו, ואז יכזב מה שיאמר וידחיקהו, וילעך היודע החכם להתדחק ממנו, ושלא יגלה לו הסודות שידע, כי יותר טוב לו. כי לצות החכמים קצרי הסודות: ואשיב לדבריו.

אמר סבות הסתירה וההפוך הנמצאים בספרים שבע, וזכר אותן ובארן: והנדלה לי כי רצו צמה שאמר צקצה החמטית, אל ענין צאור המלות שצארו אותן צתחלה, כי העינין צהם גם כנגד מה שצארו אח"כ. וזה הענין נקרא פתיחה, שכותב החכם צפתחת ספרו, דברים תקל הצנתס, ואח"כ ידקק אותס, ונקרא צברצי מ"ל ר"ה. ואמר כי מה שימלא מהחלוף צזה המאמר הוא כפי הצצה החמטית והצניעית, ואמר ודע זה וחספס אמתתו והסתכל צו מאך צעצור שלא תשתצש צמקלת פקיו. והולך להזהיר ע"ז, מפני שידע כי דצים מהמעניינים צספרו שלא ידור לסוף דעתו ימהרו לטעון עליו. ודמיון זה צפ"ט וי"א וי"ב וי"ד וי"ז וי"ח וע"א מהחלק הראשון, וצפי"ג וי"ד וי"ט וכ"ג מהחלק השני. וגדולה מוצאת כי כצד חצרו חכמים ספרים לצטל דעות חכמי המחקר, והיתה כונתם צצוריהם כדי שלא יחצצו ההמון שצהם שצס מאמינים דעותיהם.

פ ר ק ש נ י

אמר מורנו ז"ל והשכל שהשפיע האלוק י"ת על האדם, והוא שלמותו האחרון אשר הגיע לאדם קודם מוריו, ובעבורו נאמר בו שהוא בצלם אלקים וכדמותו, ובעבורו דבר עמו וצוהו, כאמרו ויצו ה' אלקים על האדם, ולא תהי המצוה לבהמות, ולמי שאין לו שכל, ובשכל יבריל האדם בין האמת והשקר, וזה היה מצוי בו על שלמותו ותמותו, אבל הנאה והמגונה הוא במפורסמות לא בטושכלות, כי כשאומרים כשהגלגל נעגיל

ענין אין אומרים שזה נאה, או כשאומרים שהארץ שמוחה אין אומרים שזה מגונה,
אלא אומרים אמת ושקר. ע"כ

ואמר אדם טו ולשכל העיוני הגזרה הכללית, ולמעלה הפעלים, והמושכלות,

הפרטיות.

ואמר צן סינא והכח הראשון לנפש האנושית כח ייחוס אל העיון ויקרא שכל

עיוני, והשני כח ייחוס אל המעשה ויקרא שכל מעשי. והראשון לאמת ולכוזב, וזה, לטוב ולרע צפנטיס. והראשון למחוייז והאפשר והכמנע, וזה, לנאה והמגונה, להתחלות הראשון המקדמות הראשונות, והתחלות זה, המפורמקות והמקובלות.

אמר מורנו ובשכל ידע האדם האמת והשקר, וזה יהיה ברברים המושכלים,

וכאשר היה על השלם שבעניניו והתם שבהם, והוא עם טבעו ומושכלותיו שנאמר בו בעבורם ותחסרהו מעט מאלקים, ולא היה לו כח שיתעסק במפורסמות בשום פנים, ולא היה משיגם, אפילו הגלוי שבמפורסמות בגנות, והוא גלוי הערוה, ולא היה אצלו מגונה ולא השיגו; וכאשר מרה ונטה אחר האותיו הרמיניות, ותענוגות חושיו הגופניות, כאמרו כי טוב העין למאכל, נענש בששולל אותה ההשגה השכלית וע"כ מרה במצוה אשר בעבור שכלו צווה בה, והגיעה לו השגת המפורסמות, וטבע בידיעת הנאה והמגונה, ואז הכיר שעור מה שאבד ומה שהופשט מוכנו ובאיזה ענין היה, וע"כ אמר והייתם כאלקים יודעי טוב ורע, ולא אמר יודעי שקר ואמת, או משיגי שקר ואמת, ואין בהכרחי טוב ורע כלל אלא שקר ואמת, והשתכל אמרו ותפקחנה עיני שניהם וידעו, ולא אמר ויראו כי מה שראה קודם לכן ראה אחרי כן, כי לא היה שם מכסה על העין שהתגלה אלא היה לו ענין אחד יגנה בו מה שלא היה מגונה. ע"כ

טוב ורע כמו נאה ומגונה, כמו ותרם אופו כי טוב הוא, כלומר נאה למראהו.

רע, כלומר מגונה. ואני כותב צזה המקום מה שיהיה כדמות הערה להצנת ענין זה. ואומר כי האדם יודע דברים הכרחיים לא ישתנו לעולם, כהמנע היות הדבר אחד קדמון וחדש, שחור ולבן, עומד ומתנועע צרגע אחד, והדומה מהמושכלות הראשונות, והשכל גוזר לעולם על שלילתם או על חיוצם, ולא תשתנה שלילתם לחיוב, ולא חיוצם לשלילה, והם לא ישתנו כמו שלא ישתנה המקור שנוצעים ממנו. ואין זהם אלא שקר ואמת, וצנכל יצדיל האדם צין האמת והשקר, והאמת והשקר צנכל העיוני, כטוב ורע צנכל המעשי כלומר הנאה והמגונה והדברים ההכרחיים היה משיג האדם צתחלה כי יהיה שכל צפעל, וכשהתחצר עם האשה ידע דברים אחדים מאל שיהם מפורסמים לצני אדם, ואמתתם מאל הפרסום לא מאל עממם כמו הראשונים, וע"כ פעמים ישתנה לשלילה, ושלילתם לחיוב, ואין צאלה הדברים אלא נאה ומגונה שהוא טוב ורע. לא שקר ואמת, כי הם דברים מפורסמים לא הכרחיים, וע"כ כשהתחצר לאשה עזב הדברים ההכרחיים שלא ישתנו לעולם, שידעתם אמתת מליאותו, והוא מקובלת צו, וקצת חיי נפשו, והתעסק צדברים המפורסמים, כלומר שהם מכוערים מאל הפרסום, ועל כן נענש וכגזרה עליו מיתה, וקצת זה רגילתו צדברים המפורסמים מוזמן הילדות, ועל כן יחשוב שהם המושכלות ויקסה עליו להצדיל צנייהם אלא

אלא צקושי. — ואמר צן סינא והנפש יש לה שני כחות, האחד נועה לנך העליון, ויפגש אמתות הכחות הכלליות והכרחיות מהעולם העליון, הנזקקות לעד ולנצח ולא ישתנו בהשתנות הדורות והאומות, כדיעת האלוק י"ת ומלאכיו ומימי צדיותיו, והשני נועה אל הנך השפל שהוא הגוף וההנהגה וממשלתו, וצו תשיג הנפש המעשים שיעשה אותם האדם, ויקדש החכמה המעשית, וצו ינהיג האדם כחות נפשו, וינהיג צדי ציתו ולנשי עירו, ושם החכמה אליו מלך כמו שקד. מפני שידיעותיו הן כמו כסף חי שיתהפך ולא יתקיים, ומידיעותיו שהפזר היא מדה טובה, ואפשר שתהיה מדה רעה צמקלת העתים וצחק מקלת האנשים.

אמר מורנו ז"ל והאדם הותר לו לאכול מאכלים ערבים, ולהתענג בהשקט ובמנוחה, וכשגברה עליו התאוה, ונמשך אחר תאוותיו ודמיוניו כמו שאמרנו, ואכל מה שהותר שלא יאכל, מונע מוכונו הכל, והייבו לאכול הפחות שבמאכלים שלא היו לו קודם לכן מזון, אחד היגיעה והעבול כמו שאמר קוץ ודרדר הצמיה לך, בויעת אפך תאכל לחם, ובאר ואמר וישלחהו ד' אלקים מג"ע לעבוד את האדמה. והשוהו כבהמות במזונותיו וברוב עניניו, כמו שאמר ואכלת את עשב השדה. ואמר ובאר לזה הענין ואדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ע"כ.

והנה ענין הפסוק אלנו שלא לך כבודו עמו ונמשל בהמות, ואמר החכמים ז"ל צמקת סנהדרין א"ר יהודה צן תימא, אדם הראשון תיסב היה צב"ע, והיו מלאכי השדת לולין לו צמד ומחגיץ לו יין, הליץ צו נחש ודלם כבודו נתקבל צו והטעה משמשיו, והמציץ דצדיהם אלה שנאמר עד"מ. יצין כי רמזו למה שאמר מורנו ז"ל. והמציץ דצדיו צזה הפרק וצפרק הראשון יצין כי כלל צשניהם עקדים גדולים מהאמת, והם מצוה גדול לדיעת ענינים רמז אותם צספרו, כי צפרק הראשון הודיע עלם האדם שהוא צו. אדם אמתו נצדל צללם אלקים, ואמר כי האדם סגול צענין צו זר מאוד, אינו צדצד מהנמלאים שתחת בגלב הידח, והיא ההשגה הסכליות, אשר לא ישתמש צה חוש ולא בלי מפני השכל האלקי הדצק צו שנאמר צו שהוא צללם אלקים, וזה הענין לא יצינהו על אמתתו, אלא החכם צחכמת הנפש וידע כחותיה, ומה פעל השכל ופעל שאר הכחות; וצפרק השני הודיע מה היה טצע האדם, ומושכלו צתחלה קודם שהתחצר לאשה, ושדיעות העלמיות והכרחיות לא ישתנו, ואחר שהתחצר לאשה, עזז הדיעות העלמיות וההכרחיות וטצע צמפורקמות, והמכוון צו היה שיפנה למעלה, והוא סנה המכוון צו ופנה למטה, וע"כ גודש מג"ע והחכמים אומרים שתקפהו לנח, שנתן הקצ"ה לאדם ד' תוקף לנחם לעולם הזה, ויהלך צשעה שהניח דעתו של הקצ"ה והלך אחר דעתו של נחש. משנה פניו ושתלחו, ומורנו ז"ל לא כתב זה המדרש אלא ענינו כי דלה לקד.

ואמר בסוף זה הפרק ישתבח בעל החפץ שלא תושג תכליתו וחכמתו ע"כ.

וד"ל תכלית חפצו צמעשו וחכמתו צהם, והעיד צזה שאמר על ענין עמוק כי מה הסצה להודידו וממעלתו הרוחנית אל עוצד אדמה. וכצד תמחו מזה מהידי חכמי המחקד ודצדו צו והחכמים ז"ל נתנו צו טעם צמדדש והוא ככוון מאוד להציע, ועל זה אמר שלא תושג תכלית חפצו למה זה; צפ' כ"ט מזה החלק רמז לאותם המאכלים הערצים, שהיה אוכל קודם לכן ולהעיד ע"ז הענין אמר צקושו והצן זה. וכן אמר

צפי' כי אפלטון ומי שקדם לו היו קוראים החומר נקצה והגורם זכר, ואמר צסופודע זה, כי זה מצוא למה שירמוז אליו צפ' למ"ד מהחלק השני ועל זה אמר ודע זה לא על מה סוכר משאר הפרק. וכתב צפ' י"ח מזה החלק, כי כל מה שישיב דבר שלא היה משיב אותו קודם לכן, כדן קרצ מזה הדבר שהיה רחוק ממנו והצנן אותו. — ואמר והצנן אותו להעיד על מה שכתב צפ"ג כי מה שאמר וארעך למען אמנא חן צעיכך רליה כי מי שידע האלוק י"ת, הוא אשר ימנא חן צעימיו, לא מי שלט והתפלל בלדך אלל כל מי שידע אותו, הוא הנלמה המקורב, ומי שלא ידע אותו הוא התעוב והמדוחק, וע"ז הענין כתב צפ' נ"ט והצנן זה מאד. ואמר צפ' כ"ט מהחלק השלישי וזה האלוק צאמת לא יטערך האדם אל הקרבה ממנו, ולא להגעת העוב ממנו לדבר בו יגיעה רבה, אלל אהבתו ויראתו לא זולת, והס התכלית צעודה ע"כ. ואמר צפ' כ"צ מהחלק השלישי וכמו שאנחנו השגוהו צאותו האור שהשיפע עלינו צאמרו צאורך נראה אור, צאותו האור צעמנו השקיף, וצעבורו הוא עמנו תמיד משקיף, אם יסתד איש צמסתדים ואני לא אראנו כאס ד' והצנן זה מאד ע"כ. אמר והצנן להעיד ע"ז הענין סוכר כי ההשגחה לפי השכל. ואמר צפ' כ"ז, אלל ותחת דגליו כמעשה לצנת הספיר פירט אונקלוס צו מה שידעת, כי הוא השיס כמיו דגליו חוזר אל הכסא, ואמר ותחתו כודסיה יקריה, והצנן זה. וטנה זה הענין צסוף זה הפרק ואמר; ודע כי אמה מלטרך לכמו זה הפידות אשר אמר ותחתו כודסיה יקריה, כלומר שהחומר הראשון הוא עד על האמתה תחת השמים הנקראים כסא כמו שקדם, וע"ז אמר צסוף זה הפרק והצנן זה וצנן אותו כי זה יורה כי הם שנים חמדים. — וכן מה שאמר צפ' מ"צ מהחלק השלישי ודע זה והצנן אותו מאד מאד. כי שנה מלת מאד, כדי להעיד על ענין נסתד לא זכר אותו, כמו סוכר צאותו הפרק מהענינים הקודמים לו.

פ ר ק ת ש י ע י .

אמר מורנו ז"ל השמים כסאי אמר, הם הורו על מציאותי וגדולתי ויכולתי כחוראת הכסא על גדולת מי שהוכן לו, וזה הוא שצריך שיאמינהו המאמתים לא ששם גוף יסתלק האלוק ית' עליו כי עוד יתבאר במופת, שהוא ית' אינו גוף, והאיך יהיה לו מקום או יחנה עליו גוף או משכן? אבל הדבר מזה שהערוני עליו, כי כל מקום כדברו האלוק ית' ויחד אותו באורו והורו כמו המקדש או השמים יקרא כסא ע"כ.

יש להסתכל כי אמר שלשה דברים, מליאתו, וגדולתו, ויכלתו, והודלתו על מליאתו היא מלך תנועתו הנלחית כמו שצמד. וגדולתו הוא הגלגל העליון שהוא הגדול שכל הגופים והנכבד. ויכלתו כמו בצורתו ואילנותו, וכמו שדעו החכמים ז"ל על פסוק השמים מספרים כבוד אל כמו שאכתוב צפ' מ"ז מזה החלק. וכתב חכם והמדרגות השכליות, הן אשר צין העלול והעלה, והפועל והמקבל והשלם והחסד, וכשנשער סצה שיא סצה לדבר שני, ואותו השני סצה לשלישי, וכן עד עשרה ע"ד משל, והיה העשירי הוא השפל והתחתון, והראשון צמדגה העליונה, ויהיה הראשון למעלה מהשני צענין לא צמקום. וכשתצין המדרגה השכלית, תדע ש"ה לחלוק הנמלחות למדרגות זו למעלה

מזו נשכל, אלא כשיהיה האלוק ית' ויתהלל במדרגה העליונה מאותן המדרגות, עד לא יצוייר שיהיה למעלה ממנו מדרגה, והוא העליון המוחלט ועל מה שצלעדיו עליון צדקו למה שתחתיו, ויהיה שכל ותחתון צדקו למה שלמעלה ממנו, והעליונות המוחלט אינו אלא לקצות הקצות, וע"כ נחלקים המלאים לחי ומת: והחי נחלק אל מה שאין לו אלא ההשגה החושית והיא הצהמה, ואל מה שיש לו עם ההשגה החושית ההשגה השכלית, ומה שיש לו ההשגה השכלית נחלק אל מה שישצוהו צדיעה, התאור והכעס והיא צאדס. ואל מה שתנקה השגתו משצוש המדעים, ואשר נקה נחלק אל מה שאפשר שיביע דע אלא שנתן לו השלמות כמו המלאכים ואל מה שהוא נמנע זה צחוקו, והוא האלוק ית' וית'. ולא יסתד ממך זה החלוק והמדרגה, כי המלאכים למעלה מהאדם, האדם למעלה מהצהמה, והאלוק ית' וית' למעלה מהכל, והוא העליון המוחלט, והוא העליון החי המחיה, היודע המוחלט, היוצר לחכמות החכמים, המדומם הקדוש מכל מיני החסרון: והנה המת במדרגה השפלה ממדרגות השלמות, ואין צקזה האחד אלא האלוק ית' וישתצח, וכן לריך שיוצן עליונותו, כי אלו משמות הוכחו תחלה צדקו להשגת הדלות, והוא מדרגת ההמון שאינם מצינים עליונות אלא צמקוס, וכשתצין זה תצין ענין היותו למעלה מהאדז, כי האדז הגדול שצגופיס והוא למעלה מהס, והמלא המדוחק מהמדרגה צגד מהגוף ולשערו שצעוריהס והוא למעלה מהגופיס כלס צמעלה, וסוגל האדז צזה הענין, מפני שהוא למעלה מכל הגופיס, ומה שהיה למעלה ממנו היה למעלה מכלס ע"כ והמקוס הידוע הנאמר על האמת יתחייצ דצקות שעה גוף צשטח גוף אחר, וזה מדוחק מכל דצד שאינו גוף, לזה הענין יתצאד לאדס צהתצאד לו, כי העליון והתחתון הוא צדקו אלינו.

ואבזר א ק ד ט ו והמניע הראשון הוא צשמים, והנה יתחייצ צהכרח שיהיה המניע הראשון או צאמנע או צמסיצה, כי אלו השנים הס התחלות אצל הקרוצ שצדצרים מהמניע, מי שתנועתו יותד ממדת, וכן תנועת הכל א"כ המניע הוא שס זהו לשונו. ואמר החכם הנזכר כי אמת שהאמנע והמקצה הן ההתחלות, כלומר התחלת הכל מלך שהוא כדורי, אצל האמנע הוא התחלה מלך שעליו התנועה ושהוא עומד, אצל המקיף הוא צהתחלה מפני שממנו התחלת התנועה. וצספר צעלי חייס צמקומות התצאד, כי כל התנועה יש לו גוף עומד עליו יסו, ושיתחייצ שיהיה כח העומד יותד קייס מכח המתנועה. כי אס לא היה כן היה נדחה הכל, ועד כאן ישלס מליאות העולם, צאילו השני כחות, כלומר כח העמידה וכח ההנעה שהוא הפכו. ויראה כי זה ד"ל צאמר שתי ההתחלות. וא"כ המניע הממהד שצחלקיס מהכל תנועה והיא המקצה הגדולה מהגלגל הגדול הסוצצ התנועה היומיות, ולריך להצין מזה הקרוצ צמליאות, לא הקרוצ צמקוס כי מה שאינו גוף אינו צמקוס, וכאלו דמו צזה כי התחלות ההנעה מהאמנע ויתד מעולה, כלומר מאמנע הכדור שהיא המסיצה הגדולה וזה מצווד צחוש, כלומר כי הנעת הגוף הכדורי מהאמנע, יותד טוצ ומעולה. — ע"כ, והנה זה החכס נעה לרעת מורנו זכר לצדקה צמה שאמר א ד ס ט ו שהמניע הראשון צשמים, אצל אתה רואה לשון דצדי א ד ס ט ו כי המניע הראשון צשמים.

וזר ה ח כ ס צמקוס אחר אחר והדתות כלס מקבימות, שהאלוק ית' צשמים, ומהס ידדו המלאכים צנצואה אל הנציאוס, וכל החכמים מקבימים כי האלוק ית' והמלאכים צשמים

זשמים, כמו שהסכימו הדתות ע"ז. והספק שהלדיך להרחיק הלך, כלומר שאין הצורך
 ית' צדק מהלדדים, מפני שהאמינו המרחיקים הלך שיטענו לקיים המקום, וקיום המקום
 יחייב קיום הגשמות ולאנחנו נאמר כי זה כלו אינו מתחייב, כי אם הלך זולתי המקום,
 כי הלך או שטחי הגוף נעשו המקיפים זו, הם ששה, וזוה נאמר כי לז"ח מעלה ומטה
 ימין ושמאל פנים ואחור, או שטחי גוף אחד מקיפים צדדן זעל הלדדים הששה,
 והלדדין שהם שטחי המקיפים זו, הם לו מקום כשטחי האויר המקיפים צלם, ושטחי
 הגלגל המקיפים שטחי האויר, אצל הם כמו כן מקום לאויר, וכן הגלגלים מקלחתם
 מקיפים צמקלתם ומקום לו, אצל שטח הגלגל העליון כד התצאר צמופת שאין חוזה
 לו גוף, כי אם היה כן התחייב שהיה חוזה לו גוף אחד וילך הדבר לאין תכלה, וא"כ
 שטח אחרון בופת העולם אינו מקום כלל, מפני שא"ל שימלא צו גוף, וא"כ אם
 התצאר צמופת מליאות נמלא צלותו הלך יהיה מחוייב שלל יהיה גוף ואשר הוא נמנע
 מליאתו שם הוא היפך מה שחשצו והוא נמלא וגוף, לא נמלא אינו גוף, וכד נאמר
 צדעות הקדומות מאלך וצדעות שעברו כי אותו המקום הוא משכן לרוחניים, וד"ל האלוך
 ית' ומלאכו, כי אותו המקום אינו צמקום הגופים, ולא יקיפהו זמן, כי כל מה שיקיפהו
 הזמן והמקום נפסד, ועל כן יתחייב שיהיה מה ששם זולתי נפסד ולא הויה, ואם
 יש צבאן נמלא הוא ככד עכל הנמלאים, מהחיוצ שיוחס מהנמלא המוחש אל חלק
 הנכבד, והוא השמים וזה כלו ידאה על שלמותו למעמיקים צחכמה, והזה התצאר
 מזה כי קיום הלך מחוייב מלך הדת והשכל ע"כ. והסתכל עומק סנות מורנו ז"ל לאלה
 העניינים, כי הוא רמו לזה הענין צפ"ט צמה שאמרוהו החכמים ז"ל שוכן עליו ולא
 אמרו שוכן זו? ויש לומר כי הוא ית' נמלא ששתי התחלות, כלומר צמקום וצמרכו,
 וכן דוד ע"ה אמר "אם אסק שמים שם אתה, ואליעה שאלו הכן" ויש להתצונן כי אמר
 זשמים שם אתה. ונשאלו שהוא המרכז אמר הכן, כי להיותם שניהם על יחס אחד.

פרק שלשים ואחד.

אמר מורינו ז"ל ובטבע האדם לאהוב מה שהורגל בו ותתחדש לאדם אהבה
 בדעות שהורגל ורובה בהם, וישנא לזולתן ולפי זאת הסבה יתעורר האדם מהשגת
 האמתות ויטה למה שהורגל בו, כמו שקרה להמון בגשמות ודברים רבים
 אלקיים כל זה מפני החרגל וסתרנות על פסוקים התישבה הגדלתם והחצדקה בהם
 יורה פשוטיהם, על הגשמות והדמוינים, אין אמתה בהם, אבל נאמרו על צד המשל
 והחרה. ע"כ.

ואמר ארס ו ופעמים דנות נאמין הסך האמת צדדים האלקים מפני שהורגלנו
 לשמעו והורגלנו להלדיקו כי הדבר שהורגלנו לשמעו צומן הילדות, נחשצו צו זולתו ממה
 שלל הורגלנו לשמעו הוא רחוק ואינו נודע ונוכל לעמוד על שיעור דשום המכהב
 והתצרות צהאמין הדבר או הפכו, כשיעיין האדם ענין הנמוסים, כי תמלא צהם
 מהיתדות, ודברים דומים לכזם, ומפני שהורגלנו צהם לא יעצר צלל שיס ספק צהם.
 וזה

וזה היא אחת מהקצות שגעלמה האמת מצני אדם ע"כ. ואני אומר כי כמו שיתעורר האדם מהשגת האמתיות, מפני דברים צעלים שהודגל בהם צנעויותו, כמו כן מי שלא הודגל בדברים התוריים, והודגל בדברי חכמה, יתעורר מהשגת דברים דלים אמתיים שזכרו צתורה ויחזיק אותה, ויעה להאמין מה שהודגל בו מדברי החכמה כמו שיקרה לדברים מצני אדם.

פ ר ק ש ל ש י ם ו ש נ י ם .

אמר מורנו ז"ל דע אחת המעין במאמרי זה שיקרה בהשגת השכליות מצד שיש להן תלייה בחומר, דבר דומה במה שיקרה להשגות החושיות. כי אחת כשתעין בעיניך תשיג מה שבכח ראותך, ואם תכריח עיניך ותפליג בעיון ותשתדל להביט במרחק גדול יותר ארוך טמה שיש בכח ראותך להביט אליו, או שתביט כתב דק מאד, או פתיה דק ואין בכח ראותך לראותו, ותכריח ראותך להביט בו היטב לא יחלש ראותך מהשיג הדבר בלבד, אלא יחלש עוד מהשיג הדבר מה שבכחך תשיגהו ויחלש ראותך, ולא תראה מה שהיית יכול להשיג קודם שתכריח ראותך, וכן ענין המעין בהכמה, כי אם ירצה לחשוב ויכריח המחשבה תחלש מחשבהו, ואז לא יבין אפי' מה שבכחו שיבינהו כי ענין הכחות הגופניות כלם באיזה הענין ענין אחד, והדומה לזה יקרה לך בהשגות השכליות ע"כ.

והנראה לי כי ד"ל הכח החוש, כי לזה הכח תביע החלטה, וע"כ אמר כי אם ירצה לחשוב ויכריח המחשבה, וכן כתב אז כל ד כי אם ישמש האדם כח מחשבתו מאד דבר אחד יחלש כחו, ולא יוכל להצין דבר אחד שהיה צנחו להשיגו קודם לכן, עד שיתחזק כמו בכתחלה.

אמר ארסעו צספר הנפש: וההעדל ההפעלות צחוס וצניור צשכל אינו שיה, הוא נראה צחוסים כי החוש לא יוכל שיחוש אח"כ מוחש חזק, כאלו אמרת החוש החוזר מהקולות החזקים, ולא מהכנוכים מהגוויים החזקים, והדיחות החזקות, ידלו ולא יריחו, שכל השכל כשיייר דבר חזק מהמושכלות לא יהיה ליורו למה שלמטה ממנו יותר חסר אלא נוסף כי החוש לא יתרוקן מהגוף וזה נצדל. — ואמר החכם המזכר ויראה שיש לחוש הפעלות מהלך הערוצ, ואע"פ שהוא מועט ולא יראה צשכל דבר מזה, והדאיה ע"ז כי החוש כשיחוש מוחש חזק, לא יוכל לחוש מוחש הוא למטה ממנו תכף שיחזור מהמוחש החזק, מפני שיסאל צו אחד שיחזור ממנו מרשמו, כמו המעין לשמש, כי כשיחזור ממנה לא יראה מה שלמטה ממנה מהגוויים. וזה ממה שידר שזאת ההשגה חמדית, צעצור שהיא נאחזת צרשום הנשאר בה. ואחר שהוא נצדל מהמדה הפועלת, וכן יקרה בהקולות החזקים עם מה שלמטה מהם וכמו כן יקרה צכאצים, וע"כ אמר א פ ו ק י ט כי כשיתחדשו שנים כאצים דבר אחד, יעלים הכאץ החזק הכאץ החלש, זה כי החוש יש צו ערוצ מה לגוף, והשכל זולתי מתערב כל עיקר ויתחייב להקשות על זה צמה שיקרה לשכל מהשני מלך שני הכחות הדמיונים וצנצד החושצים כי יש לחושצים שתקרה לשכל

לשכל חולשה מזה הדך, ואין הדבר כן אלא במקרה, כי הכח החושב הוא כח מסוג הכחות החושיים, כי הכחות החושיים מטורפים לכח המדמה והחושב כשיתעלם המוחש וכלם מסתייעים להמליץ דמיון הדבר המוחש, צעזעו שיעיין צו הכח המדבר הנצדל, ויתצדק ממנו הענין הכללי ושיגברו ע"כ. — ואמר צן סיני והכחות המשיגים צכלי יקרה להם מהתמדת המעשה שילאו מפני כי הכלים תלמה אותם התמדת התנועה, ויפסיד מוגם שהוא עלמם ועצמם, והדברים החזקים שהגתם ציביעה יחלישו אותם, ואפשר שיפסידום צאור לדאות, והנעם החזק לשמע, ולא יוכל החוש כשישיג החזק, שישיג החלש, כי הרואה אור גדול לא יוכל לדאות עמו, ולא תיכף לו, אור חלש, והשומע קול חזק לא ישמע עמו ולא תיכף לו קול חלש, ומי שטעם המתיקות החזק לא ירגם אחריו החלש. וזה הדבר צכח הסכלי צהפך, כי התמדתו וליודו לדברים ש"ס יותר חזקים, ויעילוהו כח וקלות הקצול, למה שהוא אחרים, ממה שהוא יותר חלש, ואם יקרה לו צמקלת העתים חולשה, תקרה לרזה להסתייע השכל צדמיון המשתמש צכלי שיחלש ויחלש, ולא ימות השכל ולאו היה לזולת זה היה הורה תמיד וצד, והדבר צהפך. ע"כ. ואין ספק כי לא נעלם כ"ו ממורנו ז"ל, וע"כ אמר צסוף זה הפרק, ולא תדקדק מלות נאמרו צשכל צזה הפרק וחולתו, כי הכוונה היסדה אל הענין המכוון צו, לא להודיע אמתת מהות השכל. ואמר מלת תלייה, מפני כי החוש מוטבע צחומר ואין כן השכל. וכן כתב החכם הנזכר כי שכלנו אינו צחומר, אלא יש לו תלייה צחומר. ע"כ. וצאור זה כי הצורות הנצדלות אין להם תלייה צסום פנים, אצל השכל העיוני יש לו תלייה מה צחומר, מלך כחותיו שהם מסוג הכחות החושיים, כחושב והזוכר, כי אלו לא היה כן, היה כמו השכל הנצדל מכל לד, אצל ההשגות החושיית תלייתן צחומר תלייה גמורה. — וכתב החכם הנזכר צמקום אחד: והשכל אין לו קסירה צכח מכחות הנפש קסירת הצורה כמו כח שלא יהיה קשור צגוף לא יהיה קשור צכח מכחות הנפש הקשורים צגוף וכמו שאמר ארסטו ולאו היה קשור צכח מהכחות הנפש, לא היה פועל אלא עם אותו הכח, ואילו היה כן לא היה משיג אותו הכח. וזה הוא מה שיסמוך עליו ארסטו צצאור כי השכל צדל.

פרק שלשים וארבעה.

אמר מורנו ז"ל ואין במציאות זולת האלוך ית' ומעשיו כלם, והם כל מה שיוקף עליו המציאות מלבדו, ואין שם דרך להשגתו אלא כומעשיו, והם המורים על מציאותו, ועל מה שצריך להאמין בו, כלומר מה שיחוייב לו, או מה שישולל ממנו, וע"כ יתחייב בהכרח לבחון הנמצאים כלם, כפי מה שהם עליו, עד שנקח מכל דבר ודבר הקדמות אמתיות, ויעילו במבוקשינו האלקיים, כי כמה הקדמות יוקחו מספר המספר, ומסגולות התבניות התשבוריות ונקח ראה מהם על דברים נרחיקם מהאלוך ית' ותורתנו הרחיקתם על כלל הדברים. ע"כ.

וכן מלאנו הקדמונים היו מתעסקים צחכמות הלמודיות מפני זה הדבר שזכר מורנו ז"ל, ולא היתה כונתם צחקרם אותם ידעית עלמיהם צלצד, אלא לעלות ממנה לדיעה

לידיעה אחרת היא יותר מעולה, כמו שאמר חכם תשזורי קדמון מאד, בחקרו תצנית
 תשזורי היה עמוק וכשהשיב אותו שמה שמחה גדולה, ואמר כי כונת החכם שחדש אותו
 התצנית היתה כונה כללית, כי אותו התצנית הוא מקיף למקלתו, כמו הדברים הכלליים,
 וכעלם הרוחני שהוא אחד מדויק ומתעטף קלתו על קלתו. — ואני אכתוב כאן ענין
 אחד מהמספר, וענין אחד מהתשזורות. להיותם דליות על מה שדמו מורנו ז"ל.

אמרו ה'ע' י'כ'ס' חכמת המספר, כי סגולת האחד האמתי, שאינו מתדבב
 מחק זה (תראה שנים) כי כשתתדבב אחד צאחד לא יאלך אלא אחד, ואם תבה זה
 האחד צאחד לא יאלך אלא אחד, וכן לעולם. וא"כ אינו מתדבב אלא עומד צעלמו,
 אחר כי לא יק. הרצוי, אבל אם תבה שנים שנים, יאלף לך ארבעה, והארבעה יהיו ששה
 עשר, וכן יתדבב עד אין חקר; וזה הענין כלומר שהאחד מ'אד' שהוא אחד, לא יתחלק
 ולא יתדבב, יתצאר מתצנית תשזורי, והיא התצנית העגול שמקיף צו קו אחד, והוא קו
 המסבב כזה ⊖ כי הקו לא יתחלק ולא יתדבב, כי אם יחולק או יתדבב צפעל לא
 יהיה קו מסבב, ויצטל אחדותו, ואין כן הקו האחד הישר כי יחולק ויתדבב, ולא יצטל
 אחדותו אלא הכשאר ממנו יהיה קו אחד ישר. וליוד אלו הדברים ואמתתם, הם
 קיוב גדול להשיב האמת, כ"ש חקירת ע'למי הנמלאים, כי ודיעתם ה'ע'ה לעמוד
 על האמת דצדדים האלקיים, וע"כ אמר מורנו ז"ל כי יתחייב צהכרח לצחון הנמלאים
 כלם, ואמר אבל עניני התכונה הבגלית וחכמת הטבע, איני דואה שיסתפק עליך שהם
 דצדדים הכרחיים, צהשגת יחס העולם להנהגת האלוק ית', הי"ך הוא על האמת לא
 כפי הדמיונים. ע"כ יש להסתכל צזה שאמר מורנו כי צדיעת חכמת הטבע וחכמת
 התכונה, ידע האדם אמתת הנהגת האלוק ית' לעולם. — ואמר ארס טו "והשתחלה
 הליוד צשכלי ופירש החכם הנזכר כי ר"ל, כי התחלת זאת התנועה הנמלאת לבגוף
 הבגלל היא הליוד צשכל, ויניע המניע הראשון, שאינו מתנועע המתנועע הראשון,
 כמו שיניע החושק לחשוק מצלתי שיתנועע החשוק, והוא יניע מה שלמטה מהמתנועע
 הראשון, צאמצעות המתנועע הראשון, שהוא הבגלל הראשון למה שלמטה ממנו משאר
 הבגללים, כי השמים הראשונים יתנועעו מזה המניע צתשוקה אליו, כלומר שיתדמו צו
 כפי היכולת, כמו שיתנועע החושק להדמות צחשוקו, ויתנועעו שאר הבגללים על
 ג' התשוקה, לתנועת הבגלל הראשון, וע"כ היו לשאר הבגללים תנועה כפולה, כלומר
 תמזרח למערב וממערב למזרח. ומה שלמטה מהבגללים יתנועעו צאמצעות אלו התנועות,
 וההויה וההפקד יפעלו אותם התנועות הכפולות, שהן צו כנגד זו, אבל דצקותם יהיה
 צתנועה האחת התמידית, ומכאן תמלא השגחת האלוק ית' צכל הנמלאים, והוא שמירתם
 צמין, כי אי אפשר צהם שמירתם צאיש, והדואים שהשגחת האלוק ית' קשורה צאיש
 ואיש הם לודקים מ'אד', ומ'אד' איש לודקים, הם לודקים, מפני שלא ימלא לאיש מן
 האישים ענין ומסוגל צו, והוא נמלא לבת מאותו המין, וא"כ האומרים כי האלוק משגיח
 צאישים, הם לודקים מזה ה'אד', אבל ההשגחה צאיש צעמין שלא ישתתף צה זולתן, זה
 דצר לא יחייב אותו המסד האלקי ע"כ.

ואמר צן סינא וחכמת התכונה כונתה הקניית. היא ודיעת האלוק ית', ודיעת
 המלאכים הרוחניים ובתותיהם, ודיעת הסדר צהרכצת הבגללים, א"ל להניע אליה
 אלא צחכמת התכונה, וחכמת התכונה לא יגיע אליה אלא צחכמת החשזון והתשזורת ע"כ.

אמר מורנו ז"ל ואי אפשר בהכרח למי שירצה השלמות האנושי מבלתי שיתגע בתחלה במלאכת ההגיון ואח"כ בלמודיות על סדר, ואח"כ בטבעיות, ואח"כ באלקיות ע"כ.

ואמר אדם טו ויש מצני אדם יצקו מופת בכל דבר כמו בלמודיות, ולא יקבלו דבר בלא מופת, והם המתעסקים בלמודיות בלבד. ויש מהם מי שיספיק כשיתנו להם דאיה מדברי המפורסמים שיעידו עליהם הכל, ויש מהם מי שיספיק כשיתנו להם דאיה מדברי המשוררים ויש מהם מי שיזקוק הדברים המדוקדקים, כי לא יוכלו לקבלם, כי הם רואים כי דרך הדקדוק בכל דבר הוא נמנע, וכמו שהדקדוק צמח ומתן מגונה, כן הדקדוק בדברים. ומפני חלוק דרכי הדקדוק האדם קודם העיון בחכמות, להרגיל עצמו במלאכה שתועיל וידעת כל דרך מאלה הדרכים והיא מלאכת ההגיון ע"כ. — וכתב החכם המזכר, וצטע האדם שישג החכמות העיוניות, צמה שנוכל עליו מתחלה להשכיל המושכלות. ואלו הנה משיג החכמה העיוניות בלא הקדמות, היו ההקדמות הראשונות צו לצטע, כמו שאלו היו הצ"ח יכול להלך בלא דגלים, היו הדגלים צו לצטע, והצטע ימאן זה. ואומד בכלל כי אם יגיע מושכל מהמושכלות העיוניות צזה המין, היא צמקרה מעט. וע"כ א"א שתשלם מהם מלאכה עיוניות, אלא אם יאמר אדם, שיש צעולם מין מצני אדם, ושיבו החכמות העיוניות בלא למוד, וזה המין אם הוא נמנע, הם אנשים צשתוף השם, והוא יותר דאוי שיהיו מלאכים משיהיו אנשים, וידעה שזה נמנע. ע"כ. — וכתב צן סינא. ואין דבר מהילודות האנושיות, שלא ינטך לו קודם הכנת זה הכלי ע"כ. וד"ל חכמת ההגיון. — וכתב צמקוס אחר, ויש אדם טבעו זך מאוד ידע כל דבר, ותהיה נפשו נעזרת צחוק הזכות, וצחוק הדצקות צהתחלות השכליות, ויהיה לו קצול מהשכל בכל דבר, ויש מצ"א שלא ינטרכו צהדצקס צשכל הפועל, להרגל למוד, אלא כאלו הם יודעים כל דבר מעצמם, וליך שיחדא זה העין שכל קדוש, והוא מעולה מאוד, לא ישתפו צו כל צני אדם, ואמר, ואפשר שיהיה הכח השכלי מוכן צמקאת הנפשות צהקין, והדצקות השכל הכללי עד שלא ינטך להתיגע, אלא יספיקו ההתעוררת והנצואה, וזה יקרא דוה"ק, ולא הוחן צזה המעלה אלא הנציא ע"כ, וכבר אמרו מחכמי המחקר, כי מה שיגיע מזה לנציאים, יגיע כמו כן למקאת חכמים, אלא כי מה שיגיע לנציאים הוא יותר עצום. — והכדאה לי כילא דיצר מורנו ז"ל אלא צשלמות המושב מלך חקירת הנמצאים, לא המושב מלך השפע האלקי, והוא המקובל ציחידים מצני אדם, וע"כ אמר למי שירצה השלמות האנושי. —

פרק שלשים וחמש

אמר מורנו ז"ל זה השעור יספיק לקטנים ולהמון בישוב דעותיהם, שיש שם נמצא שלם לא גוף ולא כח בגוף. הוא האלוק י"ת, לא ישיגהו ענין מעוניי החסרון, וע"כ לא ישיגהו הפעלות כל עיקר אבל הרחקת הגשמות וחלוק הדמות וההפעלות ממנו י"ת, הוא דבר שצריך לבארו לכל אחד, לפי מה שהוא, ולמסרו בקבלה

בקבלה לקטנים ולנשים ולפתאים חסרי היצירה, כמו שימסר להם בקבלה שהוא אחד ואין צריך לעבוד זולתי, כי אין יחוד אלא בסלוק הגשמות, ואין צריך ליישב דעת שום אדם על אמונת מקרי הגשם, כמו שאין צריך ליישב על אמונת העדר האלוך י"ת, או השתוף בו או עבודת שלמטה ממנו ע"כ.

ודבריו שאמר כי סלוק הדמות זה צספר הנציאים צצאור אלל הרחקת ההפעלות ממנו י"ת, יראה שאין לבנותו צהמון, כי אין צהס כח לנייד אותו, ולא יוסיפו צזה הדבר דעת, אלא צשום, כי הס לא ישיבו אלל דבר מוחש או מדומה, והרחקת ההפעלות ממנו י"ת לא ינייד אותו אלא מי שהגיע למעלת העין.

ואמר החכם הזכר כי יערכו ההמון לדעת מהתארים, מה שפרסמה אותם הדת ויתו צהס, ואין לריך לצאל אותם להס כי החכם לא צאל אותם ע"כ.

ועוד כי דעים מההפעלות ההכרחיים צשפע האמונה, ולא תתקיים צלתם, ואס יסולקו תסולק האמונה מההמון, וע"כ י"ל כי לריך שיונחו להס אותם הדברים כפשוטן, ולהעיד שאינם כפשוטם למי שראוי להעיד אותו ע"ז, כמו שזכר הוא צפ' כ"ח מהחלק השלישי, כי יש אמונה הכרחית צסלוק החמס. והנה מה שזכר מזה צזה הספר, היה סצה שישתצטו צו מקצת מהדברים שלא עיינו אלא צתלמוד תורה צלצד, על שחצנו שזה הספר סותר דברים דעים שזכרו צתורה ודכו המחלוקת ציניהם ע"ז. כ"ט שיקרה להמון העם יותר וכתצ צפ' כ"ח ולריך להאמין שהס תארי פעלים, או להורות על שלילת ההעדרים, וזה הענין לא יפורסם להמון, אלא זה המין מהעיון נאות ציחידים, וזה הענין הוא מצואר ממה שכתצ צתחלה צפ' ל"צ. כי סס כתצ כי ההתחלה צו החכמה תזיק מאוד, ואמר כי לריך לחנוך הקטנים וקלרי הדעת כפי השגתם, וידוע כי הרחקת ההפעלות והסגוי תחכמת האלקות. וע"כ נראה לי כי אין לריך להעמיק צתארים, אלא די צמה שזכר צספרי הנציאים שהוא אחד ואין כמוהו, ואין לו צנצראים דומה ולא ערך, כאמרו אל מי תדמיון אל? ומה דמות תערכו לו? אין כמורך צאלקים, וזה יספיק להמון גם לחכמים, כי זה כולל כל מה שאמרו חכמי לצ צפרט. — וכבר אמר חכם אחד מחכמי המחקר, כי חקירת התארים סכנה גדולה, והחכמים כללו כל מה שלריך שיאמר צהרחקת התארים צאמירה אחת כי אמרו דצרה תורה כלשון צני אדם. וכתצ דציונ' ז' ל כי זו האמירה כוללת הפירושים כלס הנתלים צזה המין.

וכתב צן סי' כ"א. ואין לריך להטריד ההמון צשום דבר מודיעות האלוך י"ת, אלא שהוא אמת ואין דומה לו, ואין לריך להטריחם שיאמינו שאינו מתחלק, ושאינו מחוץ העולם ולא תוכו אלא צדבר מזה המין, כי זה ישצם עליהם הדת, כי אין כח צהס לנייד זה הענין, אצל יכצו או יהיה סצה למחלוקת ומנעום מהמעשים המדיניים ע"כ. וידוע כי רוב צני האדם — אלא היחיד — הורגלו להאמין המפורסמות, ויחצנו שהן האמת צלצד, ומפני זה לא יקצלו הדברים העיוניים המופתים. ואמר אדם טו ואין כל אחד מצ"א ישמשו עמם המופת צדברים העיוניים, מפני שיש מצ"א מי שרונה לחלוק על המפורסמות, והן הפך האמת. וכשימשו עמו הדברים המפורסמים, יספיקו צקלות, או מפני שחצצתו אינה מוכנת לקבל המופת כלל, או מפני שא"ל לצאל לו המופת צאות

צלותו הזמן המועט, אשר יזקק תמנו שיפול ההלכה זו, וע"כ ילמדך שתוטס ההלכה
בדברים, בצוקמות המשתתפות ציניו וזינו, והם הדברים המסוכנים.

פ ר ק ש ל ש י ם ו ש ש ה .

אמר מורנו ז"ל דע כשתשכל כל התורה, וכל ספרי הנביאים, לא תמצא
לשון חרון אף ולא לשון כעס, ולא לשון קנאה, אלא בע"ז בלבד. ולא תמצא
שיקרא אויב ה', או צד או שונא אלא בע"ז בלבד. ואמר ועברתם אלקים אחרים, וחרה
אף ד' בכס פן יחרה אף ד', להכעיסו במעשה ידיכם, כעסוני בהבליהם, כי
אל קנא ה' אלקיך, מדוע הכעיסוני בגלוליהם, מכעס בניו ובנותיו, כי אש קדחה
באפי, נוקם הוא לצריו, ומשלם לאויביו, ומשלם לשונאיו, עד הורישו את אויביו,
אשר שנא ד' אלקיך, כי כל תועבת ה' אשר שנא, וזה הרבה מאד. אבל כשתחפוש
אותו בכל הספרים תמצאהו. ואמנם באו בספרי הנביאים בזה, החזוק העצום,
בעבור היות זה הדעת בטלה נתלית בו י"ת, כלומר עבודת ע"ז. כי אין נטות מי
שהאמין כי ראובן היה עומד, בעת שהיה יושב, מהאמת, כנטות מי שהאמין
שהשמש מהאש, או שהגלגל חצי כדור והדומה לזה, ואין נטות זה השלישי מהאמת,
כנטות מי שהאמין כי המלאכים יאכלו וישתו והדומה לזה, ואין נטות זה הרביעי
מהאמת, כנטות מי שהאמין חוב עבודת דבר זולתי האלוק י"ת, כי כל מה שיהיה
הסכלות והכפירה תלוי בדבר עצום, כלומר במי שיש לו מעלה קימת במציאות,
יהיה יותר עצום, מהתלותו במי שיש לו מעלה למטה ממנה, וארצה לומר בכפירה
שיהיה מאמין הדבר, על חלוף מה שהוא עליו, וארצה לומר בסכלות סכלות מה
שא"א ידיעתו, כי אין סכלות מי שסכל מרדת מחודר האצטוונה, או סכל כדודית
השמש, כסכלות מי שסכל אם האלוק נמצא, או שאין לעולם אלוק, ואין כפירת
מי שחשב כי מחודר האצטוונה חציה, או שהשמש איננה מסיבה, ככפירת מי
שחשב שהאלוק י"ת יותר מאחר. ואתה יודע כי כל מי שעבר ע"ז לא יעבוד אותה
מפני שיחשוב שאין אלוק זולתה, ולא חשב אנוש לעולם מהחולפים, ולא ידמתו
מהבאים, כי הצורה שיעשה אותה מהמתכות או מהאבן והעץ, שאותה הצורה
עשתה השמים, והיא מנהגת אותם, אלא עובדים אותם על צד שהיא דמיון לדבר,
היא אמצעי בינינו ובין האלוק י"ת, כמו שבאר ואמר, "מי לא יראך מלך הגוים"
ואמר ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי, ירמוזו אל הסבה הראשונה אצלם. וכבר בארנו
אותו בחבורנו הגדול. וזה כמות שלא יחלוק בו אחד מאנשי תורתינו, אבל עם היות
אותם הכופרים מאמינים מציאות האלוק, מאחר שנתלית כפירתם בחיוב הוא לו י"ת
בלבד, ר"ל העבודה והרוכמת. כמו שאמר ועברתם את ה' וכו' בעבור שיתקיים
מציאותו באמונת ההמון, וחשבו אותו החיוב לזולתו, והיה אותו הדבר מצריך
להעדר מציאותו י"ת באמונת ההמון, כי לא ישיגו ההמון אלא בעילות העבודות,
לא עניניהם ולא אמתת הנעבר, והיה אותו הדבר מחייב שהיו ראויים להמיתם, כמו
שאמר הכתוב לא תחיה כל נשמה. ובאר הסבה, והיא הסרת זו האמונה הבטלה,
בעבור

בעבור שלא יפסידו בה השאר, כאמרו ולא ילמדו אתכם וקרא אותם אויבים ושונאים וצדים, ואמר כי כל עושה אלה מקנא ומכעיס ומעלה חימת וא"כ האיך יהיה ענין מי שנתלית כפירתו בעצמו, והאמין אותו על חלוף מזה שהוא, כלומר שלא יאמין מציאותו, או שיאמינוהו שנים, או יאמינוהו גוף, או יאמינוהו הפעליות, או ייחס לו איזה חסרון שיהיה, כי זה בלי ספק יותר רע מעובר ע"ז, מפני שהוא מטיבה או מריעה כפי מזה שהוא הושב ודע אתה כי כשתאמין הגשמה או ענין מעניני הגוף אתה מקנא ומכעיס וקורח אש וחמה, ואויב ושונא וצר, יותר רע מעובר ע"ז במאוד, ואם יעבר בלבך כי מאמין הגשמה יש לו התנצלות בעבור היותו רוצה עליו או לסכלותו וקוצר השגתו, כמו כן צריך לך שתאמין בעובר ע"ז, כי הוא עובר לסכלותו וקוצר השגתו, או לתרבות מנהג אבותיהם בידיהם. וא"ת שפשוטי הפסוקים ישליכום בזה הספק, כמו כן דע כי ע"ז אמנם הצריכהו לעבוד אותה, דמיונים וצדירים חסדים ואין התנצלות למי שלא יקבל מהאמתיים המעיינים, אם היה מקצר מהעיון, כי אני לא אומר שהוא כופר למי שלא יביא מופת על הרחקת הגשמות, אלא אומר שהוא כופר מי שלא יאמין הרחקתו, וכש"כ במצוא פי' אונקלוס, ופי' יונתן בן עוזיאל ע"ה שמרחיקים הגשמות. וזה היה כוונת זה הפרק ע"כ: (הערתתי כל זה הפדק צעזוד היותו נהפדקים שתועלתם גדולה).

ואמר החכם הנכבד כי כשעור גדול הנמצא יגדל צחקו, שהוא הסכלות צו. ועל כן אמרו כי השתוף חמס גדול. ע"כ.

וי"ש טוענים עליו צמה שאמר שלא תמצא חרון אף אלא צע"ז, כי מצאנו חרה אפי צד ויחד אף ד' צמטה, אבל לשון קנאה הוא כמה שאמר (וכן אמרו חז"ל צמכילתא אבל צקנאה אפי נכדע מע"ז אבל אפי חנון ורחום דצדדים אחרים). — והנדאה לי כי טענתם אינה טענה כי מה שאמר דצינו ז"ל, הוא כשהם דצדי ה' זה' כמו וחדה אפי ויחד אפי צכס, וחדה אף ד' צכס כי הוא מדצד צעד השם צ"ה וחדה אפי צד הוא כמו כן מהענין שזכר. כי מפני שהיו סוצדים דעות שאינן נכונות צחק השם צ"ה, אמר חרה אפי צד.

וכתב ארסו כי העמידה על האמת זהתחלות סבה לעמוד על האמת דצדדי' דצדי, כמו שהטעות שיקרה צהן הוא סבה להטעות דצדדים דצדי, והוא כטעות שיקרה צאס הדך שהוא סבה שיטעה האדם טעות גדול, כי כל שידחק מהתחלת הדך, יוסף עוות עד שילך. לכונן מה שלא כוון אליו כמו כן הדצד צטעות שיקרה דצדדים שהם כמו התחלות דצדדים דצדי ואמנם היה כן מפני שהתחלות הן צכח כל הדצדים שהן להם התחלות, ולכל מה שתהיה ההתחלה כמה גדול יהיה הטעות צה סבה להטעות טעות גדול. — ולאומר כי אם היה הטעות דצדדים שהן התחלות לדצדים אחרים, סבה לטעות טעות גדול, כ"ש וכ"ש שיהיה הטעות זהתחלת כל ההתחלות, סבה לטעות צכל הדצדים, ושתהיה האמת נעדרת לגמרי, ושהיה פונה להפך האמת צכל אמנותיו, כמו שקרה לדצדי שהם צודים מלצס דעות ואמנות און להם עיקר, אזל הן כנגד האמת, וידוע כי יש דצדים שדיעתם הכדחית צאמונה האמתות, ואם לא תביע לאדם אותה הידיעה, און לו אמונה אמתית, ואין לו שלמות אמתי צדיעת מליאת האלוק ית' ויחודו שאינו משתנה צשום לך מלדי הסנוי, ודיעת מליאות המלאכים, ושהם נצראו הקיימים שלא ישחנו;

ויש דברים שדיעתם משלמות האדם, אצל אינה הכרחית בשלמות האדם כמו הראשונה, והיא זקייעת השמים וזכאותיהם ושלל תשיגם שנוי משנוי צעלי החומר, וכדיעתו טבעי הדברים הטבעיים המשתנים, וסודות המלאות, כי ידיעת זה והדומה לו, היא הנעשה ודרך להגיע לשלמות האמתי, ולפ"ד רוב חכמי המחקר, לא יתכן שיהיה האדם שלם זקייעה הראשונה, אם לא תקדם לו זאת הידיעה, שהיא ידיעת טבעי הדברים הטבעיים, כי היא לפי דעתם המדרכת לידיעה הראשונה; אלא כפי מה שזא דברים החכמים ז"ל, האדם יהיה שלם זקייעה הראשונה ויהיה סכל זקייעת טבעי הדברים המשתנים. כאמרו. דצ יוסף הוה תני מעשה מרכבה. סזי דפומצדיתא הוה תני מעשה זראשית. אמרו ליה ליגמרין מעשה מרכבה, אמר להו אגמרין לי איתן מעשה זראשית זרישא, צתד דאגמרוהו אמרי ליה ליגמרן מעשה מרכבה, אמר להו תנינא צהו דצט וחלצתחת לשונך, ד' אצהו אמר מהכא, כצשים לצוושך, אל תקרא כצשים אלא כצושים דברים שהם כצונו של עולם יהיו תחת לשונך. — ואפשר כי מה שאמרו חכמי המחקר הוא ככון צחק האנשים שהשגתם ע"פ החקירה בצדד, אצל הנציאים ע"ה והדומים להם מהמדברים מדרה"ק, השפע השכלי ישפיע עליהם מאין חקירה, וכן על החכמים ז"ל המקבלים מהם. ויש ללמוד מוזאת המעשה ענין גדול, והוא כי יתכן שיהיה האדם חכם צמעשה זראשית, ולא יהיה דאוי למסור לו מעשה מרכבה, לחכם צמעשה זראשית כשלא יהיה דאוי, כ"ש לשאר בני אדם שלא למדו חכמה. — ויש דברים שדיעתם אינה הכרחית לאדם אלא מלד שהם מחדדים השכל, וידיעתם על דרך העלוי צחכמות הלימודית, וחכר מהם ענין אחד, והוא מדת מחרד האלעונה, כי צמאמר שנים עשר מקפר אוק לידוך צתצורת, התצאר כי מדת האלעונה שליטתה, וזה הוא לשונו שס, כל אלעונית עגולה שוה השתי קורות והעווי יהיה מחרד שליטתה והאלעונית כמוהו שלשה פעמים, והסתכל צמה שזכר מודנו ז"ל צאלה העינים, כי הם כללים תחתיהם פרטים דנים. כי הסכלות או הכפירה צצצה הראשונה, או חיוז עזורתה לזולתה היא חסרון כמוהו, והוא נוטה מהאמת צכללה ולמעט מזה הסכלות צמלאות המלאכים, וכל דצד שאינו גופני, ולמעט מזה הסכלות צגופים הטבעיים, ולמעט מזה, המאמין כצז שהיא אפשי, ולמעט מזה הסכלות דברים למודיים שאינו נחשצ לסכלות.

פרק שנים וארבעים.

אמר מורנו ז"ל. כי שם חיים ישמשו אותו בקניית החכמה, והיו חיים לנפש כי חיים הם למוצאיהם, וכפי זה נקראו הדעות האמתיות חיים, והדעות הנפסדות מות, אמר ית' ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, את המות ואת הרע הנח באר כי הטוב הוא החיים, והמות הוא הרע.

ובאר אותם ואמר צסוף זה הפרק ודע זה, להעיד על כוונתו ולדעת כי ידיעת האמת חיי הנפש והסכלות והכז מותה. ואמרו החכמים ז"ל מדצה תורה מדצה חיים. ואמר אדקטו והישר יהיה חיים אלקים, וכפי שיעור נעותו אל הישר צצבע, כי יעשה

יעשה דברים מחיים אותו, ולא תרו תקדמוני חכמי המחקר, כי יתחדשו לאדם חיים צזה העולם. כשיתגלו לו סודות העולם העליון, כי הוא כל מה שיסקיף על דבר מסודות זה העולם ידע צמה שיתגלה לו ידיעה אחרת מסודות אותו העולם, ויצקש אותו ויוסיף צאותה הידיעה שידע אותה קדוצה מאותו העולם ומצבורא ית' מה הוא חדוש החיים צזה העולם, והצטרות צאותו העולם, ודמיון זה הצלות כלומר החוש המשותף, כשיציע לצורה נאה ישמח צה שמחה חזקה לא שצותה שמחה כלה לצורת אותו הדבר הנאה, אלא צותה השמחה שהוא נכח הצורה הרוחנית, אשר אלל המצייד הרוחנית הפשוטה, ויציע לא הצורה, עם צותה הצורה ולא יתחדש צורה ויצרן לצורותיה ע"כ. — ומורנו ז"ל הקדים זה להודיע מה שיצטר מהדעות האמתיות, הס חיי הנפש והצצה שתשטר, ולא אלה החיים דמז צחיים המצרכים צפ' ס"ט. ע'.

פרק שבעה וארבעים.

אמר מורנו ז"ל כבר בארנו פעמים, כי כל מה שידמוהו החמון חסרון, או אפשר לציורו בחק האלוך ית' לא השאילוהו ספרי הנביאים לו ית', ואע"פ שמשפט כמשפט הדברים שהשאילו לו וכו', ואתה יודע כשתדקק כי משפט הכל משפט אחד, ושצד שידוחק ממנו המשוש והטעימה, באותו צד בעיני ירוחק ממנו הצרות והשמע וההרחח, כי הכל השגות גופניות והפעליות וענינים משתנים, אלא שמקצתם יראה חסרונם, ומקצתם יחשבו שהם שלמות. כמו שיראה חסרון הרעיון והדמוי, ולא נראה חסרון ההסתכל וההתבונן ולא הושאל לו רעיון שהוא הדמוי, והושאל לו מחשבה ותבונה, ואמר אשר חשב, ובתבונתו נטה שמים. ע"כ.

ולא נזכר למורנו ז"ל, אס לא כאשר דמיתי בן היתה, והכח החושצ לפי דעת חכמי המחקר, כח גופני כמו המדמה והזוכר, וע"כ יש לו מקום מיוחד, וזה יודע מאל החקירה כי הס השגת גופניות, ויש להס תנועה אפילו המחשצה, וע"כ השיצ ארס ט ו למי שצטר שאין תנועה, כי דעתו צאת התנועה והכח הזוכר כח פדעי יקדמו לו שני כחות החוש והדמוי.

וכתצ החכס הנזכר ומיונקות כח המדמה, הזוכר והשומר. ומיונקות המדצר ומשדתי, והחושצ והכח החושצ אלל ארס טו כח מכיד והוא פדע, כלומר שהוא מכיד ענין אישי לא ענין כללי, כי צבר הצצטר כי הכח החושצ אינו דצר, אלא הכח המכיד ענין הדצר המוחש מללמו המדומה, והכח המכיד ארצע מדגרות, הדאשונה החוש המשותף, והמדמה, והחושצ, והזוכר. וכתצ צן סינא כי אלו הכחות כלס לנפש אחת והס משדתיס לנפש, וכח המדמה יקרא צהיקס אל הנפש החיונית מדמה, ויקרא צהיקס אל הכח המדצר חושצ, והכח המדמה והחושצ והזוכר אללו כחוש לנפש החיונית, וע"כ היו אלה מקומות מיוחדים צמוח. וצחוש יכיד הצצדים הפדעיים והאישיס, והצדון והדמיון שומדים מה שצצאל אליהס החוש מהפדעיים, והדמיון שומד הצורה והצדון ישיור

ישמור הענין הלוקח עמו ע"כ. — ודמיון זה כי טצע הכמות הכללי שישיגהו השכל, לא ישיגהו הכח הזוכר. אלא הוא זוכר כמות מוגדר, שכבר חשב אותו ודמיו, וע"כ זה הכח היא פרטי, ומנטקך צפעלו שיקדמו לו הדמיו והחוש.

פרק שנים וחמשים.

אמר מורנו ז"ל והתאר המורה על מהות הדבר וכו', ואמרנו מרוחק שהאלוק ית' אין לו סבות קודמות עליו הן סבות מציאותו ויתואר בהם, וע"כ התפרסם אצל כל אחד מהמעיינים המדברים למה שאומר כי האלוך ית' לא יוגדר ע"כ.

ואמר ארסטו והגדריס הם לכל מה שיש לו יסוד או מוחש או מושכל, כמו הדברים הלאמודיים, אבל מה שאין לו אחד מאלה השני סודות הוא אחד, ומה שנמצא מהם צמקפה הוא צמקרה, ואמר כי הנורה המוחלטת זולתי, הווה ולא נפסדת, ואין לה גדר יודיע עלמה, כי הגדר הוא לדברים המתהוים מהטצע, או מהמלאכה, והם הפרטים הרמות להם.

וכתב החכם ר' שלמה צן גצירול ויש מופת אלקי ומוקדמותיו מהדאטוים או מהשניים ואינו נמנע שיקדא זה מופת, ואע"פ שאין צו סוג ולא עק, ויש מופת שאינו אלקי, והוא שמוקדמותיו מהסוגים והמיינים והפרקים והקגוליות, ומי שאמר שאין צחכמה האלקית מופת אם רואה לומר שאין מופת צחכמה האלקית כלל צד מהגדריס, ואם רואה לומר שלא ישמשו צחכמה האלקית מופת שאינו אלקי והוא המחוצד מסוג ופרק דצרו אמת אין חולק עליו ע"כ.

וכתב החכם הנזכר וממה שנאמר בגדר שהוא צעל חלקים, יראה שהגדריס הם למודכ, ושהנורה והחומר וכל הדברים הפשוטים, אין גדר להם, אלא על גד ההמשלה וזהו שאמרנו הוא דצר ידוע בגדר האמתי, אבל אם ימצא דצר שאין דברים קודמים לו, יש לומר שיתכן לגדרו דצדריס המאוחדים שאינם מודיעים אמתת עלמו. וכן מלאתי שכתב אצו כ ל ד אמר, וחלקי הגדר או קודמים על המוגדר, או מאוחדים ממנו, ומה שחלקי הגדר קודמים המוגדר, הם המודיעים עלם הדצר מפורק מזולתו, דצדריס שצחס מציאות אותו הדצר צעלם ולא צמקרה, ושם הגדר כופל ע"ז יותד מנפלו על הגדר שחלקיו מאוחדים מהמוגדר, ואם היה מהמלאים דצר שא"א שימצא לו דצר קודם לו, אי אפשר להודיעו אלא בגדריס שחלקיהם מאוחדים מהמוגדר ע"כ.

ואמר החכם הנזכר והדצריס המוגדרים שנים מינים, מין אין לו דצריס קודמים עליו, ומאוחדים ממנו, והמין הראשון הגדר צו יתחצר לעולם מהדצריס המאוחדים. מאחר שאין קודמים עליו, ודמיון זה מי שגדר האלוך ית' שהוא מניע העולם או שהוא נודת הכל ע"כ, והנראה לי מפני שאפשר לחשוב, כי זה וכיוצא צו, אע"פ שלא יודיע מהות הדצר הוא גדר ויוגדר צו הדצר, ע"כ אמר, וע"כ התפרסם אלא כל אחד מהמעיינים המצדריס למה שאמר כי האלוך ית' לא יוגדר. —

וכתב חכם ואם יאמר כי המחוייב המציאות, וזולתו כמלאים, והמציאות כולל אותם, א"כ כבר ככלל עם זולתו תחת הסוג, וא"א שלא יפורק ממנו ויהיה לו

גדד: והתשובה כי המליאות יאמר עליו ועל זולתו צדקתה ואיחוד, והוא נאמר על העלם ועל המקריים, והנה אינו נאמר בהקבמה, וע"כ אינו סוב, וכשלא יהיה המליאות סוב, אם תדרף אליו שליטה, והוא אינו צמוכה לא יהיה לו סוב, כי לא חוצד אלא שליטה פשוטה, והמליאות אשר אינו צמוכה אשר לו ולזולתו מהעצמים אינו על דרך סוב, והעלם סוב לשאר העצמים. והתצטרף מזה כי המחוייב המליאות אינו נופל תחת דבר מה צאמדות העשר, ואם אינו נופל תחת מאמר העלם איך נופל תחת המקרים, והאיך זה ומליאות הנאמרות נוסף על מהותם למקריהם והוא חוץ מהיותיהם ומליאות המחוייב המליאות צעל מהות — והנה נראה מזה כי מחוייב המליאות אין סוב לו ולא פרק, והנה אין גדד לו ע"כ. וכשיז אל הפרק.

אמר מורנו ז"ל א"כ אין יחס בינו יתברך על האמת, ובין דבר מהנבראיו ע"כ.

והוא כמו שצאל היחס והלדוף כמנעים צחקו י"ת, כי המצטרפים יוחס כל אחד מהם אל האחר, צענין אחר משתתף לשניהם, ימצא לכל אחד מהם, ואותו הענין המשתתף יקרא לרוף, ויאמר כל אחד מהם צהקש אל האחר, והמצטרפים הם שתי קצוות, והלדוף יוקח פעם מהאחד אל האחר, פעם מהאחד אל האחר, כמו המעלה והמטה שהם שתי קצוות, וכשיוקח ממטה למעלה יקרא עלייה, וכשיוקח ממעלה למטה יקרא ירידה — ואמר החכם הנזכר כי נאמרת הלדוף דבר תפעלהו הנפש צנמלאים, ואלולא היתה הנפש לא היה לרוף, כמו שאלו לא היתה נפש כלל לא היה יחס. — ואמר א ד ק ט ו ויש לחשוב כי הלדוף קול צלצד, ואמר כי הלדוף יותד חסד משאר הנאמדות, ואין לו צענמו הויה ולא הפסד כמו לעגם, ולא הפכה כמו לאיכות, ולא גדול כמו לכמות, ולא להעתקה כמו לאין, ולא מין ממניי השנויים, וחדושו נמשך לתנועה, וזה צו דבר מחוייב צהכרה, כלומר שיהיה חדושו נמשך לתנועה צמקרה, ודמיון זה כי לא ימצא קטן או גדול אלא אלל התנועה צנמות, ולא הויה ולא הפסד אלא אלל המתנועע צעגם ע"כ. ומפני שהיחס דבר תפעלהו המשצה, ואין לו מליאות מחוץ לנפשו, וכן הזמן והמספר הנפש תפעל אותם, אמר מורנו ז"ל אחרי כן ואילו היה ציביהם יחס, כלומר צין האלוק י"ת ונצדליו היה מתחייב שטיגהו מקרה היחס, ואע"פ שאינו מקרה צענמו י"ת, אלל הוא על דרך כלל מקרה מה. ואחר כן אמר: ויהיה כלל כל מה שצזה הפרק כי הוא י"ת אחד מכל הלדדים, אין דצו צו ולא ענין נוסף על העלם, ושהתוארים משנוי הענינים הנספדים הכמלאים צספרים המודים עליו י"ת הם מלך דצוי פעליו, לא מלך דצוי צענמו, ומקלתם להורות על שלמותו, כפי שנחשוב שהוא שלמות.

פרק חמשה וחמשים.

מפני שזה הפרק מהפרקים המועילים שבוה הספר

עניני פלוסופי ראיתי להעתיקו כלו.

אמר מורנו ז"ל כבר קדם לנו במספר מוקומות מזה המאמר, כי כל מה שיחייב גשמות, חתחייב בהכרה להרחיקו ממנו י"ת, וכן כל הפעלות ירוחק ממנו,

כי כל הפעלות יהייב השנוי, ושהפעול לאותם ההפעלויות זולתו הנפעל בלי ספק, ואילו היה מתפעל בשום צד מצדי ההפעלות, היה זולתו הפועל בו והמישנה אותו, וכן יתחייב בהכרח שירוחק ממצנו כל העדר, ושלא יהיה שלמות מה נעדר ממצנו פעם, ונמצא פעם אחרת, כי אם הונח היה שלם בכח, וכל כח יתחבר לו ההעדר בהכרח, וכל מה שיצא מהכח אל הפועל, א"א לו מבולתי מוציא זולתו נמצא בפעל יוציאהו, וע"כ יתחייב שיהיו שלמותיו כלם נמצאים בפעל, ושלא יהיה לו דבר בכח בשום צד; ומה שיתחייב בהכרח שירוחק ממצנו עוד, הדמות באותו דבר מהמנצאים, וזה דבר כבר הרגיש בו כל אחד, וכבר פרסמו בספרי הנביאים ברחוק הדמות, ואמר מאין כמוך ע"כ.

זה שנאמר שהרגיש בו כל אחד. מפני שזה דבר נפסוקס לכל, וכן אמרו חכמים ז"ל, ולתת ממצנו קדש, אות הוא מצאנו. ואמרו דבול מצאנו מדוגס הוא מצאנו שלו, מלך צדק ודס בצור, וצאצאותיו בצור ממנו, הוא נאס, וצאצאותיו נאס ממנו, לכל הקדש צדק הוא וצדק שמו, אין כמוהו צאצאותיו — — שנאמר אין כמוך צאצאים ד'! —

אמר מורנו ז"ל ויהיה עיקר הדבר, כי כל דבר יביא לאחד מאלו המינים הארבעה, יתחייב בהכרח להרחיקו מהאלוק ית' במופת מבואר. והם כל מה שיביא לגשמות, או מה שיביא להפעלות ושנוי, או מה שיביא להעדר, כמו שלא יהיה דבר בפעל, ואח"כ יהיה בפועל, או מה שיביא לדמות דבר מהנביאים. ואלה מכלל תועלת החכמה הטבעית בידעת האל, כי כל מי שלא ידע אותן החכמות לא ירגיש בחסרון ההפעלויות, ולא יבין ענין מה שבכח ומה שבפעל, ולא ידע חיוב ההעדר לכל מה שבכח, וכי מה שהוא בכח יותר חסר מחמתנועע ליציאת אותו בכח בפעל, והמתנועע חסר בצדו לפי שבעבורו התנועע עד שיגיע בפעל; ואם ידע אותם הרברים ולא ידעם במופתיהם, לא ידע הפרטים המתחייבים מאותם המוקדמות הכלליות חיוב הכרחי, וע"כ לא יהיה לו מופת באלוק ית' ולא בחיוב הדחקה אלו ממצנו ע"כ. — והמתעסק בחכמות ידע אמתת דברי מורנו ז"ל.

פרק שבעה וחמשים.

אמר מורנו ז"ל ידוע כי המציאות היא מקרה קרה לנמצא, וע"כ הוא ענין נוסף על מהות הנמצא, זה הוא הדבר המבואר המחוייב בכל מה שיש למציאות סבה, כי מציאותו ענין נוסף על מהותו, אבל מה שאין סבה למציאותו, והוא האלוך ית' לבדו, כי הוא זה ענין אמרנו בעדותי' שהוא המחוייב המציאות מציאותו עצמו, ועצמו מציאותו, ואינו עצם קרה לו שנמצא, ויהיה מציאותו ענין נוסף עליו, אלא הוא מחוייב המציאות תמיד, לא קרה שקרה לו, וא"כ הוא נמצא לא במציאות, וכן חי לא בחיים, ויכול לא ביכולת, וידוע לא בידעה, אלא הכל חודר לענין אחד אין רבוי בו ע"כ.

ובתצח חכם הנזכר ואמרנו דדבר שהוא נמלא, לא יורה על ענין נוסף על עצמו
חוץ לפשט, כאמרנו דדבר שהוא מלווין; ומלאנו שטעה דן סיכא וחשב כי האחד
ענין נוסף על העלם, וכן המליאות כאמרנו שהדבר נמלא, ואין קיום לנמלא צו צעמנו
והוא מאמר מתעה מאוד, כי זה יחייב לו שיהיה שם הנמלא מורה על מקרה משתף
לנאמרות חוץ לפשט, והוא דעת דן סיכא, וישאלו צעד אותו המקרה, כשיאמר צו
שהוא נמלא, אם יורה על הענין הרוק, או על מקרה נמלא צאותו המקרה, וימלאו
מקרים אין תכלה להם וזה טעות, ואחשבו כי זה הענין הוא אשר אצו להרחיקו ממנו ית'.

ובתצ אצורכלר וצנת זה תנועה, כי שם הנמלא תכניתו גזר, והגזר יורה על
מקרה, וע"כ אין לריך שיוצן ממנו ענין מורה על מקרה, אלא ענינו מה שורה עליו
שם העלם ע"כ.

ובתצ חכם והמליאות מקרה לךדדים כלם, והמהיות יקרה להם המליאות צסצה
כי אין המליאות להם מעמלם, וכל מה שאינו מעמלם הדבר, הוא לו כסצה, ועל כ
היתה הראשונה מליאות בלא מורה נוספת ע"כ.

ובתצ החכם הנזכר ולא יאמר הפלסופים שיש לראשון מליאות בלא מהות, ולא
מהות בלא מליאות, אלא יאמר הפלסופים שהמליאות צמורכצ תאר נוספת על עצמו,
וזה התואר קנה אותו מהפעל, והאמינו כי מה שהוא פשוט אין פעל לו, וזה התואר
לו אינו נוסף על מהות ושאיין לו תאר שיהיה מחולף מהמליאות לא שאין לו מהות כל
עיקר. ואמר עוד והדבר הרמות אליו דבר ומהותו דבר, ודמיון זה כי המים הרמות אליהם
הם דבר, ומהותם הוא דבר אחד זולתי המים הרמות אליהם, וכן הדבר דדדים מהדדדים,
ואף על פי שאין זה בכלם, כי הדדדים הפשוטים צמליאות והמהות צהם דבר אחד צעינו ע"כ.

אמר ומה שריך שתדעהו, כי האחדות והדדיו מקרים קרו לנמלא מלך שהוא הרבה
או אחד כצד התצאר זה צמה שאחר הטבע; וכמו שהמספר אינו נפש המספרים, כמו
כן אין האחדות נפש הדבר המתאחד, כי אלו כלם מקרים מסוג הכמות המפורק ישיגו
לנמלאים המוכנים לקבל כמו אלה המקרים. אצל המחויצ המליאות הפשוט על האמתה
שלא תשיבהו הרבצה כל עיקר, כמו שהוא נמנע עליו מקרה הדדיו, כמו כן
הוא נמנע עליו מקרה האחדות כלומר שאין האחדות מקרה נוסף על עצמו, אלא הוא
אחד לא צאחדות ובאמרנו צו קדמון מההקל מה שהוא מצואר נגלה, כי הכה הקדמון
יאמר למה ששיגבו הזמן שהוא מקרה לתנועה הנמשכת לגוף, והוא כמו כן משער
המנטרף, כי אמר הקדמון צרוחצ הזמן כאמרך הארוך והקלד צרוחצ הקר, וכל מה שלא
ישיגבו מקרה הזמן לא יאמר צו על האמתה לא קדמון ולא חדש, כמו שלא יאמר צמתוקות
לא מעוות ולא ישר, וע"כ כל מה שתמלאהו צספרים שמתארים אותו ית' דראשון ואחרון
הוא כמו שמתארים אותו ית' צאין וצעינו והכוונה צכל זה שלא ישיגבו שני, ולא יתחדש
לו ענין צסום פנים, לא שהוא ית' נופל תחת הזמן, וכל מה שנאמר אחד ענינו דומה
לו, לא שענין האחדות משיב לעצמו.

פרק שמונה וחמשים .

אמר מורנו ז"ל דע כי תאר האלוק ית' בשללות הוא התאר האמתי שלא ישוהו דבר מן החקל ואינו חסרון בחק האלוק ית' כל עקר ולא עול, אבל תארו בחיובים יש בו מוחשתוף והחסרון מה שכבר בארנוהו ע"כ.

ואמר ארס טו והסוללות מתוארי הצדק ית' יותד לודקות מהמחויבות, כי כל מה שיחויב לו מהתארים לא ימלט מתארי העגס או המקרה, וצדק העגס והמקרה לא ישיגהו תאר מתאריהם צעמו, וכל מה שיסולל ממנו מהתארים הם לודקים צלי ספק ע"כ. והסתכל צמה שאמרו החכמים ז"ל לפי מעשה אני נקדא. —

וכתב חכס. והפלקופים אמרו כי עגס ההתחלה הראשונה אחד. ואמנם יתדנו בשילודף דצד אליו, או לרופו לדצד, או לשלילות דצד ממנו, והשלילה לא יתחייב דצד צעגס השלול ממנו, ולא הלדוף יתחייב דצו, וע"כ לא ירחיקו דצדי השלילות ולא דצו הלדופים, אבל הם משיצים כל אלו הדצדים אל השלילה והלדוף וכשאומד הוא לרופו אל המלאים אחריו, וכשאומד התחלה דומזים כי מליאות זולתו ממנו והוא סצתו, והוא לרוף לעלילותיו, וכשאומד מחוייב עמינו שאין עלה לו. — וכשיז אל הספק.

אמר ואחר זו המוקדמה אומר כי האלוק ית' כבד התבאר במופת שהוא מחויב המציאות ואין הרבבה בו, ולא נשיג אלא ישותו בלבד ולא מחותו, וע"כ הוא נמנע שיהיה לו תאר חיוב, כי הוא ית' אין לו ישות חוץ למהותו שיודה התאר על אחד מהם, וכ"ש שתהיה מהותו ישות מורכבת ויורה התאר על החלקים, כ"ש שיהיו לו מקרים ויורה התאר עוד עליהם, אין לו תאר חיוב בשום פנים ע"כ.

ואמר ארס טו צספר הנפש והאיש הדמוז אליו דצד, ומהותו דצד אחד, ודמיון זה כי המים הדמוז אליהם דצד אחד, ומהותם הוא דצד אחד זולתי המים הדמוז אליהם וכן הענין דצדים מהדצדים, ואע"פ שאין זה צכולס כי הדצדים הפשוטים המליאות והמהות צהס דצד אחד צעמינו ע"כ. וכתב החכס ר' שלמה צן בצירול כי הפועל הראשון יש לו מליאות ולא מהות. ע"כ. —

וכתב חכס ואתהו לא תדע הכעלס אלא צנרעה, ועמינו כי כל מה שתשאל האיד הדצד? אין דרך להצינך אותו אלא כשנתן לך משל ממה שתדעה צחוט הראשון יודע תהיה תשצתך כמו שתדע זולתך, והכוונה כי אתה לא תוכל לדעת דצד מהאלוק ית' אלא צהקס לדצד מנפשך, ותשיג מנפשך כי יתדויות השלילות אשר לראשון ומחסרון אשר צן, ותדע כי מה שהצנת צחק הראשון, יותד נכצד ויותר מעולה ממה שהצנת אותו צחק נפשך, ותהיה אמונה צנעלס צכלל, כי אותה התוספות לא תמלא צחקך, וע"כ אם יש לראשון דצד אין לו דומה, כך אין דרך לך לדעתו כלל, זה הוא עצמו, כי הוא מליאות צלא מהות והוא מקוד כל מליאות, וא"ת היאך יהיה מליאות צלא מהות? א"א שנתן לך משל ע"ז מנפשך, א"כ אי אפשר שתצין אמתת מליאות האלוק ית' ומהות אחד ואין זה דומה לו צזולתו, כי זולתי הוא עגס או מקרה, והוא ית' אינו עגס ולא מקרה, זה הדצד אין המלאכים יודעים אותו, כי הם עמיזים מליאותם זולתי מהותם, אבל מליאות צלא מהות אין לשום כמלא אלא לאלוק ית', א"כ לא ידע האלוק ית' אלא האלוק לדצו ע"כ.

ודנינו ז"ל תפס לזון אחרונים שאומד ומחבל וגו' שהוא מחויב המליאות, אבל לזון ארסטו לודי אל גור שהוא הכרחי המליאות ויאמד על שלשה פנים. האחד כמוכרח לעשות הדבר, והשני שא"א סיהיה הדבר מנלא אלא זו, כנפוש לצעל חיים שבזר עליו הדם, והשלישי אשר א"א שימצא על זולתו הענין שהוא עליו, וזוה המין מההכרח כלכך, יאמד בהתחלה הראשונה שהוא הכרחית, לא צענין שהוא מוכרח, ולא צענין שהוא מנטרך לדבר לורך הכרחי. ונשיצ אל הפרק.

אמר ואין צריך לשמש אלו השוללות ולא ישולחו עליו כלומר שלא יאמרו עליו במוחלט אלא הצד שידעת שישולל מהדבר מזה שאין דרכו שימצא לו, כמו שנאמר בכותל לא רואה ולא שומע; ואתה המעיין בזה המאמר הוי יודע כי אלו השמים והם גוף מתנועע. מדרגו אחרו בורת ובאמה, וידענו שעורי חלקים מהם ורוב תנועותיהם, וילאה שכלנו כל הלאות מהשגת מקותם, עם היותינו יודעים שהם בעלי חומר וצורה, אלא שאינו כמו זה החומר אשר בנו, וע"כ לא נוכל לתאר אותם אלא בשמות שאינם מיושבים לא בחיוב המיושב, כי אנו אומרים שהשמים לא קלים ולא כבדים, ולא מתפעלים, וע"כ אינם מקבלים רשום, ואינם בעלי טעם ולא בעלי רוח והדומה לאלו השוללים, וכל זה לסכלותינו באומד החומר ההוא, והאיך יהיה ענין שכלינו כשישתדלו להשיג הנקי מהחומר הפשוט תכלית הפשיטות המחוייב שאין סבה לו, ולא ישיגהו ענין נוסף על עצמו, השלם אשר שלמותו שלילת החסרונות ממנו כמו שבארנו, כי אנוהו לא נשיג זולתי ושותו לבד, שיש נמצא אינו דומה דבר מכל הנמצאים שהמציאם, ולא ישתתפו עמו בענין בשום פנים ואין רבוי בו, ולא חולשה מהמציא זולתו, ויחסו לעולם יחס רב החובל לספינת ואין זה ג"כ יחס אמת ולא דמיון אמת, אבל הוא להיישיר השכל שהוא ית' מנהיג הנמצאים ומתמידם וישמור סדרם כפי מזה שצריך. ע"כ

וזה הענין האמת שזכר, מלאנו שדמנו לו החכמים ז"ל צמדשים. אמרו כתקצרו לו כל ישראל אלל משה, אמרו לו משה דנינו אמור איזו היא מדת כבוד שלמעלה, משל למה הדבר דומה לאחד שאמר מצקש אני לראות כבודו של מלך, אמרו לו לך למדינה ואתה רואה, ככנס וראה וילך פרום על פתח המדינה ואזכים עוצות ומרגליות, ולא היה יכול לזון עיניו וממנו עד שפיל, אמרו לו אם וילון פרום על פתח המדינה ואזכים עוצות ומרגליות, לא יכולת לזון עיניך עד שפלת אלו ככנסת למדינה על אחת כמה וכמה. לכן נאמר וצבאותו שחקים.

ואמר עוד השמים מספרים כבוד אל, לבזר שכנס למדינה ולא היו יודעים מה כמו אמר להם פקח אחד, מאצנא דהוא מתגושש אתין ידעין כמו כן מן השמים אנו למדן מה כמו של הקצ"ה. א"ר יהושע צן לוי לפי שנאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, יכול שבזרדו מלא העליונים והתחתונים, שנאמר כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך, איך זהם אלא משמוש ידיו של הקצ"ה משל למלך שפרס וילון לפתח פלטון שלו, אמר המלך כל מי שהוא חכם יאמר מה השלמה הזאת, וכל מי שהוא עשיר יעשה כמותה וכל מי שהוא גבור יצא ויגע זה. כך הקצ"ה מתח את השמים כדוק זה של עין, שנאמר הכוטה כדוק שמים, אלא שפרשו כמין וילון, אמר הקצ"ה כל מי שהוא חכם יאמר מה השלמה הזאת, וכל מי שהוא עשיר יעשה כמותה, וכל מי שהוא גבור יצא ויגע זה, וזה ענין

ענין אמת, כי שכל האדם יקלד ונהשיב אמת עלם השמים, ונ"ס אמתת הרוחניים שזהס — כ"ס אמתת עושיהם! — ואינו משיג אלא השמים הנלאים, שהס כדמות וילן פרוס על פתח המדינה, לא המכוסים ממנו שאין זיכלתו להשיגם, ואין חכמתו אלא צדדים הנפסדים לא צדוהיים, וזה ענין מה שאמרו ש אינו יכול ליגע זה. ואמר כי נטה שמים כדוק של עין והוא הרקיע, והמשילו אותו לדוק העין והוא הדוק הבלידי והוא בתכלית הזכות וכו' יהיה הלאות, כי יתדמנו זו הלאות, כמו שמתדשמות צאוד הן, כמו שאחז"ל הוגלדה עפה האמלעית: וידאה מדצריהס אלו שהשמים גופים כצדים אינס מתנוועעים מעלמס אלא תנועתס מוכרחת כתנועת האן, וכן היו מלאמינס מקדמוני חכמי המחקד שהשמים כצדים ושהנפש תנוע אוחס, כמו שתנוע הנפש גוף האדם, וכן כתב החכם ר' שלמה זן גצירול צשירו, חסין ישא שחקים על זרועו, כמו ששאי גויה ואלמה. ואני אדבר מזה צפרק דציעי מהחלק השני:

פ ר ק ת ש ע ה ו ח מ ש י מ .

אמר מורנו ז"ל יש לשואל שישאל ויאמר, מאחר שאין תחבולה בהשגת אמתת עצמו, והמופת יחייב כי הדבר המושג הוא שנמצא בלבד, ותארי החיוב נמנעים עליו כמו שהתבאר, א"כ יהיה מה שהשיג מרע"ה ושע"ה הוא מה שהשיג אחד מן התלמידים, ודבר מפורסם אצל בעלי התורה והפלוסופים כי היתרון בזה רב מאד? — ודע כי הדבר כן כי היתרון עצום בין המשיגים, כי כל מה שיתוסף בתארי המתואר, יסוגל יותר ויקרב המתואר, מהשגת אמתתו, כמו כן כל מה שתוסף לשלול ממנה תקרב אל ההשגת ותהיה קרוב אליו, יותר ממי שלא ישלול מה שהתבאר לך במופת לשלול אותו ע"כ.

ויש לומר כי ממה שאמר צפ' כ"ז יתבאר כי היתרון צזה הענין דצר נראה והוא, כי המדחיק ממנו י"ת צמופת, כל מה שיצא לגשמות או להפעלות ושנוי או לחסרון והעדר, יש לו יתרון גדול על מי שיאמין זה צקצלה ולא ידע להרחיקו צמופת ע"כ.

וא כי אומר כי לפי יתרון החכמים אלו על אלו צהשגת אמתת הנמלאים, יהיה היתרון ציניהס צהשגת מליאת צודאס — ופסוק מלא הוא. הודיעני כל את דרכך ואדעך. וכן הענין ציחוד כי יתרון החכמים צו אלו על אלו גדול מאוד, כי לפי ידיעת החכם צחסרון הנמלאים והצטרס לממליא, ולמתמיד מליאותס, ויודע כי אפילו השלס שזהס מלצר האלוק י"ת, לא ימלט מחסרון עד שידע ידיעה צדורה, שאין כמלא אמתת ושלס אלא האלוק ית' תהיה ידיעתו ציחוד האמת, ומדקרות החכמים צזו הידיעה צדוה מאוד וחלוקות אלו מאלו.

ואמר חכם וא"ת צמה הוא יתדונות מעלת המלאכים והנציאים והחכמים על אלו, אס לא תלוייר ידיעתו על האמת? ואמר כצר ידיעת כי לידיעה שתי דרכים, האחת הדך האמתית, וזה השער סגור לא יתכן לשום כולד מהנולדים להשיגו, והשנית ידיעת התאדים והשמות, וזה השער פתוח לילודים, וכו' יתדונות פעולותיהס, כי מי שידע

שידע האלוק יודע ריכול יראה כפלאות מעשיו צמלכות השמים והארץ ויזירת הנפשות והגופים, וחקוד וידקדק מעשיו, ויביע למעלה גדולה מהידיעה כמעט שאין לה תכלית. וכן יתרוכות ידיעות צני אדם לאלוק ית', הוא כפי שעור שיגלה להם ממעשיו יתקדש ידיעתם לידיעת האמת.

וכתב אחי וא"ת האין הדרך לידיעת האלוק? והתשובה שידע צמופת שידעיתו כמנעת ושלם ידעוהו זולתו ואשר ילייד שידע פעליו ותאדיו ושאין דומה ושמיאיתו צלל מהות. אין אלה לא וא"כ לא ידעוהו זולתו, וכבר אמר הגדול הגאון מה שבת הבורא הטהור. וצאמת כי כל צני אדם ילאו להשיבו, אצל מי שידע צמופת אמתי מניעת הטבתו הוא יודע משיבו, ומי שלא ידע כי הלאות הכרחי צמופת, הוא סכל צו והס כל צני אדם. ע"כ. ולא מר אחד חשצו צמעשי האלוק ואל תחשצו צעלמו. — ואמר אחר כי יקשה מאלך להשיבו אמתת הפש מופשטת מפעליו אפי' על החכמים, כ"ש על זולתם מצ"ל. וכ"ש העלמים האלקיים שהם למעלה ממנה.

ואומר כי זה הענין צעלמו יקרה צהטבת השכל, כלומר שיש יתרון גדול צין המשיבים אותו, כי יש מצ"ל והס החכמים שלא ישיגוהו כלל, ויש מהס מי שיקדש מהטבתו, והס צזה עוד מדברות דבות, וזה כמי שלא יראה אור השמש כלל, או כמי שיראה אותו צאור עכור או כמי שיראה צאור צך. וכן כתב החכם צין א ל ל ל י ב — אמר והשכל כשישיגוהו האדם יהיה מליאות אותו האדם צו מליאות אחר זולתי מליאותו צשאר כחותיו, ויהיה מהנמלאים האלקים, ויהיה קרוב מהאלוק ית' וית', ויביע לנו דלוכו ויהיה צעבות אלקיות, ואין להס מפשר, וילא מהחשך הבמוד והוא ענין צעל חיים שאינו מדבר, וזה יש לו יתרון כיתרון מי שהוא צאור צך רחוק מהרטיצות המתמזג, כי אור אלו המדיניות שאנחנו צהס אינו צך גמוד, כי יתערב עם אור ידים קיטור עצ, וע"כ אינו צך — ויתצאר זה לחוש הראות כשיצבה הקיטור, כי השמש תהיה אדומה, וכן היא נראית צורחה ועכבה. כמו כן ענין השכל כי לא נראה אותו צעלמו, אלא נראה אותו עם זולתו, כמו שנראה השמש ואנחנו צמים, ואחרי כן נראה אותה ואנחנו צאור והאור יהיה לפעמים צך ולפעמים עכור, וזה השכל לא נובל לדאותו צעלמו אלא נראה דשמו צזולתו, וע"כ נראה צמקלת המושכות דאיה היא קרובה מעלמו, וצמקלת דאיה היא יותר רחוקה, ויהיה צין הדואים יתרון כפי יתרון דעותיהם, כמו שיש יתרון צין דואי השמש ע"כ. וכשיצ לדבריו.

אמר וכבר ידעת אמורחם המפורסמת, אשר מי יתן כל האמירות כמותה ואני אוכור אותה בלשונם, ואעיר אותך על ענינה, דהאי דנחית קמי ד' חנינא וכו'.

וכתב צין סינא וההמון צתחלה עיינו לכפשותיהם וידעו תאריהם, והשיגו חלוקס למה שהוא שלמות צחקי ידיעתם ויכלתם ודאותם ושמעם ודודם ודלוכס וצחידתם, והנחו אלו השמות נכד אלה הענינים אלו המלות, ואח"כ היתה תכליתם צצח האלוק ית' וית' שנאמתו צתארי שלמותם, והוא מדוחק מתאר שלמותם כמו מדומס מתארי חסדונס, אלא כל תאר שילייד ליצורים והוא קדוש ומדומס ממנו וממה שקומה לו, ולולל שנתנה דשות לתאר האלוק י"ת צאלה התארים, לא היה נכון לתאר אותו צהס עכ"ל. והסתכל צדבריו אלה ומה שכתב מורנו ז"ל צזה הענין וצלצד מה שאמר ולולי שנתנה דשות לתאר האלוק י"ת צהס לא היה נכון לתאר אותו צהס כמו מה שאמר ר' חנינא.

אמר וחכמת זה המושל הוא אמרו דברי זהב ומקלסין אותו בשל כסף וכו'.
להורות כי אלה אשר הם אללנו שלמות אין אללנו ית' ממנו דבר, אלל כלס חסדוק
חקוק, כמו שצדק ואמר והלל גנאי הוא לו, והסתכל צמה שיצא צדק כ"ט.

פ ר ק ת ש ע ה ו ח מ ש י ם .

אמר מורנו ז"ל והשתדל כל השתדלות שתוסף שלילת דבר במופת לא שתשלוך
בדבור כי כל מה שיחבאר לך במופת שלילת דבר ממנו מדומה מציאותו לא תקרב
מדרגה בלא ספק, ובוה הצד היו אנשים קרובים ממנו מאד ואחרים בתכלית המרתק
לא ששם קרבת מקום שידחק ממנו ויקרב כמו שחושבים עורי הלב. והבן זה מאד
ודעה ע"כ.

אמר והבן זה מאד ודעהו להעיר על ענין שכתבתי למעלה —

ואמר ולא אומר כי המחייב התארים לה' ית' מקצר מהשיגו, או משתף
או שהשיגו בחלוף מה שהוא עליו, אבל אומר כי הרחיק מציאות האלוק ית'
מאמונתו והוא לא ירגיש ע"כ.

ואמר החכם הזכר ואם אמרו שהפלוסופים תאמינים שיש צנפס אפשרות אלן
התארים כי הם תאמינים שהיא משגת ומכיעה, ומאמינים עם זה שאינה גוף? והתשובה
כי אינם דואים שאלה התארים הם לנפש נוספים על העלם, אלל דואים שהם תארים
עלמים, ומדרך התארים העלמיים, שלל יתדעה להם המונח הנושא להם צפעל, אלל
יתדעה צלל שיתדעו הגדרים צחלקי המוגדר, והיא דעו מחשבי אללם לא דעו צפעל
מחון לנפש, ודמיון זה כי גדר האדם חיוני מדבר, ואין הדבור והחיונות נכלל זה מזה
חון לנפש צפעל, וע"כ יתחייב שידעה האומר שאין מתנאי מציאות הנפש החמד שיש
צנמלאים הנצדלים מהחמד מה שהוא צפעל מחון לנפש והוא הדעה צגדר, וזה דעת
הנוצרים צאמונת השלום שאינם דומים שהם תארים נוספים על העלם, אלל הם מתדעים
צגדר, והם דעים צכח ולא צפעל, וע"כ אמרו שהם שלשה ואחד, כלומר אחד צפעל שלשה
צכח. — ואמר עוד והמדברים האמינו שיש צכאן עלם אינו גוף ולא צגוף, והוא חי
יודע, רואה ויכול ומדבר. ושומע ודואה, והוא הפועל לכל הנמלאים בלא תמעיים,
ויודע אותם צדיעה שאין לה תכלה, כי הנמלאים אין להם תכלה, והכחישו העלות
אשר צכאן, ואותו העלם החי היכול היודע הדואה השומע הדואה והמדבר, הוא נמלא
על כל דבר נדבק בו, ויקרו מזה גנאים והם כי מה שזה תארו מהנמלאים צהכרח צסור
הנפש, כי הנפש עלם אינה גוף והיא חיה יודעת ויכולה ורואה ושומעת, ורואה ומדברת
ואלן השימו התחלת הנמלאים נפש כללית נצדלת מחומר, ולא ירגישו צזה, ויתחייב
מאלו התארים שיהיה עלם מורכב קדמון, — וזה הדרך מה שיאמרו כי הכל מחודש. —

אמר והנה יש צכאן שני דעות, דעת מי שדואה שהם נפש העלם ואין שם דעו
דעת מי שדואה הדבר [בהפך]. ואלו שתי כתות האחת השימה הדעו דעו קס צעלמו
והשנית השימה הדעו קס צולמו. וזה כלו דחוק מכונת הדת. וא"כ מה שדרך הסמון
מענין

מענין אלו התארים הוא מה שפרסמה אותו הדת צלצד , והוא ההודאה צמליאותם מצלתי
 שתצאד אותם כמו שצאדו אלה כי אי אפשר שיגיע אלל ההמון אמת על עקד. ואללה לומר
 צהמון כל מי שלל עיין צמלאכה המופתית, וסוה הוא שהגיעה להס מלאכת הדגדים או
 לא הגיעה מפני שאין צנח מלאכת הדגדים העמידה על זה השיעור מהיקיעה. ע"כ.

פ ר ק ש ש י ם ו ש מ ו נ ה .

אמר מורנו ז"ל כבר ידעת פרסום זו האמירה שאמרו הפלוסופים באלוקי"ת
 והוא אמרם שהוא השכל והמשכיל והמושכל, ושאלה השלשה ענינים בו ית' ענין
 אחד אין רבוי בו וזה הענין הוא ענין מופתי מביאר כפי מה שבארו הפלוסופים
 האלקיים: ואני אבינך מה שבארוהו במופת, דע כי האדם קודם שישכיל דבר, הוא
 משכיל בכח, וכשהשכיל דבר מה כאלו אמרת שהשכיל צורת זה העץ הרמזו אליו
 והפשיט צורתו מוחמרו וצייר הצורה הפשוטה כי זה פעל השכל אז יהיה משכיל בפעל
 והשכל שהתקיים בפעל הוא צורת העץ המופשטת אשר בשכלו כי אין השכל דבר זולתי
 הענין המושכל והנה התבאר לך כי הדבר המושכל הוא צורת העץ המופשטת אשר
 הוא השכל המתקיים בפעל ואינו שני דברים, שכל וצורת העץ המושכלת, כי אין
 השכל בפעל דבר זולתי מה שהשכיל והדבר אשר בו הושכלה צורת העץ והופשטה
 שהוא המשכיל הוא השכל המתקיים בפעל בלי ספק כי כל פעלו הוא עצמו
 ואין המשכיל בפעל דבר ופעלו דבר אחר אלא אמתת השכל ומהותו הוא ע"כ.

ואמר ארס טו והשכל והמושכל צהתחלה הראשונה דצד אחד כי המקבל השכל
 הוא עלס המושכל, ופירש החכם הנזכר כי השכל והמושכל יהי' דצד אחד כשישכיל מפני כי
 המקבל והמקובל מהשכל שניהם שכל וע"כ היה המשכיל והשכל והמושכל חוזרים לדצד
 אחד ולאנס יתפרדו צצחינת הענינים הנמלאים לו צשכל כי מלך שהוא מלייד המושכל
 כאמר צו שהוא משכיל ומלך שהוא מלייד צעלמו כאמר צו שהמשכיל הוא השכל עלמו
 הסך מה שישכיל צזולתו ומלך שהמלייד הוא המלייד עלמו כאמר כי השכל הוא המושכל
 ע"כ: וכסוצ לדצדי מורנו ז"ל.

אמר והנה התבאר כי היות השכל והמשכיל והמושכל אחד במספר אינו
 בחק הבורא ית' בלבד אבל בחק כל שכל וכנו כמו כן המשכיל והשכל דבר אחד
 כשיהיה לנו שכל בפעל אבל אנהנו נצא מחכה אל הפועל פעם אחר פעם והשכל
 הנבדל כמו כן כלומר השכל הפועל לפעמים יהיה לו מונע ולא יפעל ואע"פ שאין
 המונע מעצמו אלא מוחין והוא תנועה מה לאותו השכל במקרה ע"כ.

ולונו לומר שאינה תנועה מוחלטת ולא גמורה כי התנועה יזיאה מהכח אל הפעל
 ולא יתכן לומר זה צנצלל אלא מפני שעושה פעם ואינו עושה פעם מפני המשצס לפעלו
 כאלו זה תנועה מהמקדית כי הפועל הנצלל לא יניע כח החמר אלל צמקרה. — ואמר
 החכם הנזכר כי דעת ארס טו שיש לצורות הנצללות מצא צהויה צפנים מה כלומר צצעלי
 הכפשות; ואומר הר"ס ז"ל כי יש לדגורים תנועה צבשמים ע"כ: ואשיצ לדצדיו.

אמר ולא לבאר זה הענין נכון עתה אלא הכונה שהוץ ענין לו לברו ית' ומיוחד בו הוא היותו שכל בפעל תמיד ואין מונע לו מהשגה לא מעצמו ולא מזולתו וע"כ יתחייב שיהיה משכיל ושכל ומושכל תמיד לעולם ועצמו הוא המשכיל והוא המושכל כמו שיתחייב לכל שכל בפעל ע"כ.

דלוי להסתכל דצדדיו ולהצין מהם מה שזכר צדדיו כי זה הענין מיוחד בו ית' לא זולתו משאר הנמצאים כי הוא לו תמיד לעולם אין צד שום כח אצל הוא לעולם צפעל אצל השכל הפועל יש לו מונע אע"פ שאינו צעמנו אלא מחוץ, אצל אחרו לא ימלט שכלנו מכה כי תמיד הוא יולא אל הפועל פעם אחד פעם, כי הוא צמונה והמונעים מחוץ דעים. —

ואת ד ארסטו ולא יתחלק כל מה שאין לו חומר כמו השכל האנושי. ופירש החכם הנזכר כי אפשר שר"ל כי כל מה שהיה מהשכלים אין למושכלו חומר, והוא אשר השכל והמושכל ממנו דבר אחד צעיו, והוא שא"ל צד החלוק כמו שא"ל צשכל האנושי, כי סבת החלוק צשכל האנושי, הוא שמושכל צדד מה הוא זולת, כי אלו התאחד השכל והמושכל ממנו מכל הדברים; לא היו מושכלותיו דעות, כי סבת הדבריו הוא החלוק שצין השכל והמושכל ממנו מכל הדברים. ואפשר שר"ל כי הראיה כי כל מה שאין לו חומר לא יתחלק המושכל ממנו מהשכל האנושי, כי אלו רואים אותו נקי מהחומר צעמנו, ואע"פ שאינו נקי לבגמרי השכל והמושכל ממנו יהיה דבר, וא"כ מה שהוא נקי מהחומר לבגמרי המושכל ממנו והשכל דבר אחד לבגמרי כלומר מכל ד' ע"כ. — ואמר צן סיכא ואמרו צמחוייב המציאות שהוא משכיל ומושכל ושכל, ור"ל שהוא נקי מהחומר ומקשירות החומר ומקרוי ע"כ.

וכת צ עוד והנפש תלוי עממה וליורה לעממה ישימה שכל ומשכיל ומושכל, אצל ליורה לאלו הנורות לא ישימה כן, כי היא צעממה צגוף תמיד שכל צכח, ואע"פ שיולא צמקלת הדברים אל הפעל. ומה שאמרו כי עכס הנפש תהיה היא המושכלות הוא מכלל שהוא כמנע אלפי, כי אין אני מנין מה שאומר, כי דבר יהיה דבר אחד ולא משכיל האין יהיה זה? ע"כ.

וכתב החכם ד' אצרהס אין עזרא ז"ל ע"ז הפסוק ואדעך צשס, והיודע מתאחד צידוע וע"כ אמרו צדעת עליון שהוא יודע וידוע, ודעת הנצדאים איננה כן צעבוד העלם ע"כ אצל יראה מלשון דברי ארסטו כי זה הענין נמצא צשכל העיוני, כמו שאמר מורנו ז"ל כי צחק כל שכל וצשכלנו כשניהם שכל צפעל, כי כת צספר הנפש, אמר וליור השכל לעמנו הוא על ד' ליורה למושכלות שיויור הדברים הנמצאים, מלך שהמנויור צהס זולתו המנויור, וליור עמנו מלך שהמנויור צו והמנויור הוא דבר אחר צעיוני כלומר צשניהם ידועה כלומר המשיג והמושג ע"כ. אצל החכם הנזכר כת צפידשו לזה הספר, אצל לריך שגמין כי זה אשר אמר אותו נמצא על השלמות דצדדים הנצדלים, כלומר היות השכל והמושכל דבר אחד, מכל הדברים, אצל צשכלנו אחרו כאילו הוא צמקרה, כי עמנו אינו דבר אחד, אצל השכילו הנמצאים שהס חוץ לעמנו, וזה צחלוף הנצדלים שלא ישכילו דברים שהס חוץ לעמנם ע"כ. —

ולא היה מכון דנינו ז"ל צזה הפרק צאור זה הענין כי הוא מצוה צספר הפלסופים אלא להעיר כי שכל מחויב המציאות לעולם צפעל ואינו צכח צשום עת, ולהעיר צו על סדר מהסתדים.

פ ר ק ת ש ע ה ו ש ש י ם .

אמר מורנו ז"ל והפילוסופים כמו שידעת יקראו האלוק ית' העלה הראשונה והסבה הראשונה — ואלה המפורסמים והמדברים יברחו מאלה השמות מאוד, ויקראוהו פועל, ויחשבו כי הפרש גדול בין העלה והפועל, כי אם אמרנו שהוא עלה יתחייב מציאות העלול, וזה יביא לקדמות העולם, ואם אמרנו פועל לא יתחייב מזח מציאות הפועל עמו, כי הפועל יקדם לפעלו, וזה מאמר מו' שלא יבדיל בין מה שבכח ומה שבפעל, ואשר תדעהו שאין הפרש בין אמרך עלה ובין אמרך פועל בזה הענין, כי כשתקח העלה בכח היא תקדם לעלול בזמן, אבל כשתהיה בפעל יהיה עלולה גמצא במציאות העלה בפעל בהכרח. ע"כ.

ואמר החכם המזכר והעלה והסבה שני שמות נדפים, והם נאמרות על הסצות הארבע, וההפרש אשר צין העלות הכלליות והפדטיות כי הכלליות הן ועלוליהן הכלליים לעולם יחד, כלומר שאינם נמלאות פעם זכח ופעם צפעל, אצל הפדטיות פעם נמלאות עם עלוליהן הפדטיים ופעם אינן נמלאות עמהן, כמו זה הזונה שזנה את זה הצית מפני שהעלות הפדטיות פעם נמלאות עם עלוליהן הציותן צפועל, אצל אס יהיו זכח לא ימלאו לעולם יחד, כי הצית והזונה אינם מתהוים ציחד ולא נפסדים יחד.

אמר מורנו ז"ל ומדעותיהם שאין אני חולק עליהם שהבורא ית' הוא הפועל והוא הצורה והוא התכלית. ע"כ.

ויש להסתכל כי לא אמר שזו היא דעתו, אלא אמר שאינו חולק עליהם. מפני שידעה שזו הדעת נמשכת אחר דעת המדברים, והיא אמת על הדרך שפירש הוא אחרי כן, ואמר והזונה זכאן לצד היותו פועל לפדטי הפועלים ההווים צעולם, כמו שהיא פועל העולם זכללו כי לכל הסצות סצות עד שיגיעו לסצות הראשונות, כמו שזה הדבר פעול ופעלו הוא כך, עד שיגיע למנוע הראשון, הוא הפועל על האמת לאלו האמצעיים כלם, וזהו הלק ייוחס כל פועל צמליאות לאלוק ית' פעלו מי שפעלו מהפעלים העצמיים וכן הצורות העצמיות הנפסדות היות נמלאו א"ל שלא תקדם להם צורה אחרת תכין החומר לקצול זו הצורה. וכן השנית עד שיגיע לצורה האחרונה, שהיא הכרחית צמליאות אלו הצורות האמצעיות, שאותן האמצעיות סצת זו הצורה הקדוזה ואתה הצורה האחרונה צמליאות הוא האלוק ית'.

ואמר החכם המזכר ודעת הפלוסופים כי הנותן התכלית צמלאים הנצולים, הוא הנותן הצורה, והנותן הצורה, הוא הפועל, וע"כ יש לחשוב כי ההתחלה לכל אלן ההתחלות כשהוא פועל ותכלית אצל ענינו מהנמלאים המוחשים מאחד שתהיה היא הנותן להם האחדות, והיה האחדות שבהם היא סצת צמליאות הדצוי אשר יקסוד אותם צלותו האחדות, היה התחלה לאלו כלם כשהוא פועל וצורה ותכלית, והיו כל הנמלאים יצקשו תכליתם צתנועה אלנו, והיא התנועה אשר יצקשו צה ותכליתם אשר צעזורה נמלאו, וזה לכל הנמלאים צצנע, ולאדם צצנון, וע"כ היה מועדח מצין שאר הנמלאים ומצוה ע"כ. ונשוב אל הפרק.

אמר ואל תחשוב כי מה שאמרנוהו בבורא ית' שהוא הצורה האחרונה לכל העולם, שהיא הצורה האחרונה שיאמר ארסמו בעדה בספר מה שאחר הטבע שהיא זולתי הוה ולא נפסדת כי אותה הצורה הנזכרת שם טבע ולא שכל נבדל ע"כ.

ומפני שאפשר שלא יצין המעיין צד הספר מה היא אותה הצורה, ראיתי להזכיר צכאן דצדי ארסמו המכריס שם אמר: ומה שיתהווה הוא זה הדצד הרמות אליו כלומר האיש שהוא אחד צמנין כמו זאת הכדור הרמות אליה וזאת המסכה או דצד אחד ממה שייחוס משאל האישים וכמו שלא תעשה המלאכה הנחשת אשר ממנו הכדור או הרמות אליו, כמו כן לא תעשה הכדור כלל וכשתהיה למונח הויה והוא לא יתרוקן מהצורה א"כ הצורה כמו כן אין לה הויה כי אלו היתה להויה היתה מלא דצד והנה התצדד מזה כי הצורה הכללית זולתי הויה ולא נפסדת ואומר בכלל כי אלו היתה לצורה הויה יתחייב שתהיה מודכצת מצודה וחומר ואותה הצורה כמו כן מודכצת מצודה וחומר, וזה לאין תכלה וא"כ ההויה אמנם היא לא הצורה הרמות אליה ולא זה החמד הרמות אליו אשר מקלתו צהויה ומקלתו צהויה.

אמר ומה יש צכאן כדור כלל זולתי זה הכדור הרמות אליו אשר צכאן א"כ מצווד שהוא זולתי הויה ולא מהויה כי המהויה הוא זה הדצד הרמות אליו לזה הדצד הרמות אליו וכשיתהוה זה הדצד הרמות אליו יתהוה צורה כמו זה הדצד המהויה אותו וא"כ הדצדים ההווים והמהוים הם האישים המוחשים ומקלת אלה יש להם שמות כפלוגי ופלוגי ומקלתם אין להם שם ידוע לאישיהם אצל יורו עליהם צרמיזה כמו זה הכדור וזו המסכה אצל הצורה הכללית אין להם שמות כמו האדם וצ"ח והכדור והמסכה ע"כ.

וידוע כי זה נמשך אחד דעתו צקדמות העולם אלא שמלאנו שאמרנו חז"ל, כל מי שיש לו תולדות מת וכלה ונצדא ואינו צורא וכל מי שאין לו תולדות אינו מת ואינו כלה וצורא ואינו נצדא, וכן אמרו חכמי המחקר כי הכללי אינו כולד ואינו מוליד לאחד שנצדא העולם והתישצו. וכשז אל הפרק.

אמר ובמציאות הבורא ית' יהיה הכל נמצא, והוא מתמיד מאותו מציאות ענין שיכונה בערו השפע כמו שנבאר בפרקי זה המאמר ואילו שוער בנפש העדר הבורא ית' היה נעדר המציאות כלו ותבטל מהות הסבות הרחוקות ממנו והעולמים האחרונים ומה שביניהם, ואם כן הוא לו במעלת הצורה לדבר שיש לו צורה אשר בה הוא מה שהוא, ובצורה תתקיים אמתתו ומהותו, כמו כן יחס האלוך ית' לעולם, ובזה הצד נאמר בו שהוא הצורה האחרונה, ושהוא צורת הצורות, כלומר שהוא אשר מציאות כל צורה וקיומה נסמך בסוף אליו ובו קיומה, כמו שהדברים בעלי הצורה קיומם בצורותיהם ומפני זה נקרא בלשונינו חי העולם כלומר שהוא חי העולם ע"כ.

ויש להוסיף צאוד צזה הענין והוא כי מלאנו שהנפש שהיא לוד' האדם היא כקדחת חיים כאמר ידמוס ל א דן חיי וכן ענין מקור חיים מקור הכפשות כי ממנו ית' תצאנה לזה העולם וא"כ ענין חי העולם נודת העולם זה הענין מצווד דצדי הנציאים ע"ה כנו' שהצודא כושא העולם כאמר, אני עשיתי ואני אשא" כי הוא ית' עושה הכל וכושא אותו כלומר ששומר אותו שלא יפסד וע"כ כאמר עושה שמים וארץ קונה שמים צלשן פועל. — ואמר החכם

החכם הכזב והפועל שני מינים מין פועלו יתלה בפעולתו צעת היותו זה כשתסלם היותו לא יטעך לפעלו כמציאות הצית מהצורה, והמין השני יתלה פועל בפועלו ואין מציאות לאותו הפועל אלא זהותו הפועל זו וזה הפועל מסבולתו כי כשיעדר הפועל יעדר הפועל, וכשימצא אותו הפועל, יהיה נמצא אותו הפועל זה הפועל יותד ככד ויותד הבון צסס הפועל מהפועל הראשון כי הוא ימציא פעלו וישמרהו והפועל האחר ימציא פעלו ויטעך לפועל אחר שישמרהו אחר שנמצא זהו ענין המניע עם התנועה אשר מציאותם הוא צתנועה ולולי היות עלם הנמצא צתנועה לא תטעך אחר מציאותו אל הצודא ית' כמו שלא יטעך הצית למציאות הצונה אצל העולם מטעך אל הפועל מפני היותו צתנועה והפלקופים ידלו כי העולם יש לו פועל ולא סר פועל כלומר לא סר ולא יסוד מוציא אותו מן העדר אל המציאות; וזו השאלה נשאו ונתנו זה כת אפלעון וכת ארסעו, כי אפלעון מפני שאמר כי העולם מחדש לא היה צדצרו ספק שהוא יודה שיש לעולם פועל. אצל ארסעו מפני שאמר כי העולם קדמון, אמרו להם כת אפלעון, שלא יראה ארסעו שיש לעולם פועל, והולדכו כת ארסעו להשיצ על זה תשורות יתחייצ מהן, שארסעו יראה שיש לעולם פועל, והעיקר צהן שיש התנועה אללס צגופי הגלגלים זה יתכן מציאותם, ונותן התנועה הוא פועל העולם על האמת ושיהיו הגופים הגלגלים ועוד כי התצאר אללס כי הנותן האחדות אשר היה העולם זו אחד, היה נותן האחדות שלא ילא מציאות הדצר המורכב, והוא נותן החלקים אשר היתה מהם ההרכבה הוא עלה צהס, וזה הוא ענין ההתחלה הראשונה ית' עם העולם ע"כ — ואמר החכם ד' אצרהס אצן עזרא ז"ל, וחכמי שקול הדעת לא אמרו שהסס ית' לא צרא העולם, אלא שהסס אומרים שהוא עושה צלי ראשית ואחרית עכ"ל.

פ ר ק ש ב ע י ם .

אמר מורנו ז"ל לשון החכמים ז"ל המוחזר בכל מקום שהם שבעה רקיעים ושהערבות הוא העליון המקיף, ולא תרחיק היותם מונים הרקיעים שבעה והם יותר, כי פעמים תמנה הכדור אחת ואע"פ שבה גלגלים הרבה, כמו שהוא מבואר למעיינים בזה הענין וכמו שאבאר ע"כ.

וחכמי המחקר קלאו לערבות, הגלגל הישר, וזהו אללי ענין ערבות, כי ענין ערבה ענין יושד שהוא הפך עקוב; והסתכל צמה שאמר חכם גדול מהס, כי כל כדור מכדורי הגלגלים ישלם פעלו צמספר חלקים לו כפלים, והוא והס צחיומי אחד, ולכל כדור צנפשו חיים נפדיס, והגוף העליון אחד צפעל אין דצוי צו ע"כ. ואשוב אל הפדק.

אמר המכוון בכאן מה שהס מפרסמים תמיד שערבות למעלה מחכל, וע"כ נאמר רוכב שמים, ולשון חגיגה ערבות רם ונשא שוכן עליו, שנאמר סולו לרוכב בערבות, ומנלן דאקדי שמים דכתיו סולו לרוכב בערבות, וכתוב התם רוכב שמים, הנה כבר התבאר שהרמו כלו לגלגל אחד והוא המקיף בכל אשר תשמע מוענינו מו, שתשמע ע"כ.

התבאר

התבאר כי כונתו לדבר מה צאמר הדקיעים, וצאמר כי הדמז כלו לגלגל אחר ד"ל כי אע"פ שחלפת שמים ועדנות מודה על דעים, אינו מודה צאלו המקומות אלא על גלגל אחד, כי שמים נקראים כל הגלגלים, ועדנות נקראו שמים, וצאמרו אחר צעדו השמים הראשון, ואשיב לדבריו.

אמר אמרו שוכן עליו, ולא אמרו שוכן בו? אלו אמרו שוכן בו היה מחייב לאלוק מוקום, או שיהיה האלוק כח בגלגל, כמו שדמזו כתות הצאבה, שהאלוק ית' כח בגופו הגלגל, ובאמרם שוכן עליו בארו שהבורא ית' נבדל ואינו כח בו. ע"כ. והנדה לי כי מה צאמרו שוכן עליו, ולא צאמרו דוכב צלשון הפסוק, להורות על העדר התנועה צו ית', שלא יעשה האדם ויחשוב כי מצמד צאמר דוכב צהוא ית' מתנועה צתנועת הדוכב כמו הדוכב ועל כן נקרא שוכן עד, ולא יצמד זה כלומר שוכן עד לזולתו מן הנצדאים, כי לכלס יש להס תנועה מה, אלא שאינה תנועה מוחלטת כמו שכתבתי צפ"ס והוא ענין נפלא.

אמר ודע כי הושאלה לו ית' דוכב שמים להמשל הנפלא כי הדוכב יותר מועלה מהדוכב, ולא יצמר יותר אלא בהקל מהדוכב שאין הדוכב הדוכב, והדוכב ג"כ הוא אשר יגיע הבהמה ויוליכנה באשר ירצה והיא כלי לו ישתמש בה כדמזנו והוא נבדל ממנה ולא דבק בה אבל הוצה, כן האלוק ית' הוא מניע הגלגל העליון אשר בתנועתו יתנווע כל מתנווע בו, והוא ית' נבדל ממנו ואין כח בו. ובבראשית דבה אמרו בפרשם לצמרו ית' מועונה אלהי קדם, הוא מעון עולמו ואין עולמו מעונו וסמכו לזה אמרם הסוס טפלה לדוכב ואין הדוכב טפלה לסוס, הח"ד, כי תרכב על סוסיד" זה לשונם והסתכל בו ותבין איך בארו יחסי ית' לגלגל ושהוא כלי לו אשר בו ינהיג המציאות, כי כל מה שתמצא לחכמים, יצמרו כי השמים הפלניים בהם כך, והשמים הפלניים בהם כך וכך, אין ענינו שבשמים גופים אחרים בלתי השמים אבל ענינו שהכחות העושים הדבר הפלוני והשומרים סדורו, יבואו מן השמים ההם עד כאן.

ובדורנו דמז למה צאמרו צאמר הדקיעים מהדקיעים שיהא שהוא דחוק שיהיה צהס, צאמרס צשלישי שהוא שחקים שיש צהס דחיס עומכות מן לצדיקים לעתיד לצא, וצאמרס צששי שהוא מכוון שיש צו אולרות שלג ואולרות צדד, כי לפי המוזן מדברי חכמי המחקד כל היסודות שהס פשוטים גמודים לא יצמד עליהס סוס איכות, אלא הס ממולעים, ויגצרו צהס האיכות או מהכחות השופעים עליהס מצלחות מעלה, או כשיתעצרו צהס חלקים זדים יוליחום מפשיטותס. ונשוב לדבריו.

אמר והראיה על מה צאמרתי לך אמרם ערבות שבו צדק וצדקה ומשפט וגנוי חיים וגנוי שלום וגנוי ברכה ונשמחן של צדיקים ורוחות שעתידות להבראות. וטל שעתיד הקב"ה לחיות בו מתים; ומבואר הוא כי כל מה שדמזו אותו בכאן אין דבר מוחם שהוא גוף שיהיה במקום כי הטל אינו כפשוטו, והתבונן איך אמרו באלו שבו ד"ל שהם בערבות ולא שהם עליו וכאלו הגיד שאלו הדברים הנמצאים בעולם אמנם הם נמצאים מכחות יבואו מערבות האלוק ית' שמהו התחלה להם ותקעה בו אשר מוכללם גנוו חיים, וזהו הנכון והאמת הגמור, כי כל חיים נמצאים

בחי, אמנם הם מן החיים ההם כמו שאזכור אח"ז, והתבונן האיך מנו נשמתן של צדיקים ונשמות ורוחות שעתידות להבראות. ומה נכבד זה הענין למי שיבינהו! כי הנשמות הנשארות אחר המות אינן הנשמה ההוה באדם כשיתהוה, שזאת ההוה בהתהוותו, היא כח הכנה בלבד, והרבר הנברל אחר המות הוא הדבר המתקיים בפעל, ולא הנשמה ג"כ ההוה היא הרוח ההוה, וע"כ מנו בהוות נשמות ורוחות, אמנם הנבדלות הם דבר אחד לבר, וכבר בארנו שתוף רוח ובארנו עוד בספר המדע מה שנפל באלה הנשמות מהשתוף. ע"כ.

הסתכל אמרו כי זאת ההוה היא כח ההכנה, כי זה לריך עיון אם הוא מתהוה והחכם המזכר כתב, ארס טו הציף לריה על השכל הנפעל שליני הוה ולא נפסד, מפני שהוא מקבל כל דבר כמו שאכתוב צפ' כ"צ מהחלק השני — וכתב מודרו ז"ל צדק כ"ז מהחלק השני ונפשות החסידים הן על דעתנו נבדלות ולא יעדרו לעולם. — וכתב חכם ונפשות צ"ח אלל הפלסופים עלמים צעמיהן, איכס כגוף ולא כחמד, ואיכס מתעצעות צחומד והן מחודשות כמו שאמר צן סיכא והמאמתים מהם, ויש להן אפשרות קודם חדושן ואין להם עלם ולא חמד ע"כ. — וכתב חכם ולא אדע מהחכמים יאמר שהנפש מחודשת חידוש אמתי, אלא מה שנמלא שנאמר צעד צן סיכא, אלל הכל הסכימו שחדשן צסמיכות אל הגוף, והוא דצקותו צאפשרות הגופים המקצלים לאותו הדצקות צאפשרות אשר צמרות לדצק לנורות השמש צהם. וזה האפשרות אללם אינו מעצב הלוות המחודשות הכפסדות, אלא הוא אפשרות כפי הענין שיחשצו שהתצצר צמופת והנשאל לזה האפשרות טצע זולתי טצע החומד ע"כ. ונשמה תאמר על נפש האדם העליונה לצדה ולא תלאו שתאמר על זולתו, ואפשר כי ע"כ אמר הנצי"ע ה"ה, ונתן נשמה לעם עליה" שהם צ"ח, ורוח להולכים צה" ורוח שאר צע"ח. ולא תלאו שיוחס עון ולא תאור אל הנשמה אלל לנפש, נפש כי תחטא, כי תאור נפשך, גם לא תלאו לצדן וכדת לנשמה, כי הנפש החוטאת היא תמות. ונשבו לצדיו.

אמר והסתכל האיך אלו הענינים הנפלאים אשר עליהם הגיע עיון כל מי שהתפלסף, מפורים במדרשים, אשר כשיענין בהם איש חכם שאינו מודה על האמת, בתחלת העיון יצחק מוחם, למה שיראהו בפשוטיהם שאינם כפי אמתת המציאות, ועלת כל זה דברם בחרות באלה הדברים, מפני שהם זרים מהבנת ההמון כמו שהגדנו פעמים, והם ז"ל הביאו ראיות מלשון הפסוקים, על היות בערבות אלו הדברים המנויים, כשאמרו צדק ומשפט דכתיב צדק ומשפט מוכן כסאך, וכן הביאו ראיה על אותם שמנו שהם מיוחדים לאלוק ית' שהם אצלו והבן זה ע"כ.

אמר והבן זה, צה המקום שיתצונן כי אלו הדברים המיוחדים לאלוק ית', הם אלל ערצות כאמרם ובגזי צדכה שנאמר ישא צדכה מאת ה', והסתכל שאמר מאת ה', ר"ל לפי מדדשם מהערצות, והנה קראו אותו ה', והג"ל כי זהו טעם ציה שמו כי נקרא יה הצדכה כינוי לשפע אלוקי בגזי שלום דכתיב ויקרא לו ה' שלום, ונשמות של לדיקים, שנאמר, והייתה נפש אדוני לדורה צלוד החיים" וזה יורה כי היא הנשמה, וקראו לערצות לוד החיים — רוחות ונשמות, דכתיב כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי, ואמר צרוחות יעטוף, ונשמות אני עשיתי, להורות כי הן הוות, ועל שעתיד הקצ"ה

הקצ'ה להחיות צו מתים, דכתיב צו גשם מדצות תניף אלקים. ואפשר שיש כדמות
דאיה על מה שדולים לומר צדוהו טל צמלות מדצות, ולמד דוח נדיצה תסמכני:

אמר מורנו ז"ל ובפרקי ר"א אמרו שבעה רקיעים ברא הקב"ה, ומכלם לא
בחד כסא כבוד למלכותו אלא ערבות שנאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו זהו
לשונו והבינהו עוד.

מפני שאמד כי לא צמד מהשצעה דקיעים כסא למלכותו אלא ערבות אמד והצניחו
עך כי מפני היותו ישר לא ישתנה. ואשזו לדנדיו.

אמר אמנם המכוון בזה הפרק אשר עדין היתה חזרת הדברים, כי מה שאמר
רוכב שמים ענינו מסובב הגלגל המקיף ומניעו ביכלתו וכחו, וכן אמרו בסוף הפסוק
ובגאותו שחקים אשר בגאותו מסוכב שחקים כלומר מניעם בסבוב, הוציא זה
הראשון שהוא ערבות כמו שבארנו במלת רכיבה ושאריתו במלת גאווה, כי בתנועת
הגלגל העליון זו התנועה היומית יתנועעו הגלגלים כלם כתנועת החלק בכל, וזו
היא היכולת אשר הניעה הכל, ומפני זה קרא אותם גאווה, ויהיה זה הענין נמצא
תמיד במחשבתך למה שאני עתיד לאמרו, כי היא הגדולה שבראיות שנודע בהן
מציאות האלוך ית' כלומר סבוב הגלגל כמו שאביא עליו המופת והבינהו.

השתכל דנדיו שאמד שיהיה זה הענין תמיד צמחצתך, ושזו הגדולה שצכל
הדליות, ולמד והצניחו. — ולמד ארסטו ומנהגו שנקרא גלגל המקיף שמים, וששם
ישנים הדברים הרוחיים, וכן אמרו החכמים ז"ל צזה המדרש ושם אופנים ושדפים ומלאכי
השדת, וכסא הכבוד, ורם ונשא צדוך ומצורך שוכן עליו — שנאמר סולו לרוכב
צעדנות! — ומהחכמים ז"ל שאמדו שני דקיעים הם, שנאמר הן לה' אלקיך השמים
ושמי השמים, והנה אמרו כי כל הגלגלים צכדור אחד, וערבות שהוא הגלגל העליון
לקיע אחד, וזה נכון מאוד לפי הענין הפלסופי, כי מהעליון שפעלו פעל אחד והוא
ישר, תצא קשירת כל הנצדלים ואחדותם והתמדתם, ומהדקיע השני שהוא מספר הגלגלים
ותנועותיהם, יצואו הנמלאים מחולפים, והנה נקרא ערבות שמי קדם — וזה לשון ארסטו
צס' משא הו אמד, „ואם היה הוא צעניו סצוצ תמיד, א"כ מההכרח שיפעל צענמו
כך וצולתו כך וא"כ השמים הראשונים נלחיים ע"כ" ואלמד אלכסנדר המפרש כי הוא זכר
זה המאמר צקלור צספדי העצב, כי אם תהיה הויה תמידית יתחייב כשיהיה צכאן
דצר מהוה תמיד, והוא הבוץ שיתנועע צסצוצ, ואם היה אפשר מצלתי שימלא הויה
תמידית והפסד תמיד, ואם לא יכלה החומר הנה יתחייב שיהיה המפסיד תמיד
זולתי מהוה תמיד, או שיהיה דצר אחד יפעל השני חלופים צשני ענינים מחולפים,
אלל יתחייב שיהיה צכאן דצר נלחי אחד הוא סצת הפעל תמיד מפני שהוא פועל אחד,
ודצר נלחי יפעל פעלים מחולפים צעצוד שיהיו אללו פעולים מחולפים תמיד ויהו ענין
השמים הראשונים צתנועה היומית, כי התמדת הפעל מלדס מפני שהם פועלים פעל
אחד תמיד והפועלים פעלים מחולפים הם הסוצים צגלגלים הנועים, וגדולה צזה
הפעל היא השמש, כי צקרצה מהנמלאים והרחקתה צתנועתה ההוה הפעל צהפך
יחדיו — דמיון זה כי כשתרחק תהיה סצה להפסד דוצ הנמלאים, וכשתתקדצ תהיה
סצה להיות דוצ הנמלאים, וקרצה סצה להפסד מקלתם, הו מה שדמו אליו צקלור
פכלל

נפלא „ואם היה הוא צעינו תמיד צסצו א"כ מההכרח שיפעל צעלמו כך וצולתו כך ולא כן השמים נלחיים" ור"ל ואם הוא מתחייב שיהיה צכאן תנועה אחת מדוצקה נלחית, שיהיה פועלת צעלמה פעל אחד מדוצק ונפעל צזולתה פעמים שיהיו נמלאים תמיד פעולים מתחלפים, ואין הדבר צכאן צזה התפל אלל השמים א"כ השמים צהכרה הם נלחיים ע"כ — ויש להסתכל כי לשונו השמים הראשונים נלחיים, אלל המפרשים פירו צזה המקום, השמים הראשונים וסאל חלקיהן. וענין צזה כצז עוד צשמע הטצעי ור"ל „ואם היה צכאן דצד מה הוא זולתי מתנועע ממנו והוא נלחי מהחיוצ צהכרה שיהיה עוד ראשון מתנועע ממנו נלחי" ומלאנו שנאמר נכון כסאך מאלו. כסאך לקוד ודוד. לרוב צצמי שמי קדם. והסתכל צמה שצצז על זה צפ' כ"ה מהחלק השני.

פ ר ק ש ב ע י ם ו א ח ד .

אמר מורנו ז"ל וכבר ידע כל מעיין זך השכל היודע אמתת הדברים, ולא ישעה נפשו שזו השאלה ר"ל קדמות העולם או הרושו לא יגיעו עליה במופת חותך ושהוא מועמיד שכל. ואמר והצד האמת אצלי והוא הדרך המופת שאין ספק בו שיקיים מציאות הבורא ויחודו והרחקת הגשמות בדרכים הפלסופים, שאותם הדרכים בנויים על קדמות העולם, לא מפני שאמין קדמות העולם או אשלים להם זה. אלא מפני כי באותם הדרכים יתאמת המופת ותקיים האמת השלם באלה השלשה דברים, כלומר מציאת הבורא י"ת, ויחודו, ושאינו גוף, מבלתי שניבט שנחתוך הגורה בעולם אם הוא קדמון או חדש, וכשיתאמתו לנו אלו השלש בקשות הגדולות במופת אמת י נחזור אחרי כן לחדוש העולם בכל מה שאפשר לטעון בו.

ואומר כי הנראה מדעת מודנו ז"ל לפי דצדיו, כי המופת האמתי על אותם הדברים השלשה, שאין ספק צו שהוא צנוי על הקדמות, והנה לדצדיו צסאל המופתים יש צהם ספק, וידוע כי עקר זה המופת צנוי על כי התנועה והזמן נלחיים, וכן אמר צתחלת חלק השני: והקדמה אחת נשלמה להם כי יצאלרו מצוקשנו והוא כי הזמן והתנועה תמידיים נלחיים נמלאים צפעל ע"כ. וזה הדרך עמוקה, אין אמתתה מצולדת לכל חכמי המחקר ויש עליה קושיות רצות, כמו שזכר החכם הנזכר, והולך לתך אותם, ואני אכתוב צחלק השני צפ' כ"ד מה שאלמו על זו הדרך הלקוחה מהתנועה, ומפני זה אומר כי לע"פ שיהיה זו הדרך אמיתית אין צה ספק כמו שאלמו והסכים עמו החכם הנזכר, יש לומר כי צחקוד האדם הנמלאים הטצעיים. וצעמדו על סדרם המתוקן ותועלותיהם, והחכמה השלמה צצדיאסתם וצקשיותם אלו עם אלו, יצאל מציאות צולאם ית' צלא ספק, ויראה אותם צעין השכל. כמו שאלמו חכמינו ז"ל כי הנצדאים עדות על צולאם, כמו שכתוב צדרך החמישי צפ' ע"ג, וכן תנועת השמים ראיה עליו ית' מלך שלא ישתנו אלל הם לעולם על חוק אחד, כי הם משועבדים לדצדו כאלמו וצלא השמים לך משתחיים, אלל שיש לומר כי התנועות הגלגליות מודות על הפועל הקצוי שהוא עלת הכל. וסצו לדצדיו.

אמר ומה שצריך שתדעוהו כי המוקדמות שיקיימו אותן המורברים לקיים חרוש העולם בהן מציור העולם ומשוני סדרי בראשית מה שתשמעוהו, אבל דרכי זאת היא כפי מה שאספר לך עתה כללה, והוא כי העולם לא ימלט משהוא קדמון או מחודש, ואם הוא מחודש יש לו מחדש בלא ספק והוא מושכל ראשון, כי המחודש לא יהיה עצמו, אלא מחדשו וזולתו, ומחדש העולם הוא האלוק י"ת, ואם העולם קדמון יתחייב בהכרח בראיות כך וכך ששם נמצא זולתי חלקי העולם כלם שאינו גוף ולא כה בגוף, והוא אחד תמיד נצחי אין סבה לו ואי אפשר שישתנה והוא האלוק י"ת, הגה כבר התבאר לך כי ראיות מציאות האלוק ית' ויהודו והיותו זולתי גוף צריך שיוקחו כפי הנחת הקדמות ויגיע המופת השלם יהיה העולם קדמון או מחודש, וע"כ תמצאנו בכל מה שאחבר אותו מספרי התלמוד כשידמן לי זכר פנה מפנית התורה ואקח בקיום מציאות האלוק ית' שאני מקיים אותו במאמרים נוטים אל הקדמות, לא מפני שאמין הקדמות אלא שארצה לקיים מציאותו ית' באמונתנו בדרך מופת, אין הולק עליו בשום פנים, ולא תושם זו הדעת האמתית שערכה גדול נשענת לפנה, כל אחד ואחד יזעזע אותה, ואחר יחשוב שלא נבנית לעולם, וכ"ש בהיות אותן הראיות הפלסופיות על אלו השלשה מבוקשים לקהות מטבע המציאות הנראה שלא ירוחק אלא מפני שמירת דעות מה ע"כ.

ואומר אני כי יש לומר כי איך יתצטרך דבר גדול כזה דבר שהוא מסופק, וכ"ש אם אינו אמת כי אם הקדמות המופת אינן אמתיות, איך תהיה התולדה מהן אמתיות ואיך יתחבר מהן מופת שלא יהיה ספק בו, ובספר המופת התצטרך כי המופת מחובר מהקדמות אמתיות כלליות והכרחיות ועמיות — ואין ספק שלא נעלם זה ממך וז"ל וכל דבריו צהשכל. ומה שאמר שהוא מושכל ראשון כי המחודש לא יחדש עלמו, לדיך עין מפני שידעה שאין זה נודע אלא אחד חקירה כי תלכו מהקדמונים אומרים כי הדברים מתחדשים מעתה? — ויש להסתכל צמה שאמר דרך מופת אין חולק עליו, והסתכל צמה שכתבתי צפ' ראשון מהס' השני. —

אמר מורנו ז"ל וכבר הודעתך כי אין שם זולתי האלוק ית' וזה הנמצא, ואין ראיה עליו ית' אלא מזה הנמצא מכללו ומפרטיו, ועל כן יתחייב בהכרח לבחון זה הנמצא מכללו כפי מה שהוא עליו, ויוקחו המוקדמות כפי הנראה מטבעו, וע"כ יתחייב לדעת צורתו וטבעו הנראים, ואז אפשר לקחת ראיה ממנו על זולתו, וע"כ ראיתי שצריך תחלה שאביא לך פרק אפשר לך כלל המציאות על צד הספור, כמו שהתבאר במופת והתאמת אמתה אין ספק בה. ע"כ.

ומפני זה העתקתי כל זה הפק, וכללתי בכל דבריו מה שלחי לזכרו מדברי הפלסופים

פ ר ק ש ב ע י ם ו ש נ י ם .

אמר מורנו ז"ל רע שזה הנמצא בכלל הוא איש אחד לא זולת זה, כלומר כדור חגלגל הקצוי בכל מה שבו הוא איש אחד בלא ספק כראובן ושמעון באישות, וחלוק

וחלוף עצמי זה הכדור כחלוף עצמו אברי האיש מבני אדם דרך משל, וכמו שראובן הוא איש א', והוא מחובר מאברי' מחולפים כבשר והעצם, ומליחו' מחולפים ר"ל הרוח הטבעי והחיוני והנפשי, כ"כ זה הכדור בכללו מחובר מהגלגלים והיסודות הד', ומה שהורכב מהן ואין ריקות בו כל עיקר, אלא מקשה מלא נקודות, מרכוז כדור הארץ והמים מקיפים, והאוויר מקיף במים והאש מקיף באויר, והגוף החמישי מקיף באש, והוא והם כדורים אחד בתוך שני אין פנוי ביניהם, ולא ריקות בשום פנים, אלא עגולם מתוקן מחובר מקצתם במקצתם, כלם מתנועעים תנועה סבובית שוה, אין מהירות בדבר מהם ולא עכוב, כי כל כדור מהם לא ימהר פעם ויתעכב פעם אחרת, אלא כל אחד שוקד על טבעו במהירותו וכפי תנועותיו, אבל אלו הכדורים מקצתם תנועותיהם במהירות יותר ממקצתן, והממהרת שבכלן תנועת הגלגל המקיף בכל, והוא המתנועע תנועה יומית. ויניעם כלם עמו תנועת חלק בכל, כי הם כלם חלקים בו, ומרכזו אלו הגלגלים מחולפים, מהם מה שמרכוזו מרכוז העולם, ומהם מה שמרכוזו מחוץ למרכוז העולם ומהם מי שיתנועע תמיד תנועה המסוגלת בו ממזרח למערב, ומהם מי שיתנועע תמיד ממערב למזרח, וכל ככב מאלו הכדורים הוא חלק מחגלגל שהוא קבוע בו במקומו, אין תנועה לו מסוגלת בו, ואמנם יראה מתנועה בתנועת הגוף שהוא חלק ממנו, וחומר זה הגוף החמישי בכללו המתנועע בסבוב, לא כחומר גופות הארבע יסודות שהם בתוכו, ומספר אלו הכדורים המקיפים בעולם א"א בשום פנים ולא בשום ענין שיהיו פחות משמנה עשר כדורים, אבל היות מספרן יותר הוא אפשרי ויש בו עיון, אבל אם יש שם גלגל הקפות, והם שאינם מקיפים העולם, יש בו מקום עיון מפני שחכמי התכונה חולקים בזה ע"כ.

ואמר החכם הנזכר והמוסכם עליו מחכמי התכונה מזמן צעלמיוס עד עתה, שאלו התנועות הם שמונה ושלישים תנועות, חמש לשצתא, ולזקק, ולמאדיס, ושש ללכנה, ושמונה לככז, ושצע לכונה ושתיים לשמש, כשנחשבו מהלכנה כגלגל חוץ למרכז לא לגלגל הקפה, ותנועה אחת לגלגל המקיף הכל והוא גלגל הככזיס, אצל מציאות גלגל תשיעי יש צו ספק, כי צעלמיוס חשז שיש שם תנועה עכוזית לגלגל המזלות, מלכז התנועה היומית תשלם ההקפה צאלפים מהשנים, ואחרים חלקו עליו זיה ואמרו שהיא תנועה הולכת לפנים ואחור. ואני אומר שהיא רחוק שימצא גלגל ככז, כי הגלגל הוא מפני הככז, והוא החלק הככזז שצו, וע"כ כל מה שיש צו ככזיס דזיס הוא יותר ככזז. והגלגל המניע התנועה היומית הוא שכלל הגלגלים, אצל הוא נמנע שימצא גלגל ככזז ככז.

אמר ובתוך זה הכדור הקרוב שהוא אצלנו חומר אחד מחולף מהגוף החמישי, קבל ארבע צורות ראשונות, והיו בהן הארבעה גופים, הארץ והמים והאוויר והאש, וכל אחד מאלו הארבעה יש לו מקום טבעי מסוגל, כי לא ימצא בזולתו, והם גופים מתים, אין חיות בהם, ולא השגה, ע"כ.

והכדור לי שאמר כי אין חיים בהם ולא השגה, מפני שיש מי שאמר שיש צאוויר וצמיס חיות, וכן אמרו צאוויר שהוא משיג. וככזז נזכר זה צספר הכנסה.

אמר ולא יתנועעו מעצמם אלא עומדים במקומותיהם הטבעים, ואם יציאו אחד מהם ממקומו הטבעי בהכרח, כשיסור המכריח יתנועע לחזור למקומו על ישר, אם לא ימנעו מונע, ואין בו התחלה יעמוד בה, ולא שיתנועע בה על זולתי ישר. והתנועות הישר הנמצאות לאלו הארבע יסודות, כשיתנועעו לחזור למקומותיהם תנועות שתיים, תנועה לפאת המקף והיא לאש והאוויר והתנועה לפאת המרכז והם למים ולארץ, וכשיגיע כל אחד מהם למקומו הטבעי יעמוד, אבל אותם הגופים המתנועעים בסבוב הם חיים בעלי נפש בה יתנועעו, ואין בהם התחלת עמידה כל עקר, ולא ישיגם שניו אלא בהנחה בחיותם מתנועעים בהקפה, אבל אם להם שכל בו יצירו, אין זה מבוואר אלא אחר עיון דק -- וכשיתנועע הגוף החמשי בהקפה בכללו תמיד תתחדש ביסודות מפני זה תנועה מוכרחת יצאו בה ממקומותיהם, ארצה לומר האש והאוויר והם נדחים אל המים ויעברו כלם בגוף הארץ לעמקה, ויתחדש ליסודות ערב, ואחרי כן יתחילו להתנועע לחזור למקומותיהם בהברת המים האוויר והאש, והם בזה כלו ירשמו קצתם בקצתם ויתרשמו קצתם בקצתם ויפול החלוקה במעורב עד שיתהוו ממנו תחלה האדים על חילוף מיניהם ואח"כ הדומם על חלוף מיניו, ומיני הצמח כלם ומינים רבים מבעלי חיים, כפי מה שמחייב מוג המעורב. ע"כ.

וכנה לפי פשט דצרו סצת הערוצ היא תנועת הגלגלים, ומפני זה החלוקה הנופל צמערצ יתהוו מהם הכהוים. וכן כתב החכם המכר, כי הסצה שהיסודות געתקים מקלתם למקומות מקלתם, והתערצ מקלתם צמקלתם היא ההעסקה צהקפה, כי לולי היה זה, היה מהמחויצ שיפדד מקלתם ממקלתם צזה הזמן הארוך, אלא שמקלתם נעתקים למקומות, מקלתם מלך התנועה הכפולה כלומר שהוא זוג מתחלפת כתנועת הגלגל היואל והתנועה המתרחית והמערצית ע"כ. ואחרי כן אמר כי מהגלגל יגיע כח יחייצ הערוצ ושה מספיק צהוית הדומם. וצספד ההויה סתצאל כי הגופים המתדמים, החלקים יתהוו מהיסודות ע"ד המציגה והערצו, והמציגה צהס היא צצשול, והצשול יהיה צחמימות העצב. וזה פועלס הקדוצ, ופועלס הדחוק הוא הגלגל.

וכתב צן ס' נ"א כי מהגלגלים יפלו כחות ציסודות וינעו אותם, ויערצו אותם, ויתהוו מהם כמלאים דצים, ואלו היסודות הארצנה יראה שאינם על פשיטותם, כי כחות הגופים הגלגלים יפלו צהן, ויתחדשו צגופים הפחתונים הקדים חמימות יתערצו צהן, ויתחדשו מפני זה אידים עשניים, יתערצו צהן מיומות ואידות, ויעלו למעלה כמו כן אידים מיומים ועשניים ואדניים, ויתערצו צהס; וכמעט שיהיו כל המים וכל האוירים מעורצים ממוחגים, ואם יש פשיטות גמור הוא לגופים העליונים, כי האידים והעשניים כצדים משיעלו סס צתנועתם, ואם יעלו אותה האש תשנה אותה מהדה, וידלה שתהיה הארץ הדחוקה משטחה לעמקה קרוצה מזה התאד, ואע"פ שא"ל מצלתי שיהיה כל חלק מהאש והארץ הווה ונפסד, אלא מה שהוא אלל הגלגל הפשוט, וכן מה שהוא אלל המרכז הוא פשוט גמור, ועליו חלק מעורצ מהאללות והחמימות והוא טיט, וחלק מנוצב מהמים יצשה פניו השמש והוא היצשה ע"כ. ואשצו אל הפדק.

אמר וכל מתהווה נפסד הוא מתהווה מהיסודות ואליהם יפסד וכן היסודות יתהוו קצתם ממקצתם ויפסדו קצתם כי חמר הכל אחד, וא"א מציאות חמר מאין צורה, ולא תמצא צורה טבעית מאלו החוים הנפסדים מאין חמר, ויהיה הענין בהיותם

בהיותם והפסדם וכל מה שיתהוו מהם ויפסד אליהם, חוזר בהקפה כדמות הקפת הגלגל עד שתהיה תנועת זה החמר המצוייר בחזרת הצורות בו כלומר היות צורה אחר צורה, כתנועת הגלגל בה חזרת ההנחות בעיניהם לכל חלק ממונו ע"כ

ואמר אדקטו ומאחד שהתאחד כי התנועה התמידית היא תנועת הגלגל, הוא מהמאחד שאלו התנועות אשר לדגדים ההווים הנפסדים על זה הלך, הם מלך התנועה וממנה, כי מאחד שיהיה המניע בהקפה יניע תמיד, א"כ מהחיוצ שיהיה תנועת הדגדים המשתנים בהקפה, ודמיון זה כי מאחד שיהיה התנועה הראשונה העליונה בהקפה היתה השמש מתנועעת בהקפת הגלגל הנוטה ומאחד שהיתה תנועת השמש בהקפה, היו פדקי השנה כמו כן חוזרים בהקפה, ומאחד שהיו אלו הפדקים חוזרים בהקפה, מה שיתחדש מהם חוזר בהקפה. ולשונו אל הפק.

אמר וכמו שיש בגוף האדם אברים ראשיים, ואברים שהם תחת הראשיים מצטרפים בהשארות להנהגת האבר הראשון המנהיגים, כמו כן העולם בכללו חלקים ראשיים, והוא הגוף החמשי המוקף, וחלקים תחתם במעלה מצטרפים למנהיג והם היסודות ומה שיתרכב מהם, וכמו שהאבר הראשי והוא הלב מתנועע תמיד, והוא התחלת כל תנועה שתמצא בגוף, ושאר אברי הגוף ראשיתם ממונו והוא משלח להם כחותיהם שיצרכו אליהם לפעליהם בתנועתו, כמו כן הגלגל הוא המנהיג לשאר חלקי העולם בתנועתו, והוא משלח לכל מתהווה כחותיו הנמצאות בו, וכל תנועה תמצא בעולם, התחלה ראשונה תנועת הגלגל ע"כ.

לדיך עיון צמה שאמר ושאר אברי הגוף ראשיתם ממונו, והוא משלח להם כחותיהם כי יש מחלוקת בזה צין חכמי המחקר, כי דעת אדקטו כי הלכו הוא השמש הראשון לכל כה, ושהוא נותן לשאר האזרים כחותיהם הצכים, והמגבישים, והמשיגים, והמניעים, אצל הרופאים והפילוסופים הקדמונים אמרו שהתחלות אלו הכחות מאזרים אחרים. —

ואמר צן סינא כי מאמר אדקטו אלל החקידה יותר נכון, ומה שאמרו הרופאים יותר נראה בהתחלת המחשבה; וכן יש מהם אומרים כי העלמות והבשר והדומה להם שאין להם כח הם הנשאים בכחות ההם מסוגלים, לא צלו להם מהתחלות אחרות זולתם, ויש מהם אומרים כי אותם הכחות שפעו עליהם מהחלצ והכבד בתחלת היצירה ולא"כ נתיצרו בהם. — והנראה לי כי זה מסופק, והוא כענין שזכר למטה מהכח המניע לצנע"ח שיש בו עיון אס צאמנעות הגלגל אס לא.

אמר ודע כי הכחות המניעים מהגלגל לזה העולם, כפי מה שיתבאר ארבעה כחות, כח יתחייב הערוב וההרכבה, ואין ספק כי זה מספיק בהרכבות הרומם, וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח, וכח יתן הנפש החיונית לכל חיוני, וכח יתן הכח המדבר לכל מדבר באמצעות האור והחשך הנמשך לאורם והקפתם סביב הארץ ע"כ:

וכתב צן סינא והכחות הנטועים צופים על חלקים שלשה, יש מהם כחות מתפשטים צופים, ישמרו עליהם שלמותם מזדויותיהם ומקומותיהם הטבעיים ופעליהם, וכשיסודו ממקומותיהם הטבעיים וזדויותיהם ועיניהם יחזרו אליהם, ומנעים אותם מהענין שאינו נאות להם, וזה צלל עיון וידיעה וכונה צחידית, אלל צשיעצוד, ואלו הכחות

הכחות נקראים טבעים, והם התחלות צעלם לתנועותיהם ועמידותיהם צעלם ולשאר שלמותיהם אשר להם צעלם, ואין דבר מהגופים הטבעים דקים מזה הכח; — והמין השני, כחות פעלים צבופים צתנועה או העמדה, ושמידת מין מהשלמות צכלים וצענימים משונים ותהיה נפש צומחת, ולמקלתה היכולת על הפעל ולעצוב אותו, והשנית הנאות ושאינו נאות, ותהיה נפש חיונית למקלתה ההקפה צאמתות הנמצאים ע"ד המחשבה והחקירה, ותהיה נפש אנושית; והמין השלישי, יפעל כמו זה הפעל לא צכלים ולא צענימים משונים, אלא צצחירה עוצר צחק אחד לא תעצד אותו, ותקרא נפש בגלית, ואלו הכחות הם לורות צבופים הטבעים. — וכת צ החכם צן א ל לא יכו ויחס המתהוה אל הגוף המתהוה, כיחס המלאכה אל הכסף, כי המתהוה כמו שהתצדד צספר צעלי חיים, יהיה צזולת חמד המתהוה, כמו שיקרה זה צמלאכה, וזה הכח אינו צגוף אלא הוא שכל צפעל. ע"כ. —

וכת צ החכם הנזכר, והפלוסופים הסכימו כי הראשון נקי מהחמד, ושהוא פועל אלו הנמצאים. ומקלתם אמרו שהוא הגבל צלצד, ומקלתם, שהוא הגבל עם נמלא אחד נקי מהחמד, וקודאים אותו נותן הלורות, והמעולה שתקוד אותו הפלוסופיא הוא זה הענין.

ואמר עוד ומהצמוד כי יעודך להכניס צדצדים המתהוים התחלה מחוץ, והם הגופים הגלגליים כמו שיראה ארס טו והוא האמת, או השכל הפועל כמו שדואים דצים מהאחרונים, אצל החיוני הנולך מעצמו, והלמח המניע הקצוי צזהם הם הגופים הגלגליים צאמצעות הכחות הנפשיים השופעים מהם על דעת ארסטו, או השכל הפועל כפי מה שדואים האחרונים, וט מ י ס ט י א ו ס מציא דליה לדבר אפלטון על מציאות לורות פועלות המציאות החיונים הכולדים מהעפוש. ויש לחשוב כי ארס טו מודה צזו התחלה ושאינו מן הוודך להכניסה קצה צצויה צזה הסוב צלצד מהחיוני, אלא צחיוני המוליד, כמו שחושבים שזו דעתו צספר החיוני, אלא שהתחלתם הקדוזה צאלו אצלי, הוא הכח הנפשי, והדחוקה היא לורת הגלגלים. אצל שארסטו דואה שאלו הלורות הנצדלות יש להם דשום כולל צכל מה שיתהווה מאין אמעלי כמו שדואה זה צן ס י נ א הוא דחוק. — ודעת צן ס י נ א וזולתו מן הפלוסופים הישמעאלים, כי גוף הגלגלים, א"א צו שיתן לורה מאלו הלורות ההות הנפסדות, ולא נפש ולא זולתה, ודאייתם כי הגוף אמנע יפעל צגוף האיכיות הארצע, ואלו הם פעלי הגלגלים צלצד אללם, אצל הפועל ללורות העצמיות, וצלצד המתנפשות, הוא נגלא נצל — ויקרא אותו לורת הלורות. ואחרים מהפלוסופים ידאו הפך זה, כי הפועלים הלורות צבופים, הם גופים צעלי לורות כמותם, או צמין כמו הגופים החיים יפעלו גופים חיים כמו הנזונים. או צסוף ככולדים מאין זכר ונקבה, שהגלגלים נותנים עליהם חיים כי הם חיים.

וכתב עוד ואין מחלוקת צין הפלוסופים שיש ציסודות חמימות גלגלי, והוא נושא לכחות המתהוים לחיוני ולנמח, אלא מקלתם יקראו זה הכח טבעי גלגלי, וגלגליוס יקרא אותו כח המצייד ולפעמים יקרא אותו היוצר, והוא מסופק אם הוא האלוק ית' או זולתו, ויאמר שיראה שיש צזה העולם אומן עוטה לחיוני הוא חכם יוצר אותו, ויראה זה מנתוח האצדים והעיון צזהם, אצל מה הוא אותו האומן ועצמותו, הוא מדומס משידעהו

משדעוהו האדם, ומזה יציא ראייה אפ"ל טו"ן כי הנפש נכדלת מהגוף, מפני שהיא היוצרת אותו והמזיירו, ואלו היה הגוף תנאי צמיתותם לא היתה יוצרת ולא מזיירת אותו, וכן הנפש המזיירת היא יותר נראית צחינה שאינו מזריע ואחד צמודיע, וכמו שקדע שהנפש ענין נוסף על החימויות העצמי, מאחד שהחימויות צמה שהוא חימויות, איך מדרכו שיטכיל המעשים הסקודים המושכלים כמו כן נדע כי החימויות שצודעים איך צהם כח ציירה והליור, וע"כ מחלוקת ציניהם שיש ציסודות נפשות יוצרות למין מין מהחימונים והלמח והדומם מצערך צהויותו והשארותו להנהגה, וכחות שומדים אותו, ואלו הנפשות או שיהיו צאמנעות צין הנפשות הגלגליות, וצין הנפשות אשר צכאן צבופים המוחשים ותהיה לכן ממעלה על הנפשות שצכאן והגופים, ומכאן אמרו האומרים צשדים או שתהיינה הן צעמיותהן נקשרות צבופים ישונו לחמדם הרוחני וגופותיהם הדקים אשר לא יוחשו, ואין אחד מהפלסופים שלא יודה צאלו הנפשות, אצל חולקים אם הם חונות צגופות, או הן טוב אחד זולתן — והאומרים צנותן הגורות השימו אלו הכחות שכל נצל, ולא ימצא זה לאחד מהקדמונים, אלא לפלסופים הישמעאלים, כי משרשיהם שהנצדלים שלא ישנו החמדים שנוי הפכי צעמיותהם ותחלה כי ההופך הפך הנהפך, וזו השאלה מהשאלות הקשות שצפלוסופיא ע"כ. וכשז אל הפך.

אמר וכמו שאלו עמד הלב כהרף עין ימות האיש ויבטלו כל תנועותיו, וכל כחותיו כמו כן אלו עמדו הגלגלים היתה בו מיתת העולם בכללו ובטול כל מה שבו, וכמו שחיי אמנם הוא חי כלו בתנועת לבו, אע"פ שיש בו אברים נחים כמו העצמות הרכות וזולתם, כמו כן זה המציאות כלו איש אחד חי, הגלגל שהוא בו במעלת הלב מבעל הלב, ואע"פ שיש בו גופים רבים עומדים מחים, וכן צריך שתצייר כל זה הכורר, איש אחד מתנועע בעל נפש כי זה המין מהציור הכרחי מאוד כלומר מועיל מאוד במופת, על היות האלוק ית' אחד כמו שנבאר, ובוה הציור יתבאר נ"כ כי האחד אמנם ברא אחד ע"כ.

זה שאמר וכמו שאלו עמד הלצ, ד"ל תנועת הדפק, כי הלצ צעמנו עומד כמו שאזכור למטה.

אמר גאלי כוס כי תנועות הדפק צכצוז מתקון, ויצערך האדם לצייר צנפשו זה הענין כלומר שהעולם אחד, מפני שאפשר לחשוב כי העלות שמים, עלת הגלגלים ועלת היסודות ותה שהודכז מהם, או האחת עלת השכלים, והאחדת עלת הגופים כמו שיש מאמינים, וזהו דעת פלסופים כי עלת השכלים היא צעממה עלת לעלת הגופים, והם מדחיקים דעת האומרים שהראשון ית' עלה צעמנו לכל הדברים המשוים צלא אמנעי, ואילו לא היו מקצת העלות עלה לקצתם לא היה העולם דנד אחד. וע"כ אמרו האומרים אלו היה לעולם שני אלקות היה נפסד — והכרחי לי כי זה הענין שזכר מודנו ז"ל, והוא שזה הליור יתצאר כי האחד אמנם צדל אחד, כי זה ליור ליור שלם צהתצאר, כי העולם אחד, לא הרצה כמו שהיו אומרים מהקדמונים שיש עולמית הרצה, וכן אמר צפ' הראשון מהחלק השני צדרך הסגול כצד התצאר צמופת כי הנמצא כלו כאיש אחד. ואדם טו הציא ראיות צספר השמים והעולם, על כי העולם א', ומהם כי אמר ויתצאר כי העולם אחד, ואין שם עולמות הרצה, ממה שצאלנו כי תנועת הגוף הגלגלי כרחית, ושהתנועה נרחית מהחיזו שיהיה מניע אותה כח נקי מהחמד, מפני שזה הכח יתחייב

יתחייב שלא תהיה לו תכלה, והכחות החמדיים יש להם תכלה, וצאדנו כי הדבוי צמיין הנמלאים הוא מלך החומר לא מלך הנורה, וע"כ מניע לנו התנועה הנלחית אחד צמיין והנורה, מפני שאינו צחומר, ומה שהוא זה התלך לא יושפע ממנו אלא אחד ולא ימלא ממנו יותר מאלה מפני שאינו חמדי, ואם אמרנו שיש עולם אחר יתחייב שיהיה צו צהכר, גוף עגול כלחי מחולף צמיין לזה הגוף, וזה הגוף יש לו צהכר מניע צחולף צמיין לזה המניע, ומה שהוא מחולף הוא צהכר צעל חמד וזה נמנע — ע"כ. ולשון ארסטו צמה שאחד העצב והשמיים אחד הוא מצו א"ר. ונשז אל הפרק.

אמר וכמו שא"א שימצאו אברי גוף האדם נפרדים, והם אברי אדם אמתו כלומר שיחיה הכבד נפרד, או הלב נפרד, או בשר נפרד, כמו כן א"א שימצאו חלקי העולם מקצתם מלבד מקצתם, בזה המציאות המיושב אשר דברנו בו, עד שתמצא אש מבלתי ארץ או ארץ מבלתי שמים. ע"כ.

ור"ל צאמרו שיהיו אצדי ארס צאמת שיהיו עם כחותיהם, כי האצד הוא אצד הארס צאמת צהיות צו כחו המסוגל צו, כי יד הארס ויד המת נאמרות צשתוף גמור, ואמר צזה המניחות המיושז, כלומר אחד שצנרל ונתישז, מפני שיש לחסוד כפי המוצן מפשוטי הפקוקים, כי היו שמים מצלתי ארץ וכן שאר חלקי העולם. — אצל החכמים ז"ל תדלו זה צאמרס כי הכל צנרל צצת אחת, והסתכל צמה שאמר עד שתמלא אש מצלתי ארץ, או ארץ מצלתי שמים, מפני שיש נמלאים לא יתקיים זה העולם צלתם, ככציים והגלגלים והיסודות, ואין כן המודכצים כי העולם לא יפקד צהפקדס, ומזה יצאצד סוד גדול שרמו לו צפרק שלשים מהחלק השמי.

ואמר החכס הנזכר והיסודות מעלתם מהגוף הגלגלי מעלת החומר, וע"כ א"א צחומר הראשון שיהיה ריקס מהנורה. והגוף הגלגלי מצטרך צהכר כמו כן צמליחות אליהם כמו שמצטרכות הנורות אל החמדים צהכר. ע"כ — והנראה לי כי זה לרין עיון כי אס הוא כמו שאמרנו שהגלגל מתנועע מעצמו, איך לורך לו לרדד קיים עליו ישז ויראה איך זה דעת צן סוכא, כי אמר ואמרנו אנשים מתיחסים אל החכמה, כי מפני שהגלגל עגול מצטרך שישז על דדד קיים, אצל לורך היסודות אל הגלגל הוא לורך הכרחי. ע"כ. ונשז אל הפרק.

אמר וכמו שיש בכל איש מאישי האדם, כח מה יקשור אבריו מקצתם במקצתם וינהיגם ויתן לכל אבר מה שצריך שישמור עליו תקונו, וידחה מעליו מה שיויקחו, והוא אשר פרסמוהו הרופאים, ואמרו הכח המנהיג לכח החיוני, ופעמים יקראו אותו טבע, כמו כן בעולם בכללו כח יקשור מקצתו במקצתו, וישמור מיניו שלא יאברו ג"כ מה שאפשר לשמרם, וישמור כמו כן מקצת אישי העולם, זה הכח יש בו עיון אם הוא באמצעות הגלגלים אם לא. ע"כ.

זה שאמר ופעמים יקראו אותו טבע, רומז למה שאכתוב למטה מדברי בליכוס; וידוע כי הכפס קושדת כל האצדים אלו צאלו, ושומרת אותו מההפקד ונותנת החיים להם, ולולא היא לא היו נאשרים אפילו כהדף עין, כי כל אחד מחלקי היסודות שזו

ישז

ישו לטעמו, ויעלו האוירים למעלה וידרו הארזיים למטה, כמו שיקרה צלחת הנפש מהגוף, ודמיון זה הכח יש נח צעולם שופע מהאלוק י"ת או הוא צאמלעות הגבל.

ואמר צן סינא וההתחלה הנצלת מהגופים העצמיים אינה סבה לגופים העצמיים אלא היא התחלה לשתי התחלותיהם, שהן החומר והאורה, והיא תעמיד החומר והאורה, ותעמיד צהם הגופים העצמיים ושלמותיהם ע"כ. —

וכתב החכם ר' שלמה ז"ל, והאורה היא האחדות הנפעלת להאחדות הראשונה האחדות הכל והמעמדת הכל, כי מדרך האחדות ליחד כל דבר ולקצרו, מי שיתלזה זה ויתפזר החמר מדרכו הרצוי והחלוק. ואמר והחפץ נח אלקי פועל ליסוד והאורה וקושרת אותם, והוא מפלש מהעליון אל התחתון כפלוש הנפש צגוף והתפשטה צו, והוא המניע לכל והמנהיב אותו ע"כ. — והנדלה לי כי זה שאומר שכונת הנצדאים להדמות צאלוק י"ת הוא שמכונים להשיב השלמות שהוא האחדות.

ואמר החכם הנזכר וכל אחדות צדצר מורכב, הוא מלך אחד צעינו, כלומר פשוט, ומלך זה האחד היה העולם אחד. וע"כ אמר אלכסנדר, שא"ל מצלתי שיהיה צכאן נח רוחני צכל חלקי העולם, כמו שימלא צחלק החיוני האחד נח יקשור חלקיו מקלסת צמקלסת, וההפסד ציניחס בי הקושר אשר צעולם קדמון מלך שיקשור קדמון, והקושר צחלקי החיוני צכאן הווה נפסד צאיש. ואמר והפלוסופים הסכימו כי ההתחלות הנצדלות, וזולתו הנצדלות שופעת מההתחלה הראשונה, וצשפע זה הכח האחד היה העולם אחד, וצו נקשרו כל חלקיו, עד שיהיה הכל יכוין פעל אחד נמלא צנח אחד צשפע ההתחלה הראשונה כי הגבל אללם צכללו, הוא צחיוני אחד, והתצאר אללם צמופת כי צכל חיוני נח אחד צו היה אחד, וצו היו כל הנחות אשר צו יכונו פעל אחד, והוא שלום החיוני, וזה הכח קשור צנח השופע מההתחלה הראשונה, ולולי זה היו נפדדים חלקיו, ולא ישארו כהרף עין, ואם היה צחיוני האחד נח רוחני שהוא ככל חלקיו צו, היה הרצוי הנמלא צו והנחות והגופים אחד, עד שנאמר צגופים הנמלאים צו שחס גוף אחד, ונאמר צנחות הנמלאים צו שחס נח אחד, והיה יחס חלקי הנמלאים מהעולם כלו, יחס חלקי החיוני האחד מהחיוני האחד, אין נח צהכרח שיהיו עניניו צחלקיו החיונים, וצנחותיהם המניעים הנפשיים והשכליים, וזה הענין כלו שצו נח אחד רוחני נקשור צו כל הנחות הרוחניים והגופניים, והוא מתפשט צכלס על ענין אחד. ולולי זה לא היה צכאן ערך ע"ז יתאמת מה שאמר, כי האלוק י"ת צודא כל דבר ואוחז צו וסומרו, כמו שנאמר כי האלוק י"ת אוחז צשמים וצאדן שלל יסורו, ולא יתחייב מהתפשט הכח האחד צדצדים רצים, שיהיה צאותו הכח רצוי, כמו שחשב מי שאמר שההתחלה הראשונה אחת שפע ממנה אחד, כי זה יתחייב כשידומה הפועל אשר צזולת חומר צפועל אשר צחומר, וע"כ אם יאמר שס הפועל על מי שהוא צזולתי חומר, הוא צשתוף שסס ע"כ.

ואמר חכם קדמון כי צהשגת האלוק י"ת צעולם יקשור העולם צחצל אחד, לא יתנועע ולא יקוד ע"כ — והנה הוא אהל צל יענן צל יסע יסדותיו לנח! — — — ומשיח צכלל וצפרט. ואשוב אל הפרק.

אמר וכמו שיש בגוף האיש דברים מכוונים, מהם מה שיכוין בהם השארות גופו לכלי המזון, ומהם מה שיכוין בהם השארות מינו ככלי ההולדה, ומהם מה שיכוין בו צרכו שהוא מצטרך אליו, בניזונות וזולתם, כידים והעינים, ובהם דברים זולתי מכוונים לעצמם, אלא הם נמשכים למזון אותם האברים, אשר אותו המסוגל, הכרחי בקיום אותה הצורה כפי מה שהיא, עד שתעשה אותם המעשים המכוונים, ונמשכו אחר היותו המכוונת, לפי הכרח החומר דברים אחדים, כשער הגוף וגוונו, וע"כ לא ירוץ ענין אלה על הסדר, והרבה פעמים יעדר מקצתם, וימצא היתרון ג"כ בין האישים רב מאוד מה שלא יהיה זה באברים, כי אתה לא תמצא איש יהיה לו כבד עשרה כפלי כבד אחר, ותמצא איש אין לו זקן או שיעדר שער במקומות מהגוף, או שיהיה לו זקן עשרה כפלי זקן איש אחר או עשרים ע"ד משל, וזה רב בזה הכת (כלומר יתרונות השער והגוונים); כן במציאות בכללו מינים מכוונים בהיות קיימים, רצים על סדר אין יתרון בהם אלא כפי רוחב אותו המין, בכמותו ואיכותו, ומינים זולתי מכוונים אלא הם מתחייבים מטבע ההויה וההפסד הכולל, במיני התולעים הנולדים מהזבלים, ומיני ב"ח הנולדים בפירות כשיתעפשו, ומה שיוולד מעפוש הלחות והתולעים הנולדים במעים והרומים להם; ואומר בכלל כי הנראה לי כי כל מה שלא ימצא כח בו תולדה לדומה לו הוא מזה הכת, וע"כ ישמרו סדר ואע"פ שא"א מבלעדיהם, כמו שא"א מבלתי גוונים משונים וא"א מבלתי מיני השער באישי האדם, וכמו שבאדם גופים אישיים קיימים באברים השרשיים, וגופים נשחרים במין ולא באיש בלחות הארבעה, כמו כן במציאות בכללו גופים קיימים נשחרים באיש כלומר שאינם נפסדים, והוא הגוף החמשי בכל חלקיו וגופים נשחרים במין כמו היסודות ומה שהורכב מהם, וכמו שכחות האדם המחייבים להיותו והשארותו מדת השארותו הם בעצמם המחייבים להפסדו ואברו, כמו כן סבת ההויה, הן בעצמם סבות ההפסד, בכל עולם ההויה וההפסד ודמיונו כי אלו הארבעה כחות הנמצאים בגוף כל נזון, והם המושך והאוחז והמעכל והרוחה, אלו היה אפשר שאלו הכחות ככחות השכלים, עד שלא יעשו אלא מה שראוי ובעת הראוי, ובשעור שהוא ראוי, היה האדם נצל ממכות עצומות מאוד וחלאים רבים, אלא מפני שא"א זה, אלא הם פועלים פעלים טבעיים בלא מחשבה ובלא עיון ולא ישיגו מה שיעשוהו בשום פנים, התחייב שיתחדשו בעבורם חללים גדולים ומכות גדולות, ואע"פ שהיו הם הכלי בהיות האדם ובהשארותו אשר ישאר ובאר זה כי הכח המושך ע"מ אלו לא היה מושך אלא ברבר הנאות מכל צדדיו, והשעור הצריך אליו בלבד היה נצל האדם מחלאים ומעלות רבות, אבל נפני שלא היה הרבר כן אלא ימושך אי זו ליחה שתזדמן מסוג משיכתו, ואע"פ שהליחה ההיא נוטע מעט בכמותה ואיכותה, התחייב מזה שימושך הליחה שהיא יותר חמה ממה שצריך, או יותר עבה או יותר דקה, או ימושך הרבה ויחנקו בו העורקים ויתחרש הסתום והעפוש ויפסד איכות החלאים. וישתנה כמותם, ויתחרשו תלאים כגרב והחכוך והיבולת, או עלות גדולות כמו המורסא והסרטן והצרעת והאיכול עד שתפסד צורת האבר, וכן הרבר בשאר הכחות הארבעה. ע"כ.

ואמר בליכום ועורקי האסטמוכא ימשכו המזון ממנה, כמו שיתכנו עורקי
 הנמח מהאדן, כי זה הפעל כלו מאחד שאינו פעל בפני אצל הוא פעל עצמו, היה נראה
 על דמיון אחד זלמח וצ"ח, ואם אכחנו מאחד סתם, כי העצב רוחה כל מה שאין צו
 תועלת מהחלאים מהאזדים הנכבדים, אל האזדים הפחותים הבסיס, לטבע מחשבה
 ושכל, ונצטר זה ונאמר כי מאחד שיהיו הכחות העצביים הנמצאים בכל אצל מאזרי
 החיוני ארבע, כמו שהם בכל אחד מהלקי הנמח, האחד ימשוך הדבר הנאות לאצל,
 והאחד יאחז צו, והאחד ישכרו, והאחד ידחה המותר, והנה זה שנים סובים כי יש
 ממנו מה שהוא מותר צמותו ושעורו, ויש ממנו מה שהוא מותר צאיכותו, והיו האזדים
 אינם שוים כלם צכח, אלא הנכבד צבחה נצדא מתחלתו יותר חזק, כמו הלצ והכבד,
 והתחייב שיהיו הגופים שאינם נקיים והמותר מהם הדבה שיספך מהם דבר אל האזדים
 הפחותים מהם כי א"א שיאצל צבחה עומד צאחד מהם. ע"כ.

וכתב החכם הנזכר וצחכמת הטבע התצטר, כי הנפש יש ממנה מה שייוחס אל
 הנמח, והם שלשה כחות, הזן והגדל והמוליד, ושם התצטר שהן נפשות, מפני שהם
 פועלים בכלים ואיכה כחות עצביים, וע"כ קריאתם כחות עצביים היא העצרה, וזה
 אם ילכו לומר שהן כח מזגי ונפשות, אצל אם לכו לומר שהן כח מזגי צלצד הוא עעות,
 ומה שידעה שהם רזיים לומר צכן זה הענין, מה שנשמע בליכום יתשיל אותו צאצן
 המושך הדבר הנקדא מאגניטיים יקח צבצנתם ע"כ. ונשז אל הפרק.

אמר כמו כן הדבר בעינו בכל המציאות הדבר המחייב להיות מה שיתחייב
 והמשכת מציאותו מדה מה, והוא ערוב סבות היסודות בכחות הגלגלים המנועים
 להם המפורים בהם היא הסבה בעינה בחדוש סבות מויקות במציאות, כמו הזרמים
 והמטר השוטף והשלג והברד והרוחות הסוערות והרעמים והברקים ועפוש האויר,
 או חידוש סבות ממיחות מאור, יחריבו מדינה או מדינות או אקלים, כהבקע ארץ
 או שקיעתה והרעש והזיקות והוועות, והמים השופעים מהם והתהומות. ע"כ.

ואומר כי מה שזכר אותו צזה הפרק זכר אותו סתם, כמו שאמר צסוף זה הפרק
 ולפי דעת חכמי המחקד, לא ישתנה הגוף הגלגלי צעלמו, וכל אצרי האדם אפי' השדשים
 משתנים צעלמם, ואינם נמלטים מהפכה, ואפי' כהרף עין, ולורתם היא הקימת, וכן
 התצטר צס' הסויה וההפסד, כי חמדיהם נוספים צעת הגדול וחסדים צעת הגרעון,
 ולורתיהם קיימות, והמשילו הנודה אל האדם העומד על הכנה, והחמד אל המים
 הנבדים תחתיו, כי הלל עומד צעלמו ויתחלפו חלקי הכנה שעליהם הלל; אצל אלכסנדר
 המפרס אמר כי החומר לא יאצל כלו צגודל ולא יתך כלו, אלא יש צו דבר ישאל צו קיים
 כי אלו לא היה כן היה אפשר שתצטל הנודה מהחומר, ודאיתו ע"ז כי יש חלקים קיימים
 צחיוני מעת היותו עד הפסדו, כי ישאלו צו מקלת רשומי המכות כל ימי חייו, ואם
 הדבר כן יהיה ענין מה שאומר מהמשלת זה העולם צאדם יותר שלם, כי כמו שיש צעולם
 חלקים קיימים לעד, כן יש צאדם חלקים קיימים כל ימי חייו, ולריך לדעת כמו כן כי
 סצות הסויה הן סצות עלמיות כוללות וצכונה. ואם סצות ההפסד הן צמקרה וצמעע
 ולא צכונה, וכן הענין צסצות היות חלקי העולם שהן סצות הפסד. ונשז אל הפרק.

אמר ודע כי זה שאמרנהו כלו מהמשלת העולם בכללו באישי מבני אדם, לא מפני אלה הדברים נאמר באדם שהוא עולם קטן, כי זו הממשלה כלה נמשכת בכל איש מאישי החיונים שלם האברים, ולא תשמע לעולם אחד מהראשונים יאמר, כי החמור או הסוס עולם קטן, ואמנם נאמר זה באדם מפני הדבר שסוגל בו האדם, והוא הכח המדבר, ארצה לומר השכל שהוא השכל (ההיולאני) אשר זה הענין לא ימצא באתר מהחיונים וולתו, ובאור זה — כי כל איש מאישי החיונים לא יצטרך בהמשך מציאותו למחשבה ועיון והנהגה, אלא ילך וישתדל כפי טבעו, ויאכל מה שימצא ממה שיאות לו, וישכון באיזה מקום שיזדמן, וירבע לאיוו נקבה שימצא בשעת הערת חמומו, אם היה לו זמן הערת החמום, ויתקיים בזה אשו המדה אשר יתקיים וימשוך מציאות מינו, ולא יצטרך בשום פנים לאיש אחר ממינו יסייעהו ויסעדהו על עמידתו עד שיעשה לו דברים לא יעשה הוא בנפשו, אבל האדם בלבד אלו ישוער איש ממנו לבדו נמצא שנעדר ההנהגה והיה כמו הבהמות, היה אובד לשעתו ההיא, ולא היה אפשר השארותו ולא יום אחד אלא במקרה, ארצה לומר אם ימצא בהזדמן דבר יהיה נוון בו, וזה בעבור כי מזונותיו שבהם קיומו, יצטרכו למלאכה והנהגה ארוכה, לא תשלם אלא במחשבה ובעיון ובכלים רבים ובאישים רבים ג"כ יפרד כל אחד מהם בעסקמה, וע"כ יצטרכו מי שיקבצם וינהיגם עד שיסודר קבוצם, וימשוך לעזור קצתם לקצתם, וכמו כן השמרו מהחמימות בזמן החמימות, והקדירות בזמן הקדירות, והסתירו מהמטרים והשלג ונשיבות הרוחות, יצטרך אליו עיון והכנות רבות, לא ימשלו כלן אלא במחשבה והשתכלות, ומפני זה נמצא בו כח המדבר, אשר בו יחשוב וישתכל, ויעשה ויכין במינים רבים מהמלאכות, מזונותיו וסתרו ולבושו בו ינהיג כל אברי הגוף, עד שיעשה מהם האבר שהוא הראש מה שיעשה, ויתנהג מה שהוא תחתיו כמה שיתנהג, וע"כ אלו שערות בנפשך איש מב"א שולל זה הכח ועזוב עם החיונית בלבד, היה אובד לשעתו; וזה הכח נכבד מאוד והנכבד שבכחות בעל חיים, והוא ג"כ נעלם מאוד, ולא תובן אמתתו בתחלת המחשבה המשתתפת בהבנת שאר הכחות הטבעיות, כמו כן במציאות דבר מה המנהיג לכללי המניע לראש הראשון אשר נתן לו כח ההנעה עד שהנהיג בו וולתו, ואלו שוער בטול אותו הדבר לא היה אפשר מציאות זה בכלל מה שהוא ראש ממנו ומה שהוא תחתיו, ובאותו הדבר ימשוך מציאות הכדור וכל חלק ממנו. ואותו הדבר הוא האלוך ית' שמו, וכפי זה הענין נאמר באדם בלבד שהוא עולם קטן, מאחר שבו התחלה מה היא המנהגת לכלו, ומפני זה הענין נקרא האלוך ית' בלשונינו חי העולם, ונאמר וישבע בחי העולם, ע"כ.

ודעו עוצים וכוחים, אצל אפשר להצין מלסון אדם עו כי יש לומר שהטעם סנקרא האדם עולם קטן צעזר שהאזדים נולדים ומוכחים צינדות זה העולם וקומתו יסדה וזה לסון דעו צספר צע"ח.

אמר ואנני גוף האדם צלצד נולדים ומוכחים צעזר ילדת כל זה העולם, כלומר שפנות גוף האדם, העליונה והתחתונה ומוקדמו ולחוריו והימין והשמאל נולדים ילדה עצמית כשעור ילדת זה העולם, ואין זה צשאר צ"ח, כי יש עצ"ח מה שאין צו אלה האזדים

האזנים, ומהם מה שיש צו כל אלה האזנים, אזל אין הנחתם כהנחת אזני האדם, כי דאש האדם מונח למעלה מהכל כשעור יזירת הכל, אזל דאשי שאר צע"ח הס צהפק, כי אע"פ שהם מונחים על גופותיהם, הם נוטים למטה ומצויים אל הארץ ואינם קמים ונלצים אל האויר והשמים כמו האדם ע"כ, ואסוד אל הפקד.

אכזר ודע שזו הממשלה שהמשלנו העולם בכללו באיש מב"א, לא יתחלף בדבר ממה שזכרנו אלא בשלשה דברים, האחד, כי האבר הראשי מכל היוני שיש לו לב לקבל תועלת מהאברים שיש לו אדונות עליהם, וחשיב עליו תועלתם, ואין במציאות הכללי דבר ככה, אלא כל מי שישפיע ההנהגה או יתן כח לא תשוב עליו תועלת בשום פנים ממי שיש לו אדונות עליהם, אבל נתינתו מה שיתנתו בנתינת המטיב החונן, אשר יעשהו לנדיבות טבע למעלה יתירה, לא לתועלת גמול, אבל כל זה להרמות לאלוק ית' שמו; והשני, כי הלב מכל בע"ח שיש לו לב הוא באמצעותו, ושאר האברים שיש לו אדונות עליהם מקיפים בו, בעבור שתכלול אותו תועלתם בשמירתם והסתרות בהם, עד שלא ימהר אליו נזק מחוץ, והדבר בעולם בכללו בהפך כי הנכבד שבו מקיף בגבוה, בעבור שהוא בטוח מקבול הרשום מוולתו, ואפילו אם היה מתרשם, לא היה הוצה לו גוף ירשום בו, והוא ישפיע על מה שבחוכו, ולא יגיע לו רשום בשום פנים ולא כח מוולתו מהגופים; ובכאן ג"כ דמות מה, והוא, כי האבר הראשי בחיוני, כל מה שירחק מהאברים תהיה מעלתו מועטת, ממה שהוא קרוב ממנו, וכן הדבר בעולם בכללו כל מה שיקרבו הגופים אל המרכז התעכרו והתעבו עצמם וכבדה תנועתם, ונדעך אורם וזכותם, לרחוקם מהגוף הנכבד המאיר הזך המהנוגע הרקיק הפשוט (ארצה לומר הגלגל), וכל מה שיקרב אליו גוף, יקנה דבר מזלו המדות והיתה לו מעלה על מה שתחתיו — והשלישי, כי זה הכח המדבר אשר באדם הוא כח בגוף ואינו נבדל ממנו, והאלוק ית' אינו כח בגוף העולם, אלא נבדל מכל חלקי העולם, והנהגתו ית' והשגחתו מחוברת לעולם חבור תעלם ממנו אנחנו אמתתו, וכחות בני אדם קצרים מהשיגו, כי המופת יקום על הברלתו ית' מהעולם והנקותו ממנו, והמופת יקום על מציאות רשומי הנהגתו והשגחתו בכל חלק מחלקיו ואפילו שהוא דק; ושתבח מי שנצחוננו שלימותו! — ע"כ.

ואזכור כי דצד אחד יש חלוק צינייהם, כי לדעת ארסטו חומר הגלגל אינו מקבל שנוי, וחומר האדם מקבל שנוי, ואמי מלאתי כתוב דצדדי ארסטו זה לשונו "יש מי שאומר שהעולם כלו כאדם אחד" ע"כ. והענין הראשון שזכר אין צו ספק, והשני והוא אמרו כי הכבד מקיף צנצנה צעזוד שהוא צעור, שלא יקבל הרשום מוולתו, ולא נעלם ממנו כי אינו מקיף צוולתו צעזוד זה, וכן מה שאמר כי האבר הראשי כל אבר שירחק ממנו תהיה מעלתו מועטת ממה שהוא קרוב, כי אם אמרו שהכל הוא הראש וההתחלה, כמו שאמרו רוב הפלסופים והוא מסכים עמהם צזה הכה שאזנים קרובים מהכל והם מופתים; כמו הטחול והמעיים, ויש רחוקים ממנו, והם נכבדים כמות וכל החושים; ואין להשיב ולומר כי דאש אלו המוח, כי לפי זו הממשלה הלב היא התחלה לכל התנועות, כמו הגלגל עלמנו בעולם הגדול הוא מתנועע צעמנו, והמרכז היא הארץ שעליה התנועות

התנועות, ועולם הקטן הוא צהפקן כי הלז הוא עומד והוא המרכז, ממנו יתחילו התנועות וליו יסירו.

אמר ארסעו צספר צע"ח והחיוני יתפשט ממנו לך ויתקבל לך, כלומר הימין והשמאל, וזה ע"ד חזרת חלילה, והאצד שחזרת עליו חלילה אלה השתי תנועות הוא עומד צהכרח, והוא הלז, כי כל תנועה מחוזרת ממשיכה ודחיה מצטרפת עכ"פ לצד עומד עליו יחזרו חלילה אלה השתי תנועות, כמו המרכז צמצצה, וזה העומד הוא התחלת תנועות הדחיה, ותכלית תנועות המשיכה ע"כ. והנה התצטרף כי זה שאומרים שהגבל מצטרך למרכז עליו יסוד, אינו נכון, כי אין תנועתו מחוזרת ממשיכה ודחיה, ותצטרך עכ"פ לצד עומד עליו תנועתו מעלמו ופשוטה ואחת. ומורו ז"ל זכר כל מה שזכר צכלל ואמר וצכאן דמות מה.

ואמר החכס ר' שלמה צן צבירול והעולם הקטן דמיון העולם הגדול, צסדור והצנין, ואין עלם השכל שהוא פשוט וככד מכל עלמי העולם הקטן, דצק לבגס, כי הנפש והדוח אמלעיים צנייהס, וע"ז יוקס סדור העולם העליון, כלומר שאין העלם הפשוט והככד דצק לבגס, והוא העלם הנושא לכאמרות, והוא אמר כי העולם הקטן דמיון העולם הגדול צסדור והצנין; וכן אומר ארסעו כי אצדי גוף האדם צלצד כולדים ומוכחים כשעור יצירת כל העולם. ואמר גלינוס, כי הדם שצחלל הלז השמאלי הוא מתנועע תמיד" ע"כ. ומה שאמר כי זה הכח המדצד הוא כח צגוף ואינו כדל ממנו, לדיך שיוצן מדצדיו שאינו כדל אמיתו, וע"כ זכר צשכל הנאלל הצדל אמיתי.

וכת צחכס וכמו שהעושה העולם, אינו ממעש לעולם, ולא כפד, ולא מחוק, ולא מצפנים כמו כן יחס הנפש אל הגוף, ואין קשירה צנפס והגוף מלד החיה צוכחיית המקדים, ולא מלד ההסתצך וההכנס כהכנס הדוח החיוני צחלקי הגוף, אצל אין קשירה צנייהס אלא מלד ההסגה והשכל, כי היא תהיב הגוף, ותשיב הדצדים צאמלעות החוש, ותשיב ותשתמש צאצדים צאמלעות זה הדוח מצלצ ע"כ. ואשיז אל הפדק.

אמר ודע שהיה ראוי שנמשיל יחס האלוק ית' לעולם, כיסם השכל הנאצל לאדם, שאינו כח בגוף והוא נבדל מהגוף הבדל אמתי ושפע עליו, ותהיה ממשלת הכח המדבר בשכל הגלגלים שהם כגופים. אלא שענין שכלי הגלגלים ומציאות השכלים הנבדלים וציוור השכל הנאצל שהוא נבדל ג"כ, הן הדברים שיש בהן עיון והקירה וראיותיהם נעלמות, אע"פ שהן אמתיות, ויתחדשו בהן ספקות רבות, ולטוען בהם טענות, ולמערער בהן ערעורים, ואנחנו אמנם בחרנו תחלה שיצויר המציאות בצורה המבוארת, שלא ירחיק דבר ממה שזכרנוהו וזכרון מוחלט, אלא אחד משני אנשים, או סכל בדבר המבואר, כמו שירחיק מי שאינו תשבורי דברים למודיים התבארו במופת, או מי שיבחד לו לאחוז בדעת מהקודמות ויתעה נפשו, אבל מי שירצה לעיין עיון אמתי, יתלמד עד שיתבאר לו וידע כי הוא זו צורת זה הנמצא המיושב במציאות בלי ספק, ואם רצה לקבל זה ממי שהתבאר לו כל מה שהתבאר במופת, יקבל ויבנה עליו היקשותיו וראיותיו, ואם לא יבחר הקבלה אפילו באלה ההתחלות

ההתחלות ג"כ יתלמד כי יתבאר לו שהדבר כן. הנה זאת הקדמה כן הוא שמענה
ואתה דע לך. — ואחר זאת ההצעה אקח בזכרון מה שיעדנו לזכרו.

ואמר החכם ד' שלמה בן גזירול והצלת ליה על מליאת העלמים הפשוטים
יקשה מאד ע"כ. ויתבאר ממה שאמר מורנו ז"ל כי השכל הנאלץ יש צו עיון וחקירה
וראיותיו בעלמות ממה שאכתוב צדוק זה הספר:

פ. ר. ק. ש. ב. ע. י. ש. ל. ש. ה.

כתב מורנו ז"ל ראיות המדברים על מציאות האלוק ית' ויחודו ובהרחקת
הגשמות ממונו, והצריכו לזה מה שזכר כי תלמידו שאל ממנו שיודיעהו אם ראיותיהם
מופתיות או מאיו מלאכה הן. וכתב חכם היקשות המדברים בנויים על מוקדמות
מפורסמות לקחו אותן בפשיטות התאווה, וע"כ הקשותיהם יולידו הולדות יחישו
אלו ואלו וישתבשו בהן ע"כ. ואני כותב מה שהוא עקר דעותיהם.

תמוקדמה הששית היא אמרם כי המקרה לא יעמוד שני זמנים וענין זו
המוקדמה שהם חשבו כי האלוק ית' ויתעלה יברא העצם, ויברא בו אי זה מקרה
שירצה יחדיו ברגע אחד, ולא יתואר האלוק ית' ביכולת על יצירת עצם בלי מקרה
כי זה נמנע. ואמר ומה שהצריכם לזה הדעת, שלא יאמר ששם טבע בשום פנים ושוה
הגוף יחייב טבעו, שישייגוהו מהמקרים כך וכך, אלא ירצו לומר שהאלוק ית' יצר
אלו המקרים עתה בלא אמצעי ע"כ.

וראיתי לזכור זה הענין מפני שאפשר לחשוב שהוא נועה לפשט האמונה, כלומר שהאלוק
ית' עושה הכל בעלם והמקרה בלא אמצעי, כמו שיש חושצים שזה א"כ ה' עושה כל
כיון אמונת דנים מצעלי התורה, ואומרים כי האמונים צאמלעיים וצטבע, הם מכחישים
פעל ה', וע"ז הענין כתב מורנו ז"ל צפ"כ"ה מהחלק השלישי וזו הכת מצעלי העיון
שחשבו שהאלוק ית' לא יעשה דבר צעצור דבר, ואין שם סבות, ולא מסוכצים, אלא
פעליו כלם כפי החפץ ולא יצוקם להם תכלית, ולא יאמר למה עשה זה, אלא יעשה
מה שיחפץ ואינו נמשך לחכמה טבעית זה מצואר צתחלת המהשבה, והמנריך לזה כל
הסכלות צטבע המליאות, והסכלות צטורש, והיא הכונה לזה המלאת כל מה שאפשר
להמליאו כמו מה שנראה ולא חייבה חכמתו חלוף זה, ואלה האומרים כי פעולת האלקי
כלם לא כיון צהם תכלית מה, הצריכם לזה ההכרח והיא צחינת כל המליאות לפי דעתם,
כי הם אומרים מה תכלית מליאת העולם בכללו, וצתכרח אמרו צמאמר מיי שיאמר
צחדוש העולם שהוא כן חפץ לא לסבה אחרת, ויאמרו זה צחלקי העולם בכללו, עד
שאינם מודים שנקב הקדום הענני חכות הקרני מפגי פלוש הכח הרואה כדי שישגי מה
שישיג, אצל לא ישימו זה סבת הראות צשום פניס א"כ חפצו ע"כ. — והנראה לי כי
מה שראה החכם המזכר מדברי מורנו ז"ל צזה הענין העיר אותו לומר מה שאמר, כמו
שיתבאר מדבריו.

וכתב החכם הנזכר והרחקת מליאות הסצות הפועלות אשר נראה אותם צמוחשים, הוא מאמר מתעב, אצל שאלו הסצות אינן מספקות צעמץ צפעלים ההווים מהם, אצל ישלמו פעליהן בצצה מחוך נצדל או זולת נצדל, הוא דבר אינו ידוע וינטרך לחקירה גדולה, והמדחיקים הסצות הפועלות מה יאמרו בצצות העצמיות, אשר לא יוצן הנמצא אלא בהצבתם, כי מהידוע צנפש שיש לדברים מהויות ותארים, והם המחייצים לפעלים המסוגלים לנמצא נמצא, והן אשר צעזרם השתוו מהויות הדברים וגדדיהם ושמותיהם, ואלו לא היה לנמצא נמצא פעל מסוגל, לא היה לו טבע מסוגל, ואלו לא היה לו טבע מסוגל, לא היה לו שם מסוגל, והיו כל הדברים דבר אחר, והשכל אינו דבר אחר יותר מידועת הנמצאים בצצותיהם, וצוה נצדל משאר הכחות המחיצים, ומי שסלק הסצות כצד סלק השכל, והידיעה צעלולים לא תהיה שלימה אלא צידיעה עלותיהם, ומסלק אלה הדברים הוא מצטל לחכמה, ויתחייב שלא יהיה ככאן דבר ידוע צידיעה אמיתית אלא מדומה, ולא יהיה מופת ולא גדר, ויסתלקו הנשיאים העצמיים שמהם יתחבר המופת, ולא ידוע מה שדוים לומר צסם המנהג, אם דוים לומר מנהג הפועל ומהשוא שיהיה לאלוק י"ת מנהג, כי המנהג הקנין יקנה אותו הפועל בהחזיר הדבר פעמים דבות, ויהיה אותו הפעל ממנו דבוצ. ואין צחק האלוק י"ת חלוק; ואם ידעה לומר שהוא מנהג הנמצאים, ידוע כי לא יהיה המנהג אלא לצעל נפש ואם היה צמה שאין לו נפש הוא טבע וזה אינו דחוק, כלומר שיהיה לנמצאים טבע יחייב הדבר או הכרחי או דבוצ, או שיהיה לנו מנהג צמשפט, כי זה המשפט אינו דבר אלא פעל השכל שיחייב אותו טבעו, וצו היה השכל שכל, ולא ירחיקו הפלסופים זה המנהג. וזו המלה כשתדוקק לא תורה על ענין אלא הוא פעל בהנחה באמרנו מנהג, כלומר שהוא יעשהו דבוצ, וא"כ יהיו כל הנמצאים הנחה, ולא תהיה צנמצאים חכמה כלל אשר צעצודה יאמר צפועל שהוא חכם, וכל החכמים הסכימו שהפועל הראשון נקי מהחומר, ופעלו צאלו הנמצאים צאמצעות פועל לו זולת אלו הנמצאים, ומקתם יאמרו שהוא הגבל צלצד, ומקתם שהוא הגבל עם נמצא אחד נקי מהחומר יקראו אותו נותן הודות: ע"כ. ומורנו ז"ל האריך צצו המוקדמה, ואמר צסופה כי האלוק י"ת לפי דעתם יצדא צקולמם תנועה אחר תנועה, וכן תמיד צעזר שהקולמם קיים וצכל דגע מאותן הרגעים, כלומר הזמנים הספדים, יצדא האלוק י"ת מקרה צכל אישי הנמצאים מגבל ומלאך וולתם, וכן תמיד צכל עת, ואמרו כי זו היא האמונה האמיתית בשהאלוק פועל, ומי שלא יאמין כי כן יפעל האלוק י"ת כצד כחש היותו פועל על דעתם; וצאלו האמונות וכיוצא בהן יאמר אצלי ואצל כל צעל שכל, אם כהתל צאנוש תהתלו צו, כי זה הוא ענין ההתול צאמת — כי ההתול כשיאמר אדם דברי צו, שידוע צלצו שהוא צו, כענין ויהתל צו אליהו, וכן אמרו אלה צצודא י"ת שהוא ידוע תעלומות לצ דברי צו, כי החוש והשכל יורה על כצס והתלו צו כהתל צאנוש שאינו ידוע תעלומות לצ.

המוקדמה העשירית היא זאת ההעברה אשר יזכרוה והוא עמוד חכמת המדברים ושמע ממנה, שהם רואים כי מה שהוא מדומה, הוא עובר אצל השכל כלומר אפשרי, כמו שיחיה כדור הארץ גלגל והגלגל כדור הארץ, ואפשר היותו בבחינת השכל, ושיתנועה האש למטה והארץ למעלה, ושיהיה אדם כשעור הר גדול

גדול ופיל כשעור יתוש, ואמרו כי זה הנמצא שיש לו צורות ידועות ושעורים מוגדרים לא ישתנו, כמו שמונהג המלך שלא ילך בשוקי המדינה אלא רוכב ולא נראה אלא כן לעולם, אבל אינו נמנע אצל השכל שילך רגלי. ע"כ.

ומה שיש לומר ע"ז כלומר כמו שמונהג המלך הוא כתב למעלה צמוקתה הששית. והתבאר מדברי מורנו ז"ל שגלה לומר שהוא מנהג האלוק י"ת לא מנהג הנמלאים, ואלו צדוק זה המוקדמה, וזה ש"ע העצרה אללי זו עוד דברים תשמעם צמוקות מזה המאמר, והוא דבר שאין לריך שימהר האדם לדחותו כלם צעיון מעט" ע"כ. ונדאה מדבריו שהוא מודה צמוקתם כמו שאמר בדרך הסגול וזה אללי העוז צדרכים, ולי זו דעת תשמענה והוא מה שכתב צפרק י"ט מהחלק השני; אבל החכם המוכר האריך בצטול כל המוקדמה הזאת, ואני אכתוב כלל דבריו, אמר, וכת המדברים חששו כי ראיות הנמלאים על האלוק ית', אינה מלך החכמה שבהם שתחייב ההשגחה אלא מלך ההעצרה כלומר מלך מה שידאה בכל הנמלאים שהוא עוצר שכל שיהיה צוה התאר ובהפכו, כי אם תהיה זאת ההעצרה צוה אין צכאן חכמה. ואומר כי כמו שהחזיק מליאות העלולים מסודרים מהעלות צדברים המלאכותיים או שלא השיגם, אין אללי ידיעה צמלאכה ולא צאומן, כמו כן מי שהכחיש אותן סדור העלולים מהעלות צוה העולם הכחיש מעשה החכם ית' האלוק מזה עליו גדול! — ומה שאמרו כי האלוק ית' הדין המנהג צאלה הסצות ושאיין להם רשום צעלולים צרשותו הוא מאמר דחוק מאוד ממה שתחייב אותו החכמה אבל הוא מצטל אותה וצאור זה כי אם לא היה תצנית אדם ולא מסציר אלצעותיו הכרחי ולא מלך העלוי צאחיה שהיא פעלה וצחקפתה בכל הדברים שתצניתם משונה ושהיא נאותה לאחוז כלי כל המלאכות א"כ מליאות פעלי הדין מתצניתה ומספר חלקיה ושעורה הוא צהצומן ואלו היה הדבר כן לא היה צין שיצרא האדם או צפרסה או צזולת זה ממה שיסוגל כל צעל חיים מהתצנית הנאות לפעלו; ואתה יודע כי צני אדם כלם דואים כי העשויים הגרועים הם אשר יראו צני אדם צהם שאפשר שיהיו צהפך מה שפעשו עד שיחשצו מדבים מהעשויים הגרועים שהתחדשו מהצומן ודואים כי העשויים הנכבדים הם אשר יראו צהם שא"א שיהיו צתכונה יותר שלמה ויותר מעולה מהתכונה שהכין צם עושם וא"כ זו הדעת מדעות המדברים היא הפך הדת וההסכמה; ומה שהציו לזו הכת לומר זה כדי לצרוח משודו צפעל הסצות שהרכיבם האלוק ית' צנמלאים צככאן כמו שהתחייב צהן הנפשות וזולתן מהסצות הפועלות, וצרוח מהודות צסצות, כדי שלא יתחייב מזה שיש צכאן סצות פועלת זולתו האלוק ית'. — ואני אומר אין פועל צכאן אלא האלוק ית' מפני שהוא צודא הסצות, והוימן סצות פועלות צאמרו ושמירתו למליאותן — ועוד כי הם פחדו שיתחייב מהודאתם צסצות טצניות, שיהיה העולם הורה מסכה טצנית ידעו כי הטצע עשו ושאיין דבר מודה על העושה צמליאות נמלא צזה התאר צתקן היה יודעים כי האומרים צהרחקת הטצע, הפיל חלק גדול מהנמלאים המורים על מליאות עושה העולם, והכחשתו חלק נמלאי האלוק ית', כי מי שהכחיש סוב מהנצדאים הנמלאים, הכחיש פעל מפעלי הצודא ית', ויקרצ זה ממי שמכחיש תאר מתאריו, וכל זה מצואר צמוקות צמופת, והוא פשט מה שנאמר לדברי האלוק ית', ואין חלוק ליצירת האלוק ית'!

ואומר כי מורנו י"ל הפליג לדבר צזה הענין יותר ממנו דברים קלרים — כי אמר בסוף דבריהם, והסתכל אתה המעיין, אם צדקת צקשת האמת והשלכת התארה והקבלה והנעייה למה שהורגלת להגדילו, ולא תתעה נפשך ענין אלה המעיינים ומה שיקרה להם ומהם, כי הם כבודחים מהרמץ אל האש, וזה כי הם צטלו טבע המציאות, ושנו יודת השמים והארץ צחצחם כי מאותן המוקדמות יצאם. כי העולם מחדש, ולא חדש צאלו צמופת, ואצדו עלינו מופתי מציאות האלוק ית' ויחדו וצברחקת הגשמות, כי המופתים שיתצאם מהם אמנם יוקחו מטבע המציאות" ע"כ. והסתכל צמה שאמר והכשלת התארה והקבלה והנעייה למה שהורגלת להגדילו, כי אלה השלשה מעוררים עיני הלב, כי צטבע האדם שלא ירצה לקבל דבר שהוא הפך מה שיתארה, וכאמדם התארה מחדשת ומעוררת, וכן מה שקבלו מאנשים שהם נאמנים אללו, יקשה להאמין הפכו וכן מה שהורגל להאמינו. — והסתכל צמה שאמר צפ' כ"ה מהחלק השלישי, ומה שאמר צעך כת מצעלי העיון החושצים, שהאלוק ית' לא יפעל דבר צעצור דבר, ושאיין שם עלות ולא עלולים אלא פשיטת החפץ, ושם שתר דעתם זאת, וצאד ענין הפסוקים שיש לחשוב מפשוטם, שהם יודו ע"ז הענין, כאמרו כל אשר חפץ עשה, ונפשו אותה ויעש, ומי יאמר לו מה תעשה, ואמר כי ענין אלו הפסוקים והדומים להם, כי הדברים שירצה האלוק ית' לעשותם, יקבלו העשייה צהכרח ואין שם מונע שלא יעשה מה שירצה והוא ית' לא ירצה אלא האפשרי, ואין כל אפשרי אלא כל מה שחייב צחמתו שיהיה וזהו דעת כל התורה ודעת הפלסופים, וכן דעתנו אנוהו צמה שנאמין כי העולם חדש, כי כל חכמינו לא יאמינו כי הוא כפשיטות חפץ לא זולתו, אלא יאמרו כי חמתו ית' שלא נשיגה, חייבה מציאות העולם קודם שימלא זה העולם בכללו צהכרח כשנמלא, ושאותה החכמה צעלמה שלא תשתנה חייבה ההעדד קודם שימלא העולם, תמלא זה הענין לחכמים הדנה צפי' את הכל עשה יפה צעתו ע"כ. — וצכלל זו המוקדמה העיד מורנו י"ל ענין נכדד תאד!

הערה דע אתה המעיין בזה המאמר! כי אתה אם היית ממי שידע הנפש וכחותיה וידעת כל דבר על אמתת מציאותו, כבר ידעת כי הדמיון נמצא לרוב בעלי חיים, אבל בעל חי השלם, כלומר שיש לו לב מציאות הדמיון מבוודר לו, ושהאדם לא נכר מוולתו ולא פעל הדמיון פעל השכל אבל הפכו, כי השכל יפרק המורכבים, ויבדיל בין חלקיהם ויפשיטם ויצירם באמתתם ובסיבותיהם, וישוג מדבר אחד ענינים רבים מאד נבדלים אלו מאלו אצל השכל כהבדל השנים אישים מבני אדם אצל הדמיון במציאות, ובשכל יהיה נודע הנושא העצמי מהמקרי, ואין לדמיון פעל דבר מאלו הפעלים, כי הדמיון לא ישיג אלא האיש המורכב בכללו כפי מה שהשיגוהו החושים, או ירכיב הדברים המפורקים במציאות, וירכיב קצתם על קצתם והכל גוף או כח מכחות הגוף, כמו שמדמה המדמה איש מבני אדם וראשי ראש סוס בעל כנפים והדומה לו, וזה הוא הנקרא הברוי הכווב, ולא ישות לו נמצא כלל ולא יוכל הדמיון בשום פנים להנקות בהשגתו מהחומר, ואפילו שהפשיט הצורת בתכלית הפשוטה, ועל כן אין בחינה בדמיון. ע"כ.

זה דבר ידוע כי הכח המדמה לא ידמה אלא דבר אישי וחמרי, וע"כ לא יוכל
 שדמה גוון צלל גוף, והשכל יפשיט הענין הכללי מהחומר, ועוד כי הכח יפשיט הגורה
 צקיוע האמנעיים המגיעים אל הגורה, אצל הכח השכלי זה הדבר צו צהפך, כי הוא
 ישכיל עצמו וזה השכיל עצמו יפשיט הגורה כשיראה, ואח"כ ידבק זה, וע"כ אמרו הכח החוש
 נפעל צדור מין מההתפעלות, והכח המשכיל פועל, אצל מפשי זה אמרו כי הכח החוש,
 לא יפעל אלא צכלים, ואין פעל לו צעצמו, ואינו כן כח המשכיל. וכסוד לדבריו:

אמר ושמע מה שהועלונו החכמות הלמודיות, ומה עצום מה שלקחנו מהם
 מהמוקדמות! דע כי יש שם דברים, כשיבחנו האדם בדמינו לא יצירם בשום
 פנים, אלא ימצא שהם נמנעים אצל הדמיון, כהמנע קבוץ השנים הפכים, ויתבאר
 במופת מציאות אותו הדבר הנמנע אצל הדמיון, וחוציאותו המציאות אל האמת.
 והוא כשחדמה נפשך כדור גדול איזה כדור שתרצה, ואפילו כשחדמה אותו כשעור
 גלגל המקיף, ואח"כ תדמה שני ב"א עומדים על שתי קצויות הקוטר, עד שתהיה
 הנחת רגליהם על יושר הקוטר, ויהיו הקוטר והרגלים בקו אחד ישר לא ימלט
 משיחיה הקוטר נוכח הפאה מעולם, או שלא יהיה נכחה, ואם נכחה יפלו שניהם,
 ואם לא יהיה נכחה יפול האחד והוא התחתון ועמוד האחד, כן ישיג הדמיון,
 וכבר התבאר במופת כי הארץ כדורית, ושיש מהנושב על קצת הקוטר, וכל איש
 מהשוכנים, בשתי הקצוות ראשו אצל השמים, ורגליו אצל האחר העמוד נכחו.
 וא"א שיפול אחד משניהם בשום פנים, ולא יצוייר כי אין אחד מהם למעלה ומטה
 בצדוף אל האחד. וכן התבאר במופת במאמר השני מהמחודדים הנקראים יציאת
 שנים קוים יהיה בינם בתחלת יציאתם מרחק מה, וכל מה שירחקו יחסר אותו
 המרחק ויקרב אחד מהם אל האחר וא"א פגישתם, ואע"פ שיצאו לאין תכלית,
 ואע"פ כי כל מה שירחקו יקרב זה מזה, וזה א"א שידומה ולא יפול ברשת הדמיון
 בשום פנים, ואותם השני קוים האחד ישר והשני מעוקם כמו שהתבאר והנה התבאר
 מציאות מה שלא ידומה ולא ישיגהו הדמיון, והוא היות האלוק ית' זולתו גוף ולא
 כה בגוף כי אין נמצא אצל הדמיון אלא גוף או דבר בגוף. ע"כ.

ואומר כי הענין שזכר שיש מצני אדם, שעומדים על קלות הקוטר ולא יפלו והתבאר
 צדור אמתי אין ספק צו, והדמיון ימאן זה, והטעות צו מלך הדמיון שדמה מה שאינו
 מעלה שהוא מעלה, ומה שאינו תחת שהוא תחת, וחושב כי פני הארץ מהלך שהיא
 כנגד מקומנו הוא התחת, ושהאמיה המקיף צאותו הלך היא כמו כן התחת, ואין הדבר
 כן כי התחת על האמת היא עומק צנן הארץ ומה שהיא אצל מרכזה מאיזו לך שתהיה
 הארץ, כי מרכז הארץ היא התחת שאין הדבר תחתיו, והוא המקום השפל שאין מקום
 שפל ממנו והוא שפל השפלים, וכשיעצור הדבר המרכז צאיזה לך שיהיה כדור כדור
 מהמרכז ללך מעלה. והענין השני שזכר מהולאש השני קוויים, זכרו אותו ג"כ חכמי
 התצורות וזה לשונם — אמרו נראה שגויא שנים קוים יהיה ציניהם צתחלת יציאתם
 מרחק מה, וכל מה שירחקו יחסר אותו המרחק, ויקרב האחד מהאחד וא"א פגישתם
 לעולם, ואע"פ שיצאו לאין תכלה, ויהיה הקו האחד ישר והשני מעוקם, ותהיה
 הולאתו

הולאתו לזה הקו המעוקס צמצונו העגול שהגיד אותו אקלידוס שם צתחלת מאמד אחד וידוע כי לא יוכל לזייד זה על אמתתו אלא מי שהתעסק צמלאת התשזורת, וידע התצנית הנקרא מצרוט עגול, וידע כמו כן התצנית המרצע שעמם התצאלר כי הקו המעוקס כל מה שידחק יקרב, והנראה לי כי זה הענין צנוי על השדש שהוא מוסכס עליו אלל חכמי התשזורת, והוא הולאת הקו לאין תכלה, וכמו כן מה שאמדו כי אפשר התוספת צו לאין תכלה וזה אפשר לדמותו צמחשזה צלצד, והתשזורי כשיניח קו שאין לו תכלה אינו מניח שזו כי זה נכון צמלאתו כי טצע אלה הדצדים יחייצ, כי זה האדס עד"ת צמה שהוא אדס, הוא דצד אחד ואינו נחלק והוא נחלק צמקרה, כלומר מדך שהוא גוף, והחלוק נמצא לאדס צמה שהוא אדס צמקרה, והוא נמצא לגופו צעגס, ומה שהתצאלר צנאן מהולאת הקוים, הוא צתצנית מצרוט עגול כמו שזכר צדצניהס, אע"פ שלא זכר צדצני מודרו ז"ל, וידוע כי כל תצנית יש לו תכלה, כי אס הוא עגול יקיפחו קו אחד, ואס אינו עגול יקיפו אותו שני קוים צהכרה. — והנראה לי צקולד דעתי צאותה המלאתה, כי האומד זה צאל אותו צאותו התצנית צלצד, ואס יהיה התצנית לאין תכלה יאדיכו הקוים כמו כן לאין תכלה ולא יפגשו זה צזה לעולס. ומלאתי שכתב אחד מחכמי התשזורת על זה. אמד ומה שזכר מהמרצע שהקדים לזה התצנית אין ספק צהס, אלל מה שאמד והתנה צו וחייצ נפשו לעשות על שטח המצרוט העגול, שניס קוים האחד יסד והשני מעוקס, צין התחלתו וצין היסד שהוא כנגדו מדחק מה, וכל מה שיאדך עמו על שטח המצרוט יקרב אל הקו היסד שהוא כנגדו תמיד ולא יפגשו, ואע"פ שיאדיכו יחדיו על שטח המצרוט לאין תכלה הוא שזו אין אמתה לו, והתצאלר זה כי הוא עושה אותו אחד שהתנה צו שהוא על שטח המצרוט. והכותב הזה האריך צזה הענין, ולא דליתי לכתוב שאד דצרוו כי היתי מלטרך לכתוב התצנית כמו כן. וזה הענין דלוי לסמוך צו על מה שכתב מודרו ז"ל כי הוא היה חכס גדול צחכמת התשזורת ואלו היתה צו הטעמה לא היה כותב אותו. ויש דצדים אחרים שלא יוכל הדמיון לזיידס והתצאלרו צמופת, כחומר הדלשון והשכליים הכצדליס והדומה לזה.

המוקדמה י"א והוא אמרס כי מציאות מה שאין לו תכלה שזו על איזה ענין שיהיה, ומציאות מה שאין לו תכלה ע"ד היות זה אחר העדר זה, והוא הנקרא מה שאין לו תכלה במקרה, בזה הוא הענין הקשה מאוד, ומי שאומר שהביא מופת על קדמות העולס, או יאמר כי הזמן אין לו תכלה, ולא יתחייב לו מזה שזו, נפני היות הזמן כל מה שיהיה ממנו חלק, יעדר קודם לו חלק אחר, וכן חזרת על החומר הראשון ללא תכלית, וזה לא התבאר מניעותו; והמדברים אין הפרש אצלס שנאמר כי גודל מה נמצא אין לו תכלה, או שנאמר כי הגוף יקבל החלוק ללא תכלית, ואין הפרש בין מציאות דברים אין תכלה למספרס, מסודרים יחדו כאלו בני אדס הנמצאים עתה, או אמרך כי דברים היו במציאות אין תכלה למספרס, ואע"פ שנעדרו מקצתם ישתדל לאמת זה, ומקצתם יאמרו כי זה מושכל בגפשו לא יצטרך עליו מופת, ואס הוא שזו מבואר שיהיו דברים אין תכלה למספרס ע"ד היות זה אחר העדר זה, ואע"פ שהנמצא מהס עתה יש לו תכלה א"כ יהיה נמנע קדמות העולס בתחלת המשוש, ולא יצטרך למוקדמה אחרת בשום פנים. ע"כ.

ואמר

ואמר החכם הגזכר ויש ספק קרה אחר ארסטו והוא כי אלו היה צאן תנועות לא סרו צמה שעבר, לא ימלט זה מאחד משני פנים, או שיהיו התנועות כלן נמלאת יחדיו, ואז יהיה מה שאין לו תכלה נמלא בפעל וזה נמנע, או שלא יהיו נמלאות יחדיו ואז פ' שתייה תנועה אחר תנועה, ואם הדבר כן מהמחוייב שלא תמלא התנועה הרמוז עליה צו הדעת אלא אחר תנועות אין להם תכלית, ומה שאין לו תכלה אין לו ראשון, ואם לא ימלא הראשון לא ימלא האחרון? — ותדון זה. הוא קל מהשדשים שצארכו, והוא תנועת ההעתקה העגולה היא תנועה אחת ומדווקה לא תנועות דבות בפעל כמו שחושבים, וכבר התבאר ממה שנאמר צתנאי התנועה האחת, אצל התנועות הדבות שהן זו אחד זו, אמנם יהיה נמנע צהן מליאות מה שאין לו תכלה משני דרדים האחד שיהיו כלן נמלאות בפעל, והשני שיונח המוקדם סבה למאוחר, אצל הנחת תנועות שתייה להן תכלה חוזרת חלילה פעמים אין תכלה להם על מונח אחד קצוע אינו משתנה, או מונחים קצועים שתייה תכלית למספרם כמו כן ממניע אחד נלחי שאין תכלה להנעתו, או מתנועעים נלחיים יש תכלה למספרם, כל זה לא יתחייב מהנחתו שוא, אצל הנמנע מאלו שימלאו שתי תנועות צמספר יחדו צמונח אחד צמנין, כי העדר התנועה הקודמת תנאי צמליאות המאוחרת, ולא כ' העדר הקודמת סבה צמליאות המאוחרת, וכשלא תמלא הסבה הראשונה לא תמלא האחרונה, כי זה היה מתחייב אלו היה העדר התנועה הקודמת צמונח סבה צעלס צמליאות האחרונה, אצל ההעדר סבה להיה סבה צמקרה והסבות שהן סבה צמקרה, אינו נמנע צהן מליאות מה שאין לו תכלה. ומה מתוך מה שהסתפקו צצ"ח המוליד והזרע והנמח, כי האצ הקרוב אינו סבה לכגוד אלא צמקרה, ועוד יתבאר כי המניע הראשון צהויות צ"ח והנמח והמזדיע זרע אינו שכנת זרע, וזרע הנמח, אלא הם כלים למניע הראשון, ואינו נמנע שיניע מניע אחד נלחי צכלים אין תכלה להם מתנועעים ע"כ. — והנה זה תרון מה שזכר דרך השלישי ממה שאמרנו, כי צחדוש האיש האחד מהאישים המזדיעים, יתבאר צמופת כי העולם כלו מחודש, כי הוא נמנע שינך הדבר לאין תכלה, או יניע למליאות דבר אחד ההעדר הגמור ואלו צפסק השאלה כי זה מופת שהעולם נמלא אחר ההעדר הגמור המוחלט. ולפי הנדאה זו הדרך חזקה וע"כ קדאו אותה מופת והסכימו עליה כל האומות המפורסמים והתרויסי שאמרו צהמיד הספק שקרה אחר ארסטו איכס מספיקים.

דרך חמישי והוא דרך הסגול אמר וזו הדרך יבחרו מאוד המונס, וענינה חוזר למה שבארתי בהקדמותיהם, כי הוא יכוין במחשבתו אל העולם בכללו, או לאיזה חלק שירצה מחלקיו, ויאמר זה עובר כי הוא כפי מה שהוא עליו מחתבנית והשעור ובאלו המקרים הנמצאים בו ובוה הזמן והמקום שנמצא בו, ועובר שיהיה יותר גדול או קטן או בהפך זה התבנית, או במקרים אחרים או קודם זמן מציאותו ובולת זה המקום, א"כ הסגול בתבנית מה או בשעור או במקרים מהמקרים, עם היותו עובר הפך זה כלו ראייה על מסגל בוחד רצה אחד מאלו השני עוברים, והצטרך העולם בכללו או חלק מחלקיו למסגל ראייה על היותו מחודש. — ואמר צסוף זו המוקדמה וסוף דבר זה אללי הטוב שצדרכיס, ולי צו דעת תשמעהו כמו שכתב צפ' י"ט מהחלק השני צענין הסגול.

וכתב החכם ר' שלמה בן גבירול ז"ל, והנמצא יסוד על מעלות והם המחויב והאפשר והנמנע, והמחויב הוא האחד הפועל ית', והאפשרי הוא כל הנמצא הנפעל' והנמנע הוא העדר הנמצא והפסדו, והמחויב הוא התחלה לא תשתנה, והאפשרי צהפך ומפני זה היה האפשרי כפי מה שאחשוב נפעל משתנה, כי זה העצב אפשרי צעלמו, וכבר היטיב מי שקרא היסוד אפשרות ע"ז ההיקש, ומאחר שהיה אחד כלומר הפועל הראשון מחויב א"כ הוא אחד בצד, ומאחר שהיה הנפעל אפשרי, מהחויב שלא יהיה הוא הוא, אלא יהיה דבר ודבר וזה יחייב היותו נושא ונשא ע"כ. וכתב ארסטו צמה שאחר הטבע כי המניע הראשון הוא הכרחי המליאות צמוחלט, וענין הכרחי המליאות שא"א צענין שהוא צו מהשלמות הגמור צתכלית, וא"כ השמים ועצב הכל קשורים צו ההתחלה כלומר שההכרח נמצא להם מלך צו ההתחלה לא מלך צעלמם ע"כ. והסתכל צזה כי צה הוא לצנו כי השמים ועצב הכל קשורים צו וענין שהם קשורים צו שהוא סצת השארותם, ולולי הוא ית' היו נופלים כלומר היו נפסדים זה הוא שאמר המדצד צרוח' הקודם, כמוגיס ארץ וכל יושציה וכו'" כי הוא תכן עמודיה שלא תמוב היא ויושציה, כלומר שלא יפסדו.

וכתב החכם והנמצא או שיתלה מליאותו צזולתו, מלך שיתחייב מהעדר הזולת העדרו, או שלא יתלה, ואם נתלה נקרא אותו אפשרי, ואם לא נתלה נקרא אותו מחויב צעלמו.

וכתב החכם הנזכר וכת המדצדים אמרו כי הדרך צהלדקת מליאות האלוק ית' הוא כי העולם וכל מה שצו עוצר, כלומר שאפשר שייה צהפך מה שהוא עליו, וכבר נמצא צן סינא נכנע לזו המוקדמה צלך מה, כי הוא ידאה כי כל נמצא מלצד הפועל הראשון כשיצחן צנפשו הוא אפשר עוצר, והעוצרים שנים מינים, מין הוא עוצר צצחינת פועלו, ומין הוא מחויב צצחינת פועלו אפשרי צצחינת עצמו, ושהמחויב צכל הלדדים הוא הפועל הראשון; והוא מאמר צתכלית הנפילה מפני כי האפשר אי אפשר שיצו הכרחי מלך פועלו, אלא אלו נהפך עצב האפשרי לצעב ההכרחי, ואם אמרו שהוא רוזה לומר צאמרו אפשרי צצחינת עצמו, כי כשידומה פועלו מקסתלק הסתלק הוא, אמנם זה הסלוק הוא נמנע, כי הוא מתחייב מדצד נמנע, והוא סלוק הסצב הפועלת ע"כ. ומלצנו שאלכסנדר כמו כן אמר כי הגלגל אפשרי צעלמו הכרחי מלך זולתו. גם נמצא זה הענין צדצדי ארסטו כמו שאכתוב למטה, וראוי לעיין צו.

וכתב עוד ושימצא דצד הוא צעלמו אפשרי, והוא צזולתו הכרחי המליאות, אלא אלו היה אפשר צו שיהפך טצעו, אצל התנועה אפשר זה צה, שתהיה מחויבת מצולתה אפשרית מעצמה, וקצת זה כי המליאות לה מוולתה והיא המניע, ואם תהיה נלחית מהחויב שתהיה מלך מניע לא יתנועע לא צעלם ולא צמקרה, וע"כ שהשארות לתנועה היא מלך זולתה, אצל לעלם הוא (אפשרי) מלך עצמו, וע"כ א"א שימצא עלם אפשרי מלך עצמו הכרחי מלך זולתו, והיה אפשר זה צתנועה. והעצור (וריה) אפלטון שיהיה דצד עוצר נלחו ומנע אותו ארסטו, והיא נקשה קשה לא התצדדה אמתתה אלא לצעל חכמת המופת ע"כ. — ואני אומר כי אם אפשר שתהיה התנועה מחויבת מלך זולתה אפשרית מלך עצמה, אפשר לומר זה צגלגל וכל חלקי העולם, מאחר שקיומם צתנועה

צתנועה, ולולי התנועה, לא היו נמלאים והיו חזקים לשעתם. וכתב החכם ר' שלמה
צן בצידול והמחויב הוא האחד הפועל י"ת, והאפשרי הוא כל נמלא זולתו שהוא נפעל
לו ואחר שיסיה הפועל הראשון מחוייב ה' הוא אחד כלצד, ואחר שיסיה הנפעל אפשר
לא היה הוא אלא דבר ודבר ע"כ. והתבונן צוה כי הוא האמת!

דרך שביעי אמר עוד מקצת מהאחרונים כי הוא יקיים הרוש העולם, ממה
שאומרים הפלסופים מהשארות הנפש, אמר אם היה העולם קדמון יהיו בני אדם
שמתו במה שקדם אין תכלית למספרם, וידוע כי לא יתחייב זה לדעת הפלסופים
האומרים כי הנפש אחת ונצחית קודם שתהיה נקשרת, וכשתפרד מהגופים תהיה
אחת, ולא יהיה בה מספר, ולא לדעת האומרים, כי הנפש נמשכת אחר המוג
והיא אובדת באברן המוג, אלא יתחייב זה לדעת ארסטו וכתות האומרים כי הנפש
קם בנפשו. ואשוב אל הענין.

אמר וזה דרך נפלא כי הוא באר הדבר העולם במה שהוא יותר נעלם, ובוה
יאמר על האמתה המשל המפורסם אצל בעלי התרגום ערבך ערבה צריך, כאלו זה
התבאר לו במופת השארות בנפש, וידע על איזו צורה תשאר, ומה היא הרבר
הנשאר, עד שיביא ראיה ממנו, אבל אם היתה כונתו להזיב הספק לבעל המחלוקת
המאמין קדמות העולם עם אמונתו בהשארותם, היה זה מתחייב עם הבעל המחלוקת
ישלים לזה מה שדמיהו בנפשו מדבריו בהשארות הנפש ע"כ.

והנה זה כמו כן צמי שבד האש צנפש כי הנפש נעלמת. וראוי להסתכל צמה
שאלו שענין השארות הנפש יותר נעלם מענין החדוש, כי יש לומר שחכמי המחקר הציאו
מופת לפי דעתם על קדמות העולם, ולא הציאו מופת על השארות הנפש אלא ראיות.
וזה מצוואר למי שעיין צספר הנפש, וע"כ אמר כאלו התצאר לו צמופת השארות
הנפש, והוסיף צוה הענין ואמר וידע על איזו צורה תשאר, כי לפי דעתם היא נשארת
על צורה מה, ואין כלה נשארת לפי דעתם אלא חלק ידוע ממנה, ואמר כי הספק היה
מתחייב אם ישלים לומר מה שדמיהו צנפשו מדבריו בהשארות הנפש, כי מפני שלא ידע
אמת צדרי ארסטו צוה הענין אמר זה הלשון: והוא מה שדמיהו צנפשו מדבריו, כי
אלו היה מצין דעתו בהשארות הנפש לא היה מציא מדבריו הראיה שהציא. ואני כותב
צדרי ארסטו צוה הענין כדי שתצאר כונת מורנו ז"ל.

אמר ארסטו צמאמר הראשון מספר הנפש, והליד צשכל יפסד, כשיפסד מצפנים
הגוף צדבר אחד, אצל לשכל נפשו המזייד לא יפסד, אצל הזכרון והאהבה והשגחה אינם פעול
לשכל, שלא יפסד, אלא לצד אשר לו אלה הפעלים, מלך מה שיש לו אלו הפעלים וע"כ כשיפסד
הכח אשר צו יהיה הזכרון והאהבה והשגחה, לא יזכור ולא יאהב ולא ישגח, כי זה הפעל
לא יהיה לאותו שהוא זולתי נפסד אלא צמשתתף שאצד.

ואמר החכם הנזכר כי ר"ל צאמר צדבר שיפסד מצפנים הגוף האורות
הדמיונות, ור"ל צאמר צדבר שיזכור ויאהב וישגח השכל המעשי שהוא מלך הראוי ועם
הראוי ואמר זה יורה כי השכל אלו הוא אשר יפשיט האורות המושכלות מהענינים
הדמיונים, הוא זולתי הוה ולא נפסד, ופעלו הוה נפסד בהפסדו.

ואמר עוד ודעת אלכסנדר המפרש כי לא ישאל אלא זשכל אשר צקנין, והשכל החמרי שיהיה אללו נפסדים, וע"כ אמר כי השכל שאמר ארסעו צספר הכפס ר"ל השכל הנאלל, ואין זה דעת שאל המפרשים, אלא רוצ המפרשים אומרים, כי השכל החמרי הנשאר והשכל הפועל הוא כנורה זשכל החמרי, כדמות המורכב מחומר ונורה, ושהוא היוצר המושכלות מלך ויקבל מלך, כלומר שהוא יעשה אותם מלך שהוא נורה ויקבלם מלך השכל החמרי, ואנחנו כזר צאלנו כי השכל החמרי הוה נפסד, וצאלנו כי זו היא דעת ארסעו, ושהשכל אשר צקנין צו חלק הוה נפסד והוא פעלו, וחלק נשאר והוא עצמו כי הוא נכנס עליו מחוץ ע"כ. ואשיצ אל הפרק.

אמר ומקצת אחרוני הפלסופים התירו זה הספק, כשאמרו שהנפשות נשארות אינם גופים ויהיה להם מקום והנחה, וימנע במציאה מה שאין לו תכלה, ואשר תדעהו כי אלה הרברים הנבדלים כלומר אשר אינם גופים ולא כה בגופים אלא הם שכליים, לא יצוייר בהן רבוי כלל ולא בשום פנים אלא כשהיו קצתם סבות מציאות קצתם, ואז יהיה הפרש ביניהם, בהיות זה עלה וזה עלול, ואין הדבר הנשאר מדאובן לא עלה ולא עלול ונשאר משמעון, וע"כ היה הכל אחד במספר, כמו שבאר אבונצר, בן אלצאייג, הוא וכל מי שנלחץ לדבר באלו העמוקות ע"כ.

ואמר אצן צכר ואס יט צכאן שכל אחד צמספר, א"כ האנשים אשר להם כמו זה השכל כלם אחד צמספר, כמו אלו חתלת האצן השואצת הצדול צשעוה ותמיע הצדול, ואח"כ חתלת האצן צזפת והמיעה אותה התנועה, ואח"כ חתלת אותה צגופים אחרים, והיו אותם הגופים הממיעים כלם אחד צמספר, כמו כן זה. אלא שא"ל צגופים שיהיה אחד מהם צגופים אחרים יחד צעת אחת כמו שאפשר זה צמושכלות ע"כ, ומפני זה הענין לא יוכל לצייר על אמתתו אלא מי שידע אמתת השכל.

אמר מורנו ז"ל ואומר בכלל כי לא מכמו אלה הרברים הנסתרים אשר יקצרו המחשבות מלציירן ינקחו הקדמות יתבארו בהן דברים אחרים ע"כ.

ואמר החכם המזכר והנחת נפשות צזולת חומר רצות צמספר, אינו ידוע מדברי הפלסופים כי קצת הדבוי צמספר היא החומר אללס, והקצה צרצוי המספרים היא הנורה, אצל שימלאו דברים רבים צמספר, ואחרים צנורה צזולתי חומר, היא דבר שאינו מושכל, כי לא יפרד איש מאיש אלא מלך החומר ע"כ.

ואני אכתוב בפרק נפרד דברים בזה הענין ובכאן נשלם מה שראיתי
מזה החלק.

ולאל יתברך שבת והוראות אמן!

החלק השני

אמר מורנו ז"ל כי המוקדמות שמצטרך אליהן בקיום מציאות האלוך ית', ובמופתים על היותו לא גוף ולא כח בגוף ושהוא ית' שמו אחד, חמש ועשרים הקדמות כלן מבוארות במופת, אין ספק בדבר מהן. — והקדמה אחת נשלימה להם השלמה, מפני כי הדבר עומד במקום ויגדל או יחסר לא יאמר בו מתנועע בסתם, אלא במפורש כלומר שיתנועע בגדול או בחסרון, כמו ששם הנמצא נאמר על העצם בסתם ועל שאר הנאמרות, וע"כ התחייב שיהיה קודם על שאר הנאמרות והיה נראה כי אין תנועה בנאמרת (העצם) לפי שענין התנועה התחדש הדבר כועט מעט, ושנוי העצם בהפשיטו צורה ולובשו צורה הוא פתאום בלא זמן, כי אין אמצעי בין ההעדר והקנין; וכן אמר בפ' י"ב מזה החלק, כי הצורות לא יתחדשו ראשון ראשון, וע"כ אין תנועה בהן וע"כ יפסדו בלא זמן ע"כ.

ואמר ארסטו כי אין תנועה בנאמרת העצם מפני שאין זה הפך, ומפני כי מיני הספיקים שלשה, היו מיני התנועות שלשה, תנועה בזכות, ותנועה באיכות, ותנועה בצורה, אבל אין תנועה בנאמרת העצם ע"כ.

ה' כי כל תנועה שנוי ויציאה מהכח אל הפעל. — ואמר חכם והתנועה שלמות ראשון בכח מצד מה שהוא בכח, ואם תרצה תאמר כי היא יציאה מוחכ אל הפעל ע"כ.

והענין הראשון מצד התנועה יותר מהענין השני, כי התנועה בכח והוא דבר אמצעי צין הכח והפעל, וצורך זה כי אי אפשר להניחה תחת הנמצאים בכח הגמור, מפני שהם נעדרים צורך שהם בכח, ואם א"ל להכניסה תחת אחד מאלה השני סובים א"כ לא נשאר אלא שהיה מורכבת ממה שזכר והפעל, כמו שדרך האמצעיים שימלאו צין הקלות, וזה מחויב זה מפני שהיא הליכת המתנועע ויציאתו מהכח אל הפעל, ואם כן מהמצד שהתנועה אינה בכח גמור ולא צפעל גמור, אבל מציאות ההליכה מהכח אל הפעל לא קודם לכן ולא אחריו, והוא פעל הדבר צורך שיפעל, ואמנם גדר התנועה יפעל צורך שהוא בכח, וזהו גדר התנועה האמיתי.

ואמר צן סינא כי התנועה מציאה צומן צין הכח גמור וצין הפעל הגמור א"כ"ל כי התנועות יש מהן צעלם, ויש מהן צמקרה, ויש מהן צהכרח, ויש מהן צחלק, והוא מין ממה שצמקרה, ומה שצעלם, כהעתקת הגוף ממקום למקום, ואשר הם צהכרח כתנועות האצן ממכריח יכריחו ע"ז, ואשר הן צחלק והוא מין ממה שצעלם, כתנועות המסמך צפיקה, כי כשתתנועע הספיקה נאמר שהמסמך יתנועע, וכן כל המחוצד שיתנועע בכללו, יאמר כי חלקו כדו"ה התנועה ע"כ. וזו המוקדמה מצדלת אלא שלריך לצד כי המתנועע צחלק, כאלו הוא נכנס ממה שהוא צמקרה צפיקה מה ולא צכל הפיקים כי החלקים אפשר ממה שיפורק ממה שיתנועע צעלמו, ואין כן המתנועע צמקרה כמו השחור שיעתק אל הלצן, כי לא נמצא לו העתקה מלד שהוא לצן אלא הוא

הוא קורה לו, וכשתהיה העלה המניעה מליאה צבוף, אומרים שהוא מתנועע צעלמו וכאלה תהיה מליאה צו קודאים אותו מתנועע לא צעלמו.

ז כי כל משתנה מתחלק, על כן כל מתנועע מתחלק והוא גוף בהכרח וכל מה שלא יתחלק לא יתנועע, וע"כ לא יהיה גוף כל עיקר, ע"כ.

ואומר כי ארסטו צאד צממע הטעמי כי כל מתנועע מתחלק, ושהסצה צהתחלקו היא הסצה צהתחלק התנועה וכל מה שישוב, ונאמר כי כל משתנה יתחייב צהכרח שיהיה מתחלק. וצאוד זה כי מאחד שהיה כל סנוי מדצד אל דצד, והיה משתנה צעוד היותו דצד אשר אליו ישתנה תחלה הוא זולתו משתנה, מפני שהוא עומד, וכמו כן צהיותו צמה שממנו משתנה, מפני שהיא כמו כן עומד צו, א"כ מהחייב שיהיה הסנוי הוא נמלא צפעל, כשיהיה מקלתו צמה שממנו ומקלתו צמה שאליו, והוא כי אי אפשר שיהיה צכללו צכל אחד מהן, וא"כ כמו כן שיהיה לא צאחד מהן, מפני שאין אמנעי צין מה שממנו התנועה וצין מה שאליו תהיה התנועה תחלה, כי אלו היה שס אמנעי, לא היה תחלה, אצל האמנעי הוא צין מה שממנו תהיה התנועה, וצין מה שאליו תהיה התנועה, לא תחלה, כי לא תהיה התנועה צמה שאליו הסנוי האחרונה, אלא צאמנעות אשר לו התנועה תחלה, ודמיון זה כי הסנוי יהיה מהלצן אל השחור, צהיותו תחלה מהלצן אל הגון הודרי, שהוא אמנעי ציניהס, ומאחד כי כל משתנה מקלתו צמה שממנו, ומקלתו צמה שאליו א"כ כל משתנה מתחלק ע"כ.

ח כי כל מתנועע במקרה יעמוד בהכרח, מפני שאין תנועתו בעצמו, וע"כ אי אפשר שיתנועע אותה תנועה המקרית. ע"כ.

וזה המוקדמה הוא צאד אותה. ואמר ארסטו כי כל מתנועע תנועה מקרית א"כ שתהיה תמידית, אין כליון הכח זה חולה לכל היקש, כי אנו רואים הדברים המקרים יאצדו ויכלו. **ט** כי כל גוף יניע גוף כשיתנועע גם הוא בעת ההנעה. ע"כ.

והקשה ע"ז מהאצן המושכת הצדל, וזולתה מהגופים המניעים ולא מתנועעים? ותרוך זה כי אלו הגופים מניעים על כך זולתו הלא שיתחייב ממנו שיתנועע הגוף צמינינו, והוא כי האצן המושכת הצדל והדומה לו מניעים על כך התכלה, כמו שתניע תכלת המים לארץ, והמניעים האחרים מניעים על כך הפעל, וע"כ יתחייב צהכרח שיתנועעו. ואומר צכלל כי הצדל צו התנועה מתנועע צעלמו, ואין כן המתנועע תגוף אחד ועוד כי הוא מסופק אס תנועתו צמשיכה אס לא, כי יש אומרים כי הצדל הוא מתנועע מעלמו אל האצן צמוג שתועילו. ומודנו ז"ל צפ' י"צ מזה החלק כתב כי האצן המושכת תמשוך הצדל ממרחקו צכח ישולח ממנה צאוד הסוגס צצדל, וע"כ לא תמשוך צכל מדחק שידמן, כמו שלא תחמס האס מכל מדחק שידמן ע"כ. והנראה לי כי אין להקשות מדצד שהוא צסבלה, כי זו הסבלה היא לו מלד מוגו, כי גס צמלכה אפשר לעשות זה כמו שאכתוב צפ' טז'.

כי כל מה שיאמר שהוא כח בגוף מתחלק לשנים, או שיהיה קיומו בגוף במקרים, או שיהיה קיום הגוף בו כצורה הטבעית, ושניהם כח בגוף. ע"כ. וזה המוקדמה הוא צאד אותה.

יא כי מקצת הדברים שקיומם בגוף יתחלקו בהתחלק הגוף, ויהיו מתחלקים במקרה, כגוונים ושאר הכחות המתפשטים בכל הגוף, וכן מקצת המקיימים לא יתחלקו בשום פנים כנפש וחשכל.

יב כי כל מה שימצא מתפשט בגוף הוא כלה. ע"כ.

ואמר ארסטו ויתצאר שאי אפשר שיהיה צגודל כח שאינו כלה. ואמר החכם המזכר כי ד"ל שא"א צגוף מחוצד מחומר ולורה, שתהיה לורה פועלת פעל שאינו כלה, כי לריד שיוצן צכאן מהבח כח פועל, כי הכח נאמר על שני לדדים על הפועל והנפעל. — ויש ספק צמוקדמה הלקוחה צכאן והיא שכל גוף כחו כלה, ואס הדצד כן הוא נפסד צהכדח, וזה הספק הוא צתבלית הקושי. ואלכסכד השיצו ואמר, כי הגוף הגלגלי פעולת הנלחית המניע אותו שאינו צחומר, ולפי זה יהיה צכאן דצד אפשר שיפסד וצלתו שיפסד, וזו היא דעת אפלטון והוא שיש צכאן נלחי אפשר צו ההפסד, וכצד צאל ארסטו צסוף המאמר הדאשון מהשמים והעולם, שאי אפשר שיהיה נלחי, כי צו כח שיפסד, ויש מי שאחו צזה הספק וחשצו כי העולם הווה ונפסד, והוא ספק חזק מאוד יקרה צזה הענין, וכ"ס כי ארסטו צאל צמאמר השמי מהשמים והעולם, כי יש לשמים כח כלה, כשנתן הסצה צהיות השמים ימלאו צזה ככצים יותר מהנמלאים צזה, אמר כי אלו היה כן תקרה להס סצה החולשה. וכששמע צן סינא אלה הדצדים, ושמע מה שאמר אלכסכד האמין כי ההכרחי שני חלקים הכרחי מלד זולתו אפשרי מעצמו והכרחי מעצמו, והשיצו ההכרחי מלד זולתו השמים, וצהכרחי מעצמו מניע הגלגלים. אמר ואמנס טעו צזה המפרטים מפני שחשצו כי מה שתצאלר כי כל גוף מורכב מחומר ולורה הוא צאור כולל, ואינו כן, כי לא נאמר אלא על הגופים הנפסקים ומלד הווים ומההפסד התצאלר מניאות החומר להס, אצל הגופים הנלחיים, אינס מורכבים מחומר ולורה על זה הלד, אלא על כל מתנועע מעצמו צמה שהוא מתנועע הוא מורכב מלורה ומונח מהגופים הגלגלים הגופים הפשוטים ולורותיהס הס המניעים הנצללים, ומונח המתנועעים מעצמם הנפסקים הס גופים מורכבים ע"כ. וצמוקדמה אלריד צזה.

יג והוא שאי אפשר שיהיה דבר ממיני השנויים מדובק אלא תנועת ההעתקה בלבד והעגולה ממנו בלבד. ע"כ.

אמר ארסטו ומה שאין לה תכלה מתנועת ההעתקה היא המגולה צלצד, מפני שאי אפשר שתמלא תנועה אחת מדוצקה ונלחית אלא צו צלצד, כי שאר התנועות יש להס תכלה, מפני כי מיני השנויים השלשה יהיו מהפך להפך, והתנועות שהן הפך צו מוז ד"ל שחודת משני הפכים, א"א שיהיו מדוצקות, כי התנועה המדוצקת אחת, ואי אפשר שיהיו הפך צו מוז אחת, כי אלו היו אחת, היה מה שהוא חמיד יתהור ויפסד יחדיו, ומאחר שהס שמים יש ציניהס זמן צהכדח, ומאחר שזה מצואר מדצד ההויה כלומר שאינה מדוצקה צהפסד, כמו כן יתחייב שיהיה הדצד צשאר התנועות מפני שצבע השנויים אחד, ומאחר שתצאלר זה נאמר כי התנועה הנלחית היא העגולה, מפני כי כל תנועות העתקה או שתהיה מגולה או ישרה או מורכבת משתייהן, וכשתצאלר כי הישרה אינה מדוצקת, א"כ מהנלחה כי התנועה המורכבת מהס זולתו מדוצקה, כי הפשוטה מהעדד הדצקות

הדצקות ומנע מה שיהיה צמודות, וכשהתנועה הישרה המחוצרת משתים עוז הפשוטה
 א"א שיהיה, כאלו אמרת התנועה ממטה למעלה, היא צעממה התנועה ממעלה למטה
 הוא מצדד צנפשו, ואלו לא היה כן היה הלך הדנד למעלה צעממו הוא הלכו למטה
 והיו כמלאים ההפכים יחדיו ע"כ.

יד והיא תנועת ההעתקה לקרה לשאר התנועות והיא ראשונה בטבע, כי
 ההויה וההפסד תקדם להם ההפכה, וההפכה תקדם לת קריבת ההופך מהנהפך,
 ואין גדול ואין חסרון, ויקראו להם ההויה וההפסד ע"כ. וזו הקדמה הוא צדף אותה.

ואמר ארסעו ותנועת ההעתקה היא הקודמת לשאר התנועות, כי אי אפשר
 שתמליץ תנועה משאר התנועות, אלא ההעתקה קודמת עליה, כי המהרה יתחייב צדכד
 שיקדז מהמתהוה עד שימשש אותו, וזה כשיעתק המהוה או המתהוה או שיהיה, וכמו
 כן הדנד צדף התנועות ואינה קודמת צדע צדכד אלא צומן, אע"פ שיקרה צזה ספק,
 והוא כי אלו רואים תנועת ההעתקה צמתנועיים מעממם מאוחדת צומן מהם משאר
 התנועות, ודמיון זה כי החיוני יעתק אחד שותהוה ויגדל ויהפך, אלא שידלף שזה דנד
 יקרה לאיש המתהוה מלד מה שהוא איש מתהוה, והראיה ע"ז שנמלא ההעתקה קודמת
 לה, והיא העתקה תנועות המוליד אותו קודם שיולידוהו, כי אפשר שלא יקדז הזנד
 מהקדזה חיוני צמזקיע זדע, וזה כשיתנועע האחד או שיהיה, ומה שורה עוד היא
 קודמת על שאר התנועות, כי היא יותד שלמה משאר התנועות וע"כ היא כמלאה צלמס
 צצממלאים ההוים הנפסדים כמו החיוני, ומתראיה על שלמותה כי הנמלא לא ישתנה
 צעממו, ולא ילא ממליחות המקובל, כמו שישתנה צשאר התנועות, וע"כ היתה ההויה
 המסרה שצזה צמליאותה, והיה מה שלה מסוגי התנועות אלא התנועות הוא יותד נקי
 מכל הנמלאים מהכח, ודומה לפעל הגמור שלא יתערב צו כח, כמו שהוא הענין צבלגלים.

טז והיא כי בזמן מקרה נמושך אחר התנועה ודבק לה ולא נמצא האחד
 מולבד האחר ולא תמצא תנועה אלא בזמן ולא יושכל זמן אלא עם התנועה וכל מה
 שלא תמצא לו תנועה אינו נופל תחת הזמן ע"כ.

וזה ענין דנדי ארסעו ואי אפשר שנלדף הזמן כ"ש שנלייד אותו אם לא כלייד תנועה,
 וע"כ כשלא נרביש צתנועה לא נרביש צומן, כמו שיקרה לאדם צהשביחו צמעשים שמתענג
 צזהם כמו השחוק וצנפול תנדמה עליו, כי אז או שידקצ הדבע המוקדם צמאוחד או
 שיאמין צומן הקלוד הפך מה שיקרה לחולים שאינם יכולים שוארך אללם הלילה, וע"כ
 כל מי שיתחזק חושו לתנועה ימעט חושו לזמן, ומתנלדה שהזמן אינו תנועה ואינו
 דיקס מהתנועה, א"כ מתנלדה שהוא השגה מהשגות ונדע זו ההשגה כשנדע עלמס הזמן
 והזמן אינו דנד אחד אלא חלוק תנועות הבגלל דרגעים, אלא המוקדם והמאוחד וכל
 דנד נלחי לא ישער אותו הזמן, מפני שלא יקוף אותו ולא יעדיף עליו צשתי קלותיו, ועל
 כן לא יאמר שהמינים צומן ולא השכל, אלא צשכל. ואומר צכלל כי כל מה שאינו מתנועע
 אינו צומן כל עיקר והתנועה המדוצקה תנועת הבגלל אינה צכלל ל צומן, אצל יאמר שהוא
 צומן צחלקיה, ועל כן צבוק העגול אין מליאותו צומן כל עקר, אלא הוא צומן מלד
 שהוא מתנועע, אלא שחלק תנועתו צומן אצל תנועתו צכללה אין צומן מלד מה שהוא
 מתנועע

מתנועע וכל דבר שהזמן יחלק אותו הוא כלה, ואמרנו לא יושכל זמן מפני שהזמן אינו דבר אלף חלוק תנועת הגלגל.

בין והיא כל מה שאינו גוף לא יושכל בו מנין, אלא כשיהיה כח בגוף, וימנו פרטי אותם הכחות בהמנות חמריהם או מונחיהם, ועל כן הדברים הנבדלים, שאינם גוף ולא כח בגוף לא יושכל בהם מנין כל עקר אלא כשיהיו עלות ועלולים ע"כ.

ואומר ארסטו והדברים שאין להם חומר הם אחדים צעלמס, ומה שנמלא מהם צמספר הוא צמקדה ע"כ. וכבר נזכר זה הענין למעלה צסוף החלק הראשון.

אין כי כל מתנועע יש לו מניע בהכרח או הויץ מומנו כאבן הניעה אותה היר, או יהיה מניעו בו כגוף החיוני, כי הוא מחובר ממניע ומתנועע, וע"כ כשימות ונעדר מומנו המניע והוא הנפש ישאר המתנועע והוא הגוף לשעתו כמו שהיה, אלא שהוא לא יתנועע אותה התנועה ומפני שיהיה המניע הנמצא במתנועע נעלם לא יראה להוש, השבו כי החיוני יתנועע מאין מניע, וכל מתנועע שיהיה מניעו בו, הוא הנקרא מתנועע מעצמו, ענינו כי הכח המניע למה שיתנועע מומנו בעצם נמצא בכללו ע"כ.

ואומר כי ארסטו הקדים הקדמות להציג ראיות צצאור כי כל מתנועע יש לו מניע ושלא ימלא דבר מתנועע מעלם כלומר שיהיה המתנועע הוא המניע, כמו שאין אפשר לחטוב צארץ וצמיס, והגופים המתנועעים מחוץ, וממה שיספיק מהם צזה המקום כי אלו הגופים אילו היו מתנועעים מעלמס, כלומר שיהיה להם שיתנועע מעלמס מצלתי מניע מתקן היה להם שיעמדו מעלמס כמו החיוני, ועוד כי יש מתנועעים צתנועות ולא היו מתנועעים צתנועה אחת כמו הרחיים, ומזה יראה כי אלו הגופים אין התחלת תנועתם צצצד צעלמס, ושהם לריכים לדבר מחוץ.

אין כי כל שיצא מהכח אל הפעל, מוציאו זולתו חוץ והוא חוץ בהכרח, כי אילו היה המוציאו בו ולא היה שם מונע, לא היה נמצא כח בעת מה אלא יהיה בפעל תמיד, והיה מוציאו בו והיה בו מונע והסתלק המונע אין ספק, כי המוסיד המונע הוא אשר הוציא מהכח אל הפעל, וחבן זה. ע"כ.

והנה הוא צאל זו המוקדמה, ויש להצין צמה שאמר והצין זה, ולא אמר זה צצאל המוקדמות וצפרק ארצעה עשר זכר זה.

אין כי כל מה שיש למציאותו סבה הוא אפשרי המציאות בבחינות עצמות כי אם נמצאו סבות יהיה נמצא, ואם לא ימצאו או יעדרו או ישתנה יחסו המחוייב למציאותו לא יהיה נמצא ע"כ.

וכבר דברתי צעמין זו המוקדמה צדרך החמישי, ועוד ארצד צעמינה למטה.

ב כי כל מחוייב המציאות בבחינת עצמו, אין סבה למציאותו בשום פנים ולא כל ענין ע"כ.

ואומר צן ס י כ א ומחוייב המציאות צעלמו צצחית עלמו אין עלה לו, והאפשרי המציאות צעלמו יש לו עלה, והמחוייב המציאות אין לו עלה, הוא מצואר כי אם היתה

לו עלה צמיאותו היה מליאותו זה, וכל מה שמליאותו דצד אחד, כשיצחק צעלמו
מלכד אותו דצד לא יתחייב לו מליאות אינו מחויב המליאות צעלמו וע"כ הוא מצולד
כי אם היתה למחויב המליאות צעלמו סבה, לא היה מחויב המליאות ע"כ.

כא כי כל מורכב משני ענינים, אותה ההרכבה היא סבת מציאותו על מה
שהוא עליו בהכרח, וע"כ אינו מחויב המציאות בעצמו, מפני שמציאותו במציאות
שני חלקיו ובהרכבתם ע"כ. וזו המוקדמה תתבאר יותר במה שאכתוב למטה
בוה הפרק.

כב כי כל מורכב משני ענינים בהכרח ישיגוהו מקדים בהכרח, והענינים
המקיימים אותו כלומר שבהם קיומו הם חמרו וצורתו. והמקדים המשיגים הכמות
והתבנית וההנחה ע"כ.

והנראה לי כי מלת ענינים זרה צזה הענין, וכן הוא פשוט צעדני (אחר אל)
והנכון להעתיק דצד יס, ומלאתי דצדני אדקטו לודתו וענינו. וכזה אצונל כי נפשות
הגלגלים הם צמוכחים והם דומות לזרות מזו הלד, אלל שמוכחיהן אינן חמרים, אלל
כי כל אחד מהם מיוחד צמוכה מה שאי אפשר שיהיה מונח לדצד אחד ע"כ.

ואמר צן אללאיב ואם אי אפשר שתהיה לורה אינן לה הפך יהיה החמר אשר
צו מונח צלצד, ואינו חמר אלל צשתוף השם, כי החמר אינן יחס לו צעלמו לורה
מהלודות, אלל כל מה שיש לו מהלודות הוא צשור ע"כ. ע"כ נסתפקתי צו המוקדמה
אם היא כוללת כל גוף, ולודקת על הגוף הגלגלי — עד שמלאתי מה שכתב החכם
המוכר, אמר ומתה שאמר כי כל גוף מורכב מחומר ולורה אינו דעת הפלסופים צגוף
הגלגלי אלל אם יהיה שם חומר צשתוף השם, אלל שהוא דצד כפד כי כן דעת צן סינא
כי כל מורכב אללל מחומר ולורה הוא מחודש כחדש הצית, והגלגל אינו מחודש אללל
צזה המין מהחדש. וע"כ קדלורהו נלחי כלומר שמליאותו עם הנלחי, כי מלחד שהיה סבת
ההפסד אללל הוא החומר, היה מה שאינו נפסד אינו צעל חומר אלל הוא ענין פשוט,
ולולי שהיה וההפסד אשר צאלו הגופים, לא התחייב שיהיו מורכבים מחמר ולורה, כי
העקר שהגוף צמליאות כמו שהיה צחוש, ולולי הפסד אלו הגופים הינו גוזרים שהם
פשוטים, ושהחמר הוא הגוף, והגוף הגלגלי מלחד שאינו נפסד הכה החמר הוא הגשמות
הכמלל צפעל, ושהנפש אשר צו אינן לה קיוס צזה הגוף, כי הגוף הגלגלי לא ילטרך
צהשארותו אל הנפש, כמו שהלטרכו אליו גופי החיונים ואמנס ילטרך אל הנפש מפני
כי הכרח מליאותו שיהיה צעל נפש ומלכרח שיהיה המעולה צענין המעולה, וצעל הנפש
מעולה ממה שהוא אינו צעל נפש, וע"כ או שיהיה הגלגלים לודות, או שיהיו להם
חמרים צשתוף, ואני אמר או שיהיו הם החמרים ענלמס ויהיו חמרים חיים צעלמס
לא חיים נלחים. ע"כ. ונראה לו כי זטו ענין השתוף כלומר כי חמרי ההווים הנפסדים
חמרים מתים אינן להם תנועה ולא חיים אלל מלך דצד צחון, וחמרי הגלגלים הם צהפך
כי הם חמרים חיים צעלמס ועל כן יתנועעו תמיד. ואמר ארס ו צספר מה שאמר
הטבע, וכל הדצדים יש להם חמר אלל שאינו הוה ולא משתנה אלל מלחה לאנה זה
לשונו ואמר צמקוס אחד, ומלחויב שלל יהיה חמר כלל, אלל לכל הדצדים שיש להם
הויה

היה והפסד, וישתנו קלתם לקלתם. ואמר החכם הנזכר והתחייב שיהיו הגלגלים חמרים פשוטים זולתי מורכבים מחומר ולורה מפני שלא ימלא להם השנוי אלא צאנה, והשנוי צענט אשר יחייב היות הדבר מחומר ולורה ע"כ. —

כג כי כל מה שהוא בכח ויש בעצמו אפשרות מה יתכן בעת מה שלא יהיה בפעל ע"כ.

וזו המוקדמה מטעם למה שזכר צעיון הרצעי, כי אם אמר כי יגיע הדבר למוציא מהכח אל הפעל יהיה כמלא על ענין אחד אין צו כח כלומר שלא ימלא צו צענמו דבר צכח כי אם היה חיוצו צענמו אפילו אפשרות יתכן שיהיה נעדר כמו שזכר במוקדמה כ"צ והנזל שאין אפשרות צו כלל, אלא הוא כמלא צענמו הוא האלוך ית' ע"כ. ופירוש צו מורנו ז"ל כי הדבר צחיות תואר מהתארים, נעדר עתה מן הדבר הוא, אך הוא מוכן ומועד להתישב צו התאר הוא, אמר צחיותו התאר שהוא הדבר הוא צכח כאמרנו צחתיכת הנזל שהוא אפשרות להיות ממנה הסוף, והכח והאפשרות קמוכים זה לזה דנקים כאחד, וההפדש הוא ענין דק קשה מאד על צקיא הפלסופים, וכבר דבר זה צן אלציג צתחלת ספרו צפי' השמע הטעני דצד עוצ.

אמר וכאמר דצד שהוא צפעל כשנתארהו צתאר נעלא צו כאמרנו צסוף שהוא סוף צפעל, וכבר התצאר לך כי כל מה שהוא צכח שום דבר יהיה עכ"פ צהכרה התאר שהוא נעדר ממנו צעת מה מן העתים, כי אם לא תזוז לעולם מלהיות סוף אינה סוף צכח אצל תהיה סוף צפעל ע"כ.

ואמר צן אלציג צתחלת ספרו כי האפשר ומה שצכח אחד צמונח ושיים צמאמר ע"כ. ואמר צן ס' כ' א' והענין המפורסם מהכח שהוא יכולת או חוץ, והפלסופים העתיקו שם הכח אל האפשרות, וקראו אפשרות קצול הדבר והפעלתו כחות נפעל, וקראו שלמות זה הכח פעל ואע"פ שאינו פעל אלא הפעלות צמתנועע ובצול התצנית והדומה לו ע"כ.

כד כי כל מה שהוא בכח דבר מה הוא בפעל בעל חמר ע"כ.

והנה הכח צו המוקדמה כמו האפשרות, וכאלו אמר כי הכח צחמר לעולם ומי שאין לו חמר אין לו כח ולא אפשרות, ואם אומר לדבר שהוא הכרחי אפשרי, כמו שאומרים שאפשר שתלקה הלצנה והוא הכרחי — ואמר ארסו והאפשרות דצדים ההכרחים הוא הכרחי ע"כ. ואמר צן סינא כל המתחדש אחד שלא היה יש לו צהכרח חמר ע"כ.

ואמר ארסו והחמר הוא קצת הכח, והכח קצת השנוי, ואם כן כל מה שיסתנה יש לו חמר ובוף מה צהכרח צאיה מין ממנו השנוי והסתנה עד שהבופים הגלגלים מפני שאינם משתנים אלא צמקום צלצד, התחייב שיהיו להם בופים ושיהיה להם מונח, אצל אינו צמונח הכווים הנפסדים, כי מונחם אינו מקבל מהשנויים אלא ההעתקה מאנה לאנה ע"כ.

כה כי התחלות העצם המורכב מאישי החמר והצורה אי אפשר מבלתי פועל ארצה לומר מניע הניע המונח עד שהכינו לקבל הצורה, והוא המניע הקרוב המכין

המכין לחמור איש מה להתחייב מזה העיון בתנועה ובמניע ובמתנועע, וכבר התבאר בכל זה מה שראוי לבארו ולשון ארסטו החמור לא יניע עצמו וזו היא המוקדמה המצטרפת לחקור במניע הראשון ע"כ.

ואמר והחמור א"ל צו שיתנועע מעלמו, כי טבע זה דומה אל המלאכה, כי כמו שלא יתנועע העץ צעלמו בלא נגר, ודם הכדות לא יתנועע בלא זרע האדם כן החומר ע"כ. ויפה אמרו החכמים ז"ל בהמשילם החומר לעץ מושלך דרך לא יתנועע אם לא יניעו מניע. ואמר צפ' ראשון מזה החלק, כי יתחייב כפי זו המוקדמה שיש שם מניע הוא אשר הניע חומר זה הסוס הכפסד, עד שיקבל הכורה, והנה ידא המזה כי יש התחלות ארבע. וכן כתב החכם המזכיר והתחלות המוחטים החומר והכורה והסעד והמניע וא"כ הם שלש מלך ולרבע מלך ע"כ ואשיב לדבריו.

אמר ואלה הכ"ה הקדמות יש מהן מבוארות במעוץ ענין ומוקדמות מופתיות מושכלות ראשונות או קרוב מהם במה שבארוהו מסדרן, ומהן שמצטרפות למופתים והקדמות, אבל כלן התבארו באין ספק מוקצתן בשמע ופירושו, ומקצתן בס' מה שאחר הטבע ופירושו ואצדף למה שקדם מהמוקדמות מוקדמה אחת תחייב הקדמות, ויחשוב ארסטו שהיא אמתית ויותר ראויה מכל מה שיאמין, ונשלמה לו על צד ההנחה עד שיתבאר ממה שכוננו לבארו חוץ המוקדמה היא.

כו כי הזמן והתנועה נצחיים תמידים נטצאים, וע"כ יתחייב אצלו בהכרח לפי זו המוקדמה שיהיה שם נוף מתנועע תנועה נצחית מציאה בפעל והוא הגוף החמשי וע"כ יאמר כי השמים לא הווים ולא נפסדים, כי התנועה אצלו לא הויה ולא נפסדת כי הוא יאמר כי כל תנועה תקדם לה תנועה בהכרח, או מנינה או מזולתי מנינה, ומה שחושבים בבע"ח שלא תקדם לתנועתם המקומית תנועה אחרת כלל, אינה אמת כי סבת התנועה אחר העמידה, יגיע לדברים מצריכים לאותה התנועה המקומית, או שנוי מוג יחייב תאוה לבקש הנאות או לברוח מההפך או דמיון, או דעת תתחדש לו ויניע אותו אחד מזאלה השלשה, וכל אחד מזאלה יחייבוהו תנועות אחרות, וכן אמר כי כל מה שיתחדש אפשרות הדרשו קודם על חדושו בזמן יחייב מזה לקיים מוקדמות; וכפי זו המוקדמה יהיה המתנועע שיש לו תכלה מתנועע על אורך יש לו תכלה פעמים אין להם תכלה כשחוזר על אותו האורך חלילה, וזה א"א אלא בתנועה העגולה כמו שהתבאר במוקדמת השלש עשרה, וכפי זו המוקדמה יתחייב אצלו מציאות מה שאין לו תכלה על צד החזרה לא שימצא ידויו — וזו המוקדמה ישתרל ארסטו לקיימה תמיד, וידעה שהוא לא יגור שראיותיו עליה מופת, אלא היא אצלו יותר ראויה לקבל, ואומרים כת מפרשי ספריו שהיא מוחייבת לא אפשרית ושהתבארה במופת; וישתדל כל מדבר לבאר כי היא נמנעת, ואומרים שלא יצויר איך יתחדשו מחודשים אין תכלה להם ועקר דבריהם שהוא אצלם מושכל ראשון, והנראה לי כי זו המוקדמה אפשרית לא מוחייבת כמו שאומרים המפורשים, ולא נמנעת כמו שאומרים המדברים ע"כ. וצפדק ע"ו ארבע צזה.

פ ר ק ר א ש ו ן .

אמר מורנו יתחייב כפי מוקדמה כ"ה שיהיה שם מניע הוא אשר הניע החמד הזה ההוה הנפסד עד שקבל הצורה, וכשיבוקש אותו המניע הקרוב מה הניעו התחייב בהכרח שימצא לו מניע אחד ממינו או מזולת מינו, כי התנועה תמצא בארבעה נאמרות, ותאמר עליהם התנועה בכלל, כמו שזכרנו במוקדמה הרביעית, וזה לא יעבור לאין תכלה כמו שזכרנו במוקדמה השלישית, ומצאנו כל התנועה תניע בסוף לתנועת הגוף החמשי, ואצלה תעמוד, ומאותה התנועה הסתעף, ואליה ישלשל כל מניע ומניע בעולם השפל כלו, והגלגל מתנועע תנועת העתקה, והיא הקודמת לשאר התנועות כמו שזכר במוקדמה י"ד; וכן עוד כל תנועת העתקה תניע בסוף לתנועת הגלגל, כאלו אמרת כי זאת האבן שהתנועה הניע אותה המקל, והמקל הניע אותו היד, והיד הניעה היתרים, והיתרים הניעו הגידים המלוכשים בבשר הנקראים בערבי (עצלאת) ואלו הגידים הניעו העצבים, והעצבים הניעו החמיונות הטבעי, והחמיונות הטבעי הניעו הצורה אשר בו והוא המניע הראשון בלא ספק, ואותו המניע חייב לו שיניע דעת על דרך משל, כלומר שיכניס האבן ההיא בחלון בהמכות המקל אותה בעבור שישתום אותו, בעבור שלא תכנס לו ממנו הרוח הנושבת, ומניע אותו הרוח ומוליד ישיבתה הוא תנועת הגלגל, וכן תמצא כל סבת הויה והפסד תגיע בסוף לתנועת הגלגל, וכאשר הגענו באחרונה לזה הגלגל המתנועע (יתחייב) שיהיה לו מניע כפי מה שקדם במוקדמת י"ז, ולא ימלט מהיותו בו או הוצה לו זה חלוק הכרתי, ואם היה הוצה לו לא ימלט מהיותו גוף, ואז לא יאמר בו שהוא הוצה לו אלא יאמר שהוא נבדל ממנו, כי מה שאינו גוף לא יאמר בו שהוא חוץ לגוף אלא לפי הרחבת הלשון, ואם היה מניע בו כלומר מניע הגלגל לא ימלט משיהיה מניעו כח מתפשט בכל גופו ומתחלק בתחלה כחמיונות האש, או שיהיה כח בו בלתי מתחלק בנפש והשכל כמו שקדם במוקדמת י"א, וא"כ א"א בהכרח מבלתי שיהיה מניע הגלגל אחד, ואלה הארבעה, או גוף אחד הוצה לו, או שכל נבדל, או כח מתפשט בו, או כח בלתי מתחלק. והראשון והוא שיהיה מניע הגלגל גוף א' הוצה לו יתבאר שהוא שוא, ממה שאומר, והוא, כי מאחר שהוא גוף יתנועע כשיניע כמו שהתבאר במוקדמה התשיעית ומאחר שזה הגוף הששי ג"כ מתנועע כשיניע וע"כ התחייב שיניעו גוף שביעי, ושיתנועע אותו הגוף ג"כ, ואז יתחייב מציאות גופים אין תכלה למספרם, ואז יתנועע הגלגל וזה שוא כמו שהתבאר במוקדמה השנית. — והצד השלישי, והוא שיהיה מניע הגלגל כח מתפשט בו יתבאר שהוא כמו כן שוא ממה שאומר, והוא כי הגלגל גוף ויש לו תכלה בהכרח כמו שקדם במוקדמת ראשונה, ויהיה לכתו תכלה כמו שזכר במוקדמת י"ב אחר שיתחלק בהחלקו כמו שזכר במוקדמת י"א ואם כן לא יניע לאין תכלה כמו שהנחנו במוקדמת כ"ו. — הצד הרביעי, והוא שיהיה מניע הגלגל כח בו בלתי מתחלק בנפש האדם באדם על דרך משל, זה כמו כן שקר שיהיה זה המניע לבדו סבת התנועה החמיונות, ואע"פ שאינו מתחלק. ובאור זה כי אם היה זה מניע

הראשון, א"כ זה המניע המתנועע במקרה כמו שנוכר במקדמה הששית, ואני אוסיף בכאן באור והוא, כי האדם עד"מ כשהניעתהו נפשו שהיא צורתו עד שעלה מהבית לעליה. גופו הוא שתנועע בעצם, והנפש הוא המניע הראשון בעצם אלא שהוא מתנועע במקרה, כי בהעתק הגוף מהבית לעליה, נעתקה הנפש שהיתה בבית והיתה בעליה, ואם תעמוד הנעתו כלומר שלא תניע יעמוד המתנועע ממנה והוא הגוף, ובעמוד הגוף תסתלק התנועה הזו המקרית המונעת לנפש, וכל מתנועע במקרה יעמוד בהכרח, כמו שנוכר בשמינית, וכשיעמוד יעמוד המתנועע ממנו, וע"כ התחייב שיהיה לאותו המניע הראשון סבה אחרת בהכרח חוץ מהכלל המורכב ממניע ומתנועע, וכשתמצא אותה הסבה שהיא התחלת התנועה יניע המניע הראשון אשר באותו הכלל למתנועע ממנו, ואם לא תמצא יעמוד, ומפני זאת הסבה לא יתנועעו גופות בע"ה תמיד, ואע"פ שיש בכל אחד מהם מניע ראשון לא יתחלק, מפני שמניעם אינו מניע תמיד בעצם, אלא המצדיכים אותו להניע הם דברים מחוץ לו, או לבקש הנאות, או לברוח מהעומד כנגדו, או ציור במי שיש לו ציור, ואז ינוע, וכשיניע יתנועע במקרה, וא"א שלא לעמוד כמו שזכרנו, ואלו היה מניע הגלגל בו ע"ז הצד, לא היה אפשר שיתנועע תמיד, ואם היתה זו התנועה תמידית ונצחית כמו שיוכר החולק עלינו, והיא אפשרית כמו שנוכר במקדמה י"ג, וא"כ התחייב כפי זו הדעת שתהיה הסבה הראשונה לתנועת הגלגל על צד השני כלומר נבדל מהגלגל כמו שחיבהו החלוק, והנה התבאר במופת כי מניע הגלגל הראשון אם היתה תנועתו נצחית תמידית, יתחייב שיהיה לא גוף ולא כח בגוף כל עקר, עד שלא יהיה למניעו תנועה לא בעצם ולא במקרה, וע"כ לא יקבל חלוק ולא שנוי כמו שנוכר במקדמה השביעית והחמישית, וזהו האלוק יתגדל שמו כלומר הסבה הראשונה המניע הגלגל, והוא שוא היותו שנים או יותר, להמנע המנות הדברים הנבדלים שאינם בגוף, אלא כשיהיה האחד עלה והאחר עלול, כמו שנוכר במקדמת שש עשר, וכבר התבאר שאינו נופל תחת הזמן ג"כ להמנע התנועה בחקי כמו שנוכר במקדמת חמשה עשר, וכבר הביא זה העיון במופת כי הוא שיניע הגלגל עצמו תנועה נצחית, ושהסבה הראשונה להנעתו אינו גוף ולא כח בגוף כל עקר, ושהוא אחד לא ישתנה, כי אין מציאותו מחובר בזמן, ואלו הן השלשה בקשות שבארו אותן במופת חסידי הפלסופים. ע"כ.

ואומר כי לפי מה שזכר צום הפרק הסגל צמופת שהאלוק ית' אינו גוף ולא כח בגוף ושהוא אחד לא ישתנה, ואין לדרך צום המופת למקלט אלו המוקדמות, כי לזה גם ארסטו לא זכר מקלט מהן; ומה שיש לומר על מוקדמת כ"ו שכל הסקדמות תלויות בה כתבתי אותן למנגלה צפרק, ומפני שגלגל צמופת זו המוקדמה כפי מה שידעה מדבריו אמר זה כפי מה שהנחנו צמוקדמה כ"ו, ולא אמר זה הלשון צמאל המוקדמות; וידוע למי שעיין צדצדי ארסטו כי זה הדרך שהלך מורנו ז"ל צמאל אלה השלשה מצוקסים שהיו דרך לקוחם מהתנועה, ושהמניע הראשון לגלגל שכל נבדל, והוא הדרך שהלך זה ארסטו צממע הטבעי, וצמה שאחר הטבע צמאלו השלשה מצוקסים, וצאל שם רוב המוקדמות המוכנות צום הפרק; ויש מכת ארסטו מי שאמר כי דרך ארסטו צקים הסתחלה

ההתחלה הראשונה מכל תנועה חלוטה, ואני אעיר אותך ציה המקום על דבר, והוא
בִּי טַיִם יֵאָמֵר אֲמֵר צִיּוּרֵנו לְדַבְּרֵי אֲרָסֵנו צִמְקֵנו שֶׁחַל לְחַקֹּר מַעֲשֵׂי הַהִתְחַלָּה
הראשונה דברים זה ותופס:

אמר ונבקש ונחקור אם אפשר שיהיה עגס לא יכלה הזמן ולא יקבל השנויים
אלא ישאר ענינו לנח, וכבר אמרנו פעמים רבות שא"ל להציא על זו ההתחלה מופת,
כי מהעלות וההתחלות יהיה המופת, והעלה הראשונה שהיא ההתחלה הראשונה, אי
אפשר שנמצא לה עלה קודמת לה ולא התחלה, אלא אולי שגביע לחפזינו מזה הדך,
והוא, כי מאחרי שנחשב, בהתחלה הראשונה לכל הנמצאים שיש צו שמי עמינים, האחד,
שהוא נחמי, והשני שאינו מתנועע; ולדיך שנחקור כל אחד מאלו השמים עמינים, ואין
תימה שיהיה צנמצאים עגס נחמי, מאחד שנמצא דברים הם מעצב המקרים נחמים לא
יפסדו, כי התנועה אינה עצב מופשט קמה צנפשה, אלא היא לגוף והזמן מקרה
נמשך לתנועה. ואח"כ צאד נכחות הזמן והתנועה. וזה תופס דברי ארסנו צאותו
המקום. ומאחר שהיו העלמיים שלשה שמים טעניים, והאחד זולתי מתנועע, לדיך
שנדבר ציה וכודיע שיתחייב צהכרח שימצא עגס נחמי אינו מתנועע. וצאוד זה כי העלמיים
הם קודמים לכל הנמצאים, ואם היו העלמיים כלם נפסדים, א"כ כל העלמיים נפסדים,
אלא שא"ל שתהיה התנועה התחדשה או שתפסק מפני שהוא תמידית, ולא הזמן כמו
כן, כי א"ל ענין הקדימה והאחור בשלל יהיה זמן, וא"כ התנועה ע"ז הדך מדוצקה
כמו הזמן, והוא או שיהיה אחד צעינו, או שיהיה רשום והפעלות לתנועה. ואם כן
התנועה ע"ז הדך מדוצקה כמו הזמן, והיא תנועת ההעתקה מנו העגולה, ע"כ. ואחר
כך יצאד כי המיע זו התנועה הנלחית הוא האלוק ית' וימיע כמו שימיע החשוק שלל
יתנועע. ואמר צן סינא והראשון אין סוף לו ולא פרק, ואם כן אין גדר לו ולא
מופת עליו וכן אין עלה לו ע"כ.

ואמר אחד מן החכמים שאין צחכמה האלקית מופת. והחכם הכזר צחר
זה הדך שהלך צו מורו ז"ל מכל הדרכים. ואמר וראשון מי שהלך דרך תחויב המעלות
צקיום נמצא אינו גוף ממי שגביע אלינו היה צן סינא, כי זה הדך לא הלכו צו הקדמונים,
כי הוא אמר כי הוא נכבד מדרך הקדמונים, כי הקדמונים מקיימים נמצא אינו גוף,
והוא התחלת הכל מדברים מאוחרים והם התנועה והזמן. ואלכסדר צחר דרך אחרת
צספרו בהתחלות, ונטה מדרך ארסנו לדרך אחרת אלא שהיא לקוחה מהתחלות צצאד
אותן ארסנו. ושתי הדרכים אמתיות, אלא שהטבעית היא דרך ארסנו. ואמר וצאחד
שהיו ראשונים החכמה הטבעית, אין להם ראשונים, ולא היה אפשר לצאד צמופת מעלות
ראשונים החכמה הטבעית, צדברים מאוחרים, צחר צחכמה הטבעית, וע"כ אין דרך לצאד
מעלות דבר נבדל אלא מכל התנועה, והדרכים האחרים שיציאו ראה מהם על מעלות
המיע הראשון שאינה דרך התנועה, והם כולם דרכים מסופקים.

וכתב חכם ותנועת הבגלל תורה על מעלות דבר עגס נכבד זולתי משתנה,
אינו צגוף ונקרא שכל מופשט, ואמנס תורה עליו צאמענות העדר התכלה, כי כבד
הצאד כי אותה התנועה נלחית אין תכלה לה צמה טענר ולא לעתיד, אם כן אי
אפשר

אפשר מצלתי שתהיה לה המשכה מכה המניע אין להגיעו תכלה, וא"כ אי אפשר מצלתי
שהיה לזו התנועה מניע מופשט מהחמרים ע"כ.

והנראה לי לפי קולד דעתי כי הדרך הלקוחה מהנמצאים הוא יותר נכונה,
מפני שלא נלמדך זה לנחות התנועה ולומר שהעולם נלחי, כי זה הדרך כנגד האמונה,
ואם נמצא דרך אחד אמיתי שלא יסתור האמונה מהדאי שנמצא בו, כ"ש אם הוא יותר
אמיתי צדדי מקצת מגדולי הפלסופים, שאמרו שלא יושד צעויהם הדרך הלקוחה מהתנועה
והלכו דרך אחד. ואמר החכם הנזכר כי השני דרכים אמתיים. ואין ספק כי לא נעלם
זה ממורכו ז"ל וע"כ זכר השני דרכים ואמר צעיון השלישי, שהוא לקוח מנד הנמצאים,
וזה מופת אין ספק בו ולא דחיה ולא ערעור, אלא למי שלא ידע דרכי המופת, וכן
אמר בשאר העיונים כי הם כלם דרכים מופתים; ולא יוכל אדם לומר כי צאלה אין ספק
אצל יש ספק צדך הלקוח מהתנועה. כי לפי הנראה מדבריו היא יותר חזקה כמו שאמר
צ"ע והגד האמתי אללי שאין ספק בו וכו' כמו שכתבתי שם.

וכתב עוד החכם הנזכר והמדברים ידלו כי מהידוע צנפשו, שהנמצא כחלק
להכרחי ולפשטי. ואמרו כי יתחייב שהיה לאפשרי פועל, ושהעולם מאחד שהיה אפשרי,
מתחייב שהיה הפועל אותו מחויב המציאות. וכן סינא העתיק זה הענין אל הפלסופים
ואמר כי הוא דרך יותר טוב מדרך הקדמונים, מפני שחשז שהוא מעלם הנמצא, ודרך
הקדמונים מהמקרים נמשכים להתחלה הראשונה, וזה הדרך טוב אין בו כוז, אלא מה
שאמרו שהעולם צכללו אפשרי, (אף) כי זה אינו ידוע צנפשו, הוא ידוע מנד החקירה
וגדאה לעין השכל, כי כל נמצא צעמו, מלמד הנמצא הראשון שהוא לצדו מחויב המציאות,
וע"כ אין כמוהו צכל הנמצאים, ורוב החכמים מסכימים ע"ז, מאחר שהם מאמינים
שהתחלה הראשונה, היא עלת כל הנמצאים. והיא לצדה תועיל בהשגרות והחיים לכל
הנמצאים ולולי היה הוא — הכל אצד לשעתו.

וחכם גדול אחד, כי לא ישובצד צד מכל מה שאמרו המשוררים, אלא מה שאמר
משורר ערבי, כי כל צד לצד האלוק ית' צטל — ונאמר כי נשגז שמו לצדו. ואשזו לצדו.
דרך אחר ביחוד כבר התבאר במופת, כי הנמצא כלו כאיש אחד קשור מקצתו
במקצתו, ושכחות הגלגל מתפשטים בזה החומר השפל ומכין אותו, והוא נמוע
עם זה שהתאמת שיהיה (אלוה) האחד נפרד מוחלק זה החמר (ואלוה) השני נפרד
אחר, כי זה קשור בזה, כמו שהתבאר בפרק ע"ב.

וזה הדאיה על היחוד נעוה צמדע האדם צטצע והיא תספיק למשכיל, והיא כי
מאחר שהעולם אחד התחייב צהכרח, שלא יהיה מציאותו מאלוקות צדים פעליהם מחולקים
יתחייב שלא יהיו מקצתם משועצדים למקצתם, ואז לא יהיה מהם נמצא אחד, וזה הענין
ידוע צנפשו, כי נשהיה שנים אחד מהם פעלו צפעל צדו, א"ל שתהיה הנהגתם מדינה
אחת, כי לא יהיה משנים פועלים ממין אחד פעל אחד, ויתחייב צהכרח שאם יפעלו
שניהם תפסיד מדינה האחת, אלא אם יהיה אחד משניהם יפעל, והשני ישאר צטל,
וזה מדוחק מתאר האלוק ית' כי כשיתקצו שני פועלים ממין אחד על מונח אחד, יפסד
המונח צהכרח והיה מתחייב שיפסד העולם, וזה ראיה צטצע צדיעת היחוד, וההפרש

צין ההמון והחכמים צו הדליה, כי החכמים יודעים מהמליאות העולם, והיותו חלקיו
מקלמם צעצור מקלמם, צמעלת הגוף האחד, יותד ממה שידעו ההמון, והיות העולם
אחד הונח צוה הספר בלא דליה, וצמרק ע"א מהחלק הראשון כתבתי המופת ע"ז,
וידיעת כל מה שזכר צאותו הפרק ציחוד הכלחית צידיעת זה הדךך וע"כ העתקתי כל
אותו הפרק והארכתי צעניניו. ועוד כי החומר לגוף העולם עלוד צתוכו, וע"כ אי
אפשר שיתכווה יותד מעולם אחד, כמו החמד שיתכווה ממנו האדם אלו נתכוה ממנו
איש אחד לא היה שיתכווה ממנו שנים צמנין, וזו היא הסבה שהיה העולם אחד צאיש,
כלומר כי הוא כאיש אחד.

והפלוסופים זכרו עוד דרך אחד צמליאות העלה הראשונה והוא זה אמרו,
כצד התצאר צחכמה הטבעית כי יהיה הגוף הגלגלי צעל נפש, והוא מתנועע מלך
התשוקה אשר תהיה מהלוד צשכל, ואם אמדנו כי זה המלוייד שהוא מלייד אותו הוא
גוף, כאלו אמדת הדצדים שהם תחת גלגל הידח יתחייצ שיהיה הנכצד שלמותו צברוע
וזה שאו וכמו כן א"א ששנים סצת תנועתו לודו לגוף אחד גלגלי יותד נכצד ממנו, כי
יתחייצ צנתונת סצת תנועת אותו הגוף מה שהתחייצ צזה הגוף צעלמו, ויתחייצ שלא
תהיה תכלה לגופים הגלגלים, ומאחד שהוא מהנמנע שיתנועע זה הגוף הגלגלי אלל
גוף אחד, יהיה נכצד או גדועה חשוק הוא נכצד ממנו, והוא הדצד אשר מליאותו טוב
צמוחלט כי החשוק הוא טוב, ויתחייצ שיהיה הטוב אשר יחשוק אותו, ויתאווה הטוב
צצחשוקים, ותשלם צטוצים על זו התנועה הנפשית הנטיה אשר לו צעצע כי אין מניעות
צין נטית זה הגוף ותנועתו הנפשית, והנה זו הדליה צנויה על היות הגלגל מתנועע
מלך התשוקה והוא דעת מורנו ז"ל.

פ ר ק ר ב י ע י .

**ראיתי להאריך בזה הפרק ולכתוב בו רוב
הדעות שנאמרו בסבת תנועת הגלגל.**

אמר מורנו ז"ל ושהגלגל בעלנפש הוא מבואר אצל העין, ואמנם ידמה בנפשו
השומע זה שזה דבר יקשה להשיגו או ירהיקו מפני שיהשוב שזה שנאמר שהוא
בעל נפש, שהוא בנפש האדם או החמור, ואין זה ענין המאמר אלא ענינו כי
תנועתו המקומית ראה על הית בה התחלה בה יתנועע בלא ספק, ואותה ההתחלה
היא נפש בלא ספק, ובאור זה כי מהשוא שתהיה תנועתו העגולה כתנועת האבן
הישרה למטה, או כתנועת האש למעלה, עד שתהיה תנועת אותה ההתחלה טבע
לא נפש, כי המתנועע זו התנועה הטבעית אמנם תניעהו אותה ההתחלה אשר בו
כשיהיה בזולת מקומו לבקש מקומו, וכשיגיע למקומו יעמוד וזה הגלגל מתנועע
בעצמו במקומו סביב, ואין בהיות הגלגל ג"כ בעל נפש יתחייב שיתנועע כן, כי בעל
נפש אמנם יתנועע מפני טבעו או מפני ציור, וארצה לומר באמרי בכאן טבע לכיון

אל הנאות ולברוח מההפך, ואין הפרש בין שיהיה מניעו מחוץ כברוח החינוכי מחמימות השמש, ולכתו למקום המים כשימצא, או כשיהיה מניע דמיון, כי ברמזי הנאות וההפך ג"כ יתנועע החינוכי וזה הגלגל לא יתנועע לברוח מההפך או לבקש הנאות, כי מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע ומה שממנו אליו יתנועע. ועוד כי אלו היתה תנועתו מפני זה התחייב שיעמוד בהגיע למה שאליו יתנועע כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח ואי אפשר להגיע אליו לעולם תהיה התנועה לריק ע"כ.

וכתב החכם הנזכר כי כל גלגל מהגלגלים הוא חי מלך שהוא צעל גוף מוגדל הכמות והתכנית, ושהוא מתנועע צעמנו מלדדים מוגדלים לא מאיזה כך שיזדמן וכל מה שזה תלדו הוא חי זהכרח, כלו' כשגדלה גוף מוגדל מהכמות והאיכות יתנועע במקום מלך עצמו, מלך שהוא מוגדל ממנו לא מפני דבר מחוץ, ולא מאיזה כך שהזדמן מלדדיו, והוא מתנועע יחדיו אל השני לדדים מתגדלים גזרנו שהוא חיוני ואמנם אמרנו לא מפני דבר שהוא חולה לו מפני שהצדל יתנועע לאסן המושכת אותו והיא חולה לו ויתנועע אליה מאיזה כך שתזדמן.

וכתב עוד והגוף הגלגלי הוא צתנועה תמידית, וע"כ התחייב לו שיהיה משתוקק אל התנועה עממה אל ההשגחה צמה שיש צזה העולם השפל, או שני אלה יחדיו כי יראה מענינו שאינו משתוקק לתכלית התנועה, כי אלו היה כן היה עומד, וכל מה שישתוקק אל התנועה עממה או מתנועע להשגוח צולתו הוא צעל נפש, ומשתוקק מלך הליד מפני שהתנועה פעל לנפש, ולולי היה לו נפש לא היה נמצא אלא המתנועע צלצד ועוד כי אי אפשר שיהיה מי שהוא מעולה מצעל הנפש חסד מהנפש, כי הוא מכהני אותו וקודם עליו קדימה טבעית, ועוד כי הוא נלחמי והנלחמי מעולה ממה שאינו נלחמי, וידעה כי הוא יודע ממה שיש צזה העולם, כי אלו לא היה כן לא היה משגוח צדצדים שצזה העולם זו ההשגחה, וע"כ גדלוהו הקדמונים עד שחשצו שהוא האלוק ית', ומאחר שהוא צעל נפש הוא מתנועע או מלך החוש או מלך הדמיון או הליד שהוא צשכל, אלא מהמנע שיהיו לו חושים שהם צצ"ח מפני שלום גופו, ועוד כי אפשר שיהיה דלוי אס אין חוש, ואילו היתה תנועת זה הגוף מלך החושים או מלך הדלוי, לא היתה תנועתו אחת וצלי הפסק, ואחר שהוא כן לא נשאר שתהיה תנועתו אלא מלך התשוקה שהיא מלך הליד, ולפי דעתי לא אמר אחר מהקדמונים שיש לגלגל דמיון אלא כן סינא ע"כ. ואני אומר כי רחוק הוא שימצא להם הדמיון כל שכן שאר החושים. ואשצו לדצדיו.

אמר וא"כ זו התנועה העגולה היא בציור מה יחייב לו אורו הציור שיתנועע כך ולא יהיה ציור אלא בשכל, א"כ הגלגל הוא בעל שכל, ואין כל מי שיש לו שכל יצייר בו ענין מה, ותהיה לו נפש בה אפשר שיתנועע כשיצייר כי הציור לברו לא יחייב תנועה כבר התבאר בפלסופיא הראשונה והוא מבואר כי אהה תמוצא מעצמך שתצייר ענינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם, אך לא תתנועע עליהם עד שתתחדש לך תשוקה בהכרח לענין ההוא אשר ציירתו, ואז תתנועע להגיע למה שציירתו; והנה כבר התבאר ג"כ שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה, ולא השכל אשר בו יצויר הדבר, מספיקים בהתחדש כמו זו התנועה, עד שתתחבר לזה תשוקה לאותו

לאחר ענין המצויר, וע"כ יתחייב מזה שתהיה לגלגל תשוקה למה שצייר אותו, ותוא הרבר החשוק והוא האלוק ית' שמו, ובה הצד אשר יניע לו האלוק ית' הגלגל, כלומר בהיות הגלגל יתחוקק להרמות במה שהשיג, והוא אותו הענין המצויר שהוא בתכלית הפשיטות ואין שני בו כל עיקר ולא חדוש ענין, והטוב שופע ממנו תמיד, ואי אפשר זה לגלגל מצד היותו גוף אלא שיהיה פעלו תנועת הקפה לא זולת זה, וזה תכלית מה שאפשר בגוף שי שאר פעלו עליו, והוא התנועה שבתנועת הגוף ולא יהיה בעצמו שני, ולא בשפע מה שיחייב מתנועתו מהטובות. ע"כ.

ואמר ארסטו ומאחר שהמיני לגוף הגלגלי אינו מתנועע כל עקר, הוא מהמצויר שהוא יניע כמו מיני החשוק המושכל, ושהחשוק ינוע ולא יתנועע, והתחלת זו התשוקה היא ליור הדנד החשוק שכל, זאת התשוקה שבגופים הגלגליים, הוא הליור שכל שברוח כי החשוק או שיהיה ההתחלה זו והוא הליור צחוס או שכל או צעזע, והחשוק מלך הטוב החוש או הטוב הוא גוף, וכבר התבאר כי זה החשוק אינו גוף, הנה נשאר שיהיה התחלת זו התשוקה הליור שכל.

ואמר אריסטו והגוף הגלגלי אינו צעזעו צח כלל כי אינו מחדש, וכמו כן אינו צח צמקרה העלמים ולא צתצניותו כל אפשרי לו הוא צפעל כי יש לו הטוב שצתצניות שהוא העגול, והטוב שצתצניות והוא האור והזכות וכמו כן שאר התארים, ולמנס ישאר לו דבר אחד ואי אפשר שיהיה צפעל והוא ההנחות, מפני כי כל הנחה שיתחייב לו אפשר תחייב לו הנחה אחרת, מפני שאי אפשר שיהיה על שתי הנחות דבר אחד, ולאו לא היה צו זה השעור צח היה קרוב להרמות שכלים הנדלים, ואין מקצת ההנחות הגונות מתקלתן כדי שישקוד עליהן ויעוז האחרות, ומאחר שאין כל ההנחות צח, ואפשר שיהיו לו כלן ע"ד חזרת ההנחות, כלומר ציאת ההנחה אחד העבר ההנחה, היתה הכונה שתהיה כל ההנחה לו צפעל ושיהיה מתמיד על כלן, כדי שי שאר ממנו מינו ע"ד החזרה, והוא משתדל להשלים מן ההנחות צפעל על התמדה ע"כ. וכתב חכם כי הבופים הגלגליים מתנועעים צעזעס סביב הארץ ע"כ.

וכתב צן אלכארי כי דעת ארסטו שהגלגל מתנועע מעצמו ע"כ. וכן כתב בספר השמים והעולם, כי התנועה טבעית לגלגל ועסובלת לו, כמו תנועת האש למעלה ותנועת הארץ למטה.

ואמר החכם ר' אצד ה"ס ז"ל צן עזרא, וכל חלק מהגלגל ידוף אחד הנקודה האמצעית והוא המונק, וקראה מונק צעזור לוק המקום והקו הראשון הוא הרחב, וישו צחלק שיהיה צמזרח צמערצ וכן צהפך ע"כ. וכתב החכם הנזכר כי תכלות התנועה היומית אמצעות הגלגל שהוא הפנים, ועוד כתב דעת הפלסופים כי הגלגל כונתו התנועה עלמס צמה שהוא תנועה, כי שלמות החי צמה שהוא חי הוא התנועה, ולמנס תקרה לחיובי מלך היותו חמרי, אצל החיובי שלא יקרה לו יגיעה וחולשה מהחיוב שיהיו חייו ושלמותו צתנועותו, והדמותו ציולרו הוא כשיועיל החיים למה שצכאן צתנועה ע"כ. ולפי דבריו יהיה מה שאומרים כי הגלגל מתנועע כדי להדמות ציולרו כמו שיטפע מהאלוק ית' החיים על כל הנדלים העליונים כן יטפעו החיים מהגלגל על כל הנדלים התחתונים.

ואמר

ואמור החכם ר' שלמה ז"ל צן גזירול ותנועת כל מתנועע הוא לאחד, כי כל מתנועע אמנם יתנועע לקבל הנורה, ואין הנורה דבר זולתי רשום כ"א האחד, והאחד הוא טוב, א"כ תנועת כל דבר הוא בעצור הטוב שהוא האחד. ע"כ.

וכתב חכם כי יש לומר כי אם הוא כמו שאמדו הפלסופים, שהגלגל מתנועע כדי להדמות צלוק ית', שיחוייב שלא יתנועע, כי הצלוק ית' אינו עומד ואינו מתנועע, ושיתנועע הרגו יתר טוב משיהיה עומד, וכשיתדמה הנמלא כצלוק ית' אמנם יתדמה לו כשיהיה הדבר מעולה והיא התנועה ע"כ.

ואמור צן סינא והדאשון מלך שהוא משפיע הטובות ישתוקק לא שיהיה המכוון אותן הדברים, ותהיה התנועה מפני אותם הדברים, אלא המכוון הוא הדמות צדאשון כפי האפשרות, כלומר שיהיה על שלמות מה שאפשר צנפשו. ע"כ. ומלאכו שאמר ארסטו צצנת תנועת הגלגל שלש לשונות, האחת, כי הגלגל מתנועע צצנע; וזה לשונו צספר השמים והעולם, ואותו הרגו הדוחמי לא יקבל דבר מהשנויים, ותנועתו תמידית אין לה תכלה, ומתחייב היתה לו זו התנועה, כי הדברים כלם תנועתם כשיגיעו למקומותיהם, אצל זה הרגו הנכבד לא תעמוד תנועתו כלל, כי ההתחלה שממנה יקח התנועה אליה יפסקו וע"כ תנועתו תמידית אין עמידה לו. ע"כ. וזה הענין כתב עוד החכם הנזכר, אמר, והגופים המתנועעים תנועה, מאחר שהיה מה שממנו יתנועע המתנועע הפך מה שאליו יתנועע, יתחייב שיעמדו הגופים הפשוטים כשיהיו צמקומות הטבעיים, ושיתנועעו כשיהיו חוץ למקומותיהם, אצל הרגו הכרודי מפני שהיו ההתחלה זו והתכלה אחת, התחייב צו שתהיה תנועתו תמידית ולנכח, כי הוא מתנועע צצנע, ועמידתו תמיד אס הוא עומד צצנע בגלגל והאדן, כי כל נקודה מנקודות הגלגל אינה הנעה שתהיה לו התחלה יותר משתהיה לו תכלה, ומאחר שאין סם תכלה צצנע, אס הוא מתנועע צצנע אין סם עמידה וכשאין סם עמידה תהיה התנועה תמיד. ע"כ. — ולפי דעתי תהיה התנועה עממית לגלגל זה קיוס, והיא שלמותו, וכמו שאמדו צבדר התנועה שהוא שלמות המתנועע צעוד שהוא מתנועע. וכתב חכם כי התנועה היא גורה רוחנית, השימה היא הנפש צגופים, וזה יהיו מתנועעים כמו שתיסם התצניות והרנוים צגופים ע"כ.

והשכית שהוא מתנועע צנפש, וד"ל סצנת תנועתו היא הנפש צצו, כמו שאזכור למטה מדברי צן סינא וכתב צספר השמים והעולם, וכמו כן ידאש שאין הסצה בהתמדת תנועתו מפני שהיא צעל נפש, מפני שהחיים והתנועה סצה האופן לא יהיו אלא צחולסה מפני שהוא מניע הרגו צזולתי תנועתו הטבעית, והחיים סצה התאד הם חסדים מפני שהם צתכלית היגיעה מפני שחסרו המנוחה הנמלאת לחיוני ההווה המת.

וכתב מורכו ז"ל צפרק ע"א והגופים המתנועעים צצנצו, הם חיים צעלי נפש צה יתנועע, ואין התחלת עמידה צהם כלל, ולא ישיגס שנוי אלא צהנחה צהיותם מתנועעים צצנצו. אצל אס יש להם שכל צו יניירו אינו מצואר אלא אחר עיון דק. — וכתב צפרק דאשון מזה החלק, והלך הדציעי, והוא שיהיה תניע הגלגל צו צלתי מתחלק צנפש האדם, ע"ד משל, הוא שוא שיהיה זה המניע לצדו סצנת התנועה התמידית ע"כ.

ואמר

ואמר לזדו מפני שפס הגלגל סבת התנועה אבל לא לזדה, כי העצם הנזדל הוא הסצה הראשונה.

והשלישית שהיא מתנועת צנח שאין לו תכלה, ויניע כמו שיניע החשוק, כמו שזכר למעלה, וע"כ יש אומרים שיש צדצדיו סתירה, וזאת זה צספרו צאלקיות, וסס כתז והמניע הקדוץ בלגלים אינו עזע ולא שכל אלא נפש, והסתלה הדחוקה שכל, והגלגל מתנועע צנפס שזו, והנפס התחלת תנועתו הקדוזה, ואותה הנפס יורה מתחדש וחספה והיא תדמה, כלומר שיש לה השגה למשתנית, וחסן לזדדים הפרטיים צעצמס, והוא שלמות גוף הגלגל ולורתו, ואלו לא היתה כן והיתה קמה צעצמה מכל זד, היתה שכל גמוד לא תשתנה, ולא תתערז עם המניע הקדוץ בלגל, ואס אינו שכל יתחייז שיהיה לו שכל, היא הסצה הקודמת לתנועת הגלגל וזו התנועה מלטרדת לכח שאין לו תכלה מופשט מהחומר ולא יתנועע אפילו צמקרה, אבל הנפס המניעה גופנית ומשתנה, ואינה מופשטת מהחמרי, אלא יחסה הגלגל יחס הנפס החיונית אשר לנו אלינו, אלא שיש שתשכיל צד מה שכל מעורז צחומר. — ואמר צכלל שיהיו דמיונים או מה שדומה אל הדמיונים אמתיים צשכל המעשי אשר צנו. ואומר צכלל כי השבותיה צגוף. ע"כ. וזו הדעת קדוזה אל האמונה. וכן התצחר צמקנת הפסוקים, כי השמים כמו אדס עוצד ליוזרו ומשועצד למזותו, וזהו משיב לפרטי זה העולם, וכת מצעלי התורה סודים זה הענין, כמו שכתז, „ואתה תשמע השמים“ די שליטון שמיא.

וכתז עו ד ומניע הגוף הגלגלי יניח צנח אין לו תכלה, וכח הגלגל יש לו תכלה, אבל צמה שישכיל ויתנדז עליו מלודו וכחו תמיד, כאלו לו כח אין תכלה למשכיל אשר יתנדז עליו לודו וכחו, והכה הוא אפשרי צצחינת עלמו.

וכתז עו ד והנפס הגלגל עם נפס צעלי חיים נאמרת צשתוף, כי אינן משתתפות צענין צעלי החיים, ולא כענין הדוד צצעל חיים נופל על כחות הנפס השכל (ז"ל והשכל) החמרי, ולא יתאמת זה צנפס הגלגל, כי השכל אשר שס שכל והחוש ישר לצעל חיים, נופל על הכח אשר צו ישיב המוחס ע"ד קצול דמיוניהס, ושהוא מתפעל מהס, ולא יתאמת זה צנפס הגלגל, כי השכל אשר שס שכל צפעל. והכנן לומר כי הנפס שלמות דאשון למה שהו מתנועע צצחידה ומשגת לגופים ותצין ותכנס צזו הנפס הגלגלי ונפס צעלי חיים. ע"כ.

ואמר ארס טו צספר הנפס כי הקדמונים יחסו הנפס לאחד מהיסודות או לכלס מלד הארץ, אבל לא יחס אותה אחד מהס אל הארץ, מפני דחוק עזע הארץ מהחיים. ואמר החכס הנזכר כי מזה יתחייז שיהיה הגלגל חי. ע"כ. והכה מלאנו שתנועת האז יותד ומיחדת משנועת האויר, והיא יותד דקה לקדצה מהגלגל, ותנועת האויר יותד ממחדת מתנועת המיס, והוא יותד דק מהס, אבל הארץ דחוקה מהגלגל, והיתה כזדה לא תתנועע, ועוד כי היא המרכז, והמרכז עמד צעצע, וע"כ לא היתה תנועה לה כלל, ואין כן שאר היסודות, והכה מזה יתצאד כי התנועה היא חיים מה לגוף המתנועע, והיא ענמית לגוף הגלגליס, והקדמונים היו חושצים כי הנפס תתנועע מעצמה וע"כ לא תמות, וע"כ היו הגופים האלקיים אינם נפסדים, והסצה התמדת תנועתס.

וכתב צן סינא והנה התצאר אמתת מה שהקדמונהו ממליחות תנועה, אין
התחלה לה מלך הזמן, אמנם ההתחלה לה מלך הצודא ית' שהיא הגבלית, ונדק
שדע כי הקצה הקדוזה לתנועה נפש ולא שכל, ושהשמים חיוני עוצד לרצו ע"כ.

וכתב החכם הנזכר, וממה שידעה מהיות כל הגבלים יתנועעו התנועה היומית
עם היותם מתנועעים התנועה המסובלת להם, התאמת אלל הקדמונים, כי המלוא
צו התנועה הראשונה ישתצח, ושהוא לוי לשאר ההתחלות שיגיעו שאר הגבלים, וזה
המאמר עמדו שמים וארץ כמו צמאמר המלך הראשון עמדו כל חלקי המדינה. ע"כ.
ואולי זה הוא ענין, "לעולם ה' דרך נצח צמים" כמו שאזכור למטה. ואשוב אל הפרק.

אמר אמנם מואמר האחרונים מהפלוסופים שהשכלים הנבדלים עשרה, מפני
שהם הכדורים שיש בהם ככבים, והמקיף, אע"פ שבקצת הכדורים ההם גלגלים
רבים, והכדורים במספרם תשעה, המקיף בכל, וגלגל הככבים הקבועים, וגלגלי
השבעה ככבים, והשכל העשירי הוא השכל הפועל, אשר הורח עליו צאת שכלנו
מהכח אל הפעל, והיות צורות הנמצאים החוים הנפסדים אחת, שלא נמצאו
בחמוריהם אלא בכח. ע"כ.

והנה התצאר מדעתו, שהוא דואה שהשכל הפועל נותן לודות החמדיות, וכן
כתב צספר המדע, אמר, והאל נותן לכל העולם הודרה הדאוייה לו ע"י תלאך העשירי,
שהיא הודרה הנקראת אישים. ע"כ.

וכתב צן סינא וכבר ידעת שהתנועה הגבלית נפשית, והיא צאה צנפס צודרת,
מחדשת הצחירות על הדצקות, והיא פרעית, ומספר השכלים הנצדלים, כמספר
ככביהם, ויהיה מספרם עשרה; אחר הראשון השכל המגיע שלא יתנועע והוא מגיע
הגוף הקטני, ואחר אשר כמוהו לכדור הקצועים עד שיגיע אל השכל השופע על
נפשותינו, והוא שכל העולם האדני, ואנחנו קודמים אותו השכל הפועל. —

וכתב עוד ואי אפשר שיהיה המגיע הראשון אשר לכל הגבלים יותר מאחד, ויש
לכל כדור מכדורי הגבלים, מגיע קדו מצוגל וחשוק מצוגל צו, כפי מה שידעה אותו
אדסטו, וכתב כי הם מדחיקים הדצוי מהמגיע הראשון, ומקיימים הדצוי לנמנעים
הנצדלים הולתי הנצדלים המצוגל צכל אחד ואחד מהם, ומשימים ראשון הנצדלים נקיים
מגיע הכדור הראשון, והוא אלל מי שהיה קודם צעלמיוס כדור הקצועים, ואלל צעלמיוס
כדור חולה לו מקיף צו שאין צו ככז, ואחריו מגיע הכדור שתחת הראשון, כפי חלוף
השתי דעות, ולא ידאו שמגיע כל דבר ולכל כדור מגיע מצוגל; ואדסטו יניח מספר
הכדורים המתנועעים, כפי מה שנראה צזמנו. ואמר כי כפי מספרם מספר ההתחלות
הנצדלות, ומקלת מי שדאוי לסמוך עליו יותר מצדדי אדסטו ור"ל אלכסנדר יצאר ויאמר
צאגרתו, צהתחלות הכל שמגיע כל הגבלים אחד ולא יעצוד שיהיה מספר דב, ושל כל
כדור מגיע וחשוק מצוגלים צו" ומי שפירש לספרי אדסטו פי' טו צע"ד הצאור, אע"פ
שאינו מעמיק צעמיוס ור"ל תמיס טוים יצאר ויאמר מהס שזה ענינו כי מה שהוא יותר
הגון הוא מליחות התחלות תנועה מצובלת לו, על דרך שהוא חשוק בצדל, וההיקס יחייב
זה כי כבר התאמת לנו צחכמת התכונה, שיש תנועות וכדורים גבליים דצים משוכים

צל ומעירות ועכז, ויתחייב לכל תנועה מיני זולתי אשר לאחר, וחסק זולתי אשר
לאחר, כי אילו לא היה כן לא התחלפו הדדים והמעירות והעכז, וכך צארכו שאלו
החשוקות טובות גמורות כדלות מהחומר, ואילו לא היה כן לא היו התנועות הכדוריות
כלן משתתפות בתשוקה אל ההתחלה הראשונה, ועל כן יסתתרו בהתמדת התנועה
וחזקה, ואשיב אל הפרק.

אמר מורנו ז"ל וכל מה שיצא מהכח אל הפעל יש לו מוציא בהכרח
חוצה לו, וצריך שיהיה המוציא ממיין המוציא, כי הנגר לא יעשה מצד שהוא נגר,
אלא מצד שבמהשבתו צורת התבה, וצורת התבה אשר במהשבת הנגר, היא אשר
הוציאנה צורת התבה אל הפעל והשימה אותה בעץ, כן בלא ספק נותן הצורה
צורה מובדלת, ומוציא בשכל שכל והוא השכל הפועל, בצד שיהיה יחס השכל
הפועל ליסודות, ומה שהורכב מהם יחס כל שכל נבדל המיוחד לכל גלגל לגלגל
ההוא, ויחס השכל בפעל הנמצא בנו שהוא משפיע השכל הפועל, ובו נשיג השכל
הפועל יחס כל גלגל הנמצא בו, אשר הוא משפיע הנבדל, ובו ישיג כל נבדל
ויציירה, וינסוף להדמות בו ויתנועע, וימשוך לו ג"כ הדבר אשר כבר התבאר,
והוא כי הוא ית' לא יעשה הדברים בניעה, כי כמו שהוא שורף באמצעות האש,
והאש תתנועע! באמצעות תנועת הגלגל, כן הגלגל ההוא יתנועע באמצעות שכל
נבדל, ויהיו השכלים הם המלאכים הקרובים אשר באמצעותם יתנועעו הגלגלים;
ומפני שא"א כנבדלים המניין בשום פנים, מצד התחלף עצמיהם שהם לא גוף, יתחייב
לפ"ז אצלו שיהיה תבורא ית' הוא אשר המציא השכל הראשון, אשר השכל ההוא
מנין הגלגל הראשון על הצד אשר בארנו, והשכל אשר יניע הגלגל השני, אמנם
עלתו והתחלתו השכל הראשון, וכן עד שיהיה אשר יניע הגלגל הסמוך לנו הוא
עלת השכל הפועל והתחלתו, ואצלו יכלו מציאות הנבדלים, כמו שהגופים גם כן
יתחילו מהגלגל העליון ויכלו אצל היסודות ומה שהורכב מהם, ולא יתכן שיהיה
השכל המניע לגלגל העליון, הוא המחוייב המצאאות, מפני שכבר השתתף עם
השכלים האחרים בענין אחד, והוא הנעת הגופים, ונבדל כל אחד מהאחד בענין
יהיה כל אחד מהעשרה בעל שני ענינים, וא"כ אי אפשר מבלתי סבה ראשונה לכל
זה הוא מאמר ארסטו ודעתו ויהיה העולה מודעת ארסטו, כי הגלגלים גופים הויים
חיים בעלי נפש ושכל יציירו וישיגו האלוק ית', והם האמצעיים בין האלוק ית' ובין
אלו הגופים. ע"כ.

זה לדין עיון כלומר מה שאמר, ולא שיהיה השכל המניע לגלגל העליון הוא
מחוייב המציאות אם הוא דעת ארסטו, כי אני תלתי דדדיו, כי ההתחלה הראשונה
מיניע התנועה הראשונה כמו שאכתוב צפ' הששי, ואסתכל כמה שאכתוב צדק כ"ז
מה החלק מדברי החכם הזכר.

ובתב החכם הזכר כי דעת הפלוסופים הקדמונים שיש צעולם התחלות הן
התחלות הגופים הגלגליים, יתנועעו הגופים הגלגלים עליהם, על כך שהם משועבדים
אליהם ואהבתם אותם ועשייתם תאמדם בתנועה, ושהם נבדלו צעזוד התנועה, כי מפני
ההתחלה שהתחלות שהניעו הגופים הגלגלים הן כדלות לא נשאר לך שימינו הגופים

מה שזה דרכו, אלא שהמניע לזה צנועה, וע"כ התחייב אללם, שיהיו הבגלים חיים מדברים ויכולו עמיהם, ויתחילו התחלותיהם המניעים אותם על לך המורה. ע"כ.

והנראה לי כי אל זה הענין רמז המדבר צדוה"ק, „לעולם ה' דרך כל צמים“ מלות קיימת לכל צמים לא תשתנה, וכן אמונתך בהם לדור דור, ואמר למשפט עמדו היום, כלומר הם עומדים בעצדים לעשות משפט שתרם, כי כלם עצדיק, ועשו המשפט לתת לכל דבר חקו הראוי לו, וענין היום, בכל עת; ואמר כי כלם עצדיק, כלומר המלאכים והככבים והשמים, כי אינם כבני אדם שהרוב ימרו זו והיחידים עצדו זה הוא אללי ענין ולצא השמים לך משתחיים, כי ההשתחוויה שהם משועבדים למלותו ומתנועעים באלמדו, וע"כ תקראו לצאתיו, כי הוא ית' ויתעלה מהיכלם כמנהג הלצא, וזה הוא ענין לכלם ששם יקראו ואל לצאם לזית! —

פ ר ק ש ש י .

זה הפרק מהפרקים המזועלים שבוה הספר, וע"כ ראיתי להעתיקו רובו ולהאריך בו כי הוא עקר מעקרי האמונה, ואזכור בו דעות הקדמונים בצורות הנבדלות.

אמר וכבר קדם לנו בזה המאמר פרק בבאור שתמלאכים אינם גופים, וזה ג"כ הוא מה שאומר ארסטו, אלא שיש בכאן שנוי שמורה, הוא יאמר שכלים נבדלים, ואנחנו נאמר מלאכים. ע"כ.

ומה שמלאתי לני צדדי ארסטו, שהוא קורא לזרות הנבדלות עצמים, ואמר בו קרא אותם עצמים, מפני שהם סבת מניחות שאר העלמים.

ואמר ארסטו ונאד צדדנו שההתחלה הראשונה אחת, ושלא יתערב זה החומר ושאינה גוף, ושהיא מניעה התנועה הראשונה הנלחית, אבל אם אחד זו ההתחלה הראשונה, עצמים רבים עינם זה הענין, הדיקש יחייב אותה בהכרח, והחוש יעיד עליו כי כל מתנועע תנועתו מניע, והעלה הראשונה יתחייב בהכרח שתהיה אחת, וזולתו מתנועעת לא צעמיה ולא במקרה, אבל העלמים המניעים לגופים, אשר אחריהם יתחייב בהכרח שיהיו רבים כפי הגופים המתנועעים, ושלא יהיו מתנועעים צעמם אבל יתנועע במקרה כמו שיתחייב צפשו. — ואמר צן סינא ואנשים חשבו כי האלוק יחייב מניחות האנושית איש מוחם כפסד, ואיש מושכל נבדל נלחי לא ישתנה, והשימו לכל אחד מהצדדים הטבעיים לזה נבדלת מושכלת, ואותה יפגש שכל, כי המושכל דבר שלא יפסד, וכל מוחם מאלה הוא מופסד, והשימו החכמות והמופתים לקוחים מהמושכל, וידוע כי אפלטון ודנו סמקרט מדצים צו הדעת, ויאמרו: האנושית ענין אחד נמלא, ישתתפו זו האישית, והוא נשאר צנטולס, ואינו הענין המוחם המתדבה הכפסד, וא"כ הוא ענין המושכל הנבדל; וארסטו האריך צנטולס זו הדעת צמה שאר העצם. ואמר עמיטיאוס כי

כי דצדיו מסופקים ולינס לטיות, ולאמר: כי מה שמסייע מאמר האומדים צדויות נצדלות, שממלאו למח נומח מעלמו צלל זרע, וצ"ח כולל לא מזכר ונקבה. ואדקטו לקח לטיות על הצדויות הנצדלות ותנועת השמים כמו שזכר מודכו ז"ל. ואטוב לדצדיו.

אמר מורנו ז"ל אבל מה שאמרו שאלה השכלים הנברלים, הם גם כן אמצעיים בין האלוק ית' ובין הנמצאים, ושבאמצעותם יתנועעו הגלגלים, אשר זה סבת הויות ההווים, זה ג"כ לשון הספרים כלם, כי אתה לא תמצא לעולם פעל יפעלהו האלוק ית' אלא ע"י מלאך, וכבר ידעת כי ענין מלאך שליח, וכל עושה מצוה מלאך, עד שתנועת ב"ה אפי' שאינם מדברים יאמר הספר בה ע"י מלאך, כשתהיה אותה התנועה נאותה לחפץ האלוק ית', אשר השיש בו כת יניעוהו אותה התנועה אמר אלקי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ותנועות אתון בלעם כלם ע"י מלאך.

אמר ותורתנו לא תכחיש היותו ית', ינהיג זה המציאות באמצעות המלאכים לשון חכמים, במה שאמרה תורה נעשה אדם בצלמנו, ומה שאמר הקב"ה נדרה שהוא לשון רבים, אמרו, כביכול אין הקב"ה עושה דבר עד שמסתכל בפמליא של מעלה, ותמה מאמרם מסתכל כי בזה הלשון אמר אפלטון, כי האלוק ית' יסתכל בעולם השכלים ומשפיע כוונתו המציאות, ובמקומות רבות אמרו זה במחולט אין הקב"ה עושה דבר עד שנמלך בפמליא של מעלה, ופמליא מלשון מחנה, ובב"ר ובמדרש קחלת אמרו אשר כבר עשהו אין כתיב כאן, אלא את אשר כבר עשהו, כביכול הוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר שיש בכ' והושיב אותו על כנו, שנאמר הוא עשך ויכוונך, ובב"ר אמרו כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו. ע"כ.

וכתב החכם ר' שלמה וכסיהיה העצה לא ידצק צדקיק אלא צלמעי דומה לשתי הקצוות, ולא יקבל דטומו אלא צלמעות, כגשם האדם שלא יקבל דטום הנפש המדצדת אלא צלמעות הרוח החיוני, וכן לא יקבל השכל אלא צלמעות הנפש המדצדת, וזכח הדואה שלא תדצק צבופים אלא צלמעות הסצה, והאוויר, והדקיק, וכנפש הכללית שלא תדצק צבופת אלא צלמעות הגלגל הצלמעי צין הרוחנית והגשמיות, יתצאל צוה כי צין העלם הנושא צמאמדות וצין העלם הראשון עלמים אפשייים ע"כ.

וכתב ר' אצרהס צן עזרא צפי' כי ישר דצר ה', הם גזרותיו שגוד נקדאו דצדים כי הכל ע"י המלאכים שהם עושי דלונו, וככה הודו כל הנציאים ג"כ. ע"כ. והולך לומר זה מפני שם אומרים שהאלוק עושה הכל צלל צלמעי כמו שזכרתי למעלה ואמרו החכמים ז"ל צכל דצר עושה הקצ"ה שליחותו אפילו ע"י נחש אפילו ע"י יתוש. —

וכתב מורינו ז"ל כי כל הפלסופים מסכימים כי הנהגת זה העולם הישפל תשלם בכחות השופעים עליו. מהגלגלים, ושהגלגלים מושיגים למה שינהיגו אותו ויודעים, וכבר זכרה זה התורה ואמרה אשר חלק וגומר, כלומר שהוא השיש אותם אמצעיים להנהגת הנבראים לא שיעברו אותם. ע"כ.

ואומר אני כי המכחש הכחות הפועלים שהם פועלים צענמס, כלומר להם פעלים מסוגלים מכחש הנראה, כי דצר מוחש הוא שמוציא צ"ח יקבלו כחות נפלאים, כפי כל מה שיחייב כל מוצג ומוצג, וכן הצדים ישתנו כחותיהם להשתנות מציניהם, וכן הדבר

צלמח וצמתכות, וזה דבר נמלא אפילו צמה שירכז האדם, כי מהרכבתו יתחדש מזג יקבל כח נפלא, אינו נמלא צפשוטים שהרכב מהם; והדליות ע"ז המדקחת הנקלחת טרדיאלה כי יש לה כח מסוגל קלטה מהמזג, כמו שצדור חכמי הרופאים, וכן מדקחות אחרות הורכבו בהתעוררת אלקי, וכבר אמר הכסף כי הוא דלה אדם הרכיב סממנים צחתיכת צדול ועשה זממו סכין, והיה אותו הסכין מושך הצדול ואח"כ הכסף ואח"כ הזהב ואחרי כן קלמוסים, וזה דבר נפלא!

ובתב צפרק י"צ מזה החלק, כי כל מזג מקבל התוספת והחסרון דאשון ראשון. והלורות אינו כן כי לא יתחדשו ראשון, וע"כ אין צהס תמועה, אבל יתחדשו ויפסדו צלל זמן, וע"כ אינו מפעל, אבל המזג מייגע לחומר לקצול הצורה, ופועל הצורה דבר לה יקבל החלוק כי פעלו ממנו, ומזה יתבאר כי הפועל הצורה כלומר הנותן אותה לורה בהכרח, והיא נדללת, ואין הכונה צאלה המאמדים כלם זה שחשבו הפתאים שיש ליות דבור או מחשבה או הסתכל או שאלת ענה, או שהוא נעזר צדעת אחרים. כי אין יעזר הצורה ית' צמה שצדא, אלא זה כלו צאור שאפילו פרטי המציאות עד צריאת האצדים מצ"ח כפי מה שהם, כ"ז צאמצעות המלאכים כי כל הכחות מלאכים. ע"כ. והוא כוון על מה שאמרו החכמים ז"ל ע"פ נעשה אדם, ר' יהושע צ"ל אמר צמלאכת שמים וארץ נמלך, ר' אומר צלצו נמלך, ר' יהושע אמר צנשמותיהן של צדיקים נמלך, אר"ל לית הכח מלכו ולפי דבריו זה שאמר שנמלך צמלאכת שמים וארץ, או שנמלך צלצו, או צנשמותיהן של צדיקים, וכונתם שאפילו פרטי המציאות עד צריאת האצדים מצ"ח הכל צאמצעותי המלאכים, כי הכחות כלם מלאכים, לא כפי שיצינו אותם הפתאים, שיש שם דבור או ענה, או שנעזר צדעת אחרים, כי הענין כמו שאמר ר' לוי לית הכח מלכו, וזה דרכו צכל המדקחות שלוקח הקרוז למוטכל, כמו שכתב צפ' כ"ט מהחלק השני אמר, ויש דבר החכמים ז"ל דמזם צסודות התורה ליחידים מהם, והם מעוררים צדדים, וע"כ תמלאני תמיד צאלה הסדרים אזכור המאמר האחד, שהוא יסוד הצדדים ואינו השאר למי שיוכלת שינח לו ע"כ. ואשוב לדבריו.

אמר ומה מאד קשה עיורון השכלות ומה מאד מוזיק, אילו אמרת לאיש אחד מאשר יחשבו שהם חכמי ישראל, שהאלוק ית' ישלח מלאך, שיכנס שם בבטן האשה ויצויר שם העובר, יישר ייטב בעיניו זה ויקבלהו, ויראה זה עוצם יכולת בחק האלוק ית' וחכמה ממונו, עם מה שהוא מאמין שהמלאך גוף ואש שורפת שעורו כשליש העולם כלו, ויראה זה כלו אפשר בחק האלוק ית' אבל אם האמר לו שהאלוק השים בשבת זרע כח מצייר עושה תבנית באלה האברים מהאדם, והוא המלאך או שהצורות כלן מפעל השכל הפועל, והוא המלאך והוא שרו של עולם אשר יוכייתו החכמים תמיד, יהיה נרתע לאחריו — כי הוא לא יבין ענין זו העצמה והיכולת האמיתית, והוא המצאת הכחות הפעלים בדבר שלא יושג בחוש. ע"כ.

והוא כוון למה שאמרו החכמים ז"ל צצ"ר המלאכים אש לובה, שנאמר משדתיו אש לובה והאשה צעלת צצר ודם ואינה נטרפת, כי יש כת מצעלי התורה יחשבו שהם חכמי ישראל וצעלי קבלה ומאמינים שהמלאכים אש ממש שורפת, ומי יתן ולא יאמינו זה צמה שלמעלה מהם. ומפני שכונתו לקלר, כי צמה שאמר די, לא כתב מה שאמרו החכמים ז"ל

ז' ל עוד צזה הענין, שהוא דליה צדורה על מה שכתב, כי אמרו על פסוק, והלילה אמר
 הורה גז"ל דגש ר' חנינא צד פפי מלאך הממונה על ההדיון לילה שמו, כועל את הטפה
 מעמידה לפני הקצ"ה ולאמר לפניו: דגש"ע טפה זו מה תהא עליה? חכם או טפש
 גבור או חלש? עשיר או עני? סומא או חגר? עור או פקח? ארוך או גוז? — אזל
 זריק או דשע לא אמר ליה, כדל' חנינא, דאמר ר' חנינא הכל צדי שמים חוץ מיראת
 שמים. וזה נאמר ע"ד ההגדה, והכוונה צו להודיע כי ע"י זה המלאך נולד האדם, אזל
 צמנות ד', והכל ע"י הכחות השופעים מהשמים, כאמרם הכל צדי שמים, וקראו הכח
 הטבעי או השכל היוולד לצדי האדם, לילה, מפני שמעשהו צסתל, כאמרו אשר דקמתי
 צסתל, וכמו שאמרו חכמי המחקר, כי הטבע יפעל מצפנים והמלאכה תפעל מצחוק,
 וכלל שתי הדעות צדצדיו, דעת האומרים, כי המליד הכמדים כח טבעי, ודעת האומרים
 שכל נפל. ואשצו לצדיו.

אמר וכבר בארו למי שהוא חכם כי כל כח מזהכחות הגופניים יקרא מלאך
 וכ"ש הכחות המפורים בעולם, וכי כל כח יש לו פעל מזה מיוחד, ולא יהיו לו שנים
 פעלים, בב"ר תני אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, ולא שנים מלאכים עושים
 שליחות אחד, וזהו ענין כל הכחות. ע"כ.

ואמר כי לכל אחד מהדברים הנעשים צזה העולם כח מיוחד יעשה אותו, ואין
 חכלה לכחות שהם נמוכים על המעשים, כלומר שהשכל האדם לא ישיב מספרם אלא
 האלוק ית', והם נקראים מלאכים. והקשו ע"ז כי מה הדרך להיות צכל פעל מלאך א'
 (ולא יעשה) פעלים דנים כמו האדם? והשיבו כי יצרת המלאכים הפך יצרת האדם,
 כי יצרת המלאך פשוטה אין צזה הרכבה, וע"כ אין לאחד מהם אלא פעל אחד, וע"כ
 אין ציניהם קנאה ותחרות, וכל אחד פעלו כפעל החושים, כי חוש הראות לא ישתמש
 צחוש השמע, ואינו כאלם שמתמש צדצדיו דנים, כי זה מין מהעוות שצצתו היותו
 מורכב מנחות דנות, וע"כ יעשה דצד והפכו, ויעשה פעם מה שיורה, ופעם מה שלא
 נוה. ע"כ. ואשצו לצדיו.

אמר וממה שיוחק אצלך היות האשים הטבעיים והנפשיים יקראו מלאכים
 מה שאמרו במספר מקומות ועקרו בב"ר, בכל יום הקב"ה קורא כת של מלאכים
 ואומרים לפניו שירה וחולכים להם" וכשהוקשה זה המאמר במאמר יורה כי המלאכים
 קיימים, וכן התבאר כי המלאכים חיים קיימים, היתה התשובה כי מהם קיימים,
 ומהם אובדים, וכן הדבר על האמת כי אלו הכחות האישיים מהווים ונפסדים תמיד
 ואותם הכחות נשארו לא יופסדו. ושם נאמר בענין תמר ויהודה א"ר יוחנן בקש
 לעבור וזמן לו הקב"ה המלאך הממונה על התאוה, ד"ל כח הקשוי והנה נקראו
 אלו הכחות ג"כ מלאך, וכן המצאם תמיד יאמרו מלאך הממונה על כך וכך, כי
 כל כח מנהו בדבר מהדברים הוא מלאך הממונה על אותו דבר, וכן במדרש קהלת
 בשעה שאדם ישן נפשו אומרת למלאך והמלאך לכרוב, הנה בארו למי שישכיל
 ויבין כי הכח המדמה יקרא מלאך ושהשכל יקרא כרוב. ע"כ.

העעם שאמר למי שיצין וישכיל, מפני שלא יצין זה אלא מי שיועד כחות הנפש,
 והכחות שבהם ישלם החלוט. והנדלה כי אל זה הענין דמו החכם ד' שלמה ז"ל! צן צדיו
 צתפלתו

שתפלתו (המכונה שם כתר מלכות) צמאמרו כי עשה מזיו גלגל השכל זוהר הנשמות והנפשות ושאל מה שאמד מזה הענין.

פ ר ק ת ש י ע י .

אמר מורנו ז"ל דע כי כל גלגל נוגה וכוכב יש מחלוקת בין הקדמונים מבעלי הלמודיות אם הם תחת השמש או למעלה ממנו, כי אין שם מופת וירנו על סדרי אלה השני כרורים, ודעת הקדמונים כלם כי כדור כבב ונוגה למעלה מהשמש ודע זה וחבינהו מאד. ואח"כ בא בטלמיוס והכריע אותם למטה, ואמר כי הוא הנאות בדבר הטבע שתהיה השמש באמצע, ושלושה ככבים למעלה ממנה ושלושה תחתיה. ואח"כ באו אנשים אחרים בספרד היו בקיאים בלמודים מאד, ובארו כפי מוקדמות בטלמיוס, כי נוגה וכבב למעלה מהשמש ואמר בכלל יהיה הדבר כן או לא יהיה הקדמונים כלם היו מסדרים נוגה וכבב למעלה מהשמש, וע"כ היו מונים הכרורים חמש, כדור הלבנה אשר אצלנו בלא ספק, וכדור השמש שהיא למעלה ממנו בהכרח, וכדור החמשה ככבים הנבוכים, וכדור הככבים הקבועים, והגלגל המקיף בכל שאין בו ככב.

ואמר החכם ר' אברהם ז"ל אפן עזרא, ועל המתכונת יש תלוקת צין חכמי המזלות אם כוגה למעלה מהשמש או למטה ממנה, וחכמי הודו הציאו כדמות ראיות כי כוגה למעלה ממנה. ע"כ. והוא לא אמר אלא כוגה.

וכתב החכם הנזכר והקדמונים הסכימו כי גלגל הככבים למעלה תכל גלגלי הככבים הסולכים, והסמוך לו הוא גלגל שצתי, ואח"כ דק, ואח"כ מאדים. וזה כלו מפני שמקלתם מקדירים למקלתם. כלומר שהתחתון לעולם יקדיר העליון וכמו כן הסכימו כי גלגל כוגה למעלה מגלגל כוכב, מפני שכבב מקדיר לטובה ושהם תחת שלשה ככבים העליונים, כלו שצתי, דק, ומאדים, וזה מפני שהם מקדירים אותם. והסכימו עוד כי גלגל הלכנה למטה מאלה הגלגלים, וזה מפני גודל חלוף המרחק שיקדה לו וכמו כן הסכימו עוד, כי השמש למטה מהשלשה ככבים העליונים, ויש מחלוקת ציניהם אם היא למעלה מנוגה וכבב או למטה; וצטלמיוס חשב כי אין אצלו ציה דרך אמת, והאיש שהיה צדורנו והוא צן אל פלח אל אשכלי. כתב, כי צטלמיוס השיב אל מי שחשב שהם תחת השמש, כי אלו היה למטה ממנו היה מתחייב שתקדיר אותם. ואמר צטלמיוס כי אפשר שלא יקדירו השמש, ואע"פ שהם תחתיה, ומופת זה האיש כי אילו היה תחתיה צהברח יקדירו אותה. — ואני רואה כי צטלמיוס ד"ל צמאמרו כי אפשר שלא יקדירו השמש ואע"פ שהם תחתיה צמדה מה מהזמן מועטת, כאלו אמרת המדה שלא חשבו קדושה הסוקרים זה מהקדמונים, וכבר פרסם צטלמיוס צזה הענין צצמקרו, וחשב כי הם מקדירים השמש צמדה ארוכה, ואפשר שלא יראה לחוש לקטנות גרמי אלה הככבים, לא יהיה גשמש שיעור מוחש וכבר הבידו לי חצרי ממי שעיון צזה הענין, שהוא חשב שהקדירו אלה הככבים לשמש

לשמש. ע"כ ומפני היות זה הדגדג מסופק, אמר מורנו ז"ל צין היה הדגדג כן או לא היה. ולשונו לדגדגיו.

אמר ויהיו מספר הכדורים המצויינים, ארצה לומר כדור הצורות אשר בהם ככבים כי כן היו הקדמונים קוראים לככבים צורות, ויהיה מספרם ארבע כדורים, כדור הככבים הקבועים, וכדור הככבים הנבובים החמשה, וכדור השמש, וכדור הלבנה, ולמעלה מכלם גלגל אין ככב בו, וזה המספר הוא אצלי שורש גדול עלה בלבי, לא ראיתי לאחד מן הפלסופים, ודברי החכמים העירוני עליו, ואני אזכרהו בפרק אח"ז ואבאר הענין. ע"כ.

זה הענין נזכר בדגדגיו כן סינא כמו שאזכור צפ' שהוא אה"ז, אלל לא צלל אותו כמו שצלל מורנו ז"ל.

פ ר ק ע ש י ר י .

אמר מורנו ז"ל, ואלה הארבעה כדורים המצויינים שם היותם בכלל ישיבין מהם כחות בכל הנהיגים והם סבותיהם, יש לכל כדור יסוד מהארבעה יסודות, אותו הכדור התחלת כחות אותו היסוד בלבד, והוא המניע אותו תנועת החיות בתנועתו ויהיה כדור הירח מניע המים, וכדור השמש מניע האש, וכדור שאר הככבים הנבובים מניע האויר, ולדביו תנועותיהם וחלופם וחזרתם לאחור וישרם ועמדם רב שמו האויר וחלופו והתקצו והתפשטו במהרה, וכדור הככבים הקבועים מניע יסוד הארץ ואפשר כי מפני זה תכבד תנועתה לקבול הפעל והמויגה לעכוב תנועת הככבים. ע"כ.

ואמר כן סינא ולאמר אנשים מהמתיחסים אל החכמה, כי מפני שהגלגל עגול יתחייב שיסוב על דגדג קיים, ויתחייב מהקשתו אותו החמוס עד שיספך, ומה שיעמוד ויתקדד וינמח ויהיה הארץ, ומה שיביא אלל האש, יהיה חס ודעו, ומה שיביא אלל הארץ יהיה קד ודעו, וזה אינו נכון אלל החקירה, והנכון לומר כי זה החומר שופע מהגופים הגלגליים או מאלדעם מהם, או ממספר ככלל צלדעם וכל אחד תצניכה לורת גוף פשוט, וכשיהיה מוצן יגיע לו לורת מנותן הלוות, או שיביא כלו שופע מגוף אחד ושמהיה שם קצה תחייב חלוקו מהסצות הנעלמות ממנו אכחנו עד כאן. ולשונו לדגדגיו.

אמר וכבר העירוני מקדמונים על סגול הככבים בארץ, באמרום כי מספר מיני הצמח, כמספר אישי הככבים מכלל הככבים, וכך אפשר שיהיה הסדר שיהיו הכדורים ארבעה, והיסודות המתנועעים מאתם ארבעה, והכחות השופעים מהם במציאות על דרך כלל ארבעה כחות, וכן סבות כל תנועה גלגלית ארבע סבות והן תבנית הגלגל כלומר עגולו, ונפשו ושכלו שבו יצייר, והשכל הנבדל שהוא חשוקן והבן זה מאד, ובאורו כי לולי היות תבניתו התבנית ההוא, לא היה אפשר בשום פנים שיתנועע תנועה עגולה מדויקת, מפני שא"א דבקות תנועה בהחזרה אלא בתנועה העגולה בלבד, אבל התנועה הישרה אע"פ שיחזור המתנועע המהלך ההוא

בעצמו פעמים, לא תדבק התנועה, כי בין שתי תנועות זו הפך זו העמידה; הנה כבר התבאר כי מהכרת דקנות התנועה בהחזרה במהלך אחר בעצמו, שיהיה המתנועע מתנועע, ולא יתנועע רק בעל נפש, ויתחייב מציאות הנפש, וא"א מבלתי מצריך לתנועה, והוא ציור, ותשוקה למה שיצייר, וזה לא יהיה אלא בשכל, כי אינו בריחה בהפך ולא בקשת נאות, וא"א מבלתי נמצא מה הוא אשר צייר אהו מכסף לו ואלו הארבע סבות לתנועות הגלגל, וארבעה מיני כחות כוללים שופעים ממנו אלינו והם כח יחוה, וכח הנפש הצומח, וכח נפש בעלי חיים, וכח הנפש המדברת. ועוד כי כשתבחן פעולות אלה הכחות תמצאם שני מינים מהוים כל מה שיתחוה ושומרים אותו המתחוה, כלומר שמירת מינו תמיד ושמירת אישיו זמן מה וזה ענין הטבע שאומרים שהוא חכם מנהיג מעיין בהמצאת ב"ח במלאכה כמו האומנות, ומעיין בשמירתו והתמדתו בהמצאתו כחות מציירים, הם סבת מציאותו וכחות זנים הם סבת השארתו ושמירתו הזמן שאפשר הכונה היא אותו הרבר האלקי המגיע ממנו אלה השנים פעלים באמצעות הגלגל. ע"כ.

וכתב החכם המכר ולדיך להאמין כי הוופים הגלגליים אע"פ שאינם קלים ולא כבדים, מלך שהם גופים הם משתתפים צלך עם היסודות זכות ושהם מאירים צלופל וע"כ אמר ארסטו צספר זעלי חיים, כי טבע הנצנה דומה לטבע הארץ מפני האופל שבו טבע, וא"כ יהיה החלק המאיר מהגלגלים דומה לטבע האש, וע"כ יחסו המעיימים צפעולות הככבים צזמן וקדמון צנמלאים ומקלטים אל החמימות כמו שאמרו צשמש, ומקלטים אל הקרירות והיוצם, כמו שאמרו צשצתי, ומקלטים אל החמימות והרטיבות כמו שאמרו צלדק, ומקלטים יחסו אותם לטבע הזכר, ומקלטים לטבע הנקבה, והם על האמת לא יפעלו קרירות ויוצם, ואמנם יפעלו חמימות מתיחס דומה לאחד מהיסודות וזה מצוה צלצנה כי דשומה צמים נראה. וממשלתה על היסוד הימיני נגלה, ואחשבו כי צן סינא יאמר שהם פועלים קרוד וחמום, וזה דחוק מהשדשים אלא אם היה הוא צלדוף ע"כ. ואשבו לצדדיו.

אמר ואלה מספר הארבעה הוא נפלא ומקום עיון, במדרש ר' תנחומא אמרו מעלות היו בסולם ארבע ר"ל הנה סולם מוצב ארצה, ובכל המדרשות זכרו כי הן ד' מהנות של מלאכים, וראיתי במקצת נסחאות כמה מעלות היו בסולם שבע. ע"כ. והאריך צצאור זה הענין מפני היותו דבר מועיל מאד, כי ימלא זה המספר הולך על סדר צנמלאים דצים. גם הוא מצוה ליקיעת מה שאמר צפ"ח מהחלק השני חמד הקסת המתואר ואמתתה ומותה ידועות ואפשר כי ע"ז דמו צאמרו למעלה והצן זה מאוד

פרק אחד עשר.

אמר מורנו ז"ל ומפני שהשגנו תנועה הככבים כלם הקבועים תנועה אחת לא תתחלף ולא ישתנו כחותיהם מקצתם ממקצתם, הסכמנו שהם כלם בגלגל אחד, ואינו

ואינו נמוע שיהיה כל ככב מהם בגלגל, ויהו תנועותיהם כלן אחת, ואתן הגלגלים על קטבים אחרים ואז יהיו השכלים כמספר הככבים כאמרו היש מספר לגדודיו ע"כ.

וידעה מדצרי אדסטו שהוא רואה כי כל הככבים קצועים בגלגל אחד, וע"כ אמר כי הגלגל הראשון מניע ככבים רבים צתנועה אחת, ושאר הגלגלים יניעו ככב אחד עם גלגלים רבים, וצאמלע הטבע זה וצמקום שהשים ככב אחד השים תנועות רבות.

ואמר החכם הזכר והראיה כי הככבים הקצועים בגלגל אחד, כי אלו היה לכל ככב מהם גלגל, היה מתחייב מהם אחד משני דברים, או שיהיה כל אחד מהם מתנועע מעצמו ובגלגלו המסובל לו ולא תתם תנועת כלם צומן אחד, עם היות הגלגלים זה גדול מזה, ויהיה זה צמקרה, כמו שיקרה זה כשנדאה שנים מתנועעים מעצמם הולכים מהלך אחד צומן אחד, ועוד יאילו היה כן היתה זו התנועה שהתצאר שהוא אחת הדעה ויהיה האחרות זה צמקרה, או יהיה כל אחד מהם בגלגל אינו מתנועע מעצמו, אלא על דך שזה נמשך אחד זה, וזה יתחייב ממנו ספק אחד. והוא שיכיו שם גלגלים איך להם תנועה מסובלת, ואז יהיו לצעלה וטבע ימאן זה, ולולי מה שחשצנו לשמש ולאור הככבים תנועה אחרת, לא נאמר שיש להם גלגל אלא הגלגל העליון ומאחר שהתצאר שזה הגלגל אחד, איך יאמר צן סינא שאין צמקמת הטבע הקדמות ויתצאר מתן שהככבים הקצועים בגלגל אחד, אלא שהוא יתד נאות צדצר הטבעי שיהיו בגלגל, ונמלא צן אלנאוי קייב אותו. ומורנו ז"ל נטה לדעת אלו וע"כ אמר שאינו נמוע. ואסוד לדצרו,

אמר והנמצאים תחת האלוך ית' נחלקים לשלשה חלקים, האחד, השכלים הנברלים, והשני גופי הגלגלים, שהם מונחים לצורות קיימות, תעתק הצורה בהם ממונה למונה, ולא ישתנה אותו המונח בעצמו, והשלישי, אלו הגופים ההיים הנפסדים שיכלול אותם הומה אחד, וההנהגה תשפע מהאלוק ית' על השכלים כפי מדרגותיהם ומהשכלים ישפעו טובות ואורים על הגלגלים, וישפעו מהגלגלים כחות וטובות על הגופים ההיים הנפסדים, ממה שיועילו להם התחלותיהם, ודע כי כל משפיע טוב בזה הסדור, אין מציאות אותו המועיל וכונתו ותכליתו להועיל לאותו המקבל התועלת בלבד, כי יתחייב מזה השוא הגמור, והוא כי התכלית נכבדת מהרברים שהם בעבור התכלית, והיה מתחייב שיחיה העליון בעבור השפל והשלם והנכבד בעבור הגרוע, ולא ידמה זה משיכל, אבל הדבר כמו שאומר כי הדבר השלם ממנו השלמות, בו בגבול שישלים עצמו ולא יעבור ממנו שלמות לזולתו, ואפשר שיהיה שלמותו בנכול ויתד ממנו לזולתו, וכן הדבר במוציאות השפע המוגיע ממנו ית' להמצאות שכלים נברלים שפע מאותם שכלים עוד להמצאת קצתם לקצתם עד השכל הפועל, ואצלו נפסקה המצאת הנברלים, וכל נברל שפע ממנו עוד המצאת מזה שאחריהם והם הגלגלים עד גלגל הירח, ואחריו זה הגוף ההוה הנפסד פי' כלומר החמר הראשון ומה שהורכב ממנו, וכל גלגל יגיע ממנו כחות אלו מיסודות, עד שיפסק שפעו אצל תכלית ההויה והפסד ע"כ.

על אמתת שיצאת לאמתת הענין, כי ציור פעל הגבדל קשה מאד, כמו ציור מציאות הגבדל וכמו שהדמיון לא יצייר נמצא אלא גוף או כח בגוף, כמו כן לא יצייר הדמיון היות פעל אלא בפגישת פועל או על מרחק מה ומצד מיוחד, ובעבור זה כאשר התאמת אצל ההמון היות האלוק ית' אינו גוף, או שהוא לא יגע במה שיפעלוהו, דמו בנפשם כי הוא יצוה למלאכים, והמלאכים יפעלו אותם הפעלים בנגיעה ובקרבת גוף או גוף, כמו שנפעל אנהנו במה שנפעל בו, ודמו בנפשם כי המלאכים כמו כן גופים, ומחס מי שמאמין כי האלוק ית' יצוה הרבר בדבורו, ארצה לומר באותיות וקול, ויתפעל אותו הרבר, כל זה המושך אחר הדמיון, שהוא כמו כן יצר הרע באמת, כי כל חסרון שכלי או יצרי הוא פעל הדמיון ונמשך לפעלו ואין זה כונת הפרק. ע"כ.

וזו האמונה מפורסמות צדקים מצעלי התורה, והם נמשכים אחר הפסוקים. כאלמד ויאמר אליהם יחי אור, „צדצד ד' שמים נעשו“ וכמו שאמדו החכמים ז"ל צמדקס כי צטמו צדא שני העולמים.

ואמר החכם ר' שלמה צן בצידול ז"ל כי הצדיקה תדומה כנציעת המים מהמקור וכתהספך הורה מהמלאה, ותדומה צלמרה אשר יצדק צה האדם, כי האדם כצידצד צלמרה תתדסס לורתה וענינה צטמע הסומע ושכלו, וכפי זה הדמיון יאמר שהורג ית' צד צלמרה ותתדסס ענינה צעלס החומר, כלומר שהורה הכדלסת התדטמה צחומר והכל מלטרך צמליאותו וקיומו אל הפועל אותו. ע"כ. ואסיז לצדדיו.

אמר אמנם מה שזכרנו אותו שספרי הנביאים השאילו ענין השפע לפעל האלוק ית', הוא אמרו, „אותי עזבו מקור מים חיים“ כלומר המציאות שהיא החיים בלא ספק וכן אמרו, „כי עמד מקור חיים“ רוצה בו שפע המציאות, וכן השלמת המאמר והוא „באורך נראה אור“ הוא הענין בעצמו, כי בשפע השכל ששפע מומך נשכיל וינחה אותנו וירנו השכל והבינהו. ע"כ.

והסתכל צמה שאמר כי המליאות הוא החיים, ולאמר צלי ספק, וכונתו צתין ממה סכתצ חכס גדול וזה לשונו — אמר וכל מה שיפסוק מהיסקודות ויהיה גוף מחלצי, או למח או חיוני, היותו ע"ז הדך, והוא, שיתעדצו היסקודות האדצעה ויתמזגו איכותיהס מין מהעדו, והמציגה מסוגל צאותו העלס המתסוה, והאלוק ית' יוליך צו כח הוא שכל או נפש או טבע, ויצדיל חלקיהס ויהספך אותס, עד שיתגסס מהס אותו העלס המתסוה, ופעל האלוק ית' המסוגל הכתינה לכל אחד מהס, מליאותו ולורתו אשר הוא צה מה שהוא. ע"כ. וזה ענין „תשלח רוחך יצלחון“.

פ ר ק ש ל ש ה ע ש ר

אמר מורנו ז"ל דעות בני האדם בקדמות העולם או חדושו אצלם כל מי שהאמין ששם אלוק, שלש, הראשונה. דעת מי שהאמין תורת משה רבינו ע"ה, והוא

והוא, כי העולם בכללו כלומר כל נמצא זולתי האלוק ית', הוא המציאו אחר
ההעדר הגמור המוחלט, ושהאלוק ית' לברו היה נמצא, ולא דבר זולתו, ולא מלאך,
ולא גלגל, ולא מה שבתוך הגלגל, ואח"כ המציא כל אלה הנמצאים, כפי מה
שהם ברצונו וחפצו לא מדבר, ושהזמן עצמו ג"כ מכל הנבראים, כי הזמן נמשך
אחר תנועה, והתנועה מקרה במתנועה, ואותו המתנועה עצמו שהזמן נמשך אחר
התנועה מחודש. — אמר וזו פנת תורת משה רבינו ע"ה בלא ספק, והיא שנית
לפנת היחוד לא יעבור בלבך זולתי זה. ע"כ.

והנראה לי כי מפני שיש לטעון ע"ז מפעם פסקים רבים ומדברי החכמים ז"ל
שאמרו צמדדות, וכמו שזכר הוא צמה שאמר צפקי ל' אליעזר, אמר אל יעזור כלצך
זולתי זה וצמדדות דברים רבים מזה המין לדיך להסתכל בהם.

הדעת השנית, דעת האומרים כי הוא הוא שימציא האלוק ית' דבר מלא
דבר כלומר שא"א שיתחזה נמצא מה בעל צורה וחומר, מהעדר אותה הצורה העדר
גמור, ותואר האלוק ית' אצלם כשהוא יכול ע"ז, כתוארו כשהוא יכול לקבץ בין
שני הפכים, או שיברא כמוהו ית', או יתגשם, או יברא מרובע שוה קטרו לצלעו
והדומה לזה מהנמנע; ומאמינים שיש שם חומר מה נמצא קדמון כקדמות האלוק
ית' לא ימצא בלתו, ולא יאמינו שהוא במעלתו במציאות, אלא הוא סבת מציאותו,
והוא לו כמו החומר ביד היוצר, ויברא ממנו מה שירצה, פעם יצייר ממנו שמים
וארץ, ופעם יצייר ממנו זולתי זה, ומאמינים כי השמים והארץ גם כן נפסדים,
והיותם והפסדם כשאר הנמצאים שלמטה מהם, ואפלטון ג"כ זאת אמונתו, אתה
תמצא ארסטו יספר בעדו בספר השמים, כי הוא יאמין כלומר אפלטון, שהשמים
היום נפסדים, וכן תמצא דעתו מפורסמת בספרו טימאוס, אבל הוא לא יאמר
באמונתו כמו שיחשוב מי שלא יבחן ולא ידקדק העיון, ויראה כי דעתו ודעתנו אחת,
ואין הדבר כן כי אנתנו נאמין היות השמים לא מדבר אלא מהעדר המוחלט, והוא
יאמין כי הם נמצאים מהיום מדבר. ע"כ.

ואומר כי אני מסופק ספק גדול צוה הדבר, והוא כי מהנראה מדברי לשון ארסטו
ומה שפירש להם לשון החכם הזכר כי דעת אפלטון שהשמים היום ולא נפסדים, ומודנו
ז"ל אמר כי ארסטו אמר צפקר השמע, כי אפלטון יאמין שהשמים היום נפסדים, ואמר
כי דעתו זאת מפורסמת צפקר טימאוס, ואני לא מנאתי שזכר זה ארסטו צפקר השמע,
אלא מנאתי שכתב צפקר השמים והעולם דברים, זה עופסס.

אמר וכל הראשונים הסכימו שהשמים מהווים ואלה נחלקו לשלשה חלקים, כת
ראשונה שהם מהווים אצל לא יפסדו לעולם, אלא ישארו לעתיד נחייים, וכת שנית,
אצל יתהוו ויפסדו פעמים אין תכלה להם. וכת שלשית אמרה כי יתהוו פעם אחת
כלצך, ואח"כ יפסדו הפסד לא ישיצו אחריו לעולם. והחל להקשות על הדעת המיוחסת
לאפלטון והיא כי העולם יתהוו ולא תפסד, ואמר כי כשתחפש הדברים ההווים יראה
מענינם כי כל הווה נפסד, והציא ע"ז דליות אחרות ואמר כי טענות אלה, כי הם
אמרו כמו שהדברים שיתפכו מהם התצנית צחכמת התשורת קודמים על התצנית,
והתצנית

והתצנית נהוים מהם מצלתי שיהיו נהפכים התצמות אליהם צעת מהעתים, כמו התצנית השעי שהיא מורכב מהשלישית. כמו כן נאמר אנחנו צעולם שהיא התהוה מהדצדים הקודמים עליו ומציאותם יחדיו, כלומר העולם והקצות שהן התהוה, כמו שתמצא העלה עם העלול, ולא שהאחד קודם לחצירו צומן, כי הזמן יתהוה דעת האומרים זה המאמר עם היות העולם, וכשיהיה זה העולם צהיה א"כ אי אפשר, צמה שהיותו על זה ה"ל שיפסד, וקטר זה הדעת ארסעו לפי דעתו; ואח"כ אמר ומפני שיש אנשים יאמרו שאפשר שיהיה דצד מהדצדים, הוה ואינו נפסד. כמו שנאמר צספר הנקדא עימיאוס המיוחס לאפלטון, כי שם נאמר שהשמים מהווים והם נשארים איך הפסד להם, ולריך שנחקר זה והציא דליות ע"ז כי כל הוה נפסד ומה שאינו הוה אינו נפסד.

ואמר עמיסטיאוס כי לא רצה לומר אפלטון צאמרו שהעולם מהוה, ושישאר נלחי מהויה שצתחלה זמנית, אלא זולתי זה תמה שיאמר עליו שהם ההויה מה שאינו צומן.

ואמר פורפיריוס הרודי, כי האומר שאפלטון ישים לעולם התחלה זמנית, ר"ל על כך העלה, ואפלטון ר"ל צאמרו כי האלוק ית' המציא העולם מההעדד אל המציאות, שמציאותו לא היה מעצמו אלא מהצורא ית' וקצת מציאותו הצורא ית'.

ואמר החכם המזכר כי אם לא ירצה לומר אפלטון ההויה האמיתית אנחנו והם מסכימים. ע"כ — והנראה לי כי דעת אפלטון נוטה לדעת תורתנו הקדושה, אולי קבל אותה מחכמי ישראל, כמו שזכרתי צתחלת זה הספר, והנראה ע"ז אללי, כי הוא אמר כי העולם התהוה כשצד מהעדד הקדד אל הסדר, כי אפשר להצין מפשט הפסוקים, כי צתחלה היה הכל מצולצל וצלא סדר, ואח"כ הוצדלו הדצדים אלו תאלו וחזרו אל הסדר, ואמרו החכמים ז"ל צמדדש כי מפני שהיו הצדואים (נצדלים) אלו תאלו ולא ילאו צעצדצוציא אמר למינה. וידוע כי דעת אפלטון זאת אינה ע"ד החקירה, כי מה עעם היותו נלחי לעתיד ולא צמה שעצד, וע"כ אמר ארסעו כי לא תאד אותו תאד טצעי. והנראה לי כי מפני דעת אפלטון שהעולם מחדש, ואח"כ היא נלחי, יאמרו האומרים כי דעת תורתנו ודעתו אחת, כי היותו תמיד לעתיד מזכר צמקומות דצים מספדי הנציאים ע"ה, צאמרו "יסד ארץ על מכומיה, צל תמוט עולם ועד. והארץ לעולם עומדת".

אמר והנה נתצאר עמידת זה העולם וכליונו והצדואה השנית, וכצד העיד עמם ע"ז המאמר אפלטון כי כליון זה העולם כשיהיו זכים אלו העצמים, ע"כ. ומצאנו שנחלקו חכמי התורה צוה הענין לשתי דעות, יש שמאמיים שהעולם נהוה ואח"כ לא תפסד לעולם ויתצאר זה מפסוקים דצים, ואומרים כי הפסוקים שיראה מהם שהעולם יפסד צאמרו ע"ד השאלה, ויש מאמיים שזה העולם יפסד ויצדא עולם אחד לא יהיו צו אלו העצמים הגשמים כמו שנאמר צמדדש. וממה שכתב החכם ר' שלמה צן בצירול צספרו מקור החיים מדצדי אפלטון, יראה מה שאמר צעדו עימיסטיאוס כי דעת אפלטון כי האלוק ית' התחלת כל הנמצאים וצדוא אותם ע"י אמלעיים וזה תמיד.

הדעת השלישית דעת ארסעו והנמשכים אחריו ומפרשי ספריו, והוא מאמין כי האלוק ית' לא יוציא בעל חומר מלא חומר כל עקר, ויוסיף ויאמר, כי השמים אינם נופלים תחת ההויה והתפסד בשום פנים, ובאר דעתו הוא זה יחשוב כי זה הנביצא

הנמצא כפי מה שהוא עליו לא סר ולא יסור כך, ושהבר הקיים שלא יפול תחת ההויה וההפסד שהוא השמים לא סר כך, ושהזמן והתנועה תמידים לא הווים ולא נפסדים, ושהבר ההוה הנפסד הוא מה שתחת גלגל הירח לא סר כך, כלומר שאותו החומר הראשון לא הווה ולא נפסד בעצמו, אלא הצורות חוזרות עליו חלילה, ויפשוט צורה וילבש צורה אחרת, וזה הסדר כלו העליון והתחתון לא יפסד ולא יבטל ולא יתחדש בו חדוש ממה שאינו בטבע; והעולה מודעתו שהוא משער הנמנע אצלו שיתחדש לבורא ית' רצון, או שיתחדש לו הפיץ, ושכל זה המציאות כפי מה שהוא, הבורא ית' המציאו ברצונו, אבל לא נעשה אחר ההעדר, וכמו שהוא משער הנמנע שיעדר הבורא ית' או שישתנה עצמו, כמו כן יחשוב שהוא משער הנמנע שישתנה לו רצון או יתחדש לו הפיץ.

וצפ' עשדים כתב כי לא יאמין ארסטו שהיה מליאות העולם מהסבה הראשונה כחיוז הכל מהגוף, או חיוז הממיות מהאש, או חיוז האור מהשמש, כמו שיאמר צערו מי שלא יצין דריו, אצל יאמין כי אותו כחיוז מושכל מהשכל, כי השכל הוא פועל המושכל מנך היותו מושכל, כי אותה הסבה ואפילו אללו היא שכל צמדגה העליונה צמדגרות המליאות והשלמה צבה, ואפילו אללו היא שכל, כי הוא קראו צמה שאחר שכל, ושם השכל הוא השם המסוגל צעלם הסבה הראשונה אלל כת ההולכים, ואינו כן אלל אפלטון כי הוא אומר, שהשכל זולתי ההתחלה הראשונה, ושלא יתואר שהוא שכל. וכתב דריו ז"ל צמקום אחר, וכבר צארתי לך כי על דעת המאמיים הקדמות אין לאלוק ית' דרון ולא צחירה, וכתב שאין צממליים אפשר, אפשר שיצחירו או יחדשו, ואמנם יתאמת ע"ז דעת המאמיים צחדש העולם.

וכתב החכם הזכר ומה שאמרו שהפלקופים רואים, שהעולם התחייב מהסבה הראשונה כהתחייב הכל מהגוף, הוא כוזב, כי הפלקופים ידמו שהסבות ארבע, הפועל, והחומר, הכורה, והתכלית, ושהפועל הוא המוליא זולתו מהכח אל הפועל, ומההעדר אל המליאות, וזו היוליא לפעמים תהיה מנך צחירה, ולפעמים צצע, ואינם קודמים לגוף כפעלת ללו לפעל אלא על דרך העצדה, כי אינו נכדל ממנו והפועל נכדל מהפועל והם מאמיים כי הצודא ית' נכדל מהעולם, ואינו כמו כן פועל כמו הפועל אשך צנדאה, ולא כצעל צחירה, ולא צמי שאינו צעל צחירה, אלא הוא פועל אלו הסבות, ומוליא הכל מההעדר אל המליאות, ושומר אותו על כך שהוא יותר שלם וככד צמה שהוא צפעלים הכדאים לנו, והם ידאו כי פעלו מצחירה וצלא הכרח שילדיכו לזה, לא מעצמו ולא מדצד חוץ, אלא מפני חסרו וטויו, והוא צהכרח דולה וצוחר צעליונה צצנדאות הרואים והצחורים, כי לא ישיגהו חסרון שישיג הפועל הכדאה לנו. ואשצו להפרק.

אמר ואמונת כל נמשך אחר תורת מרע"ה ואברהם אבינו ע"ה היא אמונה שאין קדמון עם האלוק ית', ושהמציאות הנמצא מזההעדר אינו מכת הנמנע אבל כחויב כמו שיחשוב קצת מבעלי העיון. ע"כ.

והכדאה לי כי אין לנו לורך לומר שהצודא ית' המליא הנמלא מההעדר, אלא כי אם המליאו אחר ההעדר הגמור, כי זה אפשרי לפי אמונתנו, וע"כ האומרים כי הוא

ית' הוֹיָא יֵשׁ מֵאִין אִינֵה מְדוּקְדָּת , אִלָּא אַחַד הָאִין הוֹיָא הִיט , כְּלוּמַד אַחַד שְׁלֵא הִיֵּה
הַדְּדָר נִמְלָא הַמְזִיאוֹת . וּמוֹדֵרֵי ז'ל נִמְשָׁךְ אַחְרֵיהֶם וְלֹא עֵינן דְּדָר , וְהִנְדֵּסָה ע"ז כִּי צִמְרָק
כ' מֵהַחֲלָק הַשְּׁלִישִׁי אַמַּד הַפּוֹעֵל לְכָל דְּרָר אַחַד הַהַעֲדָר .

ואמר הַחֲכַם הַמְּזַכֵּר . וְדַעוֹת צ"ח צַעוֹלָס שְׁלֵשׁ דַּעוֹת , דַּעַת מִי שִׂדְרָהּ כִּי כָל
סוּב הוּוּה נִפְסָד מֵאֵךְ שֵׁיט תְּכַלֵּה לְאִישׁוֹ , וְדַעַת מִי שִׂדְרָהּ שֵׁיט מֵהַסּוּבִים נִלְחִים צִאִישֵׁיהֶם
כְּמוֹ הַבְּלָגִים , וְמַהֶם נִלְחִים צְמִימֵיהֶם נִפְסָדִים צִאִישֵׁיהֶם , וְאִין לֵהֶם דְּאִשִּׁית וְלֹא אַחְרֵית
מֵאֵךְ שִׂדְרָהּ מַעֲנִינִם שֶׁהֶם מֵאִישִׁים אִין לֵהֶם תְּכַלֵּה , וְאִלּוּ הַסּוּבִים יִתְאַמֵּת לֵהֶם הַהַשְׁאֲרוֹת
מַעֲלֵה הַכִּדְמִית אַחַת צְמִינִן , כִּי אִלּוּ לֹא הִיֵּה כֵן הִיוּ נַעֲדִים פַּעֲמִים אִין תְּכַלִּית לֵהֶם .
וְאִלּוּ הֶם הַפְּלִסּוֹפִים , וְמַהֶם מִי שִׂדְרָהּ כִּי מְזִיאוֹת אִישֵׁיהֶם אִין לֵהֶם תְּכַלֵּה מִסְפִּיק
מֵהִיוֹתָם נִלְחִים , וְהֶם הַנִּקְדָּאִים דֵּהִרִיֵּה . וְעַמּוּד עַל אֵלֶּה הַשְּׁלֵשׁ דַּעוֹת כִּי כָל הַמַּחְלֻקָּת
חֹזֵר לְאִלּוּ הַשְּׁלֵשָׁה דְּאִישֵׁי צִהוּיֹת הַעוֹלָם נִלְחִי אִו זוֹלָת נִלְחִי , וְדַעַת הַמְדַּנְדִּים וְכָל מִי שֶׁאִמַּד
צַחְדוֹס הַעוֹלָם הַקָּלָה , וְדַעַת הַכֵּת דֵּהִרִיֵּת , וְדַעַת הַפְּלִסּוֹפִים אֲמִלְעוֹת צַד מֵה . ע"כ .

פ ר ק א ר ב ע ה ע ש ר .

אמר מוֹדֵרֵי ז'ל וְיֵשׁ דְרָךְ אַחְרֵית זִכְרוּ אֹתָהּ תְּבֵאִים אַחַד אֲרִיסְטוֹ , הוֹצִיאֹוּהָ
מִפְּלִסּוֹפִיתוֹ יִקְיִמוּ בֵּה קִדְמוֹת הַעוֹלָם מִצַּד הָאֱלֹוִק ית' , כִּי אָמְרוּ הָאֱלֹוִק ית' חֲדָשׁ
הַעוֹלָם אַחַד הַהַעֲדָר , אִם כֵּן הָאֱלֹוִק קוֹדֵם שְׁבֵרָא הַעוֹלָם פּוֹעֵל בְּכַח וְכַשְׁבֵּרָא אֹתוֹ
שֶׁב פּוֹעֵל בַּפֶּעַל , וְא"כ כִּבֵּר יִצְא הָאֱלֹוִק ית' מֵהַכַּח אֵל הַפֶּעַל , וְיֵשׁ בּוֹ ית' אִפְשָׁרוֹת ,
וְא"א מְבַלְתִּי מוֹצִיא הוֹצִיאָוּהָ מֵהַכַּח אֵל הַפּוֹעֵל , וְזוֹה מֵה שְׁצַרְיָךְ שִׁיחֻשׁוֹב כָּל מִשְׁכִּיל
לְהַתִּירוֹ וְלְהַרְאוֹת סוּדוֹ , ע"כ .

וְהִנְדֵּסָה לִי כִי הַעֵסֶם שֶׁאִמַּד זֶה הַעֲמִין צִוּוּ הַרְאִיהֶם מֵה שְׁלֵא אַמַּד צִאֵר דְּאִיוֹתֵיהֶם ,
מִפְּנֵי שִׂיקָסָה עַל מִשְׁכִּיל לְתַרְן זֶה מֵאֵךְ הַמַּחְקֵר , — וְאִמַּד צַפ' י"ח כִּי תִירֹן זֶה הַסְּפֵק
מִצּוֹאֵךְ מֵאֵךְ , וְהוּא כִּי אֹתָהּ הַמוֹקְדָּמָה הַתְּצַאֵר צַעֵל חוּמַד , אִלָּל מֵה שֶׁאִינוּ גוֹף וְאִינוּ
חוּמַד אִין צַעֲמָנוּ אִפְשָׁרוֹת צִסוּס פְּנִים , וְאִינוּ נִמְנַע צוּ שִׁיעֶשֶׂה עַת וְלֹא יַעֲסָה עַת , וְלֹא
יִהִיֵּה זֶה שְׁנוֹי צַחַק הַנְּבַדֵּל , וְדִלִּית זֶה הַשְּׁכָל הַפּוֹעֵל עַל דַּעַת אֲרִיסְטוֹ וְכַת שֶׁהוּא נְבַדֵּל .
וְעוֹסָה עַת וְלֹא יַעֲסָה עַת , כְּמוֹ שֶׁאִמַּד אִזְנוֹנֵךְ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ , וְמֵהַנְּגִלָּה כִּי הַשְּׁכָל הַפּוֹעֵל
לֹא יַפְעֵל תַּמִּיד אִלָּף יַפְעֵל עַת וְלֹא יַפְעֵל עַת , ע"כ .

ואמר הַחֲכַם הַמְּזַכֵּר וְאִם יֵשׁ צַעוֹלָס מְנִיעַ נִלְחִי , מֵהַחִיוֹצ שֶׁתִּהְיֶה הַתְּנוּעָה
נִלְחִית , אִם לֹא יִכְיַע צַעַת מֵה , כְּכַד הַתְּעַרֵּצ צַעֲמָנוּ הַכַּח , וְמֵה שֶׁהַתְּעַרֵּצ צַעֲמָנוּ הַכַּח .
אִינוּ נִלְחִי צַעֲמָנוּ אִלָּא צוֹלָתוֹ , וְע"כ הַתְּחִיב עִם הִיוֹתוֹ נִלְחִי הִיוֹתוֹ זוֹלָתִי מִשְׁתַּנָּה , וְעוֹד
כִּי זֶה הַמְּנִיעַ לְמַה הִיֵּה מְנִיעַ פַּעַם וְלֹא יִכְיַע פַּעַם אַחְרֵית , וְאִם כֵּן לֹו עֲלֵה קוֹדְמָת ,
הַשִּׁמְתָהּוּ שִׁיחִיהֶם הַגּוֹן לְהִיוֹת פּוֹעֵל צִאֹוֹת הַפַּעַם , מִשִּׁפְעֵל צַפְעַס אַחְרֵית ; וְמִי שְׁלֵא אַמַּד
מֵהַקְּדוּמִים צַתְנוּעָה נִלְחִית , א"א שִׁתְּנוּ לֵהֶם הַסְּבָה צִהוּיֹת הַנְּדוּאֵי ית' נִלְחִי פּוֹעֵל לַעוֹלָם .
אַחַד שְׁלֵא הִיֵּה פּוֹעֵל , כִּי יִתְחִיב צִהַכְרָח שִׁיחִיהֶם פּוֹעֵל צַחַק קוֹדֵם שִׁפְעֵל , וְכָל מֵה שֶׁהוּא

כח הוא יולא אל הפעל צמיע, ואמר בכלל צפועל, והוא יותר קדמון ממנו מפני שיליאת הכח אל הפועל שנוי וכל שנוי הוא ממענה, ע"כ, ואשזו לדבריו.

אמר וארסטו אמר כי ב"א פרסמו בנצחות השמים וקיומם, ומפני שהרגישו שאינם הווים ולא נפסדים, שמו אותם מושכן לאלוק ית' ולרוחניים כלומר למלאכים, ויחסו אותם לו להורות על התמדתם. ע"כ.

וזה הענין כתב אותו ארסטו צספר השמים והעולם, ואמר ומה שזורה עוד ע"ד הספוק שאינו משתנה, כי הקדמונים שהודו שיש אלוך לעולם ומלאכים, הם המסכימים שזה הגוף הוא מקום הרוחניים, שלא ישיגם הויה ולא הפסד, ואינם הסכימו ע"ז מפני כי מהחיוצ שיהיה מקום הדברים שאינם מקבלים ההויה וההפסד, לא הויה ולא הפסד. ומה שיספיק עוד שאינו משתנה, שלא השתנה צומנים שעצרו לא בכללו ולא בחלקיו, ומהנמניע שיהיה מקבל השנוי ולא יהיה נראה צו השנוי צזה הזמן הארוך שקבלו מהקדמונים מה שנתחדש העולם ע"כ. וזה הענין האחרון כתב אותו גלינוס כמו כן ואמר, כי אלו היתה השמש עד"מ מקבלת החסרון, היה נראה חסרונה צזמן הארוך, והמסתכלים צשעורה על דרך החקירה מהזמן הארוך שיש לו אלפים דנים מן השנים, לא מצאו לה בכל זמן אלא זה השעור, ומאחר שלא חסרה צאותם הזמנים הארוכים היא דליה שלא חסרה: ע"כ.

ואמר חכס כי אין צו דליה מפני כי זה כמו המדגליות והזהב, שהם אללס מורכבים מהיסודות ומקבלים הפסד, ולא יתצאר צהם חסרון לאלף שנים, ולא ידאה לחוש, וע"כ אין צו דליה ע"כ. ויש להוסיף ע"ז ולומר כי אנו מוצאים מהאצנים היקרות צתכלית העגול צמו הדר וזולתו הנקרא לו לו צעברי, ודר הוא נולד צחדסי הדגים צתכלית העגול, ולא יחסר מהם דבר מוחש צאלפים מהשנים.

פ ר ק ח מ ש ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל כי אין לארסטו מופת על קדמות העולם, ושארסטו עצמו יודע זה. והאריך בבאור זה, והביא ראיות מטופס דבריו, והוא מה שאמר ומה שאין לנו בהם ראיה, או הם עצומים אצלנו מה שנאמר בו למה זה הוא קשה באמרנו אם העולם נצחי או לא, זה לשונו, אבל אתה תמצא פי' אבונצד לזה המשל והיותו מרחיק שיהיה ארסטו מסופק בקדמות העולם, ולעג על גלינוס באמרו כי זו השאלה מסופקה אין עליה מופת, ורואה אבונצד כי הדבר מבואר נגלה יורה עליו מופת, כי השמים נצחיים, ומה שבתוכן הוה נפסד. ע"כ.

והנראה לי כי דברי גלינוס נקרו צזה הענין, וא"ז הענין כוון שלמה, צאפרו לחוק מה שהיה וכו', כי אע"פ שיכול החכס להציא דליות על הקדמות, אין יכולת צשכלו לצאר זה צאור אמתי שלא יהיה צו ספק, כמו שצאר מורנו ז"ל וכל מה שאמר צזה הפרק הוא האמת, ומה שגריך שיאמינוהו כל חכס מאמין צתורה, ואין ראוי לסמוך צזה על דברי

דצרי ארסטו או זולתו, ואע"פ שלאיותיהם חזקות לפי הדיקטות שחדשו צם מדעתם, וארסטו אמר כי כל החכמים הסכימו שהזמן נלחי, אלא אפלטון אמר שהוא הוה, ואח"כ אמר שהוא נלחי, ובאר ואמר לפי דעתו צמה שאחד העצב כי אין ההויה וההפסד אלא לזה הדבר המורכב, אבל החומר והזורה שהם חלקי המורכב אין להם הויה ולא הפסד צעם אלא צמקרה, כמו שכתבתי למעלה, וכן בארו קדמות דצדים אח"כ כאלה אין ספק בקדמות אללם.

והנראה לי כי מאלף דצדי ארסטו דצד שיש צו סיוע גדול למה שאמר מורנו ז"ל, שאין לארסטו מופת על הקדמות, כלומר שכחו ואשתמיעיה למאדן, ואותו הדבר הוא מה שאמר צמאמר האחרון מה שצמע העצבי צחקרו התנועה וזה לשונו. אמר מי יתן ואדע אם התחדשה התנועה הראשונה, אחר שלא היה דצד מתנועע כל עקר, או אם התנועה הראשונה לא סרה ולא תסור. ע"כ. וכבר ידוע שזו המלה שהיא צעדי לית שערי וצלשנו מי יתן אדע, לא יאמר אותה האומר אלא דצד שאינו יודע ידיעה אמיתית ומתאזה לדעת אותה, וזו המלה לא אמר ארסטו צשאר הדצדים שחקר אותם ואמר אותה צזה המקום, וידוע כי עקר אמונת הקדמות היא תלוי צאמונת התנועה. כלומר אם התצאר צמופת שהוא נלחית, יסיה העולם נלחי, ואם לא התצאר שהיא נלחית לא התצאר שהעולם נלחי.

וכתב אצובכר צן אללזיב על זו המלה, אמר, וזו המלה והיא לית שערי שצם, אותה צמה שאין דעת צו ולא אמתה, ולפעמים ישמשו אותה כשישתנו המחשבות דצד מה אלל האומר, ומה שישתוו צו אותן המחשבות הוא צמדגת הסכלות, שהוא ע"ד השליטה, כי השני סותרים אללו שוים צאפשרות הנדק, ומפני שזו החקירה לא קדם צה שום אדם לארסטו, וצתחלת המחשבה תחייב צה השני סותרים הוילף המאמר צה צזה המוילף, ומפני עולם זה הדצד אללו, כי הידיעה צזה מהתנועה תועלתה עלומה צחכמה העצבית, צידיעת ההתחלה הראשונה, ומפני שהשים ארסטו התנועה מצוקש צפ"ע מה שלא עשו הקדמונים, אמר מי יתן ואדע אם התנועה התחדשה. ועוד כי דאה כי חקירת התנועה תקדם צסדר חקירת העולם. ע"כ.

והנראה לי כי אמר צו זה העצם מפני שאין ספק אללו, כי ארסטו הציא מופת על נלחות התנועה כמו שזו דעת כל המפורשים, אבל פשט זו המלה יודה על מה שזכרתי והסתכל כי אמר התנועה הראשונה, כי היא הנלחית אללו, והיא תנועת הגלגל העליון, וכן אמר כי השמים הראשונים נלחיים. —

פ ר ק . ת ש ע ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל וכונתי בזה הפרק שאבאר לך בראיות קרובות מהמופת, כי המציאות יורנו שהוא בכונת מכון בהכרה, מבלתי שאטרויה עצמי מה שהשתדלו בו המדברים לבטל הבטול טבע המציאות, אשר השתדלו לחציעם להמצאת סגול,

וכבר ידעת מופת ארסטו, כי בהתחלף הפעלים תקח ראייה על התחלף הצורות, ומאחר שהיתה תנועת היסודות הארבעה ישרה, ותנועת הגלגל ענולה, נודע כי אותו החומר זולתי זה החומר וזה אמת כפי עיון הטבעי. אמר ובזה הצד מן הראיה בעצמה יתחייב עוד שיהיה חומר הגלגלים כלם אחד, כי כלם יתנועעו בהקפת, וצורת כל גלגל מחולפת מצורת הגלגל האחר, כי זה יתנועע ממערב למזרח, וזה יתנועע ממזרח למערב, ועוד כי תנועותיהם מחולפות במהירות והעכוב, ויתחייב לשאול עוד ולומר לו מאחר שזה החומר משתתף לכל הגלגלים, כבר סוגל כל מונה מהם בצורה זולתי צורת האחר, מי הוא המסגל לאלו המונחים ומכונים לקבל צורת מחולפות, היש שם אחר הגלגל דבר אחד ייחוס לו זה הסגול אלא האלוק ית' ויחעלה. ע"כ.

אמר החכם המכר ולא נוכל לומר כי התנועה סוצצת לנג מזרח, הסך התנועה הסוצצת לנג מערב, כי זה מנע מפני כי הפכים לריך שיהיו שתכלית הסגול, אע"פ שהם משויים צמיות והכורה, לא ימלא צין אלו המתנועעים סציו, אע"פ שמקצתם מתנועעים למזרח, ומקצתם מתנועעים למערב, סגול צורה וצמיות מלך מה של כל אחד מהם, כ"ש שימלא ציניהם הסגול שתכלית, וע"כ יאמר ארסטו כי אלו היתה התנועה עגולה היה הטבע פועל לצטלה, מפני שהדבר לא יפסיד עצמו, כמו שהלכזש אלו לא היה לוצס אותו, היתה המלאכה פועלת לצטלה. ואמר עוד ולא יתחייב ממה שמלא התנועות הגלגליות מחולפות צנדיים, כלומר שמקצתם מתנועעים ממזרח למערב ומקצתם צהפך, שנאמר שאלו תנועות הפכים, מפני שאין כל חלוקי הפך, אלא ההפך שתכלית החלוקי, ואלו היה זה ההפך ציניהם שתכלית, לא היתה התנועה העגולה אחת צמין, כמו שאלו היה העדצי מחולקי מהרומי חלוקי שלם לא היה האדם אחד צמין, ועל כן החלוקי הנמצא לתנועה העגולה צזה הענין אינו חלוקי, יחייב שיהיה ציניהם הפוך, מפני שמתכאוי הפכים צמוחלט שלא יהיו אחדים צמין, ואילו השלמות שהתנועות העגולות מחולפות הצנדיים רצות צמין, לא התחייב מזה שיהיו הפכים צמוחלט, כי לא יתחייב שיהיה כל מי שהוא זולת צמין, שיהיה הפך צמוחלט כמו שיתחייב צמה שהם הפכים זולת צמין, והנה התצטר מזה כי התנועות העגולות אין צהן הפך, וא"כ טבע העגול טבע אחד ע"כ. ואני אומר כי אע"פ שאין זה הפך צמוחלט כמו שאומר הוא, עכ"ז לא ימלט מחלוקי והפך, אע"פ שאינו הפך מוחלט כפי דצדיו, והסתכל כי כלם מסכימים כי הגלגל העליון שהוא עדצות תנועתו אחת פשוטה, וכן כציו לא שתתנה תנועתו, והסתכל צמה שתצתי צפרק ק"ט מהח"ר שאמר כי השמים הדאסונים נלחיים, ויתצטר לך עומק הצנת מודנו ז"ל לאלה העיניים. ואסוצ דצדיו. —

אמר וכל מה שבאר אותו ארסטו ממה שתחת גלגל הירח, הוא הולך על סדר נאות לנמצא וסבותיו מכוורת, ואפשר שיאמר בו שהוא על צד החיוב מתנועת הגלגל ומכחותיו, אבל כל מה שזכר אותו מועיני הגלגלים לא נתן בו סבה מכוורת, ואין הדבר בו הולך על ערך שאפשר בו החיוב, מפני שנראה הגלגלים מהם מי שממחר תנועה למעלה מהמתאזרים, ומהם מי שמתאחד התנועה למעלה מהמתמחר התנועה, ומהם מי שתנועותיהם שוות, ואע"פ שמקצתם למעלה במקצתם. ע"כ.

וקרוב מזה כתב החכם הנזכר, אמר, והעמידה על הסדור שהשיגורו המעייני
צוממאים, צעלותם לידיעת המתלא הראשון הוא קשה, ואשר ישיגורו השכלים האנושיים
מתנו הוא כלל, ואשר הכיע לפלסופים שהאמינו שהם מסודרים מההתחלה הראשונה
כפי סדור גלגליהם צמקום, הוא מה שלא מהגלגל הראשון העליון, כמה שיראה מעינינו
שהוא נכבד ממה שתחתיו, ושאר הגלגלים נמשכים אחדיו צתנועתו, והאמינו מפני זה
מה שאמדו כפי המקום. ויתכן לומר כי הסדור שצאלו אמנם הוא מפני הפועל, לא
צעצור הסדור צמקום, כי מאחר שיראה שאלו ההולכים תנועותיהם צעצור תנועת
השמש, ע"כ אפשר כי המעינים אותם הם מתדמים צהנעתם צתנועת השמש, והתנועה
השמש מהראשון ע"כ. ואשוב לדבריו.

אמר ויותר מובאר מזה במציאות הסגול בגלגל, אשר לא יוכל לומר שימצא
לו סבה מסוגלת זולתי כונת מכוין הוא מציאות הככבים, והוא היות הגלגל מתנועה
תמיד, והכבב בו קבוע תמיד, ראה כי חומר הככבים אינו חומר הגלגלים; וכבר
זכר אבונצר בבאורו על השמע דברים, זה טופסם. אמר בין הגלגל והככבים הברל,
כי הגלגל זך כלומר שיעבור בו ראות העין, והסבה בזה כי בין שתי הצורות ושני
החומרים הברל אלא שהוא מועט, זה טופס דבריו, ואני לא אומר מועט אלא
מחולף מואד מואד. ע"כ.

והסתכל כי צה הפרק אמר כי הם שני חמדים, חמד הגלגלים, וחמד הככבים,
וצפ' כ"ר אמר כי הגלגלים וכל מה שבהם חומר אחד, וכל מה שצארן חומר אחד.

ואמר החכם הנזכר ומהחיוצ שיהיה ענם הגלגל מטבע הרוף החמשי, וזו גזרה
הסכימו עליה הראשונים, כי מי שיאמר טבע הגלגל אש, הוא יאמר כי הככבים אשיים,
ומאחר שזה הדבר הוא מחויב לקצרו, והתצאר צמופת כי טבע הגלגל טבע חמשי, ואינו
קל ולא כבד, א"כ מהחיוצ שיהיו הככבים מו הטבע ע"כ. — והנראה מדבריו אצונכר
שאין הברל ציניהם אלא צצות צלצד והוא מועט. ועוד כתב החכם הנזכר כי הככבים
צדלים משאר חלקי הגלגל שהם מאידים, והם חלק הככד משאר חלקי הגלגל. ע"כ.
וכן מלאתי שאמר חכם אחד, כי היקש הככב אצל הגלגל כהיקש הלצ אצל שאר האצדים. —
והנה אצונכר אמר הברל שהוא פרק צעצדי, והוא ז"ל אמר אצת לגוף שהוא חלוף, וצין
שתי אלו המלות הברל גדול, ואע"פ שיש לומר כי גע"פ שחמדם אחד, יתחלק האחד אל
האחד, אצל חמד החיוני הקרוב הוא מחולף מאד מחמד הנמח, זה לא יתכן לאמדו צחמד
הגלגלים, כי סבת חלוף חמד החיוני מחמדן הנמח הוא העדרו והמזיגה. אלא שאני מלאתי
צדצדי אצונכר שיש צו יותר הוראה לדעת מורכו ז"ל, כלומר שכחו ואשתמיטיה למאדן. אמר
ולבושים הגלגלים כלם טבע משתתף, והוא אשר צה מתנועעים כלם תנועה היומית, וציניהם
הברל צעצמיהם מאין הפוך. כהברל צצתי מאדק, וכל ככב לכל ככב, וכל כדור לכל
כדור, ויתחייב מהטבע המשתתף אצל להם, מציאות חמד הראשון המשתתף, לא מה
שתחתיהם, ומחלוף עלמיהם מציאות גופים רבים מחולפים העצמיים. ואם הדבר כמו
שכתב החכם ד' אצדסה אצן העזרא ז"ל. כי יש מהככבים לצנים ומיהם אדומים בגלגל
אחד, יהיה סיוע גדול לדעת מורכו ז"ל, וזה לשונו. אמר גם צחכמת המזלות לא

הכירו מהכבדים אלא אלה ותשעה ועשרים, והנה מספרם לא ידעו אף כי חקיהם ותולדותם, אף, כי למה מקום אחד צבגלב מלא והאחד איננו כן, ויש גדולים ויש קטנים גם לצנים ואדומים, והכל צבגלב אחד. ואמר כי בגלב המזלות הוא גוף נכד, מקיף כל הגופות צנורותיו שהם שמנה וארבעים, ונראה כח ה' לעין, ויש מקומות צבגלב הזה ששם כבדים רבים, ומקומות אין ככזו. ואין יכולת צאדם לדעת הסוד הזה ורבים מחסרי הדעת, חשבו כי לשוא נצטלו אלו הצורות ע"ז המתכונת ע"כ.

וכתב צן סינא ואני חושב שאפשר שיהיה לכל ככז עם האור הזורח צו גוון, וכפי אותו הגוון יתחלף האור המוחש לו. ותמצא זריחת מקלחת כוטה אל האודם, ומקלחת לגוף הצדד. ואמר עוד דע שיש צוה העולם חמימות וקדירות, שופעים מהכחות הגלגליים מלצד הכחות היסודיים, כי אם לא היה כן האף יקרר האפיון יותר ממה שיקרר השמים והאדן, והחלק צו מנוח צהרכבה עם *) וזה דבר מוחש כי יצא ממעלה קדירות גדול בצמתו, גם מימות לא יתכן ליחס אותם ליסוד המים, וכן צקיף חמימות גדול מלצד חמימות השמש כמו שאמרנו צככז הנקרא שהאצ. וכן כתב צפ' רכ"צ שהכחות העושים הצדד הפלוגי יוצאו מהשמים. וכיון צוה למה שכתבתי שם. וכן אמר צן סינא כי הם פועלים חמימות וקדירות. אצל אני תמה האף לא זכר מודיו ז"ל ענין הלצנה שגופה מחולף משאר חלקי הגלגל ומעלם שאר הכבדים, כמו שאמרנו שגופה כוטה אל השחרות, ואמרנו כי יש צתוכה כדמות שחרות משונה משאר חלקיה.

ואמר ארסטו שיש לה שתוף עם היסוד האדני. ועוד מה שאמרנו מהחסרון הנראה צפני הלצנה הנקרא מני, והוא כדמות פגם, והוא חלק שאינו מדוק, ולא יקבל האור כשאר חלקי הלצנה, ונחלקו המעיינים צכצת אותו המני. ואני אומר כי יתכן שיהיו חלופים רבים צגופי שאר הכבדים, אלא שלא נסוי אותם. והנראה לי כי יותר יש לטעון מאלה החלופים על דעת ארסטו, ממה שיש לטעון מגלגל ההקפה ויואל חוץ למרכז, כי אף יהיו מקלחת חלקים מחולפים ממקלחת, וגוף הגלגל לפי דעתו גוף א' פשוט ונלחי, ואף יצאו ממנו כחות שהם הפכים, ואין הסך צו לפי דעתו? — ואשזו לדבריו.

אמר ואני לא אקח דאיה מהזכות אלא מההנעות, ויתבאר כי אלו חמרים שלשה, ושלוש צורות גופים עומדים לעולם בעצמם, והם גופות הכבדים וגופות מחנועעים לעולם, והם גופות הגלגלים וגופות יתנועעו ויעמדו והם היסודות, ומי יתן ורדע איזה דבר קביץ בין אלה השני חמרים המחולפים, או הכלית החלוף כמו שיראה, או שביניהם חלוף מועט כמו שיוכוד אבונצד, ומי הוא המכין לזה האחרות ע"כ.

וכן כתב החכם המזכר צפירושו כי טבע הכבדים העמידה צלצד, והככז קצוע והגלגל מניע אותו. ואני מסופק צוה ספק גדול כי אם טבע הככז העמידה, ואין לו תנועה צעמו, והוא כמסמר תקוע צבגלב לא יתנועע כלל אלא צתנועת הגלגל יהיה טבעו הסך טבע הגלגל, והיתה תנועתו מקדית, כמו שכתב צמוקדמה השטית, שיש מהתנועות צחלק והוא מין ממה שצמוקדה, והוא כתב עוד כי לולי היו הכבדים מטבע הגלגל

(*) כחן חסר חיהם הינות מהכ"ו

הגלגל היו צו מוכרחים, והיה אפשר בהם שיפסדו. וכתב צפרק כ"א וכל ככב מאלו הכדורים הוא חלק מהגלגל שהוא צו קצוע צמקומו אין תנועה מסוגלת צו, ולאמנם ידעה כתנועת הגוף שהוא חלק ממנו ע"כ והוא הנדלעה כי אין תנועה מסוגלת צו, שאינה כתנועת הגלגל, וע"כ הנדלעה לי כי זה שאמר אדקטעו שהגלגל מתנועע והככב עומד, ידעה לומר שאין לו תנועה אחרת מסוגלת צו מלצד תנועת הגלגל, ואם אינו כן תהיה תנועתו מוכרחת, ואין תנועה מוכרחת צופים העליונים לפי דעתו. ואשכח אל הפרק.

אמר ועוד כי גוף הגלגל כלו גוף אחד פשוט אין חלוקה בו באיזו סבה היה זה החלק מהגלגל יותר הגון בזה הככב הנמצא בו מהחלק האחר, וזה כלו וכל מה שהוא ממינו ירחק מאד, אלא הוא קרוב מהנמנע כשיאמנו כי זה כלו יתחייב על צד החיוב מהאלוק ית' כמו שרואה ארסטו, אבל שיאמין שזה כלו בכונת מכוון עשהזה לא יהיה רחוק כל עקר ולא ישאר מקום חקירה אלא אמרך מה הסבה בכונת זה ואשר יודע ע"ד כלל כי זה לענין לא נדערו. ע"כ.

ואומר כי יש לומר לפי דעת הפלסופים כי שאלת למה צדצנים ההויס לא נצלחיים והם המתחדשים תמיד, והם אשר יתכן לשאול עליהם למה היה כך ולא היה כך, זה לפי דעתם צדצנים הנצחיים כמו שאזכור צפרק י"ג מהחלק השלישי, וכמו שזכר הוא בתחלת זה הפרק, וזה הענין שזכר מורנו ז"ל צענין הסגול הוא ענין אמתי, ומורה על החדוש, ואפילו מלך החקירה, כי אע"פ שפעולות הככבים זהויה אינן נגלית אלינו כפעולות השמש, הן נגלות צדך כלל, כי יש להם מצוא זהויה וההפסד, וידעה כי לכל ככב סגולה, וע"כ חלקו הנמצאים לככבים, והם ישעו הסגולות למצאיהם זה העולם וענין הסגול זכר צאיז, כי צמענה האחרונה זכר שנוי טצע צ"ח ושנוי סגולותיהם, וכן זכר שנוי טצעי הככבים, צאמרו התקשר מעדנות כימה ומוטצות כסיל תפתח, ואמרו כי טצע כימה החמימות, וכסיל הקדירות, ואומר עושה כימה וכסיל, עושה עש כסיל וכימה, צעצוד בי הכחות הצאים מהם הפכים, והמעיינים צכחות השופעים מהככבים, הסכימו כי הכחות הטצעיים המנסיגים הגוף ישולחו מהשמש, והכחות הנפשיים ישולחו מככב והלצנה, ואמר הידעת חקות שמים? והנה יש להם חקים משויס אלו מאלו, כאמרם ז"ל אין לך עשז צארך שאין מול צדקיע מכה אותו ואומר לו גדל, שנאמר, הידעת חקות שמים" ומאחר שיצאו מהם חקות משויס אם כן הם צעלמס משויס, והמוחש מזה לכל חמימות השמש וקרירות הלצנה, אע"פ שאמרו שחמימות השמש מלך התנועה. —

פרק שנים ועשרים.

אמר מורנו ז"ל גורה הסכים עליה ארסטו וכל מי שהעמיק בפלסופיא, כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב ממונו אלא פשוט אחד, ואם הדבר מורכב יתחייב ממונו דברים על מוספר מזה שבו מהפשוטים שהורכב מהם. ע"כ.

וזה הענין נמצא למורפידיוס הרודי ולאצונלר ולאצן סינא וזה לשונו, אמר מורפידיוס ואחד השדשים המצואים לשכל שהקדים אותם, כפי מה שדראה המעולה מכל מי שהלך צדק האמת מחכמי היונים, הוא שלא יתחדש דבר מהדברים צלא סבה. ולא יתנועע צלי מניע, וכמו כן מהשדשים הנלאים לחוש, כי כל גוף או עומד או מתנועע ותקצוץ מזה שיש צכאן דבר מהוה לכל מה שיתהוה ויניע הגופים, וע"ז הסכימו הרוב, ואח"כ נפלה המחלוקת ציניהם, כי יש מהם שאמרו כי אחד מהשדשים המצואים לשכל שהחוש מעיד עליו, כי מה שהיה אחד פשוט פעלו אחד פשוט, ומה שהיה הדצה מורכב פעליו דצים מורכבים דצים, כי אם היה נמצא פעלו כפי עצעו ופעלו להציא מה שהוא הפכו לטבעי, א"כ מהחיות מה שטבעו אחד פשוט, פעלו פעל אחד פשוט, ומה שהיה מורכב ועניו דצים פעלו מורכבים ושמויהם דצים. ע"כ. ולאצו לדבריו.

אמר ואחר אלו ההקדמות אומר, כי זה שזוכר ארסטו שהשכל הראשון סבה לשני, והשני סבה לשלישי, וכן אפילו היו אלפים השכל האחרון מהם פשוט בלא ספק, ואם תאמר ומאין נמצאת הרובה המצואה באלה הנמצאים על צד החיוב כמו שיאמר ארסטו, ואנחנו נשלים לו כל מה שייכירהו כי השכלים כל מה שירחקו תתחדש בהם הדרכת ענינים מאחר שמושכלותיהם רבות, ועם מה שגודה לו בזה האומר, היאך היו השכלים סבה לחיוב הגלגלים מהם, ואיזה יחס בין החומר והגבול שאין חומר לו. ע"כ.

והנראה לי כי החכם הנזכר עמד על אלה הדברים שכתב מורנו ז"ל, וע"כ כתב צזה הענין דברים זה טופסם, אמר ומה שאמרו כי האחד לא יושפע ממנו אלא אחד, אלו יגיע ממנו אלא אחד או לא יצא ושאר הדברים שמשמשים אותם צזה המקום, אם ראו לומר צזה שהאחד הפשוט לא ישפע ממנו אלא דבר אחד צלצד, כי מה שיתחייב צלאשון יתחייב צשני, ואם ראו לומר כי ישפע ממנו מורכב כלומר מהאחד הפשוט, וכבר הודו שהאחד הפשוט ישפיע דצוי מה, ואלו כלם דברים צעלים, כי אין שם דבר מהענינים שורה אלה המלות, ד"ל השפע או הציאה או ההנעה, ואמנם הציאים לומר זה מפני שהשתדלו להצין לההמוץ היאך נמצאו הנמצאים מהתחלה הראשונה, ע"כ תשמע המדברים ממוצתו יאמרו כי מי שאמר צקדמות העולם הכחיש ההתחלה הראשונה, והכחיש החדוש והפעל, וכאלו אלו השתדלו לקצץ צין שני אלו הענינים, אלה לומר האחרונים מהפלקופים הישמעאלים, ושיקריצו זה הענין מענין שהורגלו ההמוץ לצייר בהתחלה הראשונה אלא שהם שכחו נפשם עד שהשימו זה המין מהליוד עקד, חייבו ממנו שהתחלה הראשונה זולתי המניע התנועה היומית, ועיין זה כי הוא מצואר, והאלקים הוא היודע, ואלו היתה צכאן התחלה נצדלת לא תניע כל עקד היה הטבע פועל לצטלה כמו שיאמר ארסטו, כי מה שיש לאלו ההתחלות הנצדלות צמה שהן נצדלות הוא שהיו מניעות מלד התסוקה והצחירה, ואלה מלד שדלו להציא מופת על ההתחלה הראשונה שללו ממנו הדבר המסוגל צו והוא ההנעה, ולא נשארה אלאם התחלה אלא ע"ד הורה והתכלית צלצד. וארסטו האשים אפלטון צהנימו לודות אינן מניעות, ואם הנחנו שהמניע לכל צכללו אינו הראשון, כי הוא מורכב, והשלמנו שהאחד לא ישפע ממנו אלא אחד, יתחייב שהיה המורכב שופע ממנו שפע מורכב כמו כן, וילך הדבר לאין תכלה ולא תמצא שם התחלה פשוטה, וזה יתחייב מו ההנחה שהיא שוא מהנלאים ומפני

ומפני אלו הדברים שהכניסו אלה צד החכמה, עד שהאמינו שהם חלק ממנה, אמרו אנשים ממי שעיינו צורת החכמה, כי החלושה שזכמות ההולכים היא מה שמקיפות עליו החכמות האלקיות, ואין הדבר כמו שחשבו אלא כל מה שקיים ארסעו מזה הוא מקויים יותר משאר המופתים הכתובים ששאר המלאכות, ואמנם שגש הדבר הכנסת אלה האנשים אלה הדברים צד המלאכה.

ואמר וכל אלו הספקות יתחייבו למי שמיים זו הצקשה הכוללת לכל הנמצאים אצל מי שחלק הנמצא אל הנמצא הנצדל המושכל, ואל הנמצא החמרי המוחש, הוא ישים ההתחלות אשר יעלו עליהן הנמצאים המוחשים, החומר והגורה, וישים העלמים המושכלים, עולים להתחלה הראשונה על כך ידמה לגורה ולתכלית ולפועל, ואלו הספקות לא יתחייבו לזה הדעת והיא דעת ארסעו. ואשכח אל הענין.

אמר ואע"פ שאדע שרבים מהמתחברים (לפנינו מן העוורים לאוהביהם) ייחסו אותי בכל אלה המאמרים או למעוט הבנת דברי ארסעו, או לנטייה ממנו בכונה, אבל לא מפני זה אמנע משאנומר מזה שהשגתי והבינותי לפי קוצר שכלי, ואותו הכלל הוא כל מה שאמר אותו ארסעו בכל הנמצא מגלגל הירח עד מרכז הארץ, הוא אמת בלי ספק, ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבין דבריו, או מו שקדמו לו דעות ירצה להגן בערו, או ימשכוהו אותן להרחיק דבר הנראה, אבל כל מה שידבר בו ארסעו מגלגל הירח ומה שלמעלה ממנו הכל כדמות מחשבה וסברא, מלבד מיקצת דברים וכ"ש מה שיאמר בסודר השכלים. ע"כ.

והנדחה לי כי קרה להמעיינים עם ספרי ארסעו, מה שקרה להדופאים עם ספרי גליונס, כי כל אנשי העיון אחריו קומכים על דבריו, כאלו הם יחד תקוע צמקום נאמן ואם יחדשו אחריו דבר הוא מועט או הוא נכלל בדבריו, וכן כל הדופאים קומכים על דברי גליונס צדפואות, ואחדיו נמשכו בכל עניני אותה המלאכה.

ואמר עוד צפ' כ"ד ומה שאמרתיו אותו אחזרהו עתה ואומר כי כל מה שזכר אותו ארסעו מתחת גלגל הירח ירון על היקש, והם דברים סתם ידועה, ומתחייב קצתם מקצתם, ומקומות החכמים צהם, וההשגה העצמית מצוללת, אצל כל מה שזממים לא הקיף אדם דבר ממנו אלא צזה השער הלמודי המעט ואתה תראה מה שזו. ע"כ.

והנדחה לי כי מפני זה שאמר מודנו ז"ל אמר החכם הנזכר ומפני זה אמרו אנשים וכו', אין ספק אצלי שדמו אליו. אצל זכאן הפליג מודנו ז"ל, וכמעט אומר שדבר לשון הצאי, צאמדו, כי כל מה שאמר ארסעו בכל הנמצא מתחת גלגל הירח עד מרכז הארץ הוא אמת אין ספק צו, ואם הוא כן הנה נמצא ששאר לפי דעתו, שהחומר הראשון שהוא תחת גלגל הירח לא הוה ולא נפסד, והאחרונים מן הפלסופים אמרו כי מהמופתים על שהעולם קדמון, מה שהתצאר צמופת נלחות החומר הראשון, ולא נעלם ממודנו ז"ל דבר מזה, כי הוא אמר צחלק הראשון צפרק ע"ג צדרך הרציעי, ואם היה הבורף מורכב מחמד וגורה כמו ששאר צמופת צעל דינו, לרוך שיצואר צמופת כי החומר הראשון והגורה הראשונה הווים ונפסדים, ואז יתאמת חדוש העולם ע"כ. והחכם הנזכר הסכים עמו ע"ז ואמר, ואני נאמין כי ארסעו עמד על האמת צכללה צכל הנמצאים. ע"כ. והנה הפליג

הפליג יותר ואמר עוד, ודעת אפלטון וארסטו הן תכלית מה שייעמדו עליו השכלים האנושיים ע"כ.

ואמר מודנו ז"ל וספרי ארסטו הם מוספיקים מכל אשר היה לפנינו, ושכלו הוא תכלית השכל האנושי מלבד מי ששפע עליו השפע אלקי, והיה הנביאים. ע"כ.

והפלקופים שהיו מנתו המפרדים ספריו, צמקת דריו, מלאו ספקות, וצארו דריו דריו שלא צלם על אמתתם, והם מי שסתד מקנת דריו לפי דעתו, כמו שאמר עמיסטיוס צמקת המופתים שהציו על טבע הגלגל, ואמר שאין דריו מיושבים בלותם המופתים ולא צסדר. וגליוס מלא תועלות דרות צאצרי צ"ח שלא ידע אותם ולא השיגם ארסטו, כתועלת המחיצה וחוט הסדרה, ולעב על דריו צספרו צספר הזרע, והציו דליות חזקות על צטול דריו צזרע, והסכים גליוס עם חכמו ז"ל צלותו הענין. ואמר דריו*) צספרו שחצר צרפואות הכודע צפרקים ומה שידע גליוס ממקנת עניני הדפוק והכתוח והתועלות והפעלים, יותר אמתת ממה שזכר אותו ארסטו צספריו צלא ספק אלל מי שידע על האמת ע"כ.

ואמר גליוס צספר העלות והמקרים, ושהתנומה תהיה כשימלא הראש מרטיצות מתוק נקי, הוא דצר צארו אותו ארסטו צאור מספיק, והצן עוד דריו דריו כי היה יכול מכל אדם להכניח לשונו צכל מקום שידעה, אלל שלא יכול צכאן לתת סבה מספקת למה היה כשימלא הראש מרטיצות, ישקוט החוש הראשון ומקומו ודרשו כמו שחושב הוא הלצ, והוא יותר הגון ויותר קרוצ אל הספוק שיאמר כי התנועה היה כשיתערצ הדיאה, כי הדיאה לא נצדאה אלל לשרת הלצ. ע"כ.

ואומר אני כי דקרו האומרים כי התאורה מעודת ומחדשת, כי תאות האדם להגן על דעתו או על דעת מלמדיו, תעור עיני שכלו מביט אל האמת, ותשלחהו לשונו לקבל ולחדק גם להעיד על הכוצ, ויפה כתצ דריו ז"ל ע"ז הענין צספרו היודע צפרקים שחצר צחכמת הרפואה, אמר ואני רואה להועילך דצדר שיועילך דדעותך ואמונתך, והוא כי כל אדם יגיד לך דריו, דאה והשיגם צחושו אס היה אותו האדם אללך צתכלית היושר דריך שתעיין מה שיגיד לך, ואס כונתו צמה שהגיד לחזק דעתו ואמונתו שזכר שדאה אותו לא חשתצ מחשצותיך צאותם הספורים, אלל צחן אותם, כי הדעות ע"פ העיון מצלתי שתעיין למה שזכר כי הוא דאה אותו צעיניו, יהיה המגיד אחד או דריו מצעלי אותה האמונה, כי התאורה תשא האדם אל דריו מבוים וצלצד אלל הויכוח וקדמתי זה להעיד אותך על ענין גליוס, כי צצר ידעת שהוא רואה שאלצ והמוח והכצר התחלות, לא יצא להם כח מאצד אחר, וידעת דעת ארסטו כי הכח יצא להם מהלצ, וידעת כמו ורצו ע"ז הדעת צכל ספריו להביע צו ההשתדלות לאמת דעתו, שהגיד צספר דעות צצוקדע ואלעו, כי אפשר שיגלו הלצ וידרסו אותו או יצוקע או יוסר צכללו, מצלתי שיקוצ אחד מחללי החזה, וכצר היה המנהג צרוצ הקרצנות לעשות צהם זה, ותדאה החיוני מתנפס, וכצר הוסר לצו והושס למקום הקרצנות, וילעק ויצרע עז** (שיגר

דמו

*) הוא הספר סרקי משה הנדפס מחדש.

** סי' עד שיצו דמו ככהוצ ויגר מוח אף שמריה יתנו ויתרו כל דעיני ארן (תהלים ע"ו)

דמו, זה לשונו ותמחו אותם צעלי השכל איך נלדיקוהו צזה הספור אס הלדקתנו אותו
 צמה שזכר, והנה האמת והוא מה שאמר, כי עכ"פ יקרה ללצ מקרה 'שעת המות,
 והמות נמשך אחר דצוי דוע מזג הלצ, ומה שהיה מדוע מזג הלצ שעורו גדול ומסוגל
 צאצדים המתדמים החלקים ימשוך אחריו המות מהרה, ומה שהוא מהם מסוגל צאצדים
 המורכבים ימשוך אחריו המות פתאום זה לשונו, והנה הוא רואה שלדיקוהו צמי הדגדים
 ואף אלו שיהיה כמו שאמר, אין צו רואה חותכת מצטלת דעת ארסעו, שהתחלת החוש
 והתנועה מהלצ, כי אפשר שיצטל השדש הנותן כח מה, וישאר אותו הכח מדה מה,
 וישאר אחר כן לאצדן השודש כמעין מים דצים יסתם פיו פתאום, וישאר המים המוצעים
 וירולו וישקו סביבותיהם ונראה תקלת המתים ישאר גופם חס כמו שעה, אע"פ שעמד
 הלצ, וכן יגיע החיוני תקלת אצדיו אחר שנחתך ראשו, וא"כ לא הגיע לנו מזה הספור
 אלא דצר שהוא צתכלית הרחוק. ע"כ.

ואומר כי דצדים דצים ידעו הקדמונים בהתעוררת אלקי, ודצים מהם ידעו
 ע"ד הנסיון, וכתצו אותם צקלדה ולא הביאו רואה מלך המחקר, וארסעו לא נסה
 אותם הדצדים כמותם, ונמשך אחר סברתו צאותם הדצדים. וחלק על הקדמונים צמה
 שנסו. ודמיון זה אצוקרט יאמר כי כל עוצד מתהפך צחדש השמיני, וראשו למטה ורגליו
 למעלה כדי שתקל עליו היציאה, ואס יולך צשמוני יהיה חלוש מאלד מפני שני דצדים,
 האחד מלך התהפכו, והשני מלך היזק היציאה, וע"כ לא יחיה כי יהיה חלוש מאלד
 מפני שני דצדים, אצל אס ישאר צדחם אחר כך זמן מה ישצו כחו אליו ויחיה, ודצים
 מהכולדים צשמוני ימותו, כי יולאים קודם שיתחזק כחם, והצאים אחריו יאמרו כי הראיה
 על דצדיו כי כל עוצד שתפיל האשה או יוליאהו אדם יוליא רגליו תחלה. וארסעו השיצ
 על זו הדעת ואמר כי החולי אינו דצר טצעי שיקרה לכל עוצד, ואמר כי הזמן הטצעי
 ליציאת החדש השצעי אס חמימותו חזק, ואס אין חמימותו חזק יולך צתשיעי, אצל
 השמיני אינו זמן טצעי שילא צו ואס ילא ימות צו והנסיון יורה על דעת אצוקרט.
 ואשו אל הענין.

ואמר אלכסנדר המפרש כי מניע כל השמים אחר, ולא יתכן שיהיה מספר דצ,
 וזה כנגד דעת ארסעו שרואה לכל גלגל חשק מסוגל והוא סצת תנועתו, ואפלעון היה
 דואה צזה העולם לורת נצדלות המהוות לצע"ח והלמח. והס צגדד כמו הדצדים המהיים.
 ואמר ארסעו כי אס כדצדיו אין צהס לודך צהיות האיש מלך מה הס כלליות, כי המהוה
 צאיש הוא איש כמותו צמין.

ואמר החכם הנזכר כי אס יש להם מצוא צהיות הלודות הטצעיות מלצד צעלי
 הנפשות, יש צו מצוכה גדולה וספקות דצות, ועמיסטעוים אמר שיש להן מצא צכל
 הלודות הטצעיות. ע"כ.

ואמר כי אס הנפש צנפשה מתחלקת, צמה היה החיוני והנפש אחר, כי אין לחשוב
 שהגוף סצת זה האחדות, אלא יותר הגון להשוב שהנפש סצת דצקות הגוף, וסצת היותו
 אחר, והראיה ע"ז כי כשתלא מהגוף יפסד, וע"כ יש צכאן דצר זולתי הגוף. א"כ אותו
 הדצר הוא הנפש צבהרה.

ואמר צן סינא כי זו הדעת הפך דעת האלקי אפלטון, ויש צו מקום ספק, והוא כי אנחנו מוצאים הכחות הנאמרים יהיו צלמה, ואין שם נפש חשה ולא נפש מדצרת, ואם כן כל אחת מהן כח אחד אינה נקשרת באחרת. ע"כ. ולפלטופים דעות חלוקות צנח המהרה העוצר. יש מהם ואומרים שהוא כח הזן, ויש מהם אומרים שהוא כח אחד נפשו וי"א שהוא שכל נצדל.

ואמר החכם צן אלנאיג. ויחס זה המהרה אל הגוף המתהווה ביחס המלאכה אל הכסף, כי המהרה, כפי מה שהתצאר בצפר צע"ח, אינו בחומר המתהווה, כמו שיקרה זה במלאכה, וזה הכח אינו צגוף אלף הוא שכל צפעל, כמו שהתצאר שם.

ורחבם כתב כי אין זה הכח נפש זכה כמו שכתב צן סינא, ואינו שכל נצדל כמו שיראה מפשט דצרי צן אלנאיג, אצל הוא כח מיוחד אל הנפש, ואמר כי זה הכח הנפשי דומה למלאכה. והוא מסוג הטבע הגלגלי, והמהרה אותו צהכרח כח נצדל, מפני שיראה שאינה פועל צכלי.

ואמר החכם הנזכר ועיון ארסטו צאלה הדצרים דחוק מאד מעיון זולתו מהחכמים ומה שהתצאר לו צמהירות, יתצאר לצני אדם אחד חקירה חזקה וזמן ארוך וע"כ אמר ארסטו אלו לא היה דצרי צאלו הענינים כתוצים, היתה העמידה עליהם כמו הנמנע או הקשה המציאות אלף צזמן ארוך. וע"כ יקרה למפרשים ספקות דצדריו, ואחד כך יתצאר צזמן ארוך ויש דצריו, וקולר עיון זולתו צנרוף אל עיוני, וצזה הכח האלקי שהיה צו, היה הוא הממליץ לחכמה והמשלימה. מפני כי מה שימצא לזולתו צאלה הענינים אינם דאויין שיושמו מספיקים צאלה הדצרים, כ"ש שיושמו התחלות, ומפני זה השלמות שהשלימו האלוק ית', היו קודמים אותו הקדמונים אלקי, ולא יכול שום אדם מהצאים אחריו עד צמניו זה, שהוא קרוב מאלף וחמש מאות שנה להוסיף על דצריו, ושימצא זה צאלם הוא צתכלית הזרות, וכשימצא זה צאלם מה, יהיה יותר הגוף שיוחס אל המציאות האלקי, (ממה) שיוחס אל המציאות האנושי, וע"כ אין דצרי ארסטו דצר שיטערך שיחס להשלימו כמו שחש צן אלנאיג, כי חש צזהם דצרים דצים לא הצנים הוא ולא אנחנו, וצלצד (צפרט) צספרים שלא הגיע לנו צזהם דצרי המפורשים. ע"כ.

ואומר אני לפי קולר דעתי. כי אפשר שהנכון מה שאמר אלכסנדר המפרש, כי אמר דעוה ארסטו הן יותר נאותות אל הנמצא, ומועטי הספקות, ודחוקות מהסתירה מדעות זולתו. ע"כ.

ואמר צן סינא, והקשת, אדע ממנה ענינים, וענינים לא אדע, אצל הבוונים לא אדע ענינים על האמת ולא אדע סבתם, ולא יספיקני מה שאמר צו ארסטו, כי כלו כצו ושטות. ע"כ. ורמז למה שאמר ארסטו צספר הדסומים צבווני הקשת והנכון אללי מה שאמר צעדן פוד פיריוס שהיה מכתו והיה יוני, כי אמר שהוא המעולה — מכל מי שהלך צדרך האמת מחכמי היונים, והסתכל כי לא אמר מכל החכמים אלף מחכמי היונים ועוד הנראה לי כי מה שראוי לסמוך עליו כל משכיל אורב נפשו, ואינו נפתה דצרי הכל, הוא מה שאמר מורכו ז"ל צפרק כ"ג מענין איוב אמר, ורוב מה שהאריך צאותו ספור צתואר לו ית', והוא קצון סגולות גופניות מפורדות כצ"ח ההולך והסוהה והעף, כל אלף

אלו הדברים הטבעיים הנמצאים בעולם ההויה וההפסד, לא יגיע שכלינו להשגת איכות חדשויו, ולא לניוד הכח הזה הטבעי צהם האין התחלתו ע"כ. וזו היא האמת שאין ספק צה ואני כותב צזה המקום דברים דעים מדברי הפלסופים שהם דליה במורה ע"ז, ואומר, כי יראה מדברי גלינוס כי ארסעו היה מסופק צזה הכח המלייר אשר צזה העולם כי כתב בספר המזג והקדמונים לא זכרו כח המלייר אשר צבע המתואר צחכמה והחדוד כי הוא המלייר האזרים כפי מה שיאות למדת הנפש, וארסעו וכל שכן זולתו היה מסופק צענין זה הכח, עד שאמר שהיא יצירה משודש עליון ועלום וקרוצ משיהיה חלקי ולא יהיה מהאיכות הארצעה, ואינו דואה כי מי שקדם ויחס הנייר אל האיכות הוא נודק, אזל הראוי וההגון שיאמר שאלו האיכות כלים והדבר המלייר הוא זולתם ע"כ.

והנה מלאנו שיש מחלוקת גדולה ציניהם וספקות גדולות צדצ שהוא נמצא צאדם, והוא השכל החמרי, ואמר שהוא חמרי מפני שהמשיליהו אל החמר צקצולו המושכלות, ואמר ארסעו שהוא נכחי. — ואמר אלכסנדר המפדש כי הוא מחדש מהמזג והוא דואה צו ונשאר כחות הנפש שהם הכחות מחדשות כגוף המורכב מהערצו והמזיגה, ויראה כי אינו רחוק שיתחדש מערצו היסודות כמו זה המליאות הכבד, ואף על פי שהוא רחוק מעלם היסודות.

ואמר כי אינו רחוק שיהיה דצוי ההרכבה צאדם כחצי סנה להתחדש אלו הכחות, וע"כ לזה אל הדואה לעיין צחכמת הנפש, שיקדם תחלה ויעמוד על פלאי ההרכבה אשר כגוף האדם. ע"כ. אולי קרוצ מזה אמרו החכמים ז"ל תואל הארץ נפש חיה דבר שהוא סקוד אללה, ואמר ד' אליעזר תואל הארץ נפש חיה זה רוחו של אלה"ד. והסתכל צזה. — אזל החכם המוכר הרחיק דצדיו מאד, ואמר כי אין זה דעת ארסעו, וליך להסתכל צזה שאמר אלכסנדר, וכמה שזוה אל הדואה לעיין צנפש שיקדם תחלה ויעמוד על פלאי ההרכבה יתצאר לו הענין, וצלצד צפלא הרכבת המוח והעצבים והשצבות אשר תחת המוח, והאין הדם מתצטל צהם צתכלית ההצלה, וינקה ויוצך תכלית הנקיון והצכות עד שיתהווה ממנו הדוח הנפשי הדצד הדוחי השכלי, וכתב מודרו ז"ל צפרק י"ג מהחלק השלישי ודע כי מליאות התכלית צדברים הטבעיים, היסוד הפלסופים צהכרח להאמין התחלה אחרת זולתי הטבע, הוא אשר יקראהו ארסעו התחלה שכלית או חלקית יאמר יפעל זה מפני זה, ואמר צפרק י"ט מהחלק השלישי, ואין הטבע צעל שכל וההכרה, וזה הסכמה מהפלסופים, אזל זו ההכרה הביעה אל דעות הפלסופים מהתחלה שכלית, והוא מפעל צעל שכל לפי דעתו. ע"כ. — ואשוב אל הענין, ואומר כי המפדשים ארעו להם ספקות גדולות צזה השכל שהוא החמרי אלס, ומהם אמרו שהוא הכנה צלצד, ואמרו חכמים אחרים שלא יתכן שלא יהיה דצד נושא לאותה ההכנה.

ואמר אצונצד והשכל שהוא צכח הוא נפש מה או חלק מכחות הנפש, או דצד מה עלמי מוכן שיפטיע להיות הנמצאים כלם מלצד חמדיהם ומשימם כלם נורה לו. ע"כ. הנה היה מסופק איזה הוא.

ואמר החכם המוכר צפירושו לספר הנפש כי מה שאמר ארסעו צזה השכל החמרי, יש צו ארצעה ספקות וזכר אותן ולא כתצתים לאדיכותם, וזכר מה שנראה לו, וחלק על

על דעת אלכסנדר ועמיסטיוס ואזנונר וכן אללאיג, ואם ילאה האדם להשיג עצם נפשו, כ"ס זילאה להשיג מה שלמעלה ממנה והשכלים.

ואמר חכם כשיפסק הדבור כנפש כ"ס שיפסק צורה ית', ולא יצין זה צוראמי לא מ' שלמד ספר הנפש, ודאה המחלוקת הגדולות שיש צין חכמי המחקר בעלם הנפש ואם היא אחת ומקודה הלז כדצרי ארסטו והנמשכים אחריו, או שהיא שלשה חלקים בשלשה מונחים כלז והכבד והמוח כדצרי החכמים הקדמונים, כי לכל כת דאיות חזקות על דצדיהם וההכרעה ציניהם תקשה מאד, וכן יש מחלוקת גדולה בעצו זה השכל החמדי ופעלו, והאיך ידבק השכל הפועל זו. ואומר בכלל כי לאחד מהם דעת קיימת זו מה שכתב בספר אחד חזר ממנו וכתב דעת אחרת בספר אחר, וכל מה שהוא קרוב מנחות הנפש אל הגשמות הוא יותר מנואל בחוש המשוש, וכל מה שהוא קרוב מהרוחנית ככח הדמיו והשמירה והזכירה הוא יותר נעלם, והמחלוקת צמהות גדולה, אבל החלק השכלי הם נצויים צמהות וצידיעת האיך יביע לנו, ומה עצע מונחו, ואם יש לו פעל כח מסוגל בעצמו, וזה לא יוכל אדם לדעתו מלד המחקר צמופת חותך שאין ספק זו ולא טענה, ואמר ארסטו שהוא יחוד זה, ולא כמלל שחקר אותו, ואלו חקר אותו היו זוכרים אותו מפרטי ספריו, והכראה לי כי סצת שנמנע מלחקרו, כי ידיעתו צכדור צלי ספק כמנפת על שכל האדם, וע"כ אמר גליכוס כי השארות הנפש לא ידע אותה אלא צוראה. ע"כ. ואמר עוד כי יש מחלוקת גדולה ציניהם על הדצרים הכלליים שקוראים אותם הגזרות הכלליות, כי יש מהם אומרים שאין להם מליאות חוץ לנפש, אלא מליאות צמהצה לצד, ויש מהם אומרים שאינם נודעים ולא כמלאים, וזה תימה גדולה כי היא המדרגה הראשונה שצדל המושכל מהמוח, כי מכאן יקח השכל האנושי להשתמש צמושכלות הדצרים. והמוח והמדומה הקודמים לו ישתפרו צהם עמו גם שאר צע"ח. ומי שהוא כצוך צמדרגה הראשונה ממדרגות השכל, האיך יהיה עיניו צשאר המדרגות. ואמי אתן לך עוד דאיה על אמתת מה שזכרתי מדצרים המוחשים, וחלקו צהם מחלוקת גדולה האחד, אם הצער כלי המשוש, וכתב צספר הנפש שהיא; ואמר עמיסטיוס כי נפל צזה התדשלות גדול מארסטו ושאין דצדיו מנואלים זו, וכתב החכם המזכר כי מפני שהיה מעיין צספר צע"ח צאצרי צע"ח נראה לו שהצער כלי המשוש, ואמר צספר הנפש כי הוא אמלעי מפני שהיה חיוני צכלי החושים, וידוע אם ישומו המוחש על שאר החושים, החושות לא ינטרכו אל האמלעי, ואם יושם החוש על הצער מיד יחוש, וע"כ נראה לו שהצער הוא אמלעי והחוש הוא מצפנים. — ואמר אלכסנדר כי הצער הוא כלי המשוש לא אמלעי. כי אלו היה אמלעי היה מתחייב שיהיה תחת הצער כלי המשוש; ואמר צן סינא כי הצער הוא אמלעי, ואמר צן אללאיג כי אין הדצד מנואל. וכתב החכם המזכר צרוב ספריו כי הצער הוא כלי המשוש, והציף דאיות ע"ז לפי דעתו, ואמר שזה דעת ארסטו, אבל כ' צפירושו לספר הנפש, כי הצער אמלעי וצזה דעת ארסטו. ועוד האור הכראה לעין כי יש אומרים שהוא גוף, ודאיותיהם שהוא מחמם, ועוד כי נלוותים חודרים כשפוגעים גוף קשה, ואחרים אמרו שאינו כוף, והדאיה התפשטו צאור צלא זמן וצכל הצדדים וזו דעת ארסטו, ועתה דאה גם דאה קולד השגת שכל האדם לצדדים המוחשים כ"ס לרוחניים, ואם צאלה הדצרים המוחשים לאדם נפלה ציניהם זו המחלוקת

וכל דרזיהם זו דרזי אומר, כ"ס דרזים הדוחיים ישתצח האלוק ית' שהוא יודע ועד ,
 וסוף דרז האמת המדד דרו"ק אומר, „אמרת אהבמה והיא דחוקה ממני“ ואמר ודליתי
 את כל מעשי האלקים, כי לא יוכל את האדם למלא את המעשה הנעשה תחת השמש
 צל אשר יעמוד האדם לזקם ולא ימלא, וגם אמר אם יאמר החכם לרעת לא יוכל למלא,
 והנה היסדה שיצוד לו החכם שיטען על מה שאמרו הנביאים ע"ה והמדד צדו"הק ע"ה,
 וכל דרזי חכמיו ז"ל תקבלו מהם; כמו שאכתוב מדדני מודנו ז"ל צפ' זה וצפרק שלשים.

פרק עשרים ושלשה.

אמר מודנו ז"ל ואפשר לך כשחרצה להפשיט מעליך התאוות, ותשליך
 המורגל ותשען על פשיטות העיון, ותכדיע מה שצריך להכריע, אלא שתצטרך בזה
 לתנאים הראשונים, שתדע סבת שכלך ושליומות יצירתך, וזה יתבאר לך בהתיגעך
 בשאר החכמות הלמודיות, וההשגחה בסדורים ההגיוניים, והשני ידיעת החכמות
 הטבעיות על אמתתן עד שתדע הספקות על אמתתם. והשלישי מרותיך, כי
 כשמצא אדם נפשו אין הפרש אצלנו שיהיה זה בטבע או בקנין נוטה לתאות או
 לתענוגים, או בוחר כעס וחרון אף ושלוה הכה הכעסני והתרת רסנו בו כי הוא
 תמיד יחטא ויכשל כשילך, כי הוא יבקש תמיד דעות יסייעוהו על מה שבטבעו
 נוטה אליו, ואמנם העידותיך ע"ז בעבור שלא תתפתה בו, כי אפשר שיתעך אחד
 מב"א בספק יספק על חרוש העולם, ותמהר להתפתות, מפני שזו הדעת יתחייב
 ממנה בכלל סתירת החורה, ודבור סרה בחק האלוק ית', והיה חמוד חושך שכלך
 בו, ומקבל מהנביאים שהם עמוד תקון מציאות המין האנושי באמונותיו וקבוציו. ע"כ.

ואמר החכם הסוכר ומה שאמר וכל מה שיקר שכל האדם להשיגו, מהחיוז שיסוד
 זו אל הדת, הוא אמת, מפני כי החכמה הידועה מלך הנצואה היא משלמת חכמות
 השכל, כלומר כי כל מה שלא ידעהו השכל, הודיעהו האלוק ית' לאדם מלך הנצואה,
 והקודר מההשגות שידעיתן הכרחית צחי האדם ומליאתן, יש מהן קודר צמוחלט כלומר
 שאין צטע השכל שישגיגהו צמה שהוא שכל. ויש מהן שהוא קודר כפי טבע כת מצ"א,
 זה או שיהיה מחסרון היגידה, או שיהיה תקרה מחוץ, והעדל למוד, וחכמת הנצואה
 דחמנות לכל אלו הכחות. ע"כ.

פרק עשרים וארבעה.

אמר מודנו ז"ל ועיין גדולות זו המוכוה, כי אם מה שוכר אותו ארסטו
 בחכמת הטבע הוא האמת אין גלגל היקף ולא חוץ למרכז, וכלם יסובג תמיד סביב
 מרכז הארץ, והאיך ימצאו לככ אלו התנועות המוחלפות. ע"כ.

וכתב החכם המזכר מה שזכר צעלמיוס מגבלל הקפה הוא נמנע, מפני כי כל תנועה עגולה היא סביב המרכז, ואלו היתה זכאן תנועה עגולה חוץ לזה המרכז, היה זכאן גוף לא טבע זולת הגוף הגלגלי שאינו לא כדור ולא קל, ויהיה לא גוף גלגלי ולא גוף יסודי, ועוד אלו היתה זכאן תנועה עגולה חוץ לזה המרכז, ותהיה לשם ארץ אחרת חוץ לזה הארץ, וזה כלו נמנע. ומה שאומרים שיש גלגל חוץ למרכז הוא כמו כן נמנע, מפני שיתחייב תמונו זגלגלים גלגלים שאינם שלמי העגול, ואינם מתנועעים כל עקר, ויהיה שם דיקות וזה כלו נמנע, כי כאמרנו שטעם הגלגל הסמוך לאש מרכזו מרכז הארץ, ושמרכזו גלגל הלכנה חוזה לו, יתחייב שיהיה צין שמי הגלגלים דיקות, או גוף שאינו שלם העגול, שיתלא מה שצוייהם ואינו מתנועע, וזה כלו נמנע, ואם היו זכאן מרכזים רבים היו זכאן גופים כזדים חוזה למקום הארץ, ולא יהיה האמצע אחד ויהיה לו דוחז ויהיה מתחלף וזה כלו נמנע. ע"כ. — ואשוב לדבריו.

אמר וכבר ידעת כי אבונצר יספק בדבריו בחכמת הטבע, אם ידע ארסטו יציאת מרכז השמש והחריש ממנו, והתעסק במה שהתחייב מהנטייה, מפני היות פעל יציאת המרכז אינו נכד מפעל הנטייה, או לא השיגו, והאמת כי לא השיגו ולא שמע אותו לעולם, כי הלמודיות לא נשלמו בזמנו, ואילו שמע אותו היה מרחיקו רחוק חזק, ואלו החאמת אצלו היה משתבש בכל מה שאמר מזה חמין. ע"כ.

ואמר חכם והנראה מצעלי התכונה קודם לצוזכר וצעלמיוס, שלא היו מניחים לא גלגל היקף ולא גלגל חוץ למרכז. והתכונה הקדומה שהיא התכונה האמתית, הפאמת על השדשים הטבעיים והיא זכויה אללי, על תנועת הגלגל האחד צעינו על מרכז אחד צעינו, וקטצים משוכים או יותר כפי מה שיאות לנראה, כי אפשר שידאה שיקרה לככז מלך אלו התנועות מהירות ועכז וזולתי זה. ע"כ. — ואמי אומר כי אם הוא כדברי מקלת החוקרים תנועת הגלגלים, האומרים, כי הארץ מרכז לגלגל העליון יצטרך כל אלו הקוסיות, וכן כתב החכם ר' אצדהס ז'ל צן עזרא, כי הארץ מולק לשמי השמים צראיות גמורות, ואמר זמקוס אחד כי הארץ נקודת העגול העליון שהוא המקיף. ע"כ.

וכתב החכם המזכר ומה שהוא יותר הבון שדמה זנפשמנו כי הגלגל זכללו חיומי לכדור אחד כדור התצמית, ובצמיכותו בצמיכות הגלגל שזו כל הככזים, ומקוערו המקוער המשמש האש לו תנועה אח' כללית והתנועות המתלאות זו לככז תנועתו פרטיות, ושהתנועה הגדולה דומה תנועת ההעתקה זמקוס לחיומי, והפרטיות דומות תנועות אצדי החיומי לא יזטרכו אלו התנועות לערכוים עליהם יקיפו, כמו הארץ לתנועה הגדולה, כי רז אלו התצלר זחכמת התכונה שמרכזיהם חוץ למרכז העולם, ושאין דחוקס מהארץ דחוק אחד, וע"ז הדרך לא יהיה צנו לורך שדמה גלגלים רצים מרכזם מרכז העולם, וקטציהם קטצי העולם, ושיהיה נפרדים מקלתם ממקלתם, ואין להם תנועה צענס, אלא מלך מה שהם חלקי הכל ושעל אלו הבופס יתנועו הככזים התנועה היומית כי לא יקרה מזו ההנחה שוא. ע"כ. — והסתכל כי זה העיין כתב מודנו ז'ל צפ' ס"ט מהחלק הראשון, אמר כי זתנועת הגלגל העליון זו התנועה היומית יתנועעו כל הגלגלים כלם כתנועת החלק זכל. וכתב צפ' ע"א והכדורים מקלתם תנועותיהם זתהירות ממקלתם, והם נהרות שזכוין תנועת הגלגל המקיף זכל, והוא המתנועע התנועה היומית, ויניעם כלם עמו תנועת החלק זכל, כי הם כלם חלקים זו. ע"כ. —

פ ר ק ע ש ר י ם ו ש ש ה .

אמר מורנו ז"ל ראיתי לר' אליעזר הגדול דברים לא ראיתי מעולם יותר זרים מהם בדברי שום אדם ממי שנמשך אחר תורת משה רבנו ע"ה, כי אמר דבר שמע לשונו אמר, שמים מאיזה מקום נבראו וכו' זה הוא לשונו זה האמר הנאמר ומי יתן ואדע זה החכם איזה דבר האמין? אם האמין כי הוא מן השוא שימצא דבר מלא דבר, ובהכרח יצטרך לחומר יתהוה ממנו מה שיתהוה, וע"כ בקש לשמים ולאריך מהיכן נבראו? ואיזה דבר עלה בידינו מזה הטענה כי יתחייב שיאמר לו ואור לבושן מהיכן נברא, שלג שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא, וכסא הכבוד עצמו מהיכן נברא כו'. ואומר בכלל כי הם דברים ישבשו על החכם המאמין בתורה אמונתו מאד מאד, ולא התבאר לי בו פירוש מספיק; ואמנם זכרתיו לך כדי שלא תטעה בו, אבל הוא על ענין הועילנו במאמרו זה תועלת גדולה, כי באר כי חמר השמים זולתי חומר הארץ, ושהם שני חמרים נבדלים זה מזה מאד, האחד מיוחס לו ית' לגדולתו וגבהו והוא מאור לבוש, והחומר האחר רחוק מאורו ית' לגדולתו וגבהו וזויו והוא החומר השפל, והשים אותו משלג שתחת כסא הכבוד, וזה הוא שהשימני שפרשתי (בפ' כ"ח מהח' הראשון) ותחת רגליו, שהם השיגו באותו מראה נבואה אמתת החמר הראשון (כי אנקלוס) השיג רגליו (שבים) אל הכסא, וזה באר כי אותו הלבן הוא חמר הארץ, וכבר החזיר ר' אליעזר זה הענין בעצמו ופרסם אותו, כלומר היותם שנים חמרים עליונים ושפל, ושאינן חמר הכל אחד, וזה סוד גדול לא יהיה נקל בעיניך מה שמפרסים אותו גדולי חכמי ישראל, כי הוא סוד מסודות המציאות וסתר מסתרי התורה. בב"ר אמרו ר"א אומר כל מה שיש בשמים בריאתו מן השמים, וכל שיש בארץ בריאתו מן הארץ, והסתכל האיך פרסם לך זה החכם, כי חמר כל מה שבארץ חמר אחד משתתף, כלומר כל מה שתחת גלגל הלבנה, וחומר כל הגלגלים ומה שבחם חמר אחד אינו זה, ובאר בפרקיו זו המרגליות הנוספת, כלומר גדולת אותו החומר וקרבו ממנו וחסרון זה ורחקו ממנו. ודע זה. ע"כ.

ואומר כי מורנו ז"ל העיר צוה הפק, והגביל על ענין עמוק למי שמצין אותו, וע"כ אמר צוספו ודע זה. ואמר כי דבריו זרים כי פשטם נוטה אל הקדמות, ודברים כאלה נמלאו צמדדשות, מהם מה שאמר ר' יוחנן, כילך צדא הקצ"ה עולמו? לקח סתי פקעיות אחת של אש ואחת של שלג ופתכן זו צו וצדא מהן עולמו? ראה כי אמר לקח, ואחר צדא עולמו לפי אמונתו אחר ההעדד הגמור, מה טעם לקחת אלו ולערבן זה עם זה ולצדוא מהן עולמו? — וע"כ אני אומר כי יש לזה המדרש סוד דמזתי אותו צפספד הד"ר ש והמצין דבריו יצין הצדיקה האמתית, ואמר עולמו ולא אמר העולם? ואמר צוה הפק אלל היות כסא הכבוד מהצדאיים, החכמים ז"ל אמדוהו אלל שהוא על לך נפלא — ואמרו שהוא צדא קודם העולם, אלל פסוקי התורה לא זכרו צו צדיקה צוס פנים, אלל מה שזכר דוד ע"ה, ד' צשמים סכין כסאו" והוא מאמר קשה הפירוש נאל. ע"כ. וכן הוא, כי יש לומר שלל יוצן ממלת הכין שצדא, והסתכל צמה סכתצתי צפ' ס"ט — ויש להסתכל צמה שאמרו גדולי חכמי ישראל, כי אמר זה מפני שיש מהחכמים ז"ל שאמרו שהכל חמר אחד כאמדם כל מה שצשמים וצאלן אין צדיקותו אלל

מן השמים, ר' מאיר אומר כל מה שצמיח וצאחץ אין צרייתו אלא מן הארץ, רצון אמר
אפי' בגלגל חמה שנאמר „האומר לחרם ולא יזרח“ ומחכמי המחקר הקדמונים שהיו אומרים
שהשמים התהוו מהיסודות הארבעה (וצכ"י כתב אהבה), וע"כ ישאלו זמן ארוך, ושאל
הנצלאים התהוו מהיסודות והנזוח, ויראה מדעני אפלטון, כי הוא רואה כי לכל
הנצלאים תלצד הסצה הראשונה יסוד אחד, וראשיתו דקוק מאד, לצט לורה צתכלית
הדוחנית וסופו עז מאד לצט לורה גופנית מוחשת, וציניהם אמלעיים.

וכתב החכם ד' שלמה צן גצירול, כי יסוד כל הנמלאים יסוד אחד, והם מחולפים
צורה והיסוד יהיה זקוקותו כפי מה שיעלה למעלה, ויהיה עניו כפי מה שידד למטה,
ואמר כי העלם הנושא גשמות נמשך משטח הגלגל העליון עד מרכז הארץ. ע"כ,

ואמר ארסטו כי צומנו היו אנשים שהיו מאמינים שהגופים העליונים היו
אלניים. ע"כ. — וראוי להסתכל צזה שאמר כי זה סוד מסודות המליאות וסתר מסתרי
התורה, כי דעות החכמים צנמלאים, יתחלפו כפי התחלפס צחמד שנצדל ממנו העולם,
כי המאמינים שהכל נצדל מהחומר השפל אפילו הגלגלים והכצצים והמלאכים כלם ישגורס
המקדים והשנויים, כמו שיקרה למורכבים מזה החומר השפל, כמו שיש מאמינים כי
הגופים העליונים משתנים, והמלאכים יש מהם רחמיים, ויש מהם כעסנים וצעלי חמה, ויש
מהם רכים, ויש מהם קשים. ומהם מלאש ומהם מרוח ומהם ממים, והמאמינים שהם משנים
חמדים, חמד הארץ וכל מה שהורכב ממנו הם לצדס יקצלו השנוי, וגופות מעלה לא
יקצלוהו, כ"ש המלאכים שהם לורות נצדלות, והמאמינים כי הכל חמד א' יתחייצו לפי
דעחס דצדים רצים הם צתכלית המניע. אצל המאמינים כי הם שנים חמדים צהפק. וכן
יש להסתכל צמה שיאמר כי אלה דצדים ישצטו על החכם המאמין צתורה אמונתו מאד, כי
אמר מאמין ואמר חכם, כי אם אינו חכם לא ישצטו כי לא יצין, וכן אם אינו מאמין
צתורה, וכפל מלת מאד, וכונתו ידועה למצין דצדיו, והוא אומר צמקומות רצים מזה הספר
חמד הגלגל, והוא צלד כי כאמר צשתוף עם חמד זה העולם. ואמר אצונצל כי נפשות
הגלגלים הם צמונחים לא צחמדים, וכל אחת מיוחדת צמונח, א"א שיהא מונח לדצד אחד

פרק ארבעים.

אמר מורנו ז"ל כבר התבאר תכלית הבאור כי האדם מדיני בטבע, ושטבעו
שהיה מקובץ, ואינו כשאר בע"ח שאין מהכחיותו הקבוץ, ולרבו התרכבה בזה
המין כי הוא אחרון מורכב כמו שידעת היה רוב התפרש בין אישיו, עד שלא תמצא
שנים אנשים נסמכים במין ממיני המידות בשום פנים אלא כמו שלא תמצא צורתם
החצוניות נסמכת, כן לא תמצא צורתם הפנימיות נסמכת, וסבות זה חלוף
המוג, ויתחלפו עוד המקרים הנמושכים לצורה, כי לכל צורה טבעית מקרים מה
מסוגלים נמשכים לה, וזלתי המקרים הנמשכים לחומר, ואין כמו זה החלוף האישי
הגדול נמצא בדבר ממיני בע"ח, אלא החלוף בין אישי כל מין מתקרב אלא האדם
כי אתה תמצא שנים אנשים ממוג אנחנו כאלו הם משנים מינים בכל מדה, עד
שתמצא

שתמצא אכזריות איש יגיע עד שישחט קטן מבניו מחוץ הכעס, ואחד ירחם על הריגת אחד מהשרצים ויך לבו מזה, וכן ברב המקרים, ומפני שהיה טבעו הכרחי לו הקבוץ, לא היה אפשר בשום פנים לו קבוצו, אלא במנהיג בהכרח ישער פעליו וישלים המחסר וימעיט המרבה, ויחוק פעלים ומדות יפעלו אותם כלם על הק אחד תמיד, עד שיתעלם החלוף הטבעי ברבוי ההסכמה ההנחית והסודר, וע"כ אמר כי התורה אע"פ שאינה טבעית יש לה מובא ברבר הטבעי, והיה מחכמת האלוק ית' בהשארות זה המין, מאחד שרצה השארתו שהשים בטבעו שיהיה לאישיו כח ההנהגה, ומהם מי שיהיה הוא נפשו אשר שרתה עליו נבואה להנבאת באותה ההנהגה, והוא הנביא מניח הנמוס, ומהם מי שיהיה לו כח לחייב לעשות מה שאמר אותו הנביא ולהמשיך אחריו ולהוציאו לפעל והוא הלוקח באותו הנמוס ע"כ.

ודלוי להסתכל צוה הפרק כי ממנו יתצא למשכיל ענין גדול, וע"כ אמר צסופו והצן, הכונה, כי ידוע הוא צנפשו כי עיר פלא אדם יולד, כלומר שכל אדם כעיר פלא שהוא מדצדי צנצנע ולולי ההדגל והלמוד היה כחיות היער המזיקות.

ואמר ארסעו והחמס צנצנע הנפש, אלל ימנענה ממנה, או יראת עונש, או תוחלת גמול, ואמר ולאלוק ית' וית' נמוסים שכלים, השיס אותם צלצות הכנזאים החפניים צעזו הקרוצים לאלוק ית' צלושר והלדק המואסים צחמס, צעצור שידריכו צני אדם אל האמת, ויחצרו צין לצות מקלתם עם מקלתם ויודחו היצק מקלתם ממקלתם. ע"כ.

ואמר צן סינא כי מצד שצ"א מטרפים למשא ומתן אלו עם אלו, שהם מטרפים

לחק ידוע, כי לא יתכן שיהיה הדצד כפי מה שידאה כל אחד מהם, כי מה שידאה זה הוא אשר ידאה האחד שהוא חמס, וע"כ ילטרכו אל המחוקק שיחוק להם חקה אחת וע"כ הצורך אל המחוקק יותר מהצורך לנמיחת השער צצצות העינים. ולהיות כף הדגל מקולעת, ודצדים אחדים מהתועלות שאין הכרח בהם צהשארות צ"ח, ולא יתכן צהשגחה האלקית שתמליא אלו התועלות ולא תמליא זאת שיהיה יסודם, ולא יתכן שתהיה ההתחלה הראשונה והמלאכים הראשונים ידעו אלו התועלות ולא ידעו תועלת המחוקק החוקים, וע"כ מהחיוצ מליאות הכציו ומהחיוצ שיהיה אדם ותהיה לו סגולה לא תמלא לשאר צני אדם, וזה הכציו הוא שלוח מהאלוק ית', ומהחיוצ צחכמת האלקות לשלחו וכל מה שיחוק הוא צשליחות האלוק ית', והכציו מחויצ עליו מהאלוק ית' שיחוק עצודותיו ותהיה התועלת צעצודותיו, כי צהן תשאר הדת שהיא סבת מליאת האדם, ואמר הדצדים המקוצלים הם דעות נלדיק אותן מפני שהם דצדי מי שנסמוך על אומדיהם, ונלמין שהם אומדים אמת, אין לדצד בלגלי מסוגל או לדעת מחשבת מסוגלת צהם נצדלו צה משאר צני אדם, כמו שנלמין דצדים קצלו אותם מצעלי הדת.

ואמר חכס אחד ומאחד שיהיה הנמוס דצד אלקי, התחייצ שיהיה הנושא אותו צע"ח מדצדים המסוגלת צעצוצות השכל, והיה הנימוס דצד אלקי ומסוגל צכח הנפשי משלוח מהנפש הכללית, והיה השכל המסדר אותה צקדור הראשית ומעלותיהם, כדי שיהיה הראות אותן המעלות מהנפש, כפי סדר הנמלא צשכל כמו שסדר אותן צוראן צו והוא ככח המסוגל צשלמות וצתמימות, והוא נקי מהחסרון וההפכה וההפסדי וצדיקיעתו אמתת צוראן נקדא עניו כמו שנלמד צדת, וישארו פני דצך צעל הגדולה והתפארת והוא השומר על הכל שלמות הדתות והעצודות ע"כ.

פ ר ק ש מ נ ה ו א ר ב ע י ס .

אמר מורנו ז"ל מבואר הוא מאד כי כל דבר מתחדש, א"א מבלתי סבה קרובה הדשוהו ולאותה סבה סבה, וכן עד שיגיע לסבה הראשונה לכל דבר כלומר חפץ האלוק ית' ובחירתו, ועלינו (ומפני זה צ"ל) יחסרו הנביאים אותן הסבות האמצעיות ויחס לאלוק ית' אותו הפעל האישי ויאמר שהוא ית' פועל אותו, וזה כלו ידוע, וכבר אמרנו כי אנחנו וזולתנו מן המאמתים, והיא דעת בעלי תורתנו כלם. ע"כ.

זה שאמר מצואר הוא מאד אלל חכמי לב, כי דעים מאמינים כי האלוק ית' עושה הכל בלא אמצעי, ככת המדברים וכת מצעלי התורה, וע"כ אמר וכבר דברנו צו אנחנו והמאמתים, וזה ר"ל צאמרו דעת צעלי תורה כלם, כי ר"ל המאמתים מהם. — וכתב צן סינא והתחלות כל אלו הדברים יגיע, אל הטבע וההספן וההזדמן, והטבע התחלתו מהסם, והספן אשר לנו הוה אחד שלא היה יש לו סבה, וסבת אותו הספן לא ישתלשל לאין תכלה אלא דברים יקרו מחוץ אלניים וגלגליים, והאלניים יגיעו אל הגלגליים, וקצו"ט יחיים מליאות הספן, וההזדמן יתחייב מפגיעת אלו באלו וכלם יעלו להתחלות חיוצם מהאלוק ית'. ע"כ. והנראה לי כי לענין כזה דמו מורנו ז"ל צמה שאמר צפרק ב"א ,,דע, כי תאחרוני הפלסופים האומרים צקדמות העולם, מי שאמר שהאלוק ית' פועל העולם וצוחר מליאותו, ומכחו כפי מה שהוא, אצל הוא נמשע שיפיה זה צפנים מלכד פנים (כ"א כעת בלתי עת) והוא נמנע אללם שיסתנה פעלו או חפצו". —

ואמר החכם צן אלנאוי. כבר התבאר צהשמע הטבעי צאמרה מופתית כי כל תנועה תהיה מיותר ממניע אחד. והיא אשר לא יגיע צה המניע צעמאו אלא צזולתו כי היא מיוחסת אל המניע הראשון בלבד לא לשאר המניעים, וזה מצואר, וזו הגזרה כללית האדוקת יודו צה ההמון, וע"כ אומר הרב המלך לפלוני כשלוה לאחד מעצדיו שיהרגהו, ולע"פ שהסודג היה עצדו, ואינס מציעוס אל המניע הקדוץ, ולא ישיגחו צו לשצחו או לבגותו צמה שהיה לקדוץ צו צחירה, וע"כ הוא צמקלת הדברים כמו הראשון והראשון יאמר צו שהוא צזה התאר. וכבר התבאר צשמע הטבעי כי המניע הראשון על האמת הוא המניע התנועה הכלחית, אצל הוא צנרוף לתנועה תנועה מההיה הנפסדת צמקרה לא צעלס. ע"כ, ואסוד לצדדיו.

אמר ואחר זו התצעה שמע מה שבארוהו בזה הפרק, ובחן אותו בחינה מסוגלת בו, נוספת על בחינותך לשאר פרקי זה המאמר, והדבר אבארהו לך הוא זה: כי הסבות הקרובות כלן שמוחן יתחדש מה שיתחדש, אין הפרש בין שיהי' אותן הסבות עצמיות טבעיות או בחיריות או מקריות הזרמניות, וארצה לומר בבחירות שתהיה סבת אותו המתחדש בחירת אדם, ואפילו שתהיה הסבה בחירת ב"ה משאר ב"ה, כי אלו כלן יחסו אל האלוק ית' בספרי הנביאים, ואומר סתם בבאוריהם על אותו הפעל, כי האלוק ית' פעלו, או צוה בו או אמרו, ובאו באלה הדברים לשון אמירה ולשון דבור ולשון צווי ולשון קריאה ולשון שליחות, וזה הוא הענין שרציתי להעיר עליו בזה, והוא כי מאחר שהיה האלוק ית' כפי מה שהונח והתישב, הוא

אשר העיר הדצון ההוא לב"ח ההוא שאינו מדבר, והוא אשר חייב הבחירה ההיא לחי המדבר, והוא אשר המשיך הענינים הטבעיים על מנהגיהם — והמקרה הוא ממותר הענין הטבעי כמו שהתבאר, ורובו משותף בין הטבע והרצון והבחירה יתחייב לפי זה כולו שיאמר על מה שהתחייב מהסבות ההם שהשם צוה שיעשה כך או אמר שיהיה כך.

ואמר כפי מה שהונח והתיש, מפני כי השתלשל הסבות עד עלותן אל הסבה הראשונה, נזכר צוה הפרק צלא מופת וצלא ראייה. אצל, צשמע הטבעי, התצאר צמופת כמו שזכרתי, והסערה תקרא לזוי כי אמר העיר ד' דוח מלך פרס, ואמר והוא פקד עליו שהוא כמו לזוי.

אמר והנה התבאר לך האיך יפורש בעד הבנת הסבות יובנו על איזה דרך שיובנו, בין שיהיו סבות בעצם או במקרה או בבחירה או בחפץ באלה החמשה לשונות, והן צווי ואמירה ודבור ושליחות וקריאה, ודע זה והסתכל בו בכל מקום כפי ענינו, ויותרו לך ספקות רבות, ויתבאר לך אמתת הדבר באותו הדבר שיביא לחשוב שהוא רחוק מהאמת. ע"כ.

וצהסתכל המשכיל צאלו המלות, וצהצונו אל איזה לך נאמרו, ונכל מליחס לאלוק ית' מה שאינו דלוי ליחס לו, וצמעשה צלאשית נדמוז סבות עצמיות טבעיות מאלו המלות, והסתכל צמלות יאמרו באולי ה' כי שם נאמר מלות, יורו על סבות טבעיות וצחידיות והצדמניות ויחס כן לאלוק ית' ויתעלה.

ואומר כי מפני שהענין שזכר הוא ענין מועיל מאד, ראייתי לצארו צקצרה כי מה שהתצאר צמוקמו צשמע הטבעי, והסבה ההווה העצמית, היא הסבה ההווה מהטבע, ואפשר שימלא דצר מתחדש מהצדמן כמו האצבע הששי וזה מעעטי, והסבה הצחידית צאדם שינלא מציתו לככס למרחץ, ולאתו מציתו סבה לכניסתו למרחץ, והוא סבה צחידית ועצמית, ואם קרה לו צדרך שמלא מליאה זה היה מההצדמן, והוא הצצר המעטי שיתחדש מליאותו מהצית שהיה לכסת כניסתו למרחץ. וההצדמן יוחס אל הצצרים הנמלאים מהטבע אל השכל, מפני סבה מהסבות כשיניעו אותם הצצרים תכליותיהם, ולא יהיו נמלאים מהם ויתחדשו מהם צצרים לא כונו אותם. וההצדמן מהסבות והעלות אצל צמקרה, ועל כדרך כשלא יתחדש מהן מה שכוון צהם ולא זולתו שהיה מההצדמן וההצדמן סבה צמקרה, ונמשך אחר אחת מהסבות העצמיות, וקצתו הנפש הטבעית להשכל. — ומה יתצאר מה שאמר מודנו ז'ל צוה הפרק כי ההצדמן הוא ממותר הצצר הטבעי כמו שהתצאר, ורובו משותף צין הטבע והצחידה והחפץ. — ואמר ארסטו וההצדמן הוא מותר הצצר הטבעי והצחיד, ומפני שענין צק ה היה מההצדמן הגמור כי היה מעעטי, אמר כאשר יאמר צצרים ההצדמניים ההצדמן הגמור, ופתי אשה לכן אדוכיך כאשר דצר ה'.

ובכאן נשלם מה שראיתי לכתבו בזה החלק ולאל שבח אמן.

החלק השלישי

אמר מורנו ז"ל! בתחלת זה החלק וכבר ידעת מה שהם מוננים מי שיגלה סתרי תורה, וכבר בארו החכמים ז"ל כי שבר המסתיר סתרי תורה שהם מבוארים גלויים לבעלי העיון, גדול, אמרו בסוף פסחים על מה שכתוב ליושבים לפני ד' יהיה סהרה לאכול לשבעה, ולמכסה עתיק, למכסה דברים שגלם עתיק יומיא, ומאי ניהו? סתרי תורה. והבן שעור מה שהיישירו אליו אם אתה ממי שיבין. ע"כ.

והסתכל כי אמר סתרי תורה מצודאים וגלויים לצעלי העיון הם היושבים לפני ד', והם הכת שזכר צפ' נ"א ולאמר וכשתלום העצמות ותצין האלקיות, כצד נכנסת אל המלך אל הסגד הפנימית וישבת עמו צצית אחד, וזו היא מדרגת החכמים. והנה התצדד מי הם היושבים לפני ד' לפי מה שצאל, והחכמים ז"ל צאלו תכלית הצאור ולאמר, "חזית איש מהיר צמלאכתו" אלו הדיקים העוסקים צמלאכתו של הקצ"ה, לפיכך לפני מלכים יתלצו שמתלצים צתורה שאלמר כי צי מלכים ימלוכו. צל יתלצו לפני חזכים, אלו מלכי הדשעים, שנאלמד ויהי צמחשך מעשיהם. ועלאת האיש שהוא איש אמת הוא ההוגה צפעלי האלוק ית' באמרו והגית צכל פעליך.

פרק שלשה עשר.

אמר מורנו ז"ל הרבה נבוכו שכלי השלמים בבקשת תכלית זה המציאות מה הוא ואני אבאר איך תבטל זו הבקשה לכל אחת מהדעות, ואומר, כי כל פועל יפעל בכוונת אי אפשר מבלתי שיחיה לאותו הדבר אשר פעל תכלית בעבורה עשה אותו הדבר, וכמו כן הוא מבואר כי הדבר שנעשה בכונה, הוא מחודש אחר שלא היה, וממה שהוא מבואר ומוסכם עליו, כי המחוייב המציאות שלא נעדר לעולם, ולא יעדר, ולא יצטרך לפועל מפני היותו פעול, תבטל ממנו בקשת התכלית, וע"כ לא יאמר מה תכלית מציאות הבורא ית'? מאחר שאינו דבר נברא. והנה התבאר כפי אלה המוקדמות, כי התכלית מבוקש לכל מתחדש שנעשה בכונת התחלת שכל, כלומר למה שיש לו התחלה שכלית, ויתחייב בהכרח שתבוקש בו הסבה התכליתית מה היא? אבל הדבר שאינו מחודש לא תבוקש לו תכלית. וכפי דעת ארסטו בקדמות העולם לא תבוקש תכלית אחרונה לחלק מוחלקי העולם, כי הכל אצלו על צד החיוב התמידי, ואע"פ שתחכמה הטבעית חוקרות הסבה התכליתית לכל נמצא טבעי, אינה התכלית האחרונה שאנו מדברים בה בזה הפרק. ע"כ.

ואומר כי אי אפשר שתמלא שמונה התחלת התנועה כלומר המניע צדדים שלם יתנועעו, וכמו כן אפשר לחשוב שלם תמלא הסבה ע"ד התכלית צהם, כלומר

דדברים שלא יתנועעו, כי כל תכלית לדבר הוא שלמות לפעל מהפעלים, והפעלים לא יהיו אלא בתנועה, וא"כ לא תהיה תכלית דבר שאינו מתנועע. ואסור לדבריו.

אמר ומה שיראה מדברי ארסטו כי התכלית האחרונה אצלו לאלה, התמדת ההויה וההפסד, אשר אי אפשר מבלעדיהם, בעבור המשך התויה בזה החומר; והדעת האמיתית אצלי כפי האמונות התוריות, ויסקים זה עם הדעת העיונית שלא יאמן כי הנמצאים כלם עובר מציאות האדם, אלא יהיו שאר הנמצאים כלם מכוונים לעצמם, לא בעבור דבר אחר, וכל נמצא הכונה בו עצם אותו הנמצא, ומה שאי אפשר מציאותו אלא אחר שיקדמחו דבר המציא אותו הדבר תחלה, כקרימת החוש לרבור (צ"ל ההרגשה לשכל), וכבר נאמר זו הדעת בספרי הנביאים, כל פעל ד' למוענהו, ואפשר שיהיה הכנוי חזר אל הפועל, ויהיה פירושו בעבור עצמו ית', כלומר בעבור רצונו, כי עצמו יקרא כבודו, כאמרו, הראני נא את כבודך, ויהיה אמרו, כל פעל ד' למוענהו, כענין כל הנקרא בשמי לכבודי בראתי.

וכתב החכם המזכר צפירושו לדברי ארסטו וההויה מתחייבת בהכרח, כי מאחד שהיה צכאן מניע כלחי, היה צכאן בהכרח מתנועע כלחי, ומאחד שהיה צכאן מתנועע כלחי, התחייב בהכרח שיהיה צכאן גוף עומד עליו יסוד והוא הארץ, וכשתמלא הארץ יתחייב בהכרח מליאות האש ושאר היסודות, אבל האש היא הסבה צמיאות הארץ, מפני שהאש צמעלת הקיץ, מלך מה שהוא הפך הארץ, והארץ צמעלת ההערך, כמו הענין השחור והלצן ושאר הפכים, כי האש עלס קל, והארץ כבדה, והכבדות העדר הקלות צל מה, כמו שהשחורות העדר הלוצן, וא"כ בהכרח נמלאו הבופים שהם הפכים, ומאחד שהם הפכים התחייב בהכרח שיתהוו ויפסדו, ומאחד שהיו הלוות הנצלות מלך שמיאותם שלם. אי אפשר מצלתי שיטפנו מהם נמלאים אחרים, והיו מקלת אלו הנמלאים, א"ל שיהיו צולתי חומר, וע"כ בהכרח נמלא החומר, והיה מליאות אלו הלוות צחומר מלך ההכרח, אמנם מליאותן צנפסן כלומר נפשות הגלגלים הוא מלך העלוי, כי מליאותן מעולה מאפסס בהכרח. וצוה יתרון מה שאפשר שיסופק על מליאות אלו הלוות אשר צכאן, והוא, כי יש לומר מאחד שהיו נמלאים צעלמי הנצלים צענין המעולה, מקצוע נמלאו אה"כ צענין הגרוע? אלא אם אמד חומר, כי ההשגחה שכאן אמנם היתה צחומר, ויהיה המעולה צעצור הגרוע? ויתרון זה כי מליאותם על זה הענין הוא בהכרח מליאות שני, והוא מלך שהוא מליאות הוא מעולה מהאפסס וע"כ נמלאו מליאות גרוע, ומליאותם הגרוע הוא מלך העלוי צהיקס לאפסס והיותם חסדים צמליאות, ולוודת החומר הוא מלך ההכרח, מפני שאי אפשר שיהיו צענין יותר מעולה, כמו שהמעולה לנו כשיגיע לנו שלמותנו האחרון שנועיל לזולתנו מאותו השלמות כפי מה שאפשר צו כמו כן הדבר צבהתחלת הנצלות עם שפע הגלגליים מהם, ונמלאו לוות ויסודות מפני מליאות הבופים הגלגליים, ונמלאו צחומר מפני ההכרח, והלוות המניעות אחר התעצב היסודות והתמעט, כלוודת הנמה, וצעלי חיים — מליאותם מפני הנפש המדצרת, ומליאות הנפש המדצרת הוא ע"ד העלוי, כמו שהוא הענין צבופים הגלגליים, וע"כ היה האדם קרוצ מכל הנמלא אשר צכאן צמעלה מהבופים הגלגליים, והוא אמעני או הנמלא הנלחי וההויה הנפסד. ע"כ.

וכתב בן סינא והפועל החסד ינטרך לתמועה וכלים, כדי שיהיה מה שצנפשו
מנוי חומד, אצל הפועל השלם הנורה אשר צנפשו, וימשך אחריה, מליאות הנורה
צחמדה; ויראה כי הדברים הטבעיים נורותיהם אצל העלות הקדמות לטבע צד מה,
ואצל הטבע על דרך השעבוד צד אחר. ע"כ. —

ואני אומר כי לפי אמונתנו הוא כמו שזכר מורנו ז"ל, כי הכל נבדל לכבוד ה'
ויש לומר — לפי המדחק, לפי מה שאמרנו כי אלו הנורות צנפשות הגלגלים, כי כמו
שהאומן מתאווה להוסיף הנורות אשר צנפש לפעל, כשימלא חומד נאות להמליץ צו, כן
צנפשות הגלגלים כשמואלים חומד נאות להנורה, יתאוו להמליץ אותה ואין לפעל הפסק.
וזה הדבר מצואר, והוא כבוד האלוק ית' המלוה אותן לעשותו, ותהיה הכונה צהויה
וההפסק התמדת המליאות, והמליאות כבוד האלוק ית', וזהו, כל הנקדש צמתי לכבודי
צדאתיו ילדתיו כו', כי כן רש כמו נבדל, כי ישאילו לפועל האלוק ית' קדימה כמו שישאלו
לו אמירה, כענין קודם הנורות מראש, ואמר דוד ע"ה אחר שזכר המעשים הטבעיים,
יהי כבודך לעולם! — וזהו יתרון מה שאמר הכתוב, „על מה שוא צדאת כל בני אדם“
כי הפרטים הם הכל וכזו ושוא, אצל המינים הם קיימים. ואשזו לך צדיו.

אמר ולא תטעה צנפשך ותחשוב כי הגלגלים והמלאכים כמלאו צעצורנו, כד
צד לנו שעורנו „הן גויס כמד מדלי“ וצחן עלמך ועלם הככבים והגלגלים והשכלים
הנצדלים, ויתצאל לך האמת ותדע כי האדם נשלם מכל מה שהתהוה מזה החומד לא
זולתו, ושהוא כשינודף מליאותו ומליאות הגלגלים כ"ס למליאות המלאכים יהיה נכזה
מאד מאד, אמר הן צעצדיו לא יאמין, ועצדיו הנאמרים צוה הפסוק אינם מין האדם
צשום פנים, — והרמיה אף כי שוכני צתי חומד — אלא הם המלאכים, וזה הוא מה
שאמר וצמלאכיו ישים תהלה, והן קדושו, וענין לא יאמין אין להם מליאות קיים וצחק
צדדוף למליאות ית' שהוא מחויב המליאות.

ויש עוד צחינה אחרת צוה הענין, והוא כי המורכבים מהיסודות מדומם ולמה
צנע"ח אלו היו נעדרים והיו המים מכסים כל פני האדמה, כמו שהיה קודם הצדיאה,
היה העולם מתקיים צלתם, שאינם מהנמלאים שצבם קיוש העולם.

פרק ארבעה עשר.

אמר מורנו ז"ל ממה שצריך שישתכל בו האדם עד שיודע שעור נפשו ולא
יתעה, הוא מה שהתבאר משעורי הגלגלים והככבים, ושעורי המרחקים שביניהם,
כי התבאר במופת, כי המרחק שבין מוצק הארץ וגובה גלגל שבתי, מהלך שמונת
אלפים ושבע מאות שנה בקרוב, ושיהיה המהלך בכל יום ארבעים מיל, וזה המרחק
הגדול שהתבאר במופת הוא לכל הפחות, א"א בשום פנים שיהיה זה השעור פחות
מזה, ואפשר שיהיה זה יותר כפלים הרבה, ועובי גלגל הככבים הקבועים, המעט
מה שיהיה עביו מהלך ארבע מאות שנה, ויודע זה משעור מרחק ככביו, אשר צחן
כל

כל כב מהם כשעור כדור הארץ יותר ממאה ותשעים פעם, ואפשר שיהיה גופו יותר גדול, אבל הגלגל התשיעי המסובב הכל החנועה היומית, לא יודע לו שעור בשום פנים, כי אין בו כב ואין לנו תחבולה לדעת גדלו, והסתכל אלו הנמצאים הגשמיים מה עצום שעורם ומה רב מספרם! וכשתהיה הארץ כלה אין חלק לה אצל גלגל הככבים, מה הוא יחס המין האנושי אצל כל הנבראים? ואיך ידמה אהו שהם בעבורו ובסתרו ושהם כלים לו? וזה ענין היקש הגופים, וכל שכן כשתסתכל מציאות השכלים הנפרדים. ע"כ.

כי השכלים מקיפים על כל הגופים, ולא זכר גדול השמש ושאר הככבים, * (וצלחתם האגדת כתוב כי הלצנה חלק מתשעה ושלישים חלק מהארץ, וככז חלק משנים ועשרים חלק מהארץ, ונוגה, חלק משצעה ושלישים חלק מהארץ, והשמש, גדול מהארץ מאה וששים וששה פעם, ומאדים, כמו הארץ פעם ושמייית, ולדק, כמו הארץ חמשה ותשעים פעם, ושתי, כמו הארץ שנים ותשעים פעם, ומה שהשיגו צחקיה מככבי הגלגל השמימי אלה וששים ועשרים יש מהם כמו הארץ מאה ושמונים פעמים, והקטן צהם גדול ממנה עשר פעמים.

וכתב החכם ר' שלמה ז"ל צן בצירול, כי על כל גלגל המזלות הגלגל התשיעי המקיף על כל הגלגלים הצדואים, ומנהיג הגלגלים מן המזרח למערב, ואמר כי כל צדאי עולם צחוכו, כבדג חדלל צים הגדול ואמר כי על כל גלגל התשיעי גלגל השכל. ועל גלגל השכל כסא הכבוד. — והסתכל צאמרו הגלגלים הצדואים, וצמה שכתצתי למעלה מלשון דצדי ארסו. ואמר צספרו מקוד החיים, ויחס העלם הגופני אל הרוחני כיחס הגוף אל האויר, וכשיפשיט האדם שכלו מהעלם הגופני וישועט למעלה צעלם הרוחני, ואח"כ יחשוב צמה שלמטה, ויצאד לו קטנות העלם הגופני אצל גודל העלם הרוחני, וזים ההיקש ע"ז השמים והארץ, כי כשתראה נפשך שאתה עומד צגובה השמים העליונים, ואתה מציט אל הארץ תראה אותה צאמלע השמים כמו נקודה שאין שעור לה אצל השמים, ואע"פ שהיא גדולה. — ע"כ. ויפה כתב מי שפקח האלוק ינו' עיני שכלו ועיונו צנמלאים האלקיים כמלאכים והשמים הטצעים שדיעתם ידיעה אמתית לא ענין שפלותו ושפלות זולתו מהנמלאים המשתנים. וזש ידיעות שנקראות חכמות ואינן חכמות על האמיתית, כי הן צהסכמת צני אדם, מקנות למתעסק צהן באות הנפש והאצת הנלוח, ושיקראו מלאכות יותר ראוי משיקראו חכמות. ואמר החכם, הטוב שצדצרים שידע האדם שעור מעלתו ושכלו. — וכתב צן סינא ואין החיים ולא דצר מהשלמיות מנוע מלד האמת הראשונה ית' והשפע הראשון, אלא המקצלים אפשר שיהיה דיקים מן ההכנה לקצולם, כי אין כל מקצל מקצל לכל דצר, וע"כ אמר שלא היה אפשר שיקצל האמר לודת הסיף, ולא המים אמתת האדם והם מים, והגופים העולמיים קצלו החיים אלא מה שימעט מספרו ושעורו מהם והמספר כי הגופים שאינם חיים היסודות הארצעה ומה שיקצב צעצב והשעור, כי היסודות הארצעה כמעט שאין להם שעור מוחש אצל הכל, והם יותר טובים וקטים מכל גלגל מגלגלי ההקפה, ואינו לחוק שיהיה צהככבים

הקצועים

* הוא האגרת המרחקים שזכר הרמב"ם ז"ל צום המקום.

הקצועים מה שהוא יותר גדול מהם, וההיקף יחייב שיהיה כל מה שתחת גלגל הירח
 צהיקם לגלגל שצתי. והסצה אלל האמתיים שלא קצלו אלו היסודות לורת החיים, מה
 שהתחלפו צו שאר הגופים הפשועים והמורכבים החיים, והם היות טצעיהם הפכים.
 כי כל אחד מהם הפך, ומפני זה לחקו מסוג הגופים הגלגליים מאד, והיו הגופים
 הגלגליים המוכנים צלך הנכבד, מצדי החיים הגופנים, ואלו היסודות לחוקות מאד
 מהחיים, אלל המורכבים המזיגה תשצור מהם לך ההפוך ויחדש צהם לורת המזג, והמזג
 אמצעי צין ההפכים, והאמצעי איך הפך לו, וע"כ יוכל לקבל החיים, וכל מה שידבד
 ממזג להלך צעד האמצעות, יוסף המזג לקבל תוספת שלמות מעיך החיים, וכסיתמצע
 מאד עד שיתנו צין ההפכים ויתצטלו צטה, יוכן המזג לקבל חיי הדצוד הדומים לחיי
 השמים, וזו ההכנה היא צרוח האנושי, והרוח צכלל עלם גופני יולך ממזיגת היסודות
 ופונה להדמות צגופים הגלגליים, וע"כ אומר שהוא עלם אורי. ואומר שהרוח הרוח
 היא כלות ואור, ע"כ תשמח הנפש כשתראה האור כי היא דומה למרכזה, ותשתומם
 צאפלה כי היא הפך. ע"כ. והסצה כי צהסתכל האדם צגודל הנצחיים תתצאל לו מהם
 גדולת צוראם, והמעמידם על לורתיהם שלא יפסדו, ויתצאל לו ערך עלמו ושפלותו. —

פרק חמשה עשר.

זה הפרק מהפרקים המועילים שצה הספר, וע"כ דאיתי להעתיקו כלו, והוא
 דצד צזה הענין צפרק ע"צ צמוקדמה העשירית, צמה שאומרים המצדדים כי כל מה שהוא
 מדומה עוצר אלל השכל, ודצד צמדומה והמושכל צהערה, ושם אומר כי איך צחידה, ושם
 אומר והסתכל אתה המעיין. וראה האיך כתחדשה דרך קשה, והוא כי אלו הליונים
 יאמר אדם כי הם שכליים, ואחר יאמר כי הם דמיונים, וכנה שגמאל דצד מה יצאל
 לנו המושכלות מהמדומות. ואם יאמר הפלסוף שהמליאות עדי וצו נצחן ההכרחי והאפשרי,
 והנמנע, יאמר לו הצעל דת וצזה הוא המחלוקת, שזה המליאות כאמר אנחנו טעשה
 צצחירה לא שהתחייב כן, וכטעשה צזה התאל הוא אפשר שיהיה צהפך, לא שיחקוד הליור
 השכלי שא"ל הפך זה, ע"כ.

אמר מורנו ז"ל לנמנע טבע קיים תמידי הקיום, אינו מפעל פועל א"א
 שישתנה בשום פנים, וע"כ לא יתואר האלוק ית' ביכולת עליו, וזה ממת שלא
 יחלוק בו א' מבעלי העיין בשום פנים, ולא יסכל זה אלא מי שלא יבין במושכלות. ע"כ.
 והנראה לי כי ר"ל מי שלא עיין צעיון הטבע. כי המעיין צעיון הטבע עיונו
 צמושכלות כמו שאזכור למטה. —

אמר ואמנם מקום המחלוקת בין בעלי העיין הוא הרמו למין מהחוכמים.
 יאמרו קצת מבעלי העיין כי זה מכת הנמנע שלא יתואר האלוק ית' ביכולת לשגורו
 ויאמר אחר שהוא מכת האפשרי אשר תתלה יכולת האלוק ית' בהמצאתו הציץ
 שירצה, ודמיון זה קבוץ שני ההפכים ברגע אחד ובמקום אחד, והפך העצם בלאמר
 שוב

שוב העצם מקרה והמקרה עצם, או מציאות עצם גופני אין מקרה בו, כל זה מכת הנמנע אצל כל אחד מבעלי העיון, וכן היות האלוק ימציא כמוהו, או יעדיד עצמו ית', או יתגשם או ישתנה כ"ז מכת הנמנע, ולא יתואר האלוק ית' ביכולת על דבר מכל אלה, יש כח מבעלי העיון והם הנבדלים (צ"ל המועתזילה) דמו בנפשם (צ"ל שחושבים) כי זה אפשר וראוהו משער האפשרי, ואחרים אמרו משער הנמנע, ואף ע"פ שהאומר במציאות מקרה לא במונה לא הביאו פשיטות העיון, אלא להגן על דברים תוריים דחק אותם העיון דוחק חזק ונצלו בזה המאמר, וכן מציאות דבר מתגשם לא מחומר כלל הוא מכת אפשרי אצלנו, ומכת הנמנע אצל הפלסופים וכן יאמרו הפלסופים, כי המרובע שאלכסונו שוה לצלעו, או זווית מוגשמת יקימו בה ארבע זוויות פשוטות נצבות, ומה שדומה לזה, כ"ז מכת הנמנע. ומקצת מי שיסכל הלמודיות, ולא ידע מאלו הדברים אלא פשט המלות, ולא יצייר ענין, יחשבם אפשריים. ע"כ.

ואובזר כי מה שעלה צדינו מזו החקירה, כי יש למנע טבע קיים לא ישתנה וא"ל שיהיה אפשרי זה אלל צעלי העיון, אלל יש מי שאינם מצעלי העיון שמאמינים כי כל דבר אפשרי אלל האלוק ית' ויכול להמליאו ולסנות טבעו ולהעדידו כמו שאזכור למטה ויש נמנו שהוא כמנע אלל הכל, כמו שימליא האלוק ית' כמוהו או יעדיד עצמו ית', וזהו החלק אשר סתם שהוא כמנע אלל צעלי העיון, ויש מהקדמונים שהיו מאמינים שזה אפשרי, ושטתיהם הקדמות, האחת שוללות, והאחת מחייבת, אפשר שיזקקו, והולך ארסטו לספור דעתם. ושיטת המקרה עלם, והעלם מקרה, זה כמנע אלל צעלי העיון כי הם שני טבעים מחולפים, לא אלל מי שאינו מצעלי העיון, כי אמנת העלם והמקרה לא ידע אותה אלל צעל עיון. וכן מליאות מקרה בלא עלם, יש מאנשי הדתות שמאמינים זה, כמו שאמר כי אמונה זו הכרחית באלמוניותם. ואפשר שכיון למה שאמרנו המדברים שהתארים עלמים קיימים צעמם, לא קיימים צולתם, אמנם יש כח מצעלי התורה שמאמינים זה באלמונתם צתאר הידעה והפחד והבגורה חולתם מהתארים ויש לומר שענין זה שהם מאמינים שהנפש מקרה, ומאמינים שהיא נשאת אחד המות ותשוב אל הבוץ, והקשו אליהם כי אם הנפש מקרה כמו שהם אומרים האין תעמוד בלא גוף? ועל כן הולדכו לומר כי אפשר מליאות מקרה בלי עלם. ומליאות דבר מתגשם בלא חומר הוא כמנע אלל רוב המעשיים, כמו שזכר צפ"ח, ואינו כמנע אלל מקצתם, והם צעלי החדוש האומרים כי הפועל אשר יחדש הדבר בכללו, כלומר החומר והגורה, ושאיך מתנאי פעלו מליאות חומר זו יפעל, הוא מחדש הכל, והם נקרא צעדני אצ"ל והוא הולאת יש מאין, וזו דעת צעלי הדתות, וצוה דברים רבים שצדו צחכמת הטבע שמליאותם כמנע אלל רובם, ומניעותם אללם כמניעות המלאת מרובע קטרו שזה לללעו, ואינו כן אלל האחרים, ומליאות מניעות מרובע קטרו שזה לללעו הוא דבר מוחש, אלל מה שאמרנו מליאות מניעות זוויות מוגשמת. יקימו צה ארבע זוויות פשוטות נצבות, והדומה לזה היא מכת הכמנע אלל מי שעיין זה במאמר אחד עשר מספר אוקלידוס צשרשים. כי הם אחד כל זוויות מוגשמת הזוויות המשוערות המוקפות צה מקוצנות יחד, קטנות מד' זוויות נצבות, והניח מופת ע"ז. וכן מה שאמרנו שזוויות המשולש שזה לשתי נצבות, היא

דבר מצוה אלל חכמי התשורת, והאלס יהיה חכס בשלר החכמות, אלס לא למד חכמת התשורת לא יצין זה, כ"ס שיהיה אללו כמנע מי אמת, וכ"ס אלס אחר. וע"כ אמר מי שלל ידע הלמודיות יחשוב זה אפסרי. ואסוב לדבריו.

אמר ומי יתן אדע' אם זה השער פתוח ומותר לכל אחד שיאמר כמה זה ענין שיעיירהו, ויאמר זה אפשר, ויאמר אחר כי הוא נמנע כפי טבע הדבר, או שם דבר יסתום זה השער ויסגרהו, עד שיגזור אדם ויפסוק שזה נמנע בטבעו? ואם בחינת זה הענין אי מצרפו בכח המדמה או בשכל? ובאיזה דבר יובדל בין המדומה והמושכל? כי פעמים יחלוק אדם על אחר זולתו, או תחלוק עליו נפשו בדבר מה מציאותו אפשרי אצלו ויאמר שהוא אפשרי בטבעו, ויאמר החולק. זה אפשרי הוא מפעל הרמיו. לא בבחינת השכל, או ששם עוד דבר מה יובדל עמו בין הכח המדמה והשכל? ואם הוא דבר הוץ משניהם יהדיו או בשכל עצמו יובדל בין המושכל והמדומה? — וכל אלו המקומות צריך לחפש אותם מאד, ואין זה כונת זה הפרק והנה התבאר כי לפי כל דעות וסברת איש בכאן דברים נמנעים ומציאותם שוא, ושלא יתואר האלוק ית' ביכולת עליהם, ואין חסרון בחקו בהיותו בלתי משנה אותם, וא"כ הם מתחייבים ואינם מפעל פועל. והנה התבאר כי מקום המחלוקת הוא בדברים יונחו מאיזה משתי הכתות הם, אם מכת הנמנע או מכת האפשר יודקק זה ע"כ.

והנה אמר כי צאלו המקומות חקירה לריך לדקק אותם מאד, ואין זה כונת הפרק, כלומר כי אין כונתו צזה הפרק, להודיע, צמה יכיל האדם צין מה שהוא כמנע וצין מה שהוא אפסרי, ולאד צסוף הפרק. כי לריך שידוקק זה, כי המדקק זה יודעו על אמתתו, שתצדד לו האמת מן הטוב, והכמנע מהאפסרי, וזה תכלית שכל האדם.

פ ר ק ש ש ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל וחשבו כי ידיעת הפרטים נמנעת בחק האלוק ית' מצדדים (רבים) ומהם, כי הפרטים מושגים בהושים לא בשכל. והאלוק ית' לא ישיג בהושים, ומהם, כי הפרטים אין להם (תכלית) וידיעה מקפת, ומה שאין לו תכלית לא יוקף, ומהם, כי הידיעה במוחשים והם פרטיים בלא ספק יחדשו לו שנוי, כי מה התחדש? ידיעה אחר ידיעה. ע"כ.

וארסטו זכר צמאמר הלמד, כי הראשון שכל תכלית ולא יכיל דבר הוא יותר שלס נמנו, כי אלו היה כן היה שלמותו צגדוע. ואומר כי כשלא נראה מקפת הדברים טוב משכלאים, והסכלות צדברים הגדועים טוב מהשגתם, והעומד על דבריו צארתו מאמר יצין כונתו ע"כ.

ואמר צן סינא כי הוא ית' יודע כל הדברים צמין כולל, לא יפול תחת הזמן, ולא ידע הפרטים כי תחייז ידיעתם שנוי צעלם היודע. ע"כ. והנראה לי כי אחר צו הדעת.

הדעת נמשך החכם ר' אברהם ז"ל (הראש"ע צפרשת וירא צפרוק ארדה נא) צאמרו כי הוא ית' יודע הכל צדק כל לא צדק חלק. *

ואמר החכם המזכר הדבור צלוק ית' צעמנו וצולתו הוא אמור על דרך הוכוח הנקרא גורל, כ"ש שיכתב על ספר, כי לא ישיגו ההמון אלו העמוקות, אלא שגריך שיכתב צספר המופת, ולא אתה מצעלי היצירות המוכנות לקבל החכמות. והתעסקת צהן, והית מצעלי ישו הדעת חיוצן שתעייין צספדיהם, כדי שתעמוד על מה שכתבו מאמת או הפכה, ולא חסרת מאלה השלטה, חיוצן שתשען על פשט הדת, ולא תציט לאלו הדעות המוחשות, כי אם תהיה מצעליהן לא תהיה מצעלי האמת. ע"כ. ויפה כתב צאמרו כי הענין אסור להודיעו להמון, כי לא ישיגו עמקו, וצלבד מה שאמר כי אם יהיה מצעלי הדעות, לא יהיה מצעלי האמת, ויש עמו הכת צאלו הדורות כלומר שהם מחדשים דעות נכריות דחוקות מהחקירה ודחוקות מכוונת הדת. ואסור לדבריו.

אמר והם ברחו מליחם לאלוק ית' עויבה ושכחה, וחתכו (ופסקו) עליו בסכלות, היות כל מה שכוה העולם נסתר ממונו ולא ישיגהו. ע"כ.

ואמר החכם המזכר ומה שאמרו כי הראשון כשלא ישיכיל אלא עצמו, הוא סכל למה שצדא, אמנם היה מתחייב זה אלו לא היה משיכיל דבר הוא מהנמצאים צמוחלט, אבל מאחר שאומר כי כל מה שישיכילו מצעמו הוא הנמצאים, ושהוא השכל שהוא סבת הנמצאים, לא שהוא ישיכיל הנמצאים מצד שהם עלה לשכלו כענין שכלו, וענין אמרם שלא ישיכיל מה שתחתיו מהנמצאים, ירנו לומר שלא ישיכילם צד ששכילם אחרו, אלא צד שלא ישיכילם צו שום משיכיל זולתו ישתצח, כי אלו השכיל אותם שום נמצא מצד שהוא ישיכילם היה משתתף עמו, ויתעלה מזה וזה הוא התאחד המסובל צו, וע"כ לא יתכן לומר צדיעתו שהוא כללית או פרטית, כי הכללי והפרטי עלולים מהנמצאים משתי ידיעות הוות נפסדות, וזו השאלה נכללת צין שני חלקים הכרחיים, האחד כי אילו השכיל הנמצאים, מצד מה שהם עלה לידיעתו היה מתחייב שיהיה שכלו הוה נפסד, ושיהיה שלימות הנכבד צגרוע, ואם היה עצמו זולתי מושכלות הדברים וסדרם צכאן. היה שכל אחד אינו השבת לורת הנמצאים, כפי מה שהם עליו מהסוד והערך; וכשהיו אלה שני הצדדים נמנעו, יתחייב שיהיה מה שישיכילו עצמו הוא הנמצאים צמציאות ויתד נכבד, מהמציאות שנמצאים צו הנמצאים. והמעיד כי הנמצא האחד צעינו יש לך מעלות צמציאות זו נכבדת מו, כי הגרוע צצמעלותיו הוא מציאות צחומר, ויש לו מציאות נכבד מזה והוא מציאות צדמות, כי זה המציאות הוא מציאות הגון משיב לעצמו, ומציאותו צחומר אינו משיב לעצמו, ומציאותו צכח המדמה, ויתד נכבד ומציאותו צכח הדלות, ומציאותו צכח הזכר הוא ויתד נכבד, ומציאותו צשכל,

נכבד

* להדיוק הראש"ע ראוי ונכון להעתיק מה דברי המפרש לספר אמונות והדעות מאמר ד' סק ב' דסוף צבלין (עלה כ"ד עבר צ') צבג"ה וז"ל ורצים תמהו שאבו עליו כי הכחוש ההשגחה הפרטית וכונתו אמנם הוא על הענין הזה, כי החלק כאשר ישוב חלק אחר לא ישוב רק ע"ד החלק ר"ל ע"ד הצדדי המושכלות והשגחה אחר השגחה ומוטבל אחר מוטבל, אבל הכל י"ת שהוא כוללם יחד ע"ד כללותו ר"ל מצד ידיעתו ח"ע שהוא הכל ידע חלק ממונו, ר"ל מן חלקי המציאות. ע"כ. ומעתה דבריו נדיקים ושרים.

כצד מהכל, וכן כאמין שיש לו צשכל הראשון מליאות, יותר כצד מהכל, וידיעת האלוק
 ית' נקשרו צממלא מלד שנקשרה צו ידיעתו, וא"כ המליאות שנים מינים, מליאות כצד,
 ומליאות ברוע, והכצד סצה לברוע, וזה הוא ענין מה שאמרו הקדמונים, כי הצורא
 ית' יודע כל הנמלאים, והוא המעוז להם והפעל אותם, וע"כ אמרו כי אינו אלא
 הוא, אצל זה כלו מידעת המעמיקים צחמה, ואין לדיך שיכתב זה, ואין לדיך שיטעוהו
 צני אדם להאמינו, ולא הוא מהלמוד התורי, ומי שכתב אותו שלא צמקומו היה חומס
 מי שהעלים אותו מן הראוי לו. ע"כ. ואמר מורנו ז"ל ל"ה מהח' הראשון אצל הדבור
 צתארים, והאיך ירוחק ממנו, ומה ענין התארים המיוחסים לו ית', וכמו כן הדבור
 צצדיות מה שצדא וצתאר ההגתו לעולם, והאיך השגחתו צזולתו וענין לזונו והשגתו
 וידיעתו צכל מה שידעוהו, ומה ענין הנצואה ומעלותיו, ומה ענין שמותיו המורים על
 ענין זה, אס הם אחד ואס הם דעים, אלו כלס דצרים עמקים והס סתרי תורה צאמת,
 והסודות המזכרים צצברי הנציאים וצצברי החכמים ז"ל, אלו הדצרים אשר אין לדיך לצד
 צהס אלא צראשי פקיס ועס האדם המתואר. ע"כ. וכתב מורנו ז"ל צפ' כ"צ כי כל מה
 שצד ארסטו מבגלב הירח ומה שלמעלה ממנו כלו כדמות אומר אל מקצת דצדים, כ"ס
 מה שיאמר אותו ארסטו מסודר השכלים ומקצת אלו הדעות האלקיות אשר יאמין וזהס
 הגנאים העזומים וההפסדים הנגלים המצוארים צכל האומות ופרסוס הדעות, ואין לו
 מופת עליהן. ע"כ. ולי נראה כי רצו צאמרו אל מקצת הדצדים, מה שאמר ממליאות
 האלוק ית' והמלאכים, ושהגלב צעל כפס, ושתנועתו מלד לזונו לצכל כצדל והדומה
 לזה, ומה שאמר ומקצת אלו הדעות האלקיות רצו צו למה שאמר אותו מענין ההשגחה,
 כי יש גנאים עזומים וההפסדים הנגלים המצוארים צכל האומות ופרסוס הדעות אותה
 הדעת, כי גס מה שמוכר צדתות כי האלוק ית' משגיח צמעשי צני אדם ומשלס להס
 גמול עליהס אס עוצ עוצ ואס דע דע, כי האמת המפורסמות לכל מה שאמר קהלת
 כי האלקים יציא צמשפט על כל נעלס אס עוצ ואס דע.

פרק שבעה עשר

אמר מורנו ז"ל בזכרו הדעת השלישית בהשגחה ויתחייב לחס כפי זו הדעת
 שיהיו תנועות ב"ה כלן ועמידתן משוערת, ושאיין לאדם יכולת בשום פנים שיפעל
 דבר ושלא יפעל. ע"כ. ואמר בדעת החמישית ואומר כי פנת תורת מרע"ה והנמשך
 אחריה היא, שהאדם כאל יכולת מוחלטת, כלומר שהוא בטבעו ובבחירתו יעשה
 כל מה שיש לאדם שיפעלהו, מבלתי שיברא לו דבר מחדש בשום פנים. ע"כ.

ואמר ארסטו והאדם יפעל פעליו ציכולת והלדון והצמירה, והדצרים שפעלס
 אלינו יש לנו כמו כן שלא נפעלס, ומה שאפשר צו מלת לא, אפשר צו מלת כן, וכמו
 שיש לנו יכולת לעשות הפעלס העוצים, כן יש לנו יכולת לעשות הפעלס הדעים,
 והאדם מוליד לפעליו כמו שיוליד ילדיו; והדאיה על זה מניחי הדתות כי הס יענישו
 העושים

המעשים הרעים, וישצחו המעשים המועילים ע"כ. — ואומר כי זה הענין מהענינים העושים
 העמוקים, ויש פסוקים יתצא מהם כי דעות האדם נתופה לו, ויש לו יכולת לעשות
 הדבר שלא לעשותו, ופסוקים אחרים שיראה מפשט הפך זה, וכן מזה המין דברים
 דברים דברים ההכמים ז"ל שנמלאו בהם אומרים השתי דעות. ואמר צחכמת ההבין כי
 הדברים נחלקים לשלשה חלקים, אפשריים, והם הדברים שאפשר שימלאו ושלא ימלאו,
 כאמרנו אפשר שירך המער למחר, והכרחיים, והם הדברים שנמלאו כן תמיד, כאמרנו
 האדם צהכרה צעל חיים, וממולעים, והם הדברים שנמלאו צפעל אחר היותם אפשריים,
 ואפשר שיעדרו, כאמרנו לאופן עתה עומד, ואלו יאמרו ממולעים צין האפשרי והנמנע,
 כי לקחו מכל אחד חלק, ושם צארו כי הבורות האפשריות אין הדרך עגור צאחד מקריותיהם
 על האמת, כאמרנו זה הצבד אפשר שיקרע קודם שיצלה, ואפשר שלא יקרע קודם שיצלה,
 כי אלו היה הדרך עגור צאחד מקלות האפשר על האמת, כלומר שיהיה נודע על האמת
 איזה מהם יהיה, יהיה לצעלה העיון והצחירה, כי המעיין לא יעיין צנמנע, ואז לא
 יהיה דבר מהדברים אפשר צנפשו וצטצעו, ואז יסתלקו הפעלים ההווים מהצחירה,
 ויהיה ההשתדלות לצעלה ויסתלקו ההכנות העצמיות והמלאכות.

ואמר החכם המזכר וזו השאלה והיא שאלת הבורה והשעור, וצנרצי אל ק צ א
 ו אל ק ד ר היא הקסה שצשאלות התורות, וצאור זה כי פשיעוינו הראיות המקובלות
 ימלאו הפכים, וכן ראיות השכל, כי אלו מולאים צדת דברים דברים מורים כי כל דבר
 צשעור ושהאדם אנוס מוכרח, ויש צו דברים מורים כי יש לאדם קנין למעשהו, כלומר
 שהוא עושה אותו מעצמו ואינו מוכרח על פעליו, שהדברים צנמנע אפשריים לא מחוייבים,
 וכמו כן הראיות השכליות נמלאו הפכים צו השאלה, וצאד זה כי אם נכח שהאדם ממציא
 פעליו וצורא אותם, שיתחייב שיהיו צכאן פעלים אינם דעים על חפץ האלוק ית' ולא
 צצחירתו, ויהיה צכאן צורא זולתי האלוק ית', והכל הסימוני כי אין צורא זולתי האלוק
 ית' וית', ואם הנחנו שאינו עושה מעצמו לפעליו יתחייב שיהיה מוכרח לפעליו, וא"כ
 ההטרה משער מה שלא יוכל, וכשיטרח האדם לעשות מה שלא יוכל, לא יהיה הפרש צין
 הטרחתו והטרכת הדומם, כי הדומם אין לו יכולת, וכן האדם צמה שלא יוכל אין לו יכולת,
 וע"כ יאמינו ההמוני כי היכולת מתנאי הטרחת כמו השכל צשזה. — ועוד כי אם לא יהיה
 לאדם קנין, כלומר שיוכל למנות (לעשות ז"ל) מעצמו הדברים, יהיה ההשתדלות דברים
 לצעלה, ויצטלו המלאכות כן, אשר המכוון מהם להציא הטובות, כמלאכת עבודת האדמה
 וזולתה, ויצטלו כל המלאכות שהכוונה צהם השמידה ודחיית הטוב כמלאכת החרושה
 הרפואה, וזה כלו חוץ למוטכל; ואם יאמר אומר, ומאחר שהדברים כן, היאך קוצן צין צו
 הקושיא הנמלאת צמקוצל והמוטכל צנפשו? ואומר כי הבראה מכוונת הדת, כי היה הקצון
 צין שתי אלו האמונות על האמצעות שהוא האמת צו השאלה, וצאור זה כי יראה שהאלוק
 ית' וית', יצר לנו כחות נוכל צהן שנקנה דברים המה הפכים, אלא מאחר שהיתה קנית
 אותן הדברים, לא תשלם אלא צהסכמת הסצות ששעצדן האלוק ית' לנו מחוץ, וצסוד
 המשגשים מהם, היו הפעלים המיוחסים לנו יצלמו צשני הדברים יחדיו צרוננו
 וצהסכמת הפעלים שמחוץ להם, והם אשר יאמרו צעדס שהם צגורת האלוק ית'
 וצמאמר, והסצות ששעצדן ה' ית' לנו מחוץ, אין משלימות הפעלים שששתל לעשותם,

או משצט ארופן זלצב, אלס דן הסצה אחר שגלגה אחר מהשני הפכים, כי הרגון הוא תשוקה יתחדש לנו מתשוקת מה או דמיו מה, או הגדקה צדד, וזו ההגדקה אינה לצחירתנו, אלס הוא דבר יקרה לנו מהדברים שמחון, ודמיון זה כי כשגלגה דבר נחמד מחון, נתארה אותו בהכרח זלס צחירה, ונתארה ונתנועע אליו, וכמו כן כשגלגה דבר מגונה נמאסו בהכרח תצרה ממנו, ואס כן דלוננו שמור דברים שמחון וקשור בהם. ומאחר שהיו הסצות שמחון הולכות על סדר וערך ערוך ללס יפסק, וזה צסצת מה ששער אותם צוראס עלינו, והיה דלוננו ופעלינו ללס ישלמו ואינם נמלאים כלל, אלס בהסבמת הסצות שמחון, וכל מקוצצ יהיה מסצות מגדרות משוערות, הוא בהכרח מוגדר משוער, וללס תמלא זו הקסירה צין פעלינו והסצות שמחון, וצין הסצות שצדאן האלוק ית' צפנים מגופותינו, והערך המוגדר צסצות הפנימיות והחלוניות, ארנה לומר אשר ללס יפסק היא הגזרה והשעור שכתצ אותה האלוק ית' על עצדיו, והוא הלוח השמור. ודייעת האלוק ית' צאלה הסצות, ומה שיתחייצ מהן היא הסצה צמלאות אלס הסצות, וע"כ היו אלס הסצות, ללס יקיף צדיעות אלס האלוק ית' לצדו, וע"כ היה הוא ית' לצדו היודע הכסרתות על האמת, ואמנס היתה ידיעת הסצות היא ידיעה צנסתד, מפני שהכסתר היא ידיעת מלאיות, הנמלא צעתיד, או ללס. מאחר שהיה סדר הדברים וערכם, הוא אשר יחייב מלאיות הדבר צעת מה, והידיעה צסצות צמוחלט, היא הידיעה כמה שיתלא בהן, או כמה שיעדר צעת מעתות כל זמן; ושתצח מי שהקיף חדוש ודייעת צכל סצות הנמלאים, והנה התצאר האיד לכו קנין והאיד כל קנינו צשעור שקדם, וצזה יותרו כל הספקות שנאמרו צזה, ארנה לומר הטענות השכליות שאין הפכים, וארנה לומר כי היות הדברים הנמלאים מדלוננו ישלס מלאיותם צשני הדברים יחדיו, כלומר דלוננו וצסצות שמחון, וכשיוחסו אל אחר מאלס צמוחלט יקרו הספקות שקדמו. ע"כ. ואשור לצדדיו.

אמר ודקדק דעתי עד סופו כי ללס אלאמין כי הוא ית' יסתר ממנו דבר, או איהס לו חולסה, אלס אלאמין כי ההשגחה נמשכת אחר השכל ומתחייצת לו, כי ההשגחה אמנס תהיה ממשיכל, ואשר הוא שכל שלס צשלמות אידן שלמות אחריו כל מי שדצק צו דבר מאותו השפע, כפי מה שיגיע לו מהשכל יגיע לו מההשגחה, וזו היא הנאותה אללי למושכל ולפסוקי התורה.

פ ר ק ש מ נ ה ע ש ר .

אמר מורנו ז"ל כבר נודע כי אין מחוידן המחשבה נמצא אלא המון ושאר הכוללים ענינים מחשביים כמו שידעת, וכל נמצא מחוידן למחשבה איש או אישים. ע"כ. ואפלעון היה דואה כי הכללים הם עלמיים, ושהם התחלות העלמיים המוחסים, ושהסובים הכללים נכללים, ושאינם נמלאים צפרטים, כי יש לצדד שני מלאיות, מלאיות נכלל, והוא דמיון הנמלא המוחש, ומלאיות צחומר והוא המלאיות המוחש, והכללים אלל ארסטו אינם נמלאים אלל צפרטים, והם אשר תקצנס המחשבה מהפרטים, כלומר

שתקח הדמות שציינהם ותשימם ענין אחד, ועמיו כי המחשבה תקבל לורת האדם ואמתתו כשדואה לורת האדם, וכשידואה לורת אדם אחד ואחר לא יתחדש צו רשום, אלא ישאר כמו שהיה. וענין היותו כללי כי יחסו אל כל אדם שהויה ושיהיה יחד אחד. ומולנו ז"ל צנה זה הענין על דעת ארסטו. ואשכח לדצדיו.

אמר מורנו ז"ל וכשירדע זה כבר נודע כי השפע האלקי הרבק במיין האנושי כלומר השכל האנושי, אמנם הוא זה שנמצא מהשכליים האישיים מה ששפע על ראובן ושמעון, וכשיהיה הדבר כן יתחייב כפי מה שזכרתי בפרק הקודם, כי איות איש מאישי בני אדם שהשיג מאותו השפע חלק יותר גדול כפי הכנת חמרו והרגלו, תהיה השגחתו עליו יותר בהכרה, אם היה ההשגחה נמשכת לשכל כמו שזכרתי, וא"כ לא תהיה ההשגחה האלקיות באישי מיין האדם כלם בשוה, אלא יהיה יתרון להשגחה בהם, כפי יתרון שלמותם האנושי זה על זה. ע"כ.

ואמר שני דברים האחת הכנת חמרו, והשני הרגלו, כי יתכן שיהיה לו חומר מוכן לקבל השפע ואם לא יודגל לא יקבל. וזה הענין צעלמו כתצ אותו החכם המכזר דצדו צסכל העיוני, אמר והשכל המעשי משתתף לכל צ"א, ואין אדם דיק ממנו, אלא יש למקלמם יתרון צזה הכח על מקלמם צרצ וצמעט, אצל השכל העיוני ידאה ממנו שהוא כח אלקי מאד, והוא כמלא צמקלמ צ"א, והם המכוונים צהשגחה תחלה צזה המין, ואשכח לדצדיו.

אמר ולפי זה הענין יתחייב בהכרח שתהיה השגחתו בנביאים עצומה מאד, וכפי מדרגותיהם בנבואה; ותהיה השגחתו בנביאים ובחסידים כפי יתרונם וישרם, כי אותו השעור משפע השכל, הוא האלקי אשר שם דבר בפי הנביאים והישיר הצדיקים והשלים מרעי הנביאים במה שידעו, אבל הכסילים והמורדים כפי מה שנעדרו מאותו השפע היה ענינם, וסודר בסדר שאר בעלי חיים נמשל כבהמות נדמו. ע"כ.

והנה רמז דצדיו אלה אינן הול ההשגחה האלקית צשלימות, והיא המיסרת אותם צדדך האמתי והמשלמת דעותיהם, לא כשיקנו הקנינים הצלים הצלים, ושיגרו הכזור המדומה, כי אלו צרוצ יסוצצו דעות על קויהם. ואשכח לדצדיו.

אמר והפסוקים שבאו בזה הענין הם רבים, כלומר בהשגחה באישי ב"א כפי שעור שלמותם וחסידותם, וכבר זכרו הפלסופים זה הענין. ע"כ.

אמר אצונל אצל האנשים יש להם יכולת להעתיק מדותיהם ממדה למדה, והם אשר אמר אפלטון צהם שההשגחה האלקית צהם יותר, והסתכל האין הוליאמו זה הענין מהצנינה לידעת מה שאמרו הנציאים כלם ע"ה, מההשגחה האישית המסוגלת צאיט ואיט כפי שעור שלמותם, והאין זה מתחייב מלך העיון, כשתהיה ההשגחה כמשכת לשכל כמו שזכרנו, ולא יתאמת שנאמר כי ההשגחה מינית לא אישית, כמו שהקדמתי מדעות הפלסופים, כי אין שם כמלא מחוץ למחשבה זולתי האישים, וצאלה האישים דצק השכל האלקי, ואם כן ההשגחה היא צאישים. והסתכל צזה הפרק כראוי וישלמו לך פנות התורה כלן צו, ויהיו נאותות לך דעות עיוניות פלסופיות, ויסתלקו הבגאים, ותצאזר לך לורת ההשגחה האין היא?

ואל זה הענין דרש צפ"כ"ז מזה החלק באמרו והשכל השופע עלינו היא הדקת
 זינינו וזינו ית', כמו שאמרו השגורוהו צלותו האור שהשפיע עלינו, כאמרו „וצאורך
 נדאה אור" צלותו האור צעינו השקיף עלינו, וצעזרו הוא משקיף עלינו ומציע, אם
 יסתד איש צמסתדים כו' והצן זה מאד. ע"כ. וע"ז אמר והצן זה מאד, וזה שאמר
 צפ"י"ז מהחלק השני צשפע השכל ששפע ממך, צשצילו נשיב השכל, והצנינו. ע"כ אמר
 והצנינו מפני שעם השכל יושג השכל לא צדד אחר. —

פ ר ק ת ש ע ה ע ש ר

אמר מורנו ז"ל אין ספק שהוא מושכל ראשון שהאלוק ית' יתחייב שיהיו לו
 השלמות, וירחקו ממנו כל החסרונות, וכמעט שיהיה זה מושכל ראשון כי הסכלות
 באיזה דבר שיהיה חסרון והוא ית' לא יסכל. ע"כ.

וש לומר לפי דעת הפלסופים אינו חסרון צחק האלוק ית', שלל ידע הדבר הגרוע
 השפל כמו שנזכר למעלה, וכן כתב הוא וכבר תמחו הנציאים מהיות ההשגחה צאישי צני
 אדם, ושהוא פחות ממה שיושגה צו, וכ"ש שאר צעלי חיים, אמר מה אדם ותדעהו?

וכתב צן סינא והמחוייז המציאות ישכיל לכל דבר על כך כללי, ואע"פ כן לא
 יסתד ממנו דבר פרטי, ולא יתעלם ממנו שום ענין צשמים וצאך, וזה מהנפלאות.

וכתב החכם הנזכר והשורש צאלו השצושים שהם מדמים ידיעת הצודא ית' כידיעת
 האדם, והיקש הידיעה האחת אל האחרת, וזה נמנע אלל הפלסופים שתהיה ידיעתנו
 כידיעתו, כי ידיעתו עלולה לנמלאים, וידיעתו עלה להם, ולא יתכן שתהיה הידיעה
 הקדיתה כמו הידיעה החדשה, ומי שהאמין זה השיס האלוק ית' אדם נלחי, והאדם
 אלוק הוזה נפסד, והוא מצוהר כי ידיעת האלוק ית' מנגדת לידיעתנו, כלומר שידיעתנו
 היא הפועלת לנמלאים, לא הנמלאים פועלים לידיעתו. — ואמר והאיך יחסנו על כת
 ההולכים שהם יאמרו שהוא ישתצח לא צידיעה קדימה ידע הפרטים, והם ידאו החלום
 הצודק מזהיר צפרטים המתחדשים צומן העתיד, ושאזתה הידיעה המזכרת תביע לאדם
 צתנומה, מצד הידיעה הנלחית המנהגת לכל, והמושלת עליו, ואיכס דואיס שהוא ית'
 לא ידע הפרטים צלצד על כך שנדעו אנחנו, ולא הכללים, כי הכללים הידועים ידועים
 כמו כן מטצע הנמלא צאותה הידיעה צהפך, ועל כן התצאר צמופת שאותה הידיעה
 מדוממת משיחואר צכללי וצפרטי. ע"כ.

ואומר כי עם היות אללי זו האמונה אמתית, אין אללי ספק צה ולא פקפוק,
 כלומר השגחת האלוק ית' צכל הנמלא צכללים וצפרטים, אמת אותה אללי ענין החלום,
 כי מה שיוזכרו צו דצים מצני אדם על עמייהם הפרטים, מודה צלי ספק כי ההשגחה
 צפרטים, וכבר חצרת צזה הענין אגרת קראתי שמה אגרת החלום צענין הלמוד
 גס צענין משא ומתן מה שהוא פלא! —

פרק אחד וחמשים.

אמר מורנו ז"לומי שהגיע לדעת במופת, כל מה שנמצא עליו מופת, ויודע מהענינים האלקיים אמתת כל מה שאפשר שתודע אמתתו, ויקרב לאמתתו מה שאפשר בו להתקרב, כבר הגיע עם המלך בתוך ביחו, ודע בני בעוד שתתעסק בחכמות הלאמודיות ובמלאכת ההגיון, אתה מכת ההולכים סביב בין המלך לבקש השער כמו שארז"ל על צד המשל עדיין בן זומא מבחוץ, וכשתבין הענינים הטבעיים כבר נכנסת בפרוודור הבית וכשתשלים ותבין באלקיות כבר נכנסת עם המלך אל החצר הפנימיות והית עמו בבית, וזו היא ממדרגת השלמים והם חלוקי השלמות. ע"כ.

וזה המשל שכתב צדאש זה הפרק הוא נאות צאנשים המקצלים השלמות מלך חקירתם לנמלאים ועיונס זהם, אצל הקדושים אשר צאדן יקצלו השלמות והאמת ולא למדו חכמות חכמי המחקר, כי הצדאש ית' וית' מדרך למי שידעה צאמתתו ומלמדו להיות מהמתקדמים אליו והשלמות האלוק יושב צסיוע אלקי.

וכתב אצונלר והנה התצדאש שיש שם שלש מדרגות, הראשונה המדרגה ההמונית, והיא המדרגה הטבעיית, ואלו מושכלותיהם קשורות צנורות החמדיות, ולא יודעים אותם אלא זהם וצעבורם ומהן ולהן, ויכנסו צאלו כל המלאכות המעשיות, והשנית הידיעה העיונית והיא צדאש המדרגה הטבעיית, אלא כי ההמון יצטו אל המונחים תחלה, אלא שאם עיונס צמושכל יעיינו צנורות החמדיות, וזו המדרגה העיונית ילאו צעליה המושכל אלא שיראוהו צאמלעי, כמו שרואה השמש צמים, כי הנראה צמים הוא דמיונה לא היא צעלמה, וההמון רואים דמיונה כמו שיפול דמיון השמש על המים ויתהפך אותו דמיון ויפול צמראה אחרת. — והשלישית, מדרגת המלכיות והם הדואים הצדד צנפטו, וזה הענין דומה כאור, וכשלל נראה האור נהיה אנוהו והעורדים שוים, וענין ההמון מהמושכלות דומה לעיני היושצים צמעדה שלא תזרח השמש עליהם צה ולא יראה, אצל ילאו הגוונים צלל, ומי שהוא אצל פתח המעדה יראה הגוונים כלם וכל ההמון ילאו הנמלאים צענין דומה כענין הלל, ולא לאו לעולם אותו האור. וע"כ כמו שאין מליאות לאור מופשט מהגוונים אלא אישי המעדה, כמו כן אין מליאות לאותו השכל אלא ההמון, ואין מרגישים צו, אצל המעיינים הם צמעלות מי שילא ממעדה לחון וראה האור מופשט מהגוונים וראה כל הגוונים על אמתתם, אצל המלכיות אין להם צדאות דומה, כי יהיו הם הצדד, ואילו תהפך הדאות והיה אור היה כמעלת המלכיות. ע"כ. — והסתכל צמה שאמדו החכמים ז"ל כי יעקב הוא השמש, ואל זה הענין דמו מודנו ז"ל צפתיחת זה הספר צאמדו ואשר לא לאו אור לעולם אלא הם צלילה ישתצשו, כאמדו לא ידעו ולא יצינו צחשכה יתהלכו, ונעלמה מהם האמת עם חזק הדאותה כי עתה לא לאו אור והם ההמון. ע"כ. ואשוב אל הפרק.

אמר ומי שיחשוב באלוק ית' ומרבה בזכרו מאין (ומרבה ליכרו מבלי חכמה כצ"ל) אלא הוא נמשך אחר מופשט דמיון מה או נמשך אחר אמונה קבל אותה מזולתו, הוא אצלי כמו שהוא מחוץ הבית ורחוק ממנו, לא יזכור האלוק ית' על האמת

האמת ולא יחשוב בו, כי אותו הרבר שבדמיונו ואשר יזכור בפיו אינו נאות לשום נמצא כל עקר, אבל הוא בדוי ברהו דמיונו, כמו שבארנו כשדברנו בתארים. אמנם יתחייב לקרות בזה המין והעבודה אחר הציור השכל, וכשתשיג האלוק ית' ופעליו כפי ומה שיחייב אותו השכל, אחרי כן תקח להנתן אליו לצמיחות ותשתדל להתקרב אליו, תעבה הדבקות שבינך ובינו והוא השכל, אמר, אתה הראית לרעת. וע"כ תמצא דור צוה לשלמה באלו השנים והוק עליך בהשתדלותו בהשגתו ובעבודתו אחר ההשגחה, אמר, ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו, כי ההזרה על ההזרה על השכליות לא על הדמיונים, כי המחשבה בדמיונים לא תקרא דעה, ואמנם יקרא העולה על הרוח, וכבר התבאר כי הכונה אחר ההשגחה השכליות ההמסר אליו, ושמוש המחשבה השכלית בחשקו תמיד, וזה לא יושלם ברוב אלא בהתבודד, וע"כ ירבה כל חסיד להתבודד, ולא עם אחר לולא להכרח. ע"כ.

וכתב החסד' שלמה צן גצירול ומה שלדך שתדעו כי העיון צעלמים הפשוטים והעמידה על מה שאפשר להשיגו מהידועה, היא המנוחה הגדולה והתענוג הגדול לכפש המדצרת, וכפי כח הכפש צדיעתס, והסועטת צחס, והעמידה על לודותיהס וסגולותיהס והסכרה צדומיהס ופעולותיהס, והיה כחה צדיעת הדצנות הסלקית והדצקות, והשתדל להסתכל צעלמייס הפשוטים תכלית השתדלות. כ"ש צעלס הכפש כי הס נוסאיס לכל דבר ואמר כי הדצקות יהיה דצמות. ע"כ.

ואמר ארסטו ואין דבר מדרך אל החיים הסלקיים ולפעל הסלוק ית' וית' ואל העלס הסנושי אלס השכל. והדאיה ע"ז כי השכל והסללסה והסלמות ועלות העלס אינס לסוס דבר מצעלי חיים. ע"כ.

הערה כבר בארתי לך שזה השכל ששפע עלינו ממנו ית', והוא הדבקות שבינו ובינו, הרשות בידך, אם תרצה לחזק זה הדבקות ושתעבדהו, עשית, ואם תרצה שתחלשהו יתרקק אותו ראשון ראשון עד שתברתהו, עשית, ואמנם יתחזק זה הדבקות בשמוש אותו באהבתו, ובהשים מגמת פניך אליו כמו שבארנו, ותחלשתו תחיה בהתעסק מחשבתך בוולתו, ודע כי אלו הית החכם שבבני אדם באמתת חכמת האלקות, כשתפנה מחשבתך מהאלוק ית' ותתעסק בכללך במזון הכרחי או בעסק הכרחי, כבר כרת אותו הדבקות שבינך ובינו ית' ואז אין אתה עמו, וכן הוא אינו עמך, כי אותו היחס שהיה בינך ובינו כבר נכרת בפעל באותה העת, ועל כן היו החסידים מקפידים בשעות שהיו מתעסקים מלחשות בו, ותחזירו על זה ואמרו אל תפנו אל מדעתכם, ואמר דוד עליו השלום שוית ה' לגנדי תמיד, הוא אומר איני מפנה מחשבתי ממנו, וכאלו הוא יד ימיני, אשר לא ישכחה האדם כהרף עין למהירות תנועתה ומפני זה לא אמוט, כלומר לא אפול, ודע שמעשי העבודות האלה בקריאת התורה והתפלה ועשיית שאר המצות, אמנם תכליתם שתתעמל בהעסק במצותיו כדי שלא תתעסק בעסקי העולם, ובאלו התעסקת ולא בוולתו. ע"כ.

ואמר חכם חסיד כי עקר העצודות זכרון הסלוק ית', ע"כ. ואסוד לדברי מורנו ז"ל.

אמר

אמר וכבר נראה לי עתה צד עיני' זר מאד, יתרו בו ספקות ויגלו בו סודות אלקיות, והנה כבר בארנו בפרקי ההשגחה, כי לפי שעוד שכל בעל שכל תהיה ההשגחה בו, והאדם השלם ההשגחה בו, שלא יסור שכלו מהאלוק ית', שמי ששכלו תמיד אצלו תהיה ההשגחה בו תמיד, והאדם השלם ההשגחה בו שלא יסור שכלו מה' ית' בעת מה, תהיה ההשגחה בו בחשבו'ת' ית', ותתרוקן ההשגחה ממנו בשעת התעסקו, ולא תתרוקן ממנו, או כשהתרוקנה (כמו שהתרוקנה כל"ב) ממי שלא השכיל לעולם, אלא שתתמעט אותה ההשגחה, מאחר שאין לאותו השלם בעת התעסקו שכל בפעל, אבל הוא אותו השלם באותו עת משיג בכח קרוב ודמיונו או דמיון הכותב המהיר בעת שאינו כותב, ויהיה מי שלא ישכיל האלוק ית' בשום פנים, כמי שהוא בחשך שלא ראה אור לעולם, כמו שבארנו באמרו, „ורשעים בחשך ירמו“ ומי שהשיג והוא מתעסק ברבר מה בעת התעסקו כמי שהוא ביום ענן, לא תזרח בו השמש מפני הענן המבדיל בינו ובינה, וע"כ יראה לי כי כל מי שפגע אותו רע מודעות העולם, מהגביאים או החסידים השלמים, כי קררו אותו הרע בעת אותו ההתדרשלות, וכפי שעוד אותו ההתדרשלות או גדיעות הדבר שנפל בו אותו העסק יהיה גודל הרעה. ע"כ.

זה הענין זכרו אותו מחכמי המחקר אמרו, כי כשתקבל הנפש הפרטית, שפע הנפש הכללית צאמצעות הגלגלים, תבצח ותתעלה ממעלת החלק ותקדח כל, ולא יחלוק עליהם החלק מהכל, צעוד שהחלק יקבל שפע הכל כפי מה (סיכיל) [סיחול] עליו, ואם ראה השפע מעלמו ויהיה כוטה לזולתו, יהיה נכזבת מהדצקות כעגס הכל, ויחשזו עליו דרכיו כמו שחשזו דרכי הנכדלים מנציאי הנזול ית' שהמרו את פיו ע"כ.

ואחר מה שאמרו אלה נמשך הראשע ז"ל צמה שאמר על פסוק ודצרתם אל הסלע כי החלק חלק, ומלאנו שקרה זה לשלמה ע"ה שנקדח ידידיה, ונראה אליו האלוק ית' פעמים, ונאמר צעדו וישז שלמה על כסא ד' ולא נודמן לו שטן ולא פגע דע, וצעת זקנותו כאשר הטו נשיו את לצו, מרד צו עצדו, ואמרו החכמים ז"ל אמר דיש לקיש צתחלה מלך שלמה על העליונים, שנאמר וישז שלמה על כסא ד' ולצסוף על התחתונים שנאמר כי הוא רודה על כל עצד הנסר, ולצסוף מלך על כל ישראל. ואסוד לדצדיו.

אמר ואם הדבר כן הותר הספק שהוצרך לפלסופים ששללו השגחה האלקית מכל איש מאישי בני אדם, וחשוו ביניהם ובין מיני בע"ח, וחיתה ראיתם עליו היות החסידים הטובים יקרו להם תלאות גדולות; והתבאר הסוד אפילו לדעתם ותהיה השגחתו ית' תמיד במי שהגיע לו אותו השפע המזומן לכל מי שהשתדל להגיע לו וכשתתברר מוחשבת האדם והשגתו לו ית' בדרכים האמתיים, ויתענג במה שהשיג אי אפשר אז לעולם שיקרה לזה האיש מין ממיני הרעות פי הוא עם האלוק ית' והאלוק עמו, אבל בחסיד מוחשבתו מהאלוק ית', שהוא אז נסתר מהאלוק ית'. והאלוק נסתר ממנו כמו כן, והוא אז נעוב לכל רע שיודמן שיקרה, כי הענין המחייב להשגחה וההצלחה מהמקרה הוא אותו השפע השכלי, וכבר נסתר עת מאותו החסיד הטוב, שלא הגיע כל עקר לאותו החסד הרשע, ועל כן נודמן להם מה שנודמן. ע"כ.

וזה הענין שזכר קרוז ממנו כתב ארטור: אמר. מי שעבד היושר ועבד האלוק ית' ופעל הפעלים השלמים, והיה ענינו עוב שיהיה אורב לבורא ית' מאד, ומי שיאבד האלוק ית' אהבה חלקית ואהבה השכל והמעלות הטובות, כגדוהו האלוק ית' ויתעלה והשגיח צו, והטיב אליו צדדים, כי כל דבר ישמח צדומו לו, ויצקש מה שידלהו והאלוק ית' הוא החי והוא החכם והשלם, וע"כ לא יאהצוהו אלא החכמים והשלמים. ע"כ. — והנה זה הענין קרוז ממה שנאמר צמומור יושב בסתר עליון, והתמינה איך נודע לו מלך המחקר זה הענין האמתי. וממה מאמרו צדדים כי בן דרשו חז"ל ע"פ דרזל צדדל יחד, איך סכין מתחדדת אלא בגדה של חדרתה, בן תלמיד איך משתבח אלא בחצרו, ואיש יחד פני דעהו זה יעקב שנתחדדה עליו שכינה, וענין שנתחדדה עליו שכינה שדצק צשכינה וזה הוא האחדות. והנה רמזו אל זה הענין.

ואמר עוד והחכם המלליח משתמש צעלה וצחכמה וצשכל, וצעוד-שהוא עושה אלו המעלות היולדות ימנעוהו מעשות עלתו-צאמת. וכשיעזוב אותן ולא ישתמש צהן יהיה עלל מטורח הטבע וכליו והנפש וכחותיה וחושיה ומכל העסקים האנושיים ויהיה עם השכנות האלקיות צשמחה וצשטון וטובות חלקיות. ע"כ. והחכמים ז"ל רמזו לזה צמה שאמרו על פסוק ויאמר הנחש אל האשה, ואדם היכן היה? צאותה עשה נתעסק צדך ארץ וישן לו, וענינו כי מפני שהתעסק צעסקי זה העולם לא הרגיש צדד, כי היה כישן שאינו מרגיש, ושמוט המחשבה צדדים השכליים תקרא עלה, והוא ראי צערצי והוא היור צשכל.

וכתב אצונלר וזה השכל שהוא אחד האלוק ית' ונעמו (ז"ל וכתנו) על מה (ז"ל מי) שירלה אותו מעצדיו אינו הנענש חלל הוא המקבל שבר מצין שאר כחות הכפש והעונש הוא לנפש המתאווה החוטאת ומי שעבד האלוק ית' ועשה מה שירלהו גמלהו צזה השכל, והטיב לו אור צין ידיו להכחותו, ומי שמרד צו ועשה מה שלא ירלהו הסתירו ממנו, ונשאר צמחשכי הסכלות, וכשיהיה נפרד מהגוף יהיה נסתר מהאלוק ית', ומי שחנן אותו צזה השכל ישאר אז עם האורים ישבח האלוק ית' ויקדשהו עם הכצויאים והחסידים. ע"כ. וצצאור אמר המרדד צרוח הקדש, שלח אורך ואמתך המה ינחוני" כי הוא המנחה האדם וצעדו נאמר ה' נחני צלרקתך.

וכתב ר' שלמה ז"ל צן בצירול צסוף ספרו: הפרד מהמוחשות, והעמק צמושכלות והתלה צנותן עוב, כי כשתפעל זה יציט חליך ויטיב לך. ע"כ.

ואומר כי הנדאה לי כי זו העבודה שהיטיר אליה מורנו ז"ל צזה הפרק, היא מסוגלת צנצויאים, והם הנקראים עצדי ה' צ"ה, כמשה דצינו ע"ה שנקרא עצדו וכן שאר הנצויאים כאמרו עצדיו הנצויאים, גם דוד ע"ה נקרא עצדו כי כל מחשבתו היתה צו, כאמרו שויתי ה' לנגדי תמיד, ה' מנת חלקי וכוסי, ה' נגדך כל תאותי, ולהס לצדס מסוגלת אותה עצודה והיא שלמה צזה, ולמעט מהס לחסידים המתצודדים רוב ימיהס ותקשה מציאותה צזאיש מאכשי הגלות צאלה הדורות, או כמעט שהיא נמנעת, כי יקשה מאד שיושלמו צו התנאים שזכר, כי יטערך להשלמת אותס התנאים להכנות צרות, הראשונה שיחא מוכן מוגו לקבל זה השלמות, ושלא יהיה מוכרח להטריד מחשבתו צדדים ההכרחים לו מפרנסה, ושתהיה מחשבתו זכה ומתמיד צלמוד, ולא יפנה מדעתו האל אפילו שעה

שעה אחת, כמו שאמר החכמים ז"ל, אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל מדעתכם, וכל זה יקשה מליאותו למי שהוא עצד משועבד והוא צמנוד וצמנוד, וחיוו חיי לער, ויפה אמר החכם, „ימי החיים אין פחד צהס, וימי התלאות אין השארות צהס“ וידוע כי ינטרך להיות צתכלית היושר צמדותיו, ומכניע התארה הצהמית תכלית ההכנעה שזה קשה על האדם מאד, ושיהיה לורו השכלי נקי מהדמיונים, וזה צתכלית הקושי או צנמנע מאנשי אלה הדורות וזו המדרגה הדוחנית וזו המעלה האלקית היתה מליאה צלי ספק לצניאים ע"ה ולחסידים שפשה עליהם דוה"ק, ולמטה מהס לזולתם מהחכמים המתצודדים לעצות ה' צ"ה, וצהיות ישראל על אדמתם, והמקדש צתוכה, והשכינה ציניהם, כאמר ית', ושכנתי והתהלכתי צתוככם. — והנראה לי כי להמציא זה המין האנושי צחר ה' צ"ה צישראל, ונתן להם התורה שתכליתה להמציא זה המין, כאמר „ולציון יאמר איש ואיש יולך צה“ כלומר אנשים דצים נולדים צה שדאויים לקרותם איש, כלומר שהס אישים אמתיים, כאמר אליכם אישים, ואמנ"ל אלו האצות ע"ה שנקראו אישים, כי הס לצדס והדומים להס קצלו האנושית האמיתי, וכן אמרו חכמי המחקר, כי ארץ ישראל מוכנת משאר הארצות שיולדו צה הנציאים והחכמים. והנראה לי עוד כי כמו שיקשה או היא צנמנע מליאות האומה החסידה צלה הקצונים האנושיים על התנאים שזכרו, כמו כן יקשה או הוא צנמנע מליאות אדם צלה הדורות צאותו השלמות שזכר מורכו ז"ל, ומליאותו צאומה החסידה אשר כל אנשיה חסידים ודעותיהם אמיתיות, כמו שאמר הנציאים ע"ה שיהיו ישראל צאחרית הימים, ואס לא יתכן צאלו הדורות להשיג כל זה השלמות, לדיך שישתל היחיד להשיג ממנו מקלתו, כי השגת המקלת טוב מאצדן הכל, וזה היחיד המתצודך מחוייב שלא יתצד לבופני, ולא למי שתכליתו המעלות הילידות אלא חיוב עליו שיתצד לאנשי החכמות, והזהירו החכמים ז"ל לקנותו, כאמרס, וקנה לך חצר, ואמרו או חצרותא או מיתותא.

ואמר ארסעו והאדם מנטרך אל הצד כמו שנטרך לשאר הטובות כי השנים כשיתצדו יהיו יותר חזקים על ההצנה והשכל וההנהגה. ע"כ. — והנראה לי כי זה שאמר החכמים ז"ל וקנה לך חצר ולא אמרו חצרים הוא הצד האמיתי שכונתו הוא הטוב האמור, וזה לא יהיה אלא אחד.

ואמר ארסעו והחצרים שיהיו צעצוד התענוג יספיק מהס מעט כתצלין צמאכל, והצד המעולה האהוב הוא אחד, וא"א שיהיו לאחד חשוקים דצים כי החשק ורצוי האהבה לא יהיה אלא לאחד. ע"כ. ואמרו וקנה לך, כאמרו וקנה חכמה, וצכל קנייך קנה צינה, ומפני שאנשי החכמה מעטו צמקלת המנהגות ורצו צמקלתם ויעצו צמקלתם, ע"כ מהחיוצ עליו צמקלת המנהגות שיפרד מצני אדם לבמדי אס אפשר, ולא יתצד להס אלא דצדים הכרחיים וצשעור הכרחי, כמו שאמר מורכו ז"ל צפ' ל"ו מהחלק השני, ויתחייב שיהיה זה האיש צעלו תשוקותיו לצודים שאינם אמתיים, כלומר אהבת הנאות שיגדלהו ושיכבדהו ההמון ויציע אל צני אדם כפי מה שהס צענימיהס, או צלאך או צטורפים אשר לא יחצו המתאחד כשיחצו צהס אלא האין ינכל מהיזק המזיק מהס ויזמן עמהס שתוף, או האין יגיע לו מהס תועלת מנטרך לזה לורך הכרחי, ע"כ. ואלה נקדאים צדצרי החכמים ז"ל גרים, כי אע"פ שהס צצתייהס וצין אחיהם וקרציהם, הס גרים

גדים צדעותיהם והלכו צמחצותיהם אל מדרגות אחדות הם להם כמו המשכנות, וכן אמר המדצד צדוף הקדש — גד אנכי צאק, ואמר, מוזר הייתי לאחי ונכרי לצני אמי.

פ ר ק ח מ ש י ם ו א ר ב ע ה .

אמר מורנו ז"ל וכבר בארו לנו הנביאים עוד אלו הענינים בעצמם ופירשום לנו, כמו שבארו הפלסופים, ופרסמו לנו כי אין הקנין, ולא שלמות הבריאות ולא שלמות המדות, שלמות שראוי להתפאר בו, ואין החפץ בו, והשלמות שהתפץ בו ויתפאר בו, הוא ידיעתו ית' שהיא הידיעה האמתית; אמר ירמיה באלה השלמות הארבעה, אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל גבור בגבורתו, ואל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. הסתכל האיך לקחם על סדרם אצל ההמון, כי השלמות שהוא יותר גדול אצלם הוא בעושר, ולמטה ממנו בגבורה, ולמטה ממנו בחכמה, ר"ל בעל המדות הטובות כי אותו האיש גדול כ"כ אצל ההמון אשר ידבר אליהם, וע"כ סודרו זה הסדר, וכבר השיגו החכמים ז"ל מזה הפסוק אלו הענינים בעצמם אשר זכרנו, ובארו מה שבארתי לך בזה הפרק, והיא כי החכמה הנאמרת במוהלט בכל מקום והיא התכלית היא השגתו ית', ושוה הקנין שיקנה אותו האדם מהמטמונים שיתפארו בהם, ויחשבו שהם שלמות ואינם שלמות, וכן אלו המעשיות התורה כלם, כלומר מיני העבודות, וכן היצירות המועילות לב"א כלם בשמושיהם קצתם עם קצתם כלם לא יתחבר בו התכלית האחרונה, ולא ישנה אותה אלא כולן הצעות בעבור זאת התכלית, ושמע טופס דבדיהם בכל אלה הענינים, והוא בב"ר שם נאמר וכל הפציק לא ישוו בה, הפצים אלו מצוות ומ"ט, הפציק אלו אבנים טובות ומרגליות, חפצי וחפציק לא ישוו בה, כי אם בזאת יתהלל המתהלל. הסתכל כמה קצר זה המאמר וכמה שלם אומרו והאיך לא הניח מכל מזה שזכרנו אותו, והארכנו בביאורו ובהצעותיו. ואמר בפ' כ"ז מהחלק השלישי וזה השלמות האחרון והוא סבת ההשארית התמידי לא זולתו. ע"כ.

הסתכל כי אמר לא זולתו. וכתב אצובכר, והפלסוף יפעל הפעלים הבודנים אצל לא לעצמם, ויפעל דצ הפעלים השכליים, ופעלים הבודניים הוא זהם איזה כמאל, וצדוהיים הוא זהם נכד, וצשכליים הוא זהם אלקי חסיד, ואל"כ צעל החכמה צהכד אדם חסיד אלקי, והוא יקח מכל פעל המעולה שצו ושתתף צכל טצע צמעולה שהכל מסוגלים צהם, ויפדד מהם צמעולה שצפעלים והנכד מהם, וכשיגיע אל התכלית הקלוית וזה כשישכיל השכלים הפשועים העצמיים אשר נזכרו צמה שאחד הטצע, וצספר הכפע, וצספר החוש והמוחש, אז יהיה אחד מאותם השכלים, ויזדק עליו שהוא אלקי צלצד, ויסתלקו ממנו תארי הגשמיים צכלים ותארי הדוחיים המעולים ויאות צו תואר אלקי פשוע, ואמר, והרשות צידק אס תדעה להשתדל שיהיה שלמותך צכלים והוא צעושד אז תהיה כחולס, או שלמותך צנדיאות ותהיה עצד צעצע, צין שתהיה תחת עצדות אדם

או לא תהיה, שיהיה שלמותך צמעות היצירות, ותהיה מנהיג זולתך ממה שיצטרך למנהיג, ותלא ממעלת האנושית בטבע למעלת הנכבד צע"ח שאינם מדברים, כי העבד דומה מצעלי חיים שאינם מדברים כמו הסוס והדומה לו מזהמות שמתמשין צהם לתקפן וכח אציהם לקצול המשא, והדומה צעל המעלות היצירות לצ"ח שאינו מדבר שהוא צעל התכונות הנכבדות כאריות גבזרה, והתרגול צנדינות, או שתהיה שלם צמלאכות המעשיות ותהיה אדם כי אתה מנהיג, ולא תהיה הנהגה, אלא שאתה תהיה צו ההנהגה עובד לקדם זולתך, או בלא אמלעות כמו הכותב, או צאמלעות כמו העושה הדסן. כי הוא ישרת תחלה הסוסים ושנית האדם, כי יש לו תועלת צסוסים, וכן הנחות ד"ל המלאכות הנקראות כחות, כמלאכת הרפואה ועבודת האדמה, אלא שהכחות יותר נכבדות ותהיה הנכבד צצעמי האדן ומעולה מהמשנתים כשני למלך, או שתהיה שלם צשלמותך המיוחד לך, ותהיה שלם צעלמך, ולא תצטרך צמליאות לזולתך, אלא כל אדם וכל נמלא הווה נפסד אלנך, וצמליאותך תחלה הית אתה נמלא, ודמיון זה כי צכריתה הית הסכין סכין, ולולי היא לא הית הכריתה מתחדשת וע"כ עשו אותו, ומשהביע לו זו המעלה, הביע צעמין לא תכניעו הנפש הצהמית, וידע צזה העמין אשר צו תהיה. ההללחה משני אלה החלקים, כלומר כח הטבעי והצהמי עמין אי אפשר שיסופר ציותך מזה, וזה העמין למעלה מהדבור למעלתו וכדורו וגדלו ותפארתו, כי הכאצ אמנם הוא מלך זה הטבע, והתענוג מלך זה הנפש, אלא שהנפש הצהמית לא תסבול דבר אחר כי אינה פשוטה, וע"כ יהיה המכאיב אותה עתה מענג אותה למחר, כי היא קדוזה מהטבע, וע"כ לא תשאד על עמין, אצל המדצרת מפני רחוקה מהטבע תשאד צעמין אחר, ואין הפך אלה אלא שהיא תתדצה, אצל זה השכל האלל, מפני שהוא אחר מכל לך הוא צתכלית הרחוק מהחומר לא יקרה לו הפך כמו שיקרה לטבע, ולא יביעה מההפך כנפש הצהמות, ולא דשום ההפוך כמו המדצרת שתשכיל המושכלות הצמריות העתדצות, והוא תמיד אחר התענוג גמור ושמה וששון ויקר, והוא המתקן הדברים כלם, והאלוק ית' דוזה צו הרצון השלם, כי החסידים שעברו אמרו כי האפשרות מין טבעי ומין אלקי, והטבעי היא המושב צחכמה, ויוכל האדם לעמוד עליו מעלמו, אצל המין האלקי הוא המושב צסיוע אלקי, וע"כ שלח האלוק ית' הנציאים שידועו אל צבי אדם צאפשריות האלקיות, מפני שרנה ית' שמו להשלים הגדולה צצמתותיו לאדם והוא החכמה. ע"כ. — דלוי להסתכל צזה כי הוא עמין אמתי והס דצרי החסידים היודעים האמת, כי הדברים הטבעיים יוכל אדם להשיגם מלך חקירתו ומעלמו, אצל הדברים האלקיים יצטרך להשגתם לקיוע אלקי ולדצרי הנציאים ע"ה, ששפע עליהם השפע האלקי, וזה סיוע למה שזכר מורנו ז"ל מזה העמין למעלה, ואשוצ לדצרי זה החכם. אמר, ומי שידע האלוק, ידע כי העונש הגדול הוא חמתו והרחוק ממנו. ושההללחה הגדולה לנו והקודצה ממנו, ולא יהיה האדם קרוב ממנו אלא צדיעת עלמו, והשכל הוא האשוצ מכל הנמלאים אל האלוק ית', וכשיביע לאדם, אותו האדם אשוצ מכל הנציאים אליו, וכשעור קדצו ממנו יקדצ מהאלוק ית', והסכלות מרחיק ממנו, והנכבדת שצדיעות היא זאת הידיעה שאמרנו, והמעלה הגדולה היא זו המעלה שינייד האדם עלמו צניוד אותו השכל שאמרנו. ע"כ, ואשוצ אל הפרק.

אמר והתכלית שזכר אותה בזה הפסוק היא, כי הוא באמת שלמות האדם שבו יחפאָר על האמת, הוא המושיג האלוך ית' כפי יכולתו, ויודע השגתו בנבראיו בהמציאו אותם, והנהגתם איך הוא, ובהשיג אותו האיש אותה ההשגה, יכוין בו חסד ומשפט וצדקה כדי להדמות בפעליו ית' ויתעלה. ע"כ.

וכתב צפרק אחרון ושם חכמה נופל על אשר תכליתו השגת האלוך ית', וזו היא חכמת האלקית המעיינת בכל המלאך סתם, וצמצותיו הקלויות, וצהשבותיו העלמיות, ור"ל צדיעת האמתיות אמתות המלאים, וידיעת הדעות האמתיות (המדומות) שנאמדו צהס מהכוחות, ואל השגת זו החכמה רמז צאמדו צמין הרצעי, כי השלמות האנושי האמתי, והוא שיגיע לו לאדם המעלות השכליות, אלה לומר לומר מושכלות מועילות דעות אמתיות צאלקות, וזו היא התכלית האחרונה, והיא אשר תשלים האיש שלמות אמתו, והיא לו לצדו, והיא תועילתו ההשגות התמידי וצו האדם אדם. ע"כ. —

ובכאן נשלם מה שראיתי להעתיקו מזה הספר,
ומה שראיתי לכתוב בכלל דבריו מדברי הפלסופים, כדי להיותם
באור לדבריו או תוספת עליהם.

אלו הם הספרים

אשר נודע לנו מהמחבר הזה.

(כ) ספר אגרת כתי הנפש הנהגת הגוף והנפש
(כתיבת יד, והוא מכוחות האיברים והנשמה.)

(ג) אגרת החלום
(כתיבת יד.)

(ג) אגרת הויכוח
(דפוס פראג.)

(ד) ספר הדרש על תנ"ך
(כתיבת יד.)

(ה) ספר הנפש
(דפוס לבוב.)

(ו) ספר המעלות
(כתיבת יד.)

(ז) ספר ראשית חכמה על חכמות
(כתיבת יד.)

(ח) ספר צרי היגון
(דפוס ווינצ'א.)

(ט) ספר המבקש
(דפוס אמשטערדאם.)

ואחל לכתוב השלשה פרקים שראיתי לכתבם בסוף זה החלק השלישי, האחד, אזכור בו דברי הפלסופים בשלמות האנושי והדבקות שזכר מורנו ז"ל. והשני, אדבר בו בספק שנסתפק בו החכם המעתיק ותרוצו לפי דעתי. והשלישי, אכתוב בו שגיאות העתקתו.

ה פ ר ק ה ר א ש ו ן .

וקודם שאדבר צוה הפרק, אכתוב מה שדוסיאלומד זשכל הנאלל ואומד כי השפלים כפי מה שזכר צספר, ארצעה. הראשון, השכל הנקרא שכל חמרי, והוא דצר מוכן להפשיט מהיות הנמלאים לודותיהם מלצר חמדיהם וישימם לורה לו ולותו הדצר דומה צחומד שהוא מוכן לקבל הורה, וע"כ נקראו שכל חמרי. והשני שכל צפעל והוא כשיפשיט לודות הנמלאים מחמדיהם ויהיו לו מושכלות צפעל, כשיהיו מושכלותיו צפעל. והשלישי השכל הנאלל, והוא כשישכיל השכל אשר צפעל הורות המופשטות מהחומד וישקיף עליהם תמיד, וכן מליאותו צו צפעל וזה יקרא שכל נאלל כי הוא נאלל מחוץ, והוא מוכן מופשט מהחומד רשום צנפש, והשכל אשר צפעל צמונח זה השכל הנאלל והנאלל לורה לו וזה השכל הנאלל בצצול והגרד אשר אליו יגיעו הנמלאים המיוחסים אל החומד והוא התכלית, וצאור זה כי השכלים הנצדלים השלם שזהם הוא צמדרגה הראשונה, ואח"כ מי שלמטה ממנו צמדרגה השנייה וכן כלם עד שיגיע אל השפל והוא השכל הנאלל ואח"כ יודד עד שיגיע אל השכל שצנח ולמה שתחתיו מכחות הנפש, ואחר כך אל הטצע, ואחר כך לורות היסודות שהיא הגרועה שצנודות המליאות, ומנחה גרועה שצמונחים, והוא החמד הראשון, וכשיעלה מהחומד הראשון מדרגה אחר מדרגה, יעלה אל הטצע שהיא לורה גופנית עד שיעלה אל השכל שצנח, ואח"כ למה שלמעלה מזה עד שיגיע אל השכל הנאלל, וכשיעלה ממנו יעלה אל השכל הפועל שהוא ראשון הנצדלים. והדציעי השכל הפועל והיא לורה שאינו צחומד, והוא קרוצ הדמות מהשכל הנאלל, והוא המשים אותו הדצר שיהיה שכל צנח שכל צפעל, ויחסו אליו כיחוס השמש לראות העין. ולי נראה כי אל פעל השכל הנאלל כיון ר' שלמה צן גצירול צמה שכתב וכשתלדה לליוד העצמים הפשוטים ויתפשט ענמך צהם והקפתו אותם, תלטרך שתעלה צמחשצתך אל המושכל האחרון ותנקה ותטהר תאותה מענוף המוחשים ותפרק ממאסר הטצע, ותגיע צנח שכלך תכלית מה שאפשר לך להשיגו מאמתת העלם המושכל, עד כאלו תפשיט נפשך מהעלם המוחש, ותהיה כאלו אתה אז אינו יודע, ולא יהיה ענמך מיקף צכל העולם הגופני ותשים אותו צויות מוות נפשך, כי אתה כשתפעל זה תשקיף על קטנות שעוד המוחש אלל גדול המושכל, ולא יהיו העצמים רוחניים מונחים צין ידיך קמים צין עיניך, ותלדה אותה

אותם מקיפים כך קמים עליך, ותראה עמך כאלו הוא הם. ופעם תחשוב שאתה חלק מהם מפני הקשרך בחלק הגשמי, ופעם תחשוב שאתה כללם ושאינ הפרש ציך לצינם, מפני התאחד עמך בעלמיהם ודצקות לודתך צלרותיהם, עלית צמדגרות העלמים המושכלים, תמלא הגופנים המוחשים צלרוף אליהם צתכלית המעוט והקטנות, ותראה העולם הגשמי צכללו ילוף עליו כאלו היה ספינה צים או עוף צלוד ע"כ. — ודצים ממי שלא הביעו לזו המעלה ירחיקו זה ועל כן אמר מורנו ז"ל שיש לטוען צו טענה ומה שנמלא מענין השכל הנאלץ צדצי ארסטו הוא זה אמר ויהיה עיוננו צאחרונה אם אפשר לשכל אשר צפעל שיסכל צד מהדצדים המופשטים מהחומר, עם היותו זולתו מופשט מהגוף, כלומר מלך מה שהוא מלוצט צגוף ודצק צו.

ואמר החכם הנזכר כי זו החקירה צה קושי גדול ומצוכה עזומה, כי נמלא צלונל צסוף ימיו אמר שהשכל הפועל הוא סצה צלצד, וזה הפך מה שאמר צמקום אחד שהשכל החמדי יסכיל הדצדים הנצדלים ואצוצכר הדצה החקירה צזה המצוקס, והשתדל להציא המאמדים המחייצים אפשרות זה הדצקות השתדלות עלום, כי יראה מענינו שלא היה סד זה המצוקס ממחשצתו הדף עין כמן שהוא מחויצ וצזה צדציו יותד חזקים מדצרי כל מי שהביעו אלינו צדציו צזה הענין, אלא שיש צדציו ספיקות. ע"כ. והסתכל עומק הצנת מורנו ז"ל לאלה הדצדים, כי אמר צפ' ע"א כי לוד השכל הנאלץ שהוא נצדל ג"כ הם דצדים יש צהס עיון ורליותיהם נעלמות אע"פ שהן אמניות, ויתחדשו צהן ספקות דצות. ואמר צפ' ע"ג כמו שצאר צלוצכר וכל מי שנחלץ לצד צאלה העמוקות כלומר שהכין נפשו, כמי שחולץ צדציו לעשות צד צודיות. וכצז מורנו ז"ל צפרק ס"א מהחלק הראשון, וכצד התצאר צספדים המחוצרים צחכמות האלקות כי זו החכמה אי אפשר לשכחה, ארצה לומר השגת השכל הפועל, והוא ענין, ותלמודו מתקיים צידו. ע"כ. וצמקומות דצים זוכרים החכמים ז"ל והתלמוד, והס רועים לומר צו זה הענין.

וכתב צלונלר והחכמות אי אפשר צהן דצקות התענג צהן, כי סודס יהיה צסוד הענין המונח צשכחה, ואמנס יעדדו או צסוד המונח והוא האדם או צהתרוקי מהס והוא השכחה, אצל התצאר כי הידיעה הקצוית והוא לוד השכל, והוא מליאת השכל הנאלץ אי אפשר צו שכחה אלא אם יהיה זה חוץ לעצו. ואמנס יהיה זה למונח האחרון שהוא האדם, אצל המונח הראשון אי אפשר צו זה; וזה כי המונח הראשון הוא הורה והוא מונח מלך והוא הדצה מלך, והוא שכל ומושכל. אצל צשאר הידיעות אי אפשר צהן זה, כי המושכל צהן הם הפך השכל, והיודע זולת היודע. וע"כ אפשר צו השכחה, ואס כן א"א צדצד מהתענוגים דצקות אלא צתענוג יהיה מונחו הראשון הוא המליאות, ותהיה צו הורה הוא המלוייר, ולין צזה כצד יוחס התענוג אל הגופים הנפסדים, אלא כשכל הנאלץ כפי מה שהתצאר צמקומו. ע"כ. ואל זה התענוג שאין לו הפסק דמוו דצותינו, צאמנס הערה צ"א אין צו אכילה ושתיו' אלא הליקים יושצים ועטרותיהם צדאשיהם והנהים מזיו השכינה. ואמרו יושצים, כדי לשלול מהס השגיו והתנועה והמקרים הגופניים. ועטרותיהם צדאשיהם, כנוי לתענוג. והשגה כענין ושמחת עולם על ראס, וזו המלה כלומר שכינה נמלאת צדצרי חכמי המחקר, כמו שאמר ארסטו ויהיה עם השכינות האלקיות צשמחה וגיל וטובות אלקיות. — ואמר החכם הנזכר וזו החקירה שיעיד ארסטו לחקור אותה לא הביע אלינו צה דצדיו. ואמר ע"ס ע"י וס כי יש לשכל החמדי

החמרי כח להפשיט הנזרות מחומר ולהפריך מהחומר. וכ"ש שיהיה מטעמו להשכיל הדברים שהם מתחלת הדבר מופשטים מהחומר. ואמר חכם כי יש צאלה הראויה ספקות לא כתצתים לאריכותם.

ואמר החכם הנזכר צמקום אחד, ויראה כי הגעת זה השלמות צטצע, וזרז הוא בקצוים שמתקיימים כדי שיגיע להם זה השלמות, ואלו היה מגיע זה השלמות צולת הקצוים כהגיעו צלותם הקצוים, היה מליאות אותן הקצוים לצטלה, ומליאות זה השלמות כאלן למתחודד הוא קשה, אלא צומן הזקנה וההתמדה צעיון וצלמוד ושיחל להתעסק בדברים רבים שחושבים שהם הכרחיים, ויראה כי יגיע זה לדברים מצני אדם כשהם נצדלים מזה המליאות כי הוא שלמות הפך השלמות הגופני. ואצונל מפני שחש צקוף ימיו להגיע אל השלמות, ולא הגיע לו זה הענין מהשלמות, השיס צטולו מהדברים הידועים צנפסם וצלמות שיגיע ממנו זה הענין הוא קשה מאד, וכל סכן כי מתנאו שלא יהיה צדעותיהם טעות, וזה השכל צפועל שישיגהו האדם צאחרונה, שהוא הנקרא נאלל הוא שלמות הכח אשר צחומר הראשון, ועל כן כל מה שתתחדש צו לורה יתחדש צו כח ואפשרות על לורה אחרת עד שתעלה משלמות לשלמות ומלורה לורה יותר מעולה וקרובה אל הפעל שהתצרה עד שיגיע לזה השלמות והכח שלא יתערב צו כח כלל, ומפני שהיה האדם הוא המסוגל בזה השלמות היה הוא נכבד שצנמלאים אשר צכאן, כי הוא הקשירה והסדר אשר צין הנמלאים המוחשים החקרים, כלומר אשר יתערב צפעלם כח, וצין הנמלאים השלמים אשר לא יתערב צפעלם כח כלל, והם השכלים הנצדלים, והתחייב שיהיה כל מה שיהיה בזה העולם אמנם הוא צעצור זה האדם ולשרת אותו, מפני שהשלמות הראשון אשר צכח החומר הראשון אמנם נראה צו. והנה כמה גדול חמם המצדיל צין האדם והכחמה שאין דרך להגיע לזה השלמות, כי אין ספק כי העושה זה עושה הפך רלון הצורה ית' וממדה את פיו צמה שציון להמליא זה השלמות, וכמה גדולה הללחת מי שכלה ימיו צו העצורה וקרב אליו, ישתצח צו הקרבה.

וכתב צן סינא, ומה שיצטרך האדם לצייר מהמושכלות ויגיע אל ההלחה האמתית, אי אפשר שאדבר צו אלא צקרוב, ואחשוב כי תצטרך הנפש לצייר ההתחלות הנצדלות ליוך אמתי, ותאמין צהם אמונה אמיתית, ויהיה מליאותו אללך צמופת, ותדע העלות הקצויות לדברים הנופלים צתנועות הכלליות מלצד הפרטיות שאין להן תכלה, והתישצה אללה תכונת הכל ויחס חלקיו מקתם למקתם, המתחיל מההתחלה הראשונה עד הקצוי שצנמלאים שהם תחת סדורו, ותצייר ההשגחה ואיכותה, ויתאמת אללה כי העלם הקודם לכל אי מליאות מסוגל צו ואי אחרות, והאיך ידע שלא ישיגהו דצוי וצנוי צשום פנים, והאיך סדור יחס הנמלאים, ואחר כך כל מה שיוסיף המעיין ידיעה יוסיף הכנה לזו ההלחה, ויראה כי לא ינקה האדם מזה העולם וקשירותיו, אלא כשיתחזק הקשירה עם אותו העולם, ותהיה לו תשוקה למה ששם וחשק ימנעוהו מההצטעה למה שהוא אחריו. כלומר שילך לפנים ולא לאחור, וזו ההלחה האמתית לא תשלם אלא צתקון החלק המעשי מהנפש. ע"כ. והנה כל מה שזכרו זה החכם מאלה הדברים שהם ההכרחים צהשיג ההלחה האמתית לפי דעת הפלסופים הם נזכרים בזה הספר, ואין לרדך להעלות על לב דברי החכמים שלא הגיעו לזה השלמות ולא התצורה להם אמנתו והכחישו אותו, כמו

כמו שקרה לאצונלד צסוף ימיו, וקרה כמו כן לאדם גדול מאד צחכמה וצמעלה צצחלה האמין כי האדם מוכן להגיע לזה השלמות וצסוף כצתפק צו, ואפשר כי זו הידיעה לא תגיע לאדם צחיו לצצות רצות מונעות מהשיגה ותגיע לו צמותו, ויש מהחכמים השלמים מאד, שישיבו אותו צחיהם כמו הנציאים עליהם השלום והחכמים המתצודדים, ואינם עוסקים כלל צהצלי עולם, כצמאמס ז"ל כי היו מפטרי מצי רצ ואמרי לה מצי ר' חנינא אמרי ליה עולמן תראה צחיון ואחדיתך לחיי עולם. ולולי שזה היה מפורסם אללם וצודר לא היו מצרכים צו. ואמרו החכמים ז"ל כי צשעת סלוקן של לריקים, הקצ"ה מראה להם מתן שכרם ומצמחם. אמר צן עזאי, יקר צעיני ד' המותה לחסידיו, אותה שעה הם רואים ושוחקים, ולפיכך ותשחק ליום אחרון. והנראה לי כי אל זה הענין כיון שלמה ע"ה צאומרו, להכחיל ארציו יש ואולרותיהם אמלא — כי יש מורה על הדצד הקיים שאינו מצתנה ואינו כלה, וכל יש זולתו תלוי צו — ואמר ואולרותיהם אמלא על צורות הנמצאים המתדשמות צשכלס, כי לא רנה לומר אולרות דגן ותידוש כמו שפירשתי צפי' משלי. וזה רנה לומר צאמרו פועל אולרות צלשון שקר, כי ענינו כי צהיות קנין האולרות כצז הוא כהצל נדף, וכן אמר שפת אמת תרון לעד, ויכלה צרגע הכצו. וסקד אע היה משים הזקן שקנה זו החכמה צאולרות ההלכה. — והסתכל צמה שאמר צן סינא, אמר, והנפש המצצרת שלמותה המסוגל צה שתייה עולם שכלי, תתדעס צה צורת הכל והקדר המושכל צכל, והטוצ השופע צכל; שהוא מתחיל מהתחלת הכל אל העצמים הנכצדים הדוחכיים, ואח"כ אל הדוחכיים הקסודים צגופים, ואח"כ הגופים העליונים צתנועותיהם וכחותיהם וכן הכל עד שתלייד המציאות כלו ונהפכת עולם מושכל דומה לעולם המושכל כלו, ורואה למי שהוא היופי הגמור והטוב הגמור והתפארת האמתית ומתאחד צו והווה מעצמו, וכשיוקש זה השלמות החשוקי אשר לכחות האחרים, ימצא זה צמעלה שהוא גנאי גדול לומר שהוא יותר מעולה ויותר שלם מהם, אלל אין יחס אליהם צשום פנים לא צשלמות ולא צמעלה ולא צצציו וכן צהתמדה, כי איך תוקש ההתמדה הנלחית צהתמדה המצתנת הנפצרת? והאיך יוקש זה התענוב צתענוב החושי והצבהמה והכעסני? אלל מלך היותנו צזה העולם וצאלו הגופות ואכחנו שקועים צתארות הדעות לא נחוש צאותו התענוב, וע"כ לא נצקשהו ולא נטה אליו אלל כשנתיד קשר התאווה והכעס מעל לוארנו וכשיב מעט מאותו התענוב, ואז אפשר שכמה צנפשונו ממונ דמיון מועט וחלש וצלצד שיגלו אלינו הספקות ויתצארו לנו המצוקשים הנפשיים ויחס תענוב זה לאותו התענוב החושי, כהדיוח ריחות המטעמים הערצים אל התענוב צאכילתם, אלל הוא יותר דחוק שאינו מוגדר. ע"כ. והסתכל צצציו כי מה שאמר שהוא גנאי גדול הוא ענין צעצמו שאמר ר' חנינא ז"ל משל למלך שהיו לו אלף אלפי נדדים וצז והיו מקלסין אותו צשל כסף והלל גנאי הוא לו. — ואשוצ אל הענין, ומורנו רמז אל זה השלמות האיך יגיע לאדם צמה שכתצ צפ' כ"ז מהחלק השלישי, ושלמות האדם האחרון הוא שיהיה משכיל צפעל, והוא שידע כל מה שהוא ציכולת האדם שידעהו, מכל הנמצאים כלם. כפי שלמות האחרון אין צו לא מעשים ולא מדות, ואמנם הם דעות צלצד הביעו מהענין וחייצה אותם החקירה, וזה השלמות הנכצד האחרון אי אפשר שיגיע לאדם אלל אחר שיגיע לו שלמות הדאשון, ואחר יגיע לו שלמותו האחרון שהוא נכצד צלי ספק והוא סצת ההשארות התמידי לא זולתו. ע"כ. — והסתכל שאמר לא זולתו.

ואומר כי להשיג זה השלמות שזו תושג ההלכה האמתית נצמד עם הקדש, וקצוץ היה להסתייע להשיגו, גם התקצצו קצוץ קודם מתן תורה להשיג זה השלמות, ויש על זה דמו צתורה ודמו אותו החכמים ז"ל צמדש והוא ענין אמת, ודבר מפורסם צדצריהם כי זה תכלית האדם, ולהשיגו נצדא, ושהמניע אליו הוא א' מהנמלאים האלקיים.

ואמר עמיסעיוס כי האדם צהגיעו לזה השלמות דומה לאלוק ית', כי הוא כל הנמלאים מלך והמטיב צהם מלך, כי לא ימלא דבר שלא ידע אותו, ואין סבת הנמלאים אלא ידיעתו, ע"כ. — ואמר החכם הנזכר כמה נפלאה זו המעלה! וכמה זרה היא צמציאות! זה הוא מה שרמזו אותו הקדמונים, ועמדו עליו צומן הקדמון כי הוא כמו שאמר ארסטו, „אי אפשר שתהיה האמת נעלמת צכללה מכל בני אדם כמו שאי אפשר שישבורם כלם צכללה“. ואומר כי זה הענין דמו אותו החכמים ז"ל צמדש אמר ר' חנינא א"ר אליעזר מנין שהקצ"ה קרא ליעקב אל? שנאמר ויקרא לו אל אלקי ישראל. נמלא צדצרי חכמי המחקר צאמרש שילך עליו שהוא אלקי, ויאות לו תואר אלקי פשוט. — ומורכו ז"ל האריך צצאור זה הענין צתחלת פרושו למשינות, וזכר שם מאמר צן ענאי שהיה עומד צזהר הצית, ודאה כל ישראל עולים לרגל, ואמר צרוך צצדא כל אלה לשרתני. ואמר החכמים ז"ל מאי כי זה כל האדם? כל העולם כלו לא נצדא אלא לנאות לזה. והנה החקירה הרכיבה לחכמי המחקר להורות צזה עד שאמר כי זה כונת הטבע צהמציא נצדאי זה העולם להמציא אדם צזה. ואי אפשר מציאותו אלא צהמציא אחרים שלא יקצלו זה השלמות, כדי שימציאו לו כל דרכיו הגופניים, אלא שאנחנו נאמין כי זה השלמות יגיע לאדם החסיד העוצר יונרו ופונה תמיד אליו ואף ע"פ שלא ידע החכמות העיוניות. וגדולים מחכמי המחקר מסיכויים עמנו ע"ז כמו שכתצתי למעלה שאמר חכם גדול, כי האפשרות שני מינים עוצעי ואלקי ור"ל כי יורו זה השכל הוא מהאפשרות האלקי לא מהאפשרות הטבעי. — אמר ולפעמים יללח הכח השכלי צמקלת הנפשות וידצד צהקין צשכל הכללי, ולא תצטרך צהשגת זה הענין צהיקש ועיון ויספיק לו ההתעוררות והנצואה, וזה נקרא רוח הקדש, והאלוק ית' לא חנן אלא לנציאים ולחסידיים שהם מלאכו ע"כ. — ופסוקים דצים שנאמר צספר תלים יורו ע"ז ואין ספק כי שלמה ע"ה הטייר אל זה השלמות צתחלת משלי, והפליג צצצח החכמה שיושב עמה זה השלמות, וזה מצואר למצין דצרו כמו שכתצתי צפי' משלי, ואמר, כי מולאי מולא חיים, והם החיים האמתיים, ואומר, וחועא חומס נפשו. כי יגזל ממנה הדצד המסוגל צה שהיא אותה החכמה, ואמר כל משכאי אהצו מות, ומפני שעמה יושג זה השלמות שהוא החן והחיים האמתיים והשלום האמתי, אמר כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

פרק שני.

ראיתי לכתוב הספק שנסתפק צו החכם המעתיק ז"ל צמה שכתצ מורכו ז"ל צפ' כ"א, ואני כותצ צכלל. אמר עמדתי על הדצד צעיון הזה הנפלא ונצוכותי צו מצוכה גדולה, לפי שנסתפקתי צכונת אדונכו ז"ל צו, האם ר"ל צמאמר ההוא, כי הצ"ה יולי על דרך הכס והאות, דעת החכם ההוא המצדד ממשנתו המשיג לך' צ"ה הנקטר והנדקצ

צמה שהשיג, כמו שהוא נראה מפש הדבר, ופשוטו צלי ספק שיזילכה ממניי הרעות,
שהיו סבותיהם ענינים טבעיים או צחיריים או מקריים, ע"ד זולתי טבעי הענינים,
ויכריח הכרחיות ויחליטן, וימנע גם המקריות שרובן משותפות ציון הטבע והצחירה
והרצון, כמו שהודיענו צפ"ח מהחלק השני, עד שינלל משטיפת הנסדות ומפח יקוש
ומדצד הוות ומקטצ ישוד נהרים, ומדעה ומנגע ומשחל ופתן וכפיד ותנין, הנה ע"ז
הדרך יהיו התנאים מצלי תכלית, כמו שהתנה עם הים שיקרע לצני ישראל. כן התנה
עם כל הנסדות שלא ישטפו כל משיב שלם צעת לרכן [ללרני מחשצתו] וכמו שזוה האריות
שלא יזיקו לרניאל, וזוה השחלים והתנינים שלא יזיקו לכל שלם משיב, או יהיה סותר
לאין כל חדש תחת השמש ולעולם כמנהגו נוהג, אס כן לא ישאר מנהג, וסותר לרוב
מהנאמד צענין איוב, א"כ היה לנו לומר ע"ז הדרך צאיוב כי אס היה חכם, לא היה
חל עליו דבר ממה שחל, וזה ממה שלא נאמר עליו, וצדך כלל כי הדבר הזה אס
נאמר ע"ז הדרך, דלוי לומר ענין הנפלא והנס, הוא דבר תורי לא פלסופי. ע"כ.

והנראה לי כי לא כיון מורנו ז"ל צדציו כי האלוק ית' משנה הטבע עם כל
שלם ויעשה עמו נסים חזן לטבע, כי הנסים הם על שני דרכים, נס הוא שנוי טבע
לבמדי, לא יעשהו האלוק ית' אלא ע"י נציאיו, כקריעת ים סוף והיירדן והדומה לאלו,
וכס שאינו שנוי טבע יעשהו עם חסידיו ע"י שלוחיו, ויזילס מלרות גדולות שמדמים אותם
לשטיפות הנסדות, ומדשעים הנמשלים לכפיד ותנין ושחל, וכמו שנראה דנים נצדלים
משטיפת הנסדות ומתהאריות ומתדוצים צמעשה נס, כאמרס ז"ל איתרחיש ליה ניסא ונלל
מלרות, וזה נראה ומוחש צכל דור ודור, ואין דלוי ליחס כל זה אל המקרה, אלא הוא
כונה אלקית צחסידים. ויתבן שיקרה מזה המין למי שאינו חסיד ויהיה צמקרה, ואסוד לרציו.

אמר ומי יתן ידעתי אס ימלט אשר יצדד מחשצתו וישיב הצורא ית' צדצרים
האמתיים מיד השטן ומן הדצדים שנתן לו רשות צזה; אלא נודע כצד כי לא ימלט
מנבילת נשמה צעצוד היותו מורכב מהפכים, ודצוק ושטוף צאפכים, והוא הדין צשאר
הדצדים שהסצה צהן השטן הוא מזה המין, אלא אס יהיה זה ע"ד אות. ע"כ. והוא
ז"ל האריך צזה הענין, אצל צזה שכתצתי נכללה דעתו.

ולי נראה כי אין דעת מורנו ז"ל שינלל השלם מהמות, אלא שינלל מרוב המקרים
שיקרו לאדם צעוד היותו צעולם השפל הזה, ואין ספק אללי, כי זה הענין שזכר ענין
תורי והוא כמו כן אללי נאות למושכל, ודלוי להאמין לכל מאמין, וכן פידשו על פסוק
לא יגרע מלך עיבו, כי החסיד הגמור הדצוק צאלקיו תמיד, ולא יפדיו דצקות מחשצתו
ענין מעניני העולם, ויהיה נשמד תמיד מכל פגעי הזמן, אפילו ההווים צטבע וישתמד
מהס צנס יעשה לו ומוד כאלו יחשצ מכת השלימים שאינם מצני הויה והפסד, ולא יהיה
נעצ למקרי העתים, וכפי קרצתו להדצק צאלקיו ישתמד שמירה, והרחוק מהאלוק ית'
צמחשצתו וצמעשיו, ואפילו לא יתחייב מיתה צחטאיו אשר חטא, יהיה משולח ונעצ
צמקרים. ואמר מורנו ז"ל, כי כשתצדד מחשצת האדם והשגתו לו ית' צדרכים האמתיים,
ותענב צמה שהשיב או אפסד אז לעולם שיקרה ללותו האיש ממניי הרעות" והנראה לי
כי השלמים ינללו מהמקרים ע"י נס לא לעולם, וכמה נציאים וחסידיו עליון ע"ה קרה
להס מקרה דע פתאום, והס חושצים צדצרי אלקים חיים, וחכדיה ע"ה יוכיח, ונציאים
אחרים ויעקב צאינו ע"ה [אמר] והיה ה' לי לאלקים, כי יתצודד כל ימי חייו לרצקה

זו, וכדובג לו שטנו של עשו, וכן הוא ויגע צכף ירכו, צלדיקים וצלדיקות כמותו ומעטים
 הם הכללים מדעתו, וידוע כי מה שזכר מורנו ז"ל הוא צדו השלמים, והוא בנין אמת
 ותורי. וכן אמרו החכמים אמר מר תורה צדקא דעסיק ציה מגני ומצלי ליה, צדקא
 דלא עסיק ציה מגנוי לא מגני אלכווי לא מצלי. וזהו מה שאמר מורנו ז"ל והוא כלל
 דבריו, וזה הבנין מצדו צמשי, מומה תשמור עליך, בלכתך לא יגר ערךך, ואם תרוך
 לא תכשל, תורת חכם מקור חיים לקור ממוקשי מות. ואין ספק בזה הבנין אלל חכמי
 האמת המאמינים בתורה. — ואין להקשות צמה שיקרה למקלת השלמים לעתים רחוקות.
 והדאיה אללי שזו היא כונת מורנו ז"ל כלומר שהוא בנין תורי וגאוף למושכל אללו, מה
 שכתב למעלה צפ"י ח"כ כי שם אמר, ואין אני נסמך צו האמונה למה שהציאני אליו
 המופת, אלל אני נסמך צה למה שהצדד לי שהיא כונת ספר האלוק ית' וספרי
 הכזאים". והדאיה עוד ע"ז כי לאחר שזכר עיני האצות ע"ה והשגחת ד' צהס, אמר
 „וכבר נראה לי ד' עיון זר מאוד, ויתרו צו הספקות ויתגלו צו סודות אלקיות, והוא,
 שכבר צדדנו צפרקי ההשגחה, כי לפי שעוד כל צעל שכל תהיה צו ההשגחה" וד"ל
 בהשגחת השלמת שכלו ולהלילו מפגעים רצים שצתם הסכלות. וכן כתב החכם המזכר
 והכח העיוני יראה מעיניו שהוא כח אלקי מאד, והוא נמלא צמקת צני אדם והס
 המכוונים בהשגחה ע"כ. והנראה לי כי דעתו, כי זאת ההשגחה שהיא צהס הוא שמועילס
 זה השכל, ולפי מה שיועיל לאדם מאותו השכל תהיה ההשגחה צו כי מי שיועילו ממנו
 חלק גדול ותהיה צו ההשגחה הגדולה, ואותו השכל ידריכהו שיהיה שלם צאמונתו, ולהכלל
 ממקדים רצים שיקרו לצני אדם. והסתכל עוד בלשון כי אמר מא מין ואמר זו היא
 הדעת הנאותה אללי למושכל ולפסקי התורה, ואחרי כן אמר ומפני זה יראה לי, ואחרי
 כן אמר ואם הדבר כן, ד"ל אם הדבר כן כמו שיראה לי, ואמר עוד צפ"כ אם ההשגחה
 נמשכת אחד השכל, והנה הצדד מזה כי זה העליון כפי מה שנראה לו וגם הוא האמת
 אלל כל שלם בתורה, ומחכמי התורה מודים צזה ואין צדדו מקום מסופק, אלל מה
 שאמר כי צזה יתורץ הספק שקרה לפלסופים, ויתצדד צזה הסוד לנו ואפילו לפי מה
 שיתחייב מדעותיהם כי הוא ד"ל לנו ולא להם, כי הם לא יאמינו אלל מה שצדד הוא
 מדעתם, והקצון צין זו הדעת שזכר מורנו ז"ל שהודוהו עליה פסקי התורה והמושכל,
 ודעת הפלסופים כפי מה שפי' הוא שהוא דעת ארסטו, הוא בקצון שני ההפכים צדדע אחד.
 והדאיה עוד ע"ז מה שאמר צסוף דבריו אלה, ואם יהיה הדבר כן, וידוע כי כן יאמר
 האומר, צדדד שאין אללו עליו ראייה חותכת. והחכם ז"ל המעתיק העתיק, ומא חר שהענין
 כן, וזה שגיאה גדולה כי העדדי הוא ואין באן אל אמר כך לך וידוע כי
 העתקתו ואם היה הדבר כן. ואלו היתה העתקתו ומא חר שהיה הדבר כן, היה
 העדדי ור' מא בן אל אמר כך לך והנה הצדד כי זה הבנין אמרו מלד האמונה, ומלד
 מה שנראה לו ממה שזכר בתורה, גם הוא נאות למושכל אללו, כי כן כתבו זה מחכמי
 המחקר כמו שכתבתי למעלה, וכל עאמין בתורה יודה צו, לא שהוא מושג מלד המחקר,
 ומה שיצדד זה מה שאמר צפ"י ז', „ואולם ההשגחה האלקית לפי דעתי ולפי מה שאני רואה,
 היא נמשכת אחד השפע האלקי, והמין אשר דבק צו השפע היא השכלי עד שצו צעל
 שכל וגבלה לו כל מה שהוא גבלה לצעל שכל, הוא אשר התחצרה לו ההשגחה האלקית
 ושערה לו כל פעולותיו על ד' הגמול והעונש" — ע"כ. הסתכל שאמר לפי דעתי ושנה

הדבר ולפי מה שאני רואה. והנה ענין קרוב מזה או כמוהו כתב ארסטו והוא מה שכתבתי למעלה בפ' כ"א, "מי שאהב האלוק ית' אהבה אלוקית, ואהב השכל והמעלות העוזות, כזדהו האלוק ית' והשיגו צו". ואשתמיטיה למאדן.

ואמר החכם פיעא גרוס אתה האדון הנותן לחיים אומר, שאתה היכול לדחות מהם נגעים רעים, אם תראה להם השכינה ששמת בהם, ע"כ. והנה אמר זה הענין הכנבד כדי שתהיה חתימתו צדק שהוא עקר, והוא ההשגחה בחסידים כמו שנאמר צדוק, דגלי חסידיו ישמור. וכן נאמר צדוק קבלת, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. —

פ ר ק ש ל י ש י

רצוני להעיר על המלות שלא הועתקו כדאיו ולא יורו על הענין המכוון בהם, ואומר כי מאחר שחוצר זה הספר צדקרוק גדול והשמירה מהעעות, שתייה ההעמקה מדוקדקת מהטעיות כדי שלא תאחד כונת מחצרו, כי יש מלות דעות צוה הספר נמוצו בהם ענין פנימי, לא יצין הענין הנדמו בהם אלא החכם הדגיל צספדי החכמה, שהתצארו בהם אלו המלות, ואם לא יועתקו יאבד אותה הענין הנדמו צאותן המלות, ולאותן המלות דמו צאמרו צוואה ולא תהיה כונתך צפרק צצנת כל ענינו אליו, וידיעת ידיעה צדורה כל מלה יברו וילוח (מתחיל ומתראה) והעתיקו, יראה ויגלה, וזה ממנו שחכם כי כן העתיק למטה כזו המלה כזו יבחה (כמו שיראה) ותיכף זה כל חכים אל אהי רבאני העתיקו (כל חכם אלקי דצני) וענין דצאני צעדי החכם היודע חכמת האלקות, כי הם אומרים דצ לאלוק ית' שהוא צעל הצצנות כלומר האלקות, ואומר דצאני רצני לחכם צחכמת האלקות, ואלאחי ודצאני מורים על ענין אחד, ודאיו לכתבו דצאני צאל"ף אחד הציות. ורצני הנקרא דצצני חכמים ז"ל מורה ע"ז, כי אין קורים רצני אלא הסמוכים צא"י שנקראו אלוקים, כאמרס דסמכין ליה וקרו ליה רצני וקוראים רצ שהוא גדול לחכמי צצל דצאנא. ואין מזה הענין מה שאמר למטה גאהל מן גמחרור אל רבאנים, שהעתיקו, סכל מהמון הרצנים, כי זה ענין אחד, יורה על מי שלא התעסק אלא צתלמוד תורה צלצד. ועוד למטה אל איגמוש ואל איגז העתיק (העומק וההעצמה) והעתיקו, העומק והקורד. שאין המלה גואז שהעתיקו (העצמה), וכן העתיק באיגז (צקורד) והעתיק שריטימה (מתנחו אחד) אצל לא העתיק (להכרח אחד) וידוע כי שיהם הכרחיים צצצנת הענין. וכן העתיק ידל עלי מענימא (יורה על ענין אחד מאיזס מוקדמה אחת) וכל מלת מא שהיא צמקומות רצים מזה הספר יעתק אותה אחד, אלא צמקומות מעטים שאלו העתיק (אחד) היה סותר דצניו ויעתק צמקומה (קלת) וצמקומות יפיל אותה מההעתיקה והיא הכרחית בהם, והיא צפתיחה למעלה מהצווי מעאן. מא לא קאויל העתיק (ענינים ומאמדים) והפיל אותה, כי אלו העתיק (למאמדים אחד) היה סותר דצניו. וצפרק כ"ט מוצווע מא תחמל עליה תחמול עליה מחמל מא, העתיק (נושא אחד נישאו עליו נושאים) והפיל מא מהעתיקה. וצפ"כ"ז והיא חדבה מא לרלק אל עקל באל ערץ העתיק

(הוא תנועה אחת היא במקרה) והעתקת מא צורתו מקום (אחת) משש מלכזין הענין כמו שכתבתי בצורתו הפרק. וצפ' י"ג מהחלק השני מן חיתתו הוא גם מא העתוק (ואמנם יעשה מעשה מאשר הוא גשם אחד) וידוע כי הבוף לא יעשה מעשה אחד בלעד ואין מעשהו מאשר הוא בוף אחד. והעתקתו, (ואמנם יעשה מעשה זה מלך שהוא גשם מה) ופירושו ואמנם יעשה מעשה מן המעשים מלך שהוא גשם מהגשמים כלומר גשם מסוגל. וידעת ענין מא הכרחית בהצנת הענין.

ואומר כי זו המלה צעדי היא מלה מיוחדת ומסוגלת, כי צאמך האדם כותב כללות כל האדם, וצאמך אדם מא כותב יוצן מדדריך קלמס לא כלס. וזו המלה היא צפרק כ"א מהחלק השלישי בל תבעא פי אלמא למגדר כי אלמא העתיק (והוא נמשך אחד קלת דמיון לצד אל אחד מהדמיונים). והעתקתו, (אצל הוא נמשך אחד מופשט דמיון מה כלומר אחד דמיון מהדמיונים). צפרק שני, ולמה עלי אנמל הא לא רבהא ואתמהא והוא מע פטרחה ומעקולתא. העתקתו, (וכאשר הוא על השלס שצעניו והתס שזהס והוא עם יזירתו ומוטלותיו) והוא העתיק צמקוס יזירתו (מחשבתו) ואין מצוא למחשבה צכאן, ור"ל עם יזירת שכלו כי אדם צתחלה שכל גמור לא התערב צו דצד אחד, כמו שהוא ידוע למצין הענין הפנימי. ופטרחה צעדי יזירה. ואומר עקל פטרי כלומר שכל יזיר. והוא כשיהיה פשוט אין צו מפורסמות ולא מקוצלות, אלא מה שיתחייב מהשכל בלצד. וצוה הפרק איגבת לה מעציתא העתיק (הצוא לו מדיו) והעתקתו, (חייב לו). וצוה הפרק נמשך וגעל בלבב פי אל סמא (ולפיכך שנו צריחתו לרע) ולא אדע מה הלריכו להוסיקי דע? כי מושך מורה על שני הדבר מורה. — צפרק שטי, בחיב מדת בתא ועטמס חטח, העתיק (כפי מעלתו ועולם ענימי חלקו צמליאות) ואין זה נכון כי לו ית' הכל, ומלת חטח צעדי מתפרסת לשנים, האחד, ענין חלק, והשני, ענין כבוד ומעלה, והעתקתו, (ועולם כבודו צמליאות) וזו המלה היא צפ' נ"ט מהחלק השני. וכמול על מי אי הם העתיק (ושחות גדוליהס) ולא העתיק זו המלה. והעתקתו, (והתעלס מעלות גדוליהס) כי כמול התעלס הפך הדאות, ומלת כמול שהיא התעלס, מורה על ענין שהוא יתעלס הכבוד והמעלה. ועוד צפ' כ"ג מהחלק השלישי והוא איינא להחט מאפייאל וגוד דגהם. העתיק (והוא ג"כ יש לו חלק אחד צמליאות למטה מהס) וידוע כי אין לשטן חלק אחד צמליאות אלא יש לו מעלה מה צמליאות, כי יש לו ממעלת האדליות והוא משועט צאן. צפרק כ"א, ואל הם בלה העתיק (והשתדלות כלו) והעתקתו, (והחוש כלו) כלומר כל מה שדאס היתס השגס שכלית. צפ' כ"ג, וחוטא עלי עלי גיר מפתקר לא יפעל. העתיק (והוא ית' צלתי מלעדך לכלי יפעל צו) וצפ' כ"ד, ואן בימה אל הרבה אכמא אל גא אל הא אל אפתקר. העתיק (ואף על פי שהתנועה הלריך אותה חסרון) והנכון להעתיק, ואף על פי שהתנועה הלריך אותה השלעדך כלומר כי הדבר המתנועע הלריכו להתנועע לרבו לתנועה צדחו מהספק דהליכתו אל הסאות, וידוע כי אפתקאר צעדי אין ענינו חסרון אלא השלעדך, ואע"פ שהשלעדך חסרון, וע"כ נקרא אלס העני פקיר להלטרכו לזולתו. וזו המלה, צפ' ע"ג צמקדמס הששית לאן על עדס לא יפתקר לפאעל העתיק, כי השעדך לא ילעדך

ינטרך לפועל. וכן העתיק הוא צפרק החמשי אפא תפאך אל עלם באסרא לפא על
(זורך העולם צענמו לפועל) אלס שזריך להעתיק צמקוס צענמו, צכללו. וזזה הפרק
אל או האם אל ס בקאה העתיק (המחשבות המתחילות) והעתיקו, המחשבות
הקודמות. ופי' הדעת הקודמת שלא נקקרה אלס היא כפי מה שתזנן צתחלת המחשבה
לאדם פתאום ותטה נפשו אליה קודם שיחקור אותה. צפרק כ"ד, לא יתערץ להרא
אל מענאה, העתיק (לא יעפל צזה הענין) והעתיקו, לא יתדסה, כלומר לא יגלה
ענמו לפדט. צפרק כ"ז. מס תוי עלי אל גסם העתיק, (נשמך אל גסם) והעתיקו,
(משתוה על גסם) וכן אמרו חכמים שלא היו מאומתנו, אסתוי על ערש שהעתיקו,
השתוה על הערש וד"ל הכסא. וזזה הפרק לם ילם בהרא אל מעני העתיק (לא
יכניס ענמו צזה הענין) והכראה לי לפי מה שכתב מורנו וגליוס לם ילם בהרא
אל מרץ ולא נכה עלי שהעתיקו, (ולא שת לצו אליו). וזזה הפרק וא מא לבנת
הספיר פחי בארה ען אל שפאף העתיקו, ואמא לבנת הספיר פחי צאור
צעד הזך. וזך נקרה כל גוף שאין לו צאור ענמי ולא גוון ענמי. וכשיהיה כוכב גוף מאיר
יתפשט צאורו צכל חלקיו פתאום, כי צאור צורה רוחנית ומסוגלת הרוחנית שתפשט
צגוף פתאום ותסוד פתאום. צפרק ל"א אין זקפת ענדאל שבהה העתיק (אם
תעמוד על הספק) והנכון להעתיק, אם תעמוד אלס הספק, כלומר שיעמוד כשיקרה לו
ספק ולא יסוטטו מחשבותיו צאותו דצר, כאמרו צזה הפרק שיש לשכל האנושי צגול
יעמוד אללו, ואמתת זו המלה אלס מענין שציה שענינו דומה. ואומר לפניה מתשא
בהא כלומר מלה מתדמה, והיא המלה הזאת על הדברים המתדמים דצר מחולפים
צאמתותיהם צמלת חי הנאמרת על הנמח והאדם והמלאך, וצמלת מדצר התאמת על
האדם והמלאך. וזזה הפרק לא תבראר ותרפע העתיק (ולא תתחיל ותדמהו)
וכן צפ' מ"ה לבראר בקתלה העתיק (מתחיל צהריגתו) והנכון להעתיק (ימחד) כי
מבארה מהירות. צפ' ל"ג. מן אל תבאם אל אמור אל ערציה באל סדאמיה
העתיק (מהסתפקות הדברים המקריים צענמם) והעתיקו, (מהשתדד הדברים המקריים)
כי ענין אל תבאם השתדד הדברים אלו צאלו. וזזה הפרק, וקר אטוב שלמה
העתיק (וכצר הטיו שלמה) והעתיקו, וכצר האריך, כי ענין אטוב אריכות. צפרק
ל"ד, מונקסם קאביל ללמגזיאה העתיק (מתחלק מקצל החלקים) והעתיקו, מקצל
החלוק, כי גזיאה אינה חלקים אלס חלוק. צפ' מ', אין עניאמדה תכלת ענהם
העתיק, (שהשגחתו ית' היחה אותם) והעתיקו, קדם מהס, וכן העתיק זו המלה צפ'
כ"א ותתכליה אל ענאיה ענה (ותסיר ההשגחה ממנו). צפרק מ"ה, מגור
בתכיל אל גם מאניה העתיק (נמלא צדמיון הגשמות וטהו חיי צדמיון התנועה)
והנכון להעתיק, צדמות הגשמות וצדמות התנועה, ויהיה מקור צשקל צוות, בי המלה
תכיל כלומר שהוא נמלא אלס כשודמו הגשמות והתנועה, ואינו נמלא אלס אם
לא ידמו זה. צפ' מ"ז. מן אנקלום תלון פי דלך תלוינא עגיבא (פי' אונקלום
צו פרושים כפלאים. לפנינו מופלאים ונכון) וידוע כי לון צענמי הגוון, והעתיקו,
המורה על ענינו הגוון צזה גוון כפלא, כלומר שנעתק מענין לענין, כהעתק הדצר
מגוון לגוון. וזה המשל ישמטהו הדצה צלשון הערצ ואומדים למי שלס יעמוד על ענין

אחד אלא משתנה מענין לענין הלין וממשלין אותו צדק מתגוון בגוונים רבים, ואומרים התגוון כהתגוון החומט, ואם לא ידע כוונתו האין יאמר שהם פירושים כפלאים? — צדק נ' וקום תרפ"ו אכ"ן הי מאל דרך. העתיק (ואנשים סרו מזו הדרך) ויראה כי חשב כי דרך מלה עזרית, והעתקו — ואנשים התנשאו מזה העמק — כי הם אומרים דרך גהינס. כלומר עמק גהינס, והוא עמק שאול, ואומרים פלוני עלה מעמק ההשאלה, נבעת' האמתת כמו שאכתוב צפ' נ"ג מהחלק השלישי לא לאט חט אט ללדרך אל ספאל והעתיק לאל — והחזיו העתיק לא לנו זו השגה וזה טעות גמור. וזו המלה בעצמה היא צדק שמיני מהחלק השלישי, לא ללאט חט אט ללדרך אל ספאל והעתיק לא ללדת להשיג השפל, וכן העתיקו החזיו, ושניהם חשבו כי מלת דרך מלה ערבית, כמו אדראך ואינו כן אלא העתקו הנכונה, לא ללדת לעמק השפל. והענין מורה על זה כמ"ש למעלה, וצדק מלה איחטאט שהיא יודיה. פרק נ"א ישגל אל חיז העתיק (יערוד המחוז) ולדיך לדעת ההפך אשר צין מחוז למקום אללס. וכתב צן סינא ולגופים כלס מחוזים צהכרח אשר יפדרו הגופים נעדרים צהנחותיהם ולמקלתם מקומות, והס הגופים אשר יקיפו צהס גופים אחרים — הנה נצבאר כי המחוז אללס היות הגוף למטה, או למעלה, או לשאר הכדדים, והמקום הגוף המקיף צזולתו, וענין מחוז צלבונו כמו בצול. צדק נ"ג, צמאמר מקלתם יכול לעצמו יודע לעצמו, וענינו אלל המדדים כי היכולת והידיעה הס לו לצדו, ולא ישתתפו צהס זולתו, כי אין האדם נאמר על דאוצן ושמעון, ואין דאוצן אדם לעצמו, כי אלו היה אדם לעצמו. לא היה שמעון אדם אלא לצד השנימה אותו אדם, והשימה כמו כן שמעון אדם, והתדצה האנושית צהתדצות החומר. וצוה הפדק ואגב אל וגור העתיק (לאווי המליאות) והעתקתו, מחויצ המליאות, וענינו כמו כן הכרחי המליאות. וצוה הפדק לאן קולך אל קרים פי ערין אל זמאן בקולך אל עויל אל קציר פי ערש על בט. העתיק (כי אמך האדון הקלד צמקדי הקו) וכן העתיקו החזיו, והכראה לי כי אין זו העתקה נכונה, אלא ערין צוה המקום דוחצ, והקדמון והחדש הס צדוחצ הזמן, כמו שהאדון והקלד צדוחצ הקו, וענין דוחצ כמו מדה, כענין ומדת ימי מה היא. וצוה הפדק נגד חמל מא כי חקה תעלי העתיק (ומלא צו מעמד אחד צחקו). חסר כאן העתקו הנכונה — צפ' נ"ח וילקי אלה פי הדא אל עקירה העתיק (ויקדים פני הצדא צזאת האמונה) וכן העתיק החזיו צפ' ל"ה ויקציל, והנכון להעתיק, וישליך האלוק צזו האמונה. ואמר זה על דרך ההשאלה. וכן העתיק הוא צפ' ל"ה מהחלק הראשון, וילקיהם פי הדא אל שביחה (ישליכס צוה הספק), והראיה ע"ז אלל המצין הערבי כי המלה פי ולא אמר צדה ואין סס וגה שהעתקו פנים. וצוה הפדק קול ר' חנינא ואחכמה העתיק (דואיס ד' חנינא וחכמותיו) והנכון להעתיק, ותקונו, כי אחכאם האלף צחידק, תקון. לא חכמות. והוא העתיק זו המלה כראוי, צפ' י"א מהחלק השלישי אלהי מן אל חכאם והעתיק (אשר צהס מהתקון). צפ' ס"א אל די לים ענדהם מי אז העתיק (אשר אין אללס מאזנים) ולא היה כתוב צנכסח שהיה מעיין צה מהאן. והנכון להעתיק אשר [אין] אללס הכרה. וכן העתיקו החזיו הכרה. צדק ס"ו ולא יזנו העתיק (ולא יפחות) והעתקתו, ולא יסתור. וצוה הפדק, ואין קואנין כל לאגה אכתריה העתיק

העתיק סדרי כל לשון דוציים צשני יודין כמו עזריים והרי"ש צחולם, ור"ל סדרי הלשון
הס צרוז, וכמעט תהיה המלה זרה שלא כסדר צמלת ריב, שהוא מעלולי העין צרוז,
וכבר בא מעלולי הפ"כ כמו את יריצי, וכן וינח כפי סדר הלשון הוא מעלולי העי"ן
מענין מנוחה, ואלו היה מעלולי הפ"ל היה דגוש, כמו ותנח צגרו, אלף שאפשר שצא
וינח ציוס השציעי שלא כסדר הלשון, ושרשו ינח. וזו המלה היא כמו כן צפ' ע"א והרא
אבתרי פי הרא אל צנף. העתיק (וזה הדעה צזה הכת), והנכון, וזה דרוז או על
הרוז. וצפרק כ' מהחלק השני ל'יסתה דא'מה ולא אבתרי העתיק (אינס תמידים
ולא מאודים), ולא אדע למה טנה אותה צזה המקום ולא העתיק דוציים או על הרוז, כמו
שהעתיק צפ' ל"ד מהחלק השלישי אל אמר אל אבתריה הענימים שהס על הרוז? —
צפ' ס"ח אל מות כל מין העתקתו המדצרים, ונקרא מדצד כל יודע חכמת הדצרים, והיא
חכמה תצוא ראויות לצטל דצרי החולקים על הדת מנד חקירת המציאות, כי יש יודע דצרי
הדת צקצלה צאין חקירה וזה נקרא אללס פקיר. והוא השופט שיודע משפטי הדת. ויש
מי שחוקר דצרי הדת ומציא אמתתס מנד המציאות וזה נקרא אללס מות כלם ולמי
מלאתי שקורא ארסעו צעל דצרים, והוא כל אמיאל (הנקרא גדול) והוא צעל חכמת
הנאום הנקרא גדול. וצזה הפקד ולו קדר עלם אל אלאה העתיק (שאלו היה אפשר
העדר הצורא) והנכון להעתיק, אלו שוער צנפס, וכן העתיק צפ' ע"א ולא קדר שניין
מונהא (לו שוער). צפ' ע', לים לאני אענקר קדם אל עאלם או אסלם
להם. העתיק (לא שאני אאמין קדמות העולם או אקבל מהס זה). וצסוף זה החלק
הראשון מעמא אסלם להם עם מה שאקבל מהס. וצמוקדמה כ"ו מהחלק השני
פנסלמהא לו העתיק ונתנה לו ע"ד ההנחה והישוע. (כ"א מודה לו) ולמי אומר כי
הנכון להעתיק, אסלם להם אשלים להס נסלמהא לה נשלמה לו. והעתקת מסלם
מושלס. וענין זו המלה דצרי חכמי המחקר כי הס קודאים מושלם לדצד שילימהו
החולק, והוא מפורסם אלל השנים החולקים, כמו שהמפורסם מפורסם אלל ההמון,
וזה הוא ההפדס צין מושלס ומפורסם. והמלה מענין שלום. וזה הענין כמלא דצרי
החכמים ז"ל שאומרים שלום לך ושלום למשנתך שמת שלום צין התלמידים כשאין חולק
על דצרו. ויודע כי המחלוקת מריצה וההפך שלום. והסבה שאלה המלות אינן נחות
צלשונו, מפני שלא הודגלנו צהס כמו שהודגלנו צהס צערי, וזו המלה צפ' י"ח מהחלק
השלישי יתסלם לך קיא עד שריעה והוא מענין שזכרתי, והעתקתו, ויושלמו לך
בונת התורה. כלומר שלא יהיה צהן ספק ולא קשיא. — והוא ז"ל העתיק (ויושלמו לך)
ויפה העתיק. אלא שצריך שתוצן זו המלה מהענין שזכרתי, לא מענין שלמות. וצזה
הפקד ולא אלתני למבא ברה אל מוחדר וקאת העתיק (ולא אצטדך להסתבד
על המודגשות) והעתקתו, ולא אצטדך להכחיס על המודגשות, כי זה דרויס לומר צזו המלה
צעלי החכמה, וואומרים למי שמכחיס הנדאס. מוכבאר אל איאן פיהברא העתיק
(*) (למי אורב זה) והעתקתו, כמה זה דצד אהוצי. צפרק ע"א, מן קבול אל אתר
העתיק (מקבל מעשה). והנכון להעתיק, מפני שהוא צטוח מקבל הדסוס מזולתו, ואפילו
אס יהיה מתדסס כלומר מקבל הדסוס מזולתו, ואפילו לא ימלא גוף אחד ידסוס צו ולא
יגיע לו דסוס כלל. וצפרק י"ב מהחלק השני ומחאל אן יכון אית ארה למה
יותר

(*) לא נמצא כלל בהעתקה אשר לפניו.

יותרה בגם בהמא בנספא מה העתיק (מן השקר שיחיה מעשהו למה שיעשהו
 צורך אחד) והנכון להעתיק, שיחיה דשמו למה שיתחסרה ציחס, כלומר צדוס יחס,
 כי הפרש גדול יש צין דשוס והמעשה, כי פעל הנדל נקרא דשוס, כי הוא דשוס הנורה
 צחומר. וזהו הפרק את אר אל עקאל אל מופא דק העתיק (מעשה השכל הנפרד)
 והעתקתו, דשומי השכל. ודשוס השכל נסתר, ודשוס הכפש יותר מצוטר, אלף שאינו
 מצוטר לכל, ודשוס הטצע נראה לכל. צפ' ע"צ, ואן אל זמאן מוצף מן אנת
 העתיק (שהזמן מחוצר מעתות) ומשך זהו אחר הבאון ז"ל שמפרש אל אן צערני, וכן
 העתיק אן מא (עתה אחד) וידוע כי המלה אן צלצר, ואן אל שתי מלות. וזו המלה
 הפוכה צלשונו הצט נא. והעתיק צפ' ט"ו מהסה"ט, פיאן ויאחד (צדגב אחד) וזהו
 הנכון. ואע"פ שחלק דגב מורה על חלק קטן מאד והזמן תכלית הקטנות אלף המחשבה,
 ומפני שלא נמלא צלשונו מלה יותר קדוזה מו צעמין הוא נכון להעתיק אן דגב אחד;
 שיוצן על מה תורה מלת אן אלף חכמי המחקר, ואומר, כי מלת אן מתפרשת לשני
 ענינים, האחד, כפי הלשון כלומר שהיא נאמרת על זמן קצר מאד, והיא חלק ממה
 שעצר, וחלק מהעמיד, ונקראוהו צעלי הלשון הזמן, והנמלא, והעומד, והשני, כפי מה
 שדוים זה חכמי המחקר, כי היא נאמרת אלף על המדבק הזמן שעצר בזמן העמיד,
 מנך שהוא תחלה למה שעמיד ותכלה למה שעצר, כמו שקרה לנקודה שמדקתה הקו צקו
 כשתקח גדר משתתף לשני קוים ותפרק אותם כשתקח התחלה לאחד ותכלה לאחד, אלף
 שהפרש ציניהם כי הנקודה מליאה צפעל ורמוז אליה, ואין הרגע כן, כי היא מליאה
 צכח, והזמן אפשר לחלקו צמחשבה, כי כל מדוצק אפשר לחלקו צמחשבה, וכשיחולק תהיה
 לו צמחשבה תכליות, ואותן התכליות נקראות דגעים, ולא יתכן לאמר כי דגב צלשונו
 היא דקיקה צלשון ערני, כמו שהעתיק צמקדמה הששית, כי כל דקיקה כלל, דגב
 דקיקה חלק דק מאוד וקטן, והוא חלק מהזמן, ואין כן אן כי אינו חלק זמן. ועוד
 צזה הפרק אן אל גוהר אל פרדי בה הלך אל ערץ העתיק (שהעלם הפרדי תשלם
 מליאותו ועמידתו צמקרים) והעתקתו, והעלם הפרדי יקוימו צו אותם המקרים, כלומר
 שאותם המקרים קיומם לא צעמלם, וכן אומרים צעלי ההגיון כי העלם קס צעמלו,
 והמקרים אינם קמים צעמלם אלף צעמלם. צמוקדמה השציעית, פיאליה שער.
 העתיק (ואני תמיה) וכן צפ' י"ט מהחלק השני (ואני תמה) והנכון להעתיק, מי יתן
 ואדע — וזהו הערה. את מנא עת כילה העתיק (המנע דמיונו) והעתקתו, המנע
 דמותו, ויהיה מקור צשקל לוותו, כי הוא פעל הדמיון לא הדמיון, והחדיו העתיק,
 מניעת לוודו, וזה דלוח שלא היה יודע ההפרש צין לווד לדמוי — וצפ' י"ז מהח' השלישי
 (זה נפלא דמיון) והעתקתו, דמותו, ויהיה מקור, כמו לוות, כי הוא צערני תשביח.
 צמוקדמה העשירית, אולי אן יעקל אן על בנפסא העתיק (יותר דלוח שיסביל
 מהעטלף) והעתקתו, מהשדן, כי צנפסא שדן קטן. ואולי היה כתוצ צנפסא שהיה
 מעיין צב בפאש שהיא עטלף. והחדיו העתיק שדן. — וצו ההערה. אל אקתרא
 כאל בי אל העתיק, (ללמוד מהדמיון) והעתקתו, ההמשך אחר הדמיון, ועוד צו
 ההערה, לא בארר גמיעה האל הוינא העתקתו, לא ימכר אדם לדמותו צדצר
 קל כלומר צעיון מועט, ויהוינא צערני ההולך לאט, תדגוס לאטו להוני, ולפי מה
 שמשמש נא צספריו שרוב לשון דצינו ז"ל מאותם, זו המלה עמוכה ענין שאין לדיך לדחותו
 צדצר קל, כלומר צעיון מועט.

ח ל ק ה ש נ י .

במוקדמה השנית העתיקנה אית (תכלית) וצנצה הרזיעית שהיא גאיה העתיק כמו כן תכלית, ויש הפרט צימיהס, כי המות סוף האדם ואינו תכליתו הנקראת גאיה. ולהפריש צימיהס העתקתי אני, תכלית, גאיה, ותכלה לה איה. מוקדמה הרזיעית, הסתחלאח (ההשתנות) והעתקתי, הפכה, כי השנוי שס כולל הארצעה. והעתיק צמוקדמה י"ד אסתחלאח ומהיל ומסתחיל (השתנות ומשנה ומשתנה) והעתקתי, הפכה והופך ונהפך. וצמוקדמה העמידית אמה אן יכון ואמהא באל גםם העתיק (עמידתם צגסס) והעתקתי, קיומו וקיומם. כי הפרט גדול יש צין קיום ועמידה. וכן העתיק אל מקומה (ההעמידות) והעתקתי, המקיימים, כי אף ע"פ שעמידה תצא צמוקמות רזים כמו קיום, זה הוא יותר מצואר. צפ' א' מרבתהא אל עצלה העתיק (הניעום העודקים) והכנון להעתיק (הגידים) והס המעודצים מהענזים וצטר צצסס תהיה התנועה, כי עודקים דומה לערוק צעדי, ואפשר שישצסס הקודא. פד' ז', פי פימא פויץ להם פימא פויץ לנא העתיק (צמה שהושפע להס, צמה שהושפע לנו) והכנון להעתיק, צמה שהוסס לנו, כי אינו מענין שהוא שפע, כי פיץ היוד שרשית, ופויץ הו"ו שרשית, והס שנים שרשים ושנים ענינים, ומלת להס תורה ע"ז כי לא אמר אליהם. וקדוצמזה העתיק החדיו, צמה שנתן להס. צפ' י"ד עסרת הרבתא העתיק (התאחרה תנועתם) והעתקתי, כצדה תנועתם או תקסה. צפד' י"א לא יבאלי בה העתיק (לא ירגיש עליו) והכנון להעתיק, לא ישיט לנו אליו, או לא יחוש צו. וצזה הפדק, לתחריר מאהיה אל עקל העתיק (לגבול אמתת השכלים) וכן העתיקו החדיו, להבגלת. ויראה כי הס היו קודאים אותו תחריד צלפת, והוא טעות, והעתקתי — לדקדק מהות השכל. צפ' ע'. כל מה תהיא שיקבל דלך אל פעל העתיק (כל מה שיוצמן דצר יקבל אותו הפעל) והעתקתי, כל דצר שהוא מוכן. צפ' י"צ יגדר פיאל דהן העתיק (שיעלה שכל) והעתקתי, יגדר צמחשצה, כמו ימשך, כי מלת יגדר דומה לעצדי יגדר, ודהן כמחשצה, והוא צכאן כמחשצה שאינה אמתית ואינו ככון להעתיק שכל. צפ' י"ד. ועא צפיק העתיק (כיס סתום) והעתקתי, כיס חזק, כי איץ ענין צפיק סתום אלא [חזק]. ולמעלה מזה הפדק ואנפראד אל רגאל בתמאס תרביה הדא אל מוליד העתיק (ואציו לצדו השלים גדול הנולד) והעתקתי, ונפדדו אנשים רזים להשלים גדול זה הנולד, כי אח"כ אמר, ואמר לאיס אחד מאשר עמו, ואלו היה אציו לצדו עמו היה אומר ואמר לאציו. — פ' י"ז, לא ילומנא בחסב רומנא העתיק (לא יתחייב לנו לפי מחשבותינו) והעתקתי, לפי השתדלותינו. צפ' י"ח ולס יתאת לקבול אל צורה העתיק (ולא יצא לקבל הצורה) והעתקתי, ולא יוכן, או אינו נאות, וכן העתיק הוא (* צחלק אל מארה מאתיה (החומר נאות). וצזה הפדק, לא יגור אל תבציק העתיק להמציא הסגול או התיחד כי אינו צאוד (חסר כאן). צפ' כ"ו יחתמא לאל תאויל העתיק (יסגול הפירוש) ולדיך שיוצן פירוש צזה המקום, כשיפודס המלה לענין פנימי. לא כפי מה שתורה עליו המלה מזד הלשון, וע"ז מודס תאויל אלל המדצדים צאלו הענינים. פ' כ"ט, אל תעד' י

אן אל עלם העתיק (הנעיייה מן החכמה) והנה הוא קורה אותו צדלת, והיא צריש
 צנחמאות, והעתקתו, העדמה, מענין כי עידוס אנכי, כלומר דיקס מהחכמות, והרליה
 כי זה ענינו, כי תיכף אחד זה אמר, ולאנס צחינתס צלמתת הסכל אחד הסלמות
 צחכמות, כי זה הסך הראשון שהוא הערוס מהחכמות. וזו המלה היא צפתיה אל ערי
 מן מעדניה אל וגוד העתיק הוא הערוס מיריעת עזב המליאות. צפ' ל', ואמא
 אל אול פקר יקל עלי אל מתקדם באל זמן עקט העתיק (ועל הראשון אמנס
 יאמר על הקודס זומן צלצד) וכן העתיק החדיו (אלל הראשון הוא האמור על הקדמון
 זומן צלצד) יוצן מהעתקתס, כי הראשון לא יאמר אלל על הקודס זומן לצרוחיו, ולא כן
 הוא, כי הראשון יאמר גס על מה שתאמר עליו ההתחלה, והס מהשמות הנדרפס, אלל
 העתקתו, ואמנס (הראשון) לפעמים יאמר על הקודס זומן לצד — ועוד צזה הפרק
 ואכור אקארהם העתיק (והזק היותס אחד) והעתקתו, חזק התאחדס. ועוד צזה
 הפרק. בין אל נח שלם באשר אדם בוגה ואוכמא כאנת מח אורתא
 מ באשרתא להויה העתיק (היות הנחש לא קרוז לאדס, ואמנס השתדלותו, וקדצו
 לחוה) והעתקתו הנכונה, היות הנחש לא דלס אדס צסוס פניס ואמנס מערכת דצדיו
 ורלותו לחוה. והפיל מההעתקס, בשום פנים ויש להס לורך צענין, ואע"פ שהעתקת
 מ באשרה קרצת דצד מדצד, יותר נכון הוא, לא דלס, שזו כונת מורנו ז"ל. וטעס
 הדצד שלל היות סוס דצקות צין אדס ונחש צסוס פניס, אלל הדצקות צין חוה ונחש כי
 חוה היתה אמלעות צין אדס ונחש. ומעוה אורתא מערכת דצדיו ואמתת התשובה
 על הדצד. וזו המלה צפ' כ"ג מהחלק השלישי. וארא תמלאה בלאם אל כמסא
 פיה אל מח אורתהם העתיק (וכשתצונן ענין החמסה צענין מחלקותס) והעתקתו
 צענין מערכת דצדיהס, ועוד צזה הפרק וקובל בה והעתקתו, והוקבל צו, כענין
 מקצילות הלולאות שהן זו כנגד זו, כי אפשר שיחשוב הקורא כי הוא מענין קבול, ומורנו
 ז"ל אמר זה הלשון, להורות כי השני לדדיס מתנגדיס, כענין אעשה לו עוד כנגדו, והעתיק
 אחד שקיה (אחד מחלקיו) לא אמר גזייה שתהיה העתקתו (חלקיס) אלל שקיה
 שהעתקתו (חתיכו, כלומר לדדיו) כי הרופאים אומרים ואל אנסאן יכתלאף
 אחר שקיה כלומר שהאדס יתחלף מזג לדדיו כלומר שיהיה מזג ד' ימין חס, ומזג ד'
 שמאל קד, והוא דמז למס שאמרו החכמים ז"ל נסדו ועשאו גניס, ויפה פירש החכם ד'
 אצדסהס צ"ע ז"ל כי שתי ללעות היו, ומלת ללע היא לשון נקצה והטעס ד'. ע"כ. ואמר
 צזה מלת שקיה להורות על הנחתך, ושני החתכים דצקיס זה צזה כי הס אומרים אל
 שק צרע גיר באין כלומר חתך שאינו נצל, וזה הוא ענין נסדו ועשאו גניס, כי
 הגניס היו דצקיס זה לזה כאלו היו גז אחד, ואח"כ חתכו ועשאו גניס, והיה פני זה
 נוכח זה, ומי שלא יצין זה לא יצין כונת מורנו ז"ל, ולא מה דמז, גס לא יצין מה שאמרו
 דצותינו ז"ל. צפ' ל"ה יסתפכם ענהא העתיק (יתמה מהס) והעתקתו, יצקס יריעתס.
 והחדיו העתיק יטר צעדס. צפ' ל"ח אקדאם העתיק (כח וגבורה). וידוע כי אקדאם
 צעדצו (מי שיקדים לעשות הדצד) ודומה למלת קדימה והיא היא, וכח הקדימה הוא
 שיקדם אדס ויכך להלחם את האדס או הדומה. ולהכנס צמקוס הסכנה ולא יפחד,
 וע"כ העתקתו (כח קדימה) והרליה ע"ז כי אמר והוא אקדאם אל שרין אל
 מפרזור עלי אל מלך אל עניים והעתיק (והוא) שהתגבר איס אחד צמקלו על
 המלך

המלך הגדול. וידוע כי לא התבצר משה דנינו ע"ה על פרעה ולא כלחם עמו, והעתקתו, והיא קדומת האיש הכפרד. ועוד צפ' אש' ז' ואסב בדלך בתירה מן קראין עדה העתיק (ובצורת הדעות מענינים דנים קודמים מהאחרים וההויס) וידוע כי אין ענין קראין ענינים, אלא הקדמות, ואמתת המלה מחוזרות, ונקדלו בהקדמות מחוזרות, כי בהתחבר אחת אל אחת תהיה התולדה, והרואה ע"ז כי תיכף אמר בהקדמות הסן — והנה אמר ההקדמות צמקוס מחוזרות, וע"כ העתקתו מחוזרות הכנת קודמת ומתאחדת, וצפ' מ' מה' השלישי או דלה עלי דלף קראין העתיק (או הודוה ע'זאמתללות) וזה הס' בקית מתאר תלך אל ארא העתיק (כשאלו מקומות הרעות הסן) והעתקתו, כשאלו דשומיו, וכן העתיק הוא למעלה מזה צאמדו בקית אתארתא מרתס מא (וכשאלו דשומיהס חקוקים). צפ' מ"ה, יסתפחם קלתו עלי גהה אל חרם העתיק (אמדתו על לך המחשבה) והעתקתו, על לך האומד. ונתחלת חלק השלישי דאדחם ותכמין העתיק (צעל סנדא) והעתקתו, צעל אומד ומשער. מענין כמו שער צנפשו, וחדם ותכמין מורות צערזי על ענין אחד. והעתקתם (אומד ומשער) והוא כמו כן צערזי ש עור וענינס אלל חכמי המחקר זכות השכל שמנין הדבר הנסתר מתוך הנגלה צמחירות וצומן קלר מאלד. כמו שרואה שאור הלצנה יגיע לה מהשמש כפי דחקה ממנה ויקח דאיה שתסתתר ולא יגיע לה אורה. ולמהירות הכונה כיון צו המלה צאמדו צפ' ל"ח מהחלק השני ותגד מן אל באם מן חרסה ושעורה והעתיק (מי שדמיונו ומשערו) וזו שביאה גדולה כי אין מצוא לדמיון וזה הענין, וכן שתי מלות מורות על ענין אחד והיא מהיות ההצנה. וצפרק מ"ו אנביאורה הדפא ללס פהא וס כרה העתיק (מיות נציאיו דומים לשועים ולשכודים) והנכון להעתיק, (שיסים נציאיו מערה לסכלים וללעג) כי מלת הרף צערזי (המטרה) וכן העתיק הוא צתחלת הפתיחה לאן לא יציר הדפא (שלא ישור מערה) ומלת סוכרה ענינה, לעב וקלס, והכ"ף דפויה. ונראה שהוא היה קורא אותה דגושה מענין שכרות.

ח ל ק ש ל י ש י

בפרק א' תבין מעאני אבהמתא העתיק (לצאר ענינים שלא נכרו) והעתקתו, (דנדים שנעלמו) כי מלת אבהם תורה על הדבר הנעלם. והוא אללס מצהמס. צפ' ז', העתיק לאזקה (מחוזרות) ויפה העתיק, וכן הו' לו להעתיק צפ' ע"ז מחלק הראשון לאסקה בעפהא כבעץ (מחוזרות) והוא העתיק (מחוזרות) וכן לאל הזאק בעצחיא כבעץ (להדבק קלתס צקלתס) וזה שביאה גדולה, והיה לו להעתיק (להתחבר קלתס צקלתס) ומי שלא יצין ההפרש שנין חזור ודבוק לא יצין הכונה כי המדובקים אלל חכמי המחקר שהוא צערזי מתצלח הס דנדים שהתדבקו קלותיהס והיו אחדים, כלל והאור, והחזור שהיא אל תצאק צערזי כשלא יתעדנו הקלות והיו צפעל וחכמים ז"ל צארו זה הענין (סכהדיון ס"ד א') ואמר, הנלמדים לצעל פעור כלמיר זה נכנס ויולא, אלל ישאל אינס כן שנאמר ואתם הדבקים צד' אלקיכם חיים כלבס היום

היום, כשתי תמורת המדובקות זו וזו. צפרק ז' מארה אל קשת אל מוצופא
 ומאהיתתה וחיקיקתה העתיק (חומר המתואר ואמתתו ידוע) ולא זכר מהותו,
 וזה חסד מן הספר כי מורנו ז"ל זכר שלשה דברים ראוי להתזונן בהם. חומר הקשת,
 ומהותו, ואמתתו, כי כשידע האדם אותם, ידע הכוונה, וזוה הפרק אדא צמאת
 תלך אל ראשים העתיק (כשתשלם אותם הראשים) והעתקתו, (כשתקצץ).
 צפ' י"ג אלא ליטיב העתיק (אלא לרפואה) והעתקתו, (אלא להצטעם) כי הוא מן
 טוב והוא כל דבר שיש לו ריח טוב, והרפואה מלכדי האדם החזקים, אולי היה כתוב
 צנכחא שהיה מעיין צה ליטב צלא יוד, שענינה לרפואה, והחדויו העתיק להנות
 ולהתענג. צפ' י"ג מקארנה אל ערם העתיק (התפשטת ההערד) והעתקתו, (התחצו
 ההערד) לא התפשט. וזוה הפ' יקולי אן בלמה נסב אליי פעלה העתיק (יאמר
 כל דבר שיוחס לפעולתו) והעתקתו, כל דבר שיוחס אל פעולתו, שאומר אני עשיתי.
 צפ' י"ז וזוה הפרק, ובאנה יצוף אפצאלה העתיק (וכאלו הוא מספר פעולותיו)
 והעתקתו, מספר העצמו, ואולי היה כתוב צנכחא שהיה מעיין צה אפעאלה. צפ' י"ח
 מעני דהניא העתיק (מענינים שכליים) בראגה אל דהן (מחון לשכל) והעתקתו,
 ענינים מחשביים, מחון למחשבה, ור"ל מחשבת הלצ. כי הם אומרים דהן לשמירת
 הלצ. וצערדי הפאט כלומר מה שימור הלצ מענינים, כענין כי נעים כי תשמדס
 צצטקן. כי אלו הכללים מושגים מלך מחשבת הלצ, שתחשו צפרטים ותקח מהם הכללים,
 והדאיה ע"ז מה שכתב צן סינא, והכללי מלך שהוא כללי אינו נמלא אלא ציור. ואמר
 אדסרו ומן אל עקל יכון אל דהן כלומר מן השכל יהיה הליוד, וע"כ לדיך אשה
 להצין מלת מחשבה צאלו המקומות, הליוד. צפרק י"ט כל הרא אל תביר, אל
 תדביר אל מהני העתיק (זו ההנהגה דומה למלאכת מחשבת) והעתקתו אכלי, וע"ז
 ההנהגה האומנית, וקודאים מהני למלאכת האומנות הנעשית צידים. צפרק כ"ג
 מסברין באמרה העתיק (מונרכים צמלותו) והעתקתו, (משועזדים צמלותו) ויש
 מקשים ממה שנאמר זוה הפרק צחשיצות וצחכמה, כי למעלה שלל ממנו החכמה והסיד
 מלת חכמה מההעתקה והוא מליאה צערדי אל פצל ואל עלם? ותירון זה כי חכם
 יקרא אלא ההמון היודע להנהיג עלמו צהנהגה טובה ומתקן מדות כפשו, וזה הוא
 החכם אאלנו. וכן היה איוב, ומה ששלל ממנו למעלה, היא החכמה העיונית. והאדם
 יהיה מפורסם צין ההמון שהוא חכם ולא יהיה חכם אלא צחכמת ההנהגה או צחכמה
 שהוא צה נסה ומפני זה אמר, המפורסמים צעולס צחשיצות וצחכמה, ואפשר שלא היו
 קן, והדאיה לך ע"ז כי צפ' כ"ד מנ' השלישי אמר, ולמעט ממנו חכם צחכמות והוא
 צעל המדות הטובות. צפ' כ"ג ובר לך קיר ראי אצה אבה העופייה (וכן אמר
 על שלשת ריעיו שנפסד דעתם) והעתקתו, קצן דעות חזריו. ואמתת המלה קשירה,
 כי הקושר הדברים מקצן אותם. צפרק כ"ד ולא ילתפת למתחדי במעגז העתיק
 (אשר לא יציעו עמו לעשות המופת) והנכון להעתיק, אשר לא יציעו עמו למתגבר
 צמופת. כי מתחדי צערדי (מתגבר), וצבור זה כי יש שנלוחו לזולתו צמנותו
 הטבע, כלומר שאלמת דצרו צעשותו מעשה שהיא נגד הטבע, כמו שעשה מרע"ה
 לפרעה צאמרו כי יאמר לכם פרעה תנו לכם מופת. והחדויו העתיק, למפתה צמעשה
 נס. והמעתיק כן הוא פתי! כי לא יפותה אדם צמעשה נס. וזוה הפרק ולא יותר
 הנפעל

הנפעל העתיק ולא לעורר הפעולות. והעתקתו, ולא לנחוד הפעולות. כי כן העתיק
 צפתיחה ואותר קולה (ולנחוד לאמרו), ולאו היתה המלה יתיר היתה העתקתו
 לעורר. וזוה הפרק אלא יכלי העתיק (ולא ירגיש צעזדות העובד ולא צמדי המורה)
 וליחס לו ית' הרגשה אינו נכון, והעתקתו, לא יסית לז. צפרק מ'. לאן אל קצר
 אלאן תעליל אל נצויץ לא תעליל אל פאקה מעאן לי פי הדא אל פקה א
 דאי ישמוע שפא הא העתיק (כי הכונה הכה לתת סצת הפסוקים, לא סצת
 דצרי התלמוד, ועם כל זה יש לי צמה שנאמר בתלמוד דעת ישמע פנים אל פנים)
 ונדאסה מהעתקתו שדעתו כי כונת מורנו ז"ל שיש צו ההלכה שהוא עונש ממון, דעת
 יאמר אותה פא"פ. וכן העתיק החריזי, כי הכונה עתה לזקק טעם הפסוקים לא טעם
 התלמוד, אע"פ שיש לי צו ההלכה סדרא אשמיטך אותה פה אל פה, והעתקתו אללי
 היא כך, כי הכונה עתה לזאל טעמי הפסוקים לא לזאל טעמי התלמוד, עם מה שיש
 לי צוה התלמוד דעת אומר אותה פה אל פה. ולא אדע מה טעם להעתיק פקה
 הראשון (תלמוד) והשני הלכה, ומאי שנא? צפ' מ"ז יסתגרונה עלי גהה סד אל
 צדיעה העתיק (לשמוד התורה), אולי היה כתוב צנכחא שהיה מעיין בה שריעה.
 אזל צנכחאות שלכו כתוב צדיעה גדלת, והוא הנכון. והעתקתו, יחדשום על לך סתימת
 הסדר, ועיניו כענין חזוק הדק וגדירת הפרק. וזו המלה צפ' מ"ט צענין פתוי נערה,
 פהי אגבר לצדעהא והעתיק (רופא מחלה), והעתקתו, כי הוא יותר בהן
 לחזום שדסה. צפ' מ"ג אל יום אל טביעי העתיק (היום השמיני), ולא אדע מדוע
 לא העתיק היום הטבעי כלשון מורנו? — והיום הטבעי, הוא ארבע ועשרים שעות,
 כי היום והלילה נקראים יום אחד, כאמרו ית', "ויהי ערב ויהי צקר יום אחד" כי הס
 הקפה אחת. ואמר צן סינא. וראשון הגדלים היום והלילה, ואח"כ השזוע, כי הוא
 גדד גדרה אותו הלזנה צהגלגל. ואח"כ החדש, הוא הקפה תשלם צין הלזנה והשמש,
 ואח"כ השנה. ע"כ — צפ' כ"א, וקר עהר לי אלאן העתיק (וכנר נגלה לי) והעתקתו,
 וכנר נדאה לי, כי יש הפרש צין נגלה לי, ונדאה לי, וזוה הפרק. כאן אל אמר הנדא
 העתיק (ואחר שהענין כן) והעתקתו, ואס היה הדד כן. וזוה הפרק צהערה, ואין
 שיתאן תקו הדא אל צא לה ותגלטהא פעלת ואן שיתאן ותרקאה או לא
 פעלת העתיק (אס תלטה לחוק הדצוק הזה תעטה, ואס תלטה להחלישו מעט מעט)
 ולא העתיק תגלטהא ותרקאה וסתי אלה המלות נלדכים צענין, והעתקתו, ואס תלטה
 זה הדצוק ותעבה אותו עשית, ואס תלטה שתחליטו ותדקק אותו דאשון דאשון עשית. —

וזה מה שראיתי לכתבו בזה הפרק מההערה על ההעתקות אלה
 המלות. ואני יודע כי אלו היה משגיח בהן החכם המעתיק היה
 מתקנו כראוי. ואלהי ית' וית' בחסדו ידריכני אל האמת. נשלם זה
 הספר בשנת הארבעים על חמשת אלפים ליצירה. ולאֵלהים העוזר

שבח והודאות אמן! —

ב א ו ר נ פ ל א

על כמה ענינים סתומים על כל פרקי המורה בקצור נמריץ.

פ ר ק א.

צלם ודמות, יראה לצאר על דצרי הרצ' משה צמאמר הנכבד מורה נצוכים כי התחיל צפ' א' להוויא מלצ הסכלים בתחלת דראשית, כי כונת התורה השלמה אשר אין אמת לה אלא בהקדמת הגשמות, ואומר כי אלס שס מונח על ענין שכל נפרד, וזהו כונת צלמינו, ואומר בכלל בכל מקום שהוא, ואס ימלא ללמס תצוה כי סצ לשכל האדם וכן ללמי עחוריהס, האמנס אס לא יתצדר זה הענין אלל ההמון יהיה שס משותף, צשתוף גמור, ואינס תחת גדר אחד, אמנס תאד לא יאמר אלא צדצד גשמי, וזה מפורסס לכל צעלי השכל, ודמות הוא דצד נפרד, אין צו שתוף כלל, וזה יתצאד לכל משכיל עד כאן כונת הא'.

פ ר ק ב.

דורנו הרצ סתרי התורה, שלא נעצור עליה דרך מקרה אלא צחקירה ונחפוש, ועל זה אמר, הקשה לי חכס אחד, בתחלת הפרק, ואמר הקושיא ופרוקה כדי להצדיל צין העוז וצין הרע, ואמת ושקר, מתוך דצדיו הורנו כי אין בהכרחי עוז ורע כלל, כי צמפורסמות יפול זה הלשון אצל אמת ושקר לא יונח צו, ומלת הכרחי נופל על המחויצ שיש צו מופת חותך, כי כל דצד לא ימלט מג' ענינים, או מחויצ, או אפסד, או נמנע, ככלל בתוך דצדיו כי פקיחה נופל על צ' ענינים, האחד פקיחת העין, ואחד הצטה שכלית, ואמר ופקח אלקים את עיניהס שהוא מזה הענין, ונדאה לי שהציאו לומר כן מלת אלקים, וגס אמר צוה הפרק והתחייצ לאכול מן הפחות צמאכל, ונ"ל כי קרא פחות צמאכל הלחם, כי אכל שס משותף, לאכילת לחם ולחכמה, ורצוני לומר הפחות צמאכל שצלשון מאכל, ודוק והצן זה.

פ ר ק ג.

באר כי תצנית הוא גסס לא זולתו, שהוא מענין צנין וזאת המלה לא תמלא צה' ית', אמנס תמונה יאמר על ג' ענינים צספוק, ונ"ל שהוא מסופק אללס בכל מקום אס הוא גסס או צלתי גסס, א', כי לא ראיתם כל תמונה שאין זה גסס צצאור, צ', אחד העלמו מן החושים והוא צסעויפס צחזיונות לילה וגומר, אצל אינו רואה גסס ממש, ג', שאין תחשבתו צגסס כלל אלא צדצד פשוט לגמרי, וזהו ותמונת ה' יציע, ואמר אמתת ה' (יציע) ישיג, ורצוני לומר אמתת ה' רצוני לומר שהוא שכלי לא ששיב אמתתו צעלמותו ודוק ותמלא האמת.

פ ר ק ד .

באר צו שלש מלות והציא לכל אחת דליות שהן מונחות על דלות חוש יתחדש, א' דאה, ב' הציג, ג' חזה, ואמר מתוך דבריו דק גוף וצד נקצב מקדיו ג"כ, ואמר שלש אלה המלות כי גוף לא יראה כי אם בצורה לא צעומק, ואומר וצד מקדיו, כי לא יראה צחוף כל מקדיו לא בגשם ולא המקרה, וגם אמר, והציגו אחרי משה שהוא הגבה מרגשת הגבה שכלית, מורגשת צאמרס חמוץ שקוי חמוץ צדווי, כל מאי דאכיל לא אכיל אלא מדידן, וזהו אמרו שבו עוד זה הענין ג"כ שהוא הגדה, כוונתו צוה כמו שאמר, חד אמר לשבח שהיו מסתכלין על פעולותיו ומאמריו, ואחר כן צאר השלישי שהוא חזה, וזה מצואר ודעהו. —

פ ר ק ה .

כונתו צוה הפרק צעור שאמר ויחזו את אלקים, הציא זה התנללות ארסעו וגם התנללות הר"צ, בצצה שלמה לצאר ענינים עמוקים מאד, וצאר ויחזו את אלקים, עשה הקדמה ורמז צויסתד משה פניו, כי יש לו נגלה ונסתר, וזהו אמרו מחוצר למה שיודה עליו הנדאה, ור"ל הנסתד שצא אחר הנגלה, כי ירא מהציע אל האלקים מרצ פחדו להסתכל צאר הנדאה, ואמר עוד וצוחרו ע"ה צוה, ר"ל כי כונתו כמו שאמר, ויסתד משה פניו, צשכד ויסתד משה זכה לקלסתד, והציא כי הפך זה עשו נרצ ואציהו צאמר ויראו את אלקי ישראל, שהם הרסו ושלחו מחשצתם, ר"ל שלא לקחו המדרגה כסדר, והיתה הצצה האכילה והשתיה, צאמרד ויאנלו וישתו, ואמר שה' כח צגשם, וזהו כונת ותחת דגליו כמעשה לצנת הספיד, קרא לצנת הספיד, החומרד הראשון, כמו שצאר צמקום אחר, כונתם צוה כי נרצ ואציהו חשצו כי ה' רוח הגלגל, והציאו לומר זה צאמרד צפסוק ויראו את אלקי ישראל, וחצד על זה וצאר מיד, שהם דלו מה שתחת דגליו כי תחת דגליו מה שתחת הגלגל הירח וזה ההיולי נמלא כי הם חשצו כי ה' רוח צגלגל וזהו אמרו, אשד צכללה מן הגשמות ודוק. והסתכל זה הצאור נעלה מאד והמצין יצין. עוד אם לא ידעה אחר מן המחצדים להביע לזאת המדרגה, שצ לצאר ענין הצעה, שאם לא ידעה אדם להצין הצעה שכלית, שצצ לצורא ית', כי אם לרצד נצרא, אלא להשבות חושיות לאורים צדואים, וזהו המלאכים, הנצראים אע"פ שאינם מורגשים, לא יוזק (אין היוק צוה) זה הכונת זה הפרק ודעהו. —

פ ר ק ו .

באר איש ואשה שהוא שם מושאל לכל דבר, צין צאיש צין צאשה צין צקדשים, ודעה לצאר הר"מ על דרך הרמז כונת יחזקאל, צמה שאמר מעינין אשה אל אחותה צענין הגלגלים, וצענין המרכצה וכל המרכצה שהציא ישעיה ולא דעה לגלות, כי דבר עמוק היא, כי אין דורשין צמעשה מרכצה צדשים. והמצין יצין. —

פ ר ק ז .

באר הר"מ כי לדה על ה' ענינים, וצאור מתוך דבריו כמו שאצד צשתוף שם צן ר"ל ויולד כדמותו שצא אחריו, ואומר כי קין והצל ואחר הצנים שהיו לו קודם לכן, היו פעולת השדים, ר"ל פעולת הצעלה, וזהו פירש כל אותן ק"ל שנה, וקרא אל דוחין ולילין פעולות השכל, כי כלן היו לו דמיון לצד לא כח שכלי, לצד מפת, והצן זה. —

פרק ח.

באר כי מקום על שני פנים, האחד מקום ממש, שהוא מקום גשם, והשני, מדרגה והשקפת שכל, כמו שאמר מחלוקת במקומה עומדת, והיו צדוק ה' ממקומו, לזה לומר מדרגתו. והבין זה. —

פרק ט.

באר זו הרצ כסא, שהוא מעלה, כי נקראו השמים כסא על שהם יורו גדולתו ועזמותו, וכן מקדש נקרא כסא, כאמרו „כסא כבוד מרום מראשן“ כי שם נראה כבודו, וכן כונת הר"מ כאמרו כי יד על כס יי, שהוא תאר פעולתו ועזמותו, והם יורו על מעלת ה' אף על פי שההרצה גדולה, לא שהשמים יהיו כל זמן היותו, וכן המקדש כי כצר נכנה ונחמד, וזה יורו שאין השמים קדמון אצל מחדש, ואם יעלה על לב שהשמים יהיו חרצים, ה' קיים לעולם, אמנם תמיה אני כאמרו שהוא ית' כמלא עם כסא וצלתי כסא, דהואיל וכסא הוא יורה על מעלה, לא יוכל שום אדם לומר שהוא לא ימלא כי אם בשמים, כי זאת כפירה בלא ספק, ואם תצין זה הצורך לא יוכל שום אדם להציוו על (ענין) זה. והמצין יצין, ולי נראה כי זאת התימה אינו כלום כי כונת הר"מ כאמרו כי יד על כס יי, ר"ל התנשאות הכסא ורוממותו ומעלתו, יורו הגבלים בפעולתם, וזה הרצה גדולה, לא שיודה שהגבל דצר אחר, והכסא דצר אחר, וזה מצוהר למי שלא יאונה את עצמו. והמצין יצין. —

פרק י.

באר זו הר"מ ענין עליה וירידה על ג' ענינים, הראשון, ירידה ממש ממקום, והשני, ירידה מעושר, או עלייה מעושר, או עלייה מכבוד, או ירידה מכבוד, והשלישי, כשיעלה שכלו להרצק עם השכל הפועל, שהוא עלייה לגבי האיש, וירידה לגבי השכל, וזהו ומשה עלה אל האלקים, וירד ה' על הר סיני, וצא מתוך דציוו (וכאשר היינו, המון האנושיים צמטה שכתתקיים במקום) ור"ל והארץ צשפל השפלים צמעלה צעריך לצווצ ר"ל שיש לאדם דצקות עם השכל הנפרד שהוא למעלה מן הגבלים, וצא עור, וכן כשתרד מכה צאומה או צאקלוס כפי רגונו הקדום, והוא תחת המערכת להוריד צהם העונש, לולי הרצון, ר"ל שאם ישוצו, כי כל מקום שישראל יסתכלו לאציהם שצשמים, אינם תחת המזל, והיו כונת דצותינו ז"ל אין מזל לישראל. והסתכל היעצ וזה הענין ותמלא שהוא אמת זה. —

פרק יא.

באר זו הר"מ ושיצה לב' ענינים, הא', שיצה ממש הפך הקימה, והצ', שיצה צהעמדה וקיום, כמו היושני צשמים, קרא ה' וישצ שהוא קיים נלחי והשמים ג"כ קיימים נלחיים, וצזה הענין יש להם יחס עם ה', לא שה' גשם כמו הם, אמנם צהעמדה וקיום הוא היחס, לא שה' יתנועע כמו הם, שה' ית' אין לו שום מקרה וגם ה' יש לו יחס עם המינים, וזה כונת „היושצ על חוק הארץ“ ר"ל כי המינים עומדים וקיימים נלחיים, אמנם האשיים, הם הווים ונפסדים, ולזה הענין אין לו יחס עם האשיים, וזהו כונת חללתה ר"ל הענין שחודר חלילה, וזהו כונת אמרו „ה' למצול ישצ“ ר"ל ואף אם יהיה המצול שטוף עם

עם התימים, ה' עומד קיים נלחי. ודוק, והסתכל בזה הפרק שהוא עמוק מאד, ולא יציגו כי אם חכם שלם.

פ ר ק י ב .

באר זו הר"מ קימה לב' עינים, הא', קימה ממש הפך ישיבה, ונמצא גם כן צעמי העמדה וקיום שלא ישתנה, וזהו, "עתה אקום יאמר ד'", אקיים דצדי ויעודתי שיעדתי להם. ודוק.

פ ר ק י ג .

באר זו הר"מ עמידה נאמרת על ג' עינים, הא', עמידה ממש, והצ', ענין הפסק וזהו עמדו ולא עבו עור, והב', ענין העמדה וקיום, וזהו ועמדו דגליו ציוס שהוא, שנאמר צדוק ית', ונראה לי כשנאמר סבותיו כלומר מקוצציו, כי מלת סבותיו, משמע הענין שהגבלים יהיו סבות ה', וזה הפך שה' סבת קיומם. ודוק צעיון דק ותמצא האמת.

פ ר ק י ד .

באר זו הר"מ כי אדם נאמר על ג' עינים, הא', מין אדם שנאמר על דאזן ושמעון, והצ', על האדם הכולל, והב' על הפחותים, וזהו גם צני אדם גם צני איש, קרא צני אדם, הפחותים, וצני איש השלמים, ונראה לי כי זה הפרק הציאו להבדיל צין אדם לאיש, מזה תדע כי איש הנאמר צמעשה מרכבה, איש אל בעד פניו ילכו, שלמים ועומדים כנחיים, ומי שיסתכל, ידע האמת כי לא לחנם הציא זה הפרק כי אם להעיד על זה.

פ ר ק ט ו .

באר זו, כי כ"ז וי"ז, שני ששים מענין א', וכן דעת המדקדקים. וצאד כן כ"ז וי"ז, על צ' דרכים, הא', עמודת גשם, והשני, קיום כל דבר, ועל זה נאמר, "והנה ד' נכ"ז עליו" ד"ל קיים עומד על הקולם, כונתו בזה, כי ה' קיים נלחי ויש לו עליונות מעלה על כללות העולם, וצאד כי הקולם קאהו הראשון צשמים וזהו הלאמודיות, שדרך שילמוד תחלה תכונת הגבלים, והחכמות הטבעיות, כי צתנועת הגבלים יתהיו ההיות ואחר שלמד אלו שני הדרכים יוכל להשיג צענין האלקית, וזהו פירש מה שעליו צהכרח, וכונתו בזה כי ה' יש לו עליונות מעלה על קולם צהכרח וצמופת, וצאד ב"כ כי פירש עולים ויורדים העלייה קודם הידודה, כי הנציא שידבר עם ה' הוא עולה, וכשיאמר לאנשי הארץ מה שראה, הוא יורד, שהם למטה מן הנציא צמעלה. וזהו פירש הידודה צמה שפגש. והמצין יצין.

פ ר ק י ו .

באר זו הר"מ ל'ר על ג' דרכים, א', ל'ר ממש, צ', מה שחולצ ממנו, וזהו, הצינו אל ל'ר חונצתם" וזהו אצרהם אצויס, כלומר לכו צדרכו, ועל זה הדרך הוא הב', והוא ה' ית, וזהו. ונצת אל ה'ל'ר, דל'ה לומר תשמור על ההתחלה שהוא ה' ית' שהוא סבת כל דבר. ודוק.

פ ר ק י ז .

באר זו הר"ס כי חכמת האלקית נמנעת לצאד אותה איש לחצרו, שהוא דבר נסתר מאוד, אלא גם חכמת הטבע, כי הפלסופים הראשונים בגון ארסטו וכיוצא צו, היו מדברים

מדברים צחות כדי שלא יצינו השומעים, כמו שאמר, שאדקטו היה קורא החומר נקצה והנפש זכר, וקרא החומר נקצה כי הנקצה היא חמר יותר מהזכר, וקרא הנפש זכר וכל זה להסתייד הענין שלא יצינס השומעים צתחלת העיון, ואחר כן צאד כי כל דבר שהוא תחת גבל הירח שהם מורכבות מד' יסודות, הוות נפסדות, וזהו ההערך שהוא מחווצד לעולם, כי נעדרת לורה ותצא לורה אחרת מעט מעט עד שתעדר הלורה הראשונה, וכשתצא הלורה השנייה תגדול מעט ותשתנה יוס יוס, עד שתגדיל, ואח"כ תפסד הלורה מעט מעט, עד שתצא לורה אחרת, וזהו כונת אמרו, היה ההערך מן ההתחלה, המשל צזה. הצינה שאין לה לורת האפרוח, ואח"כ נעדרת לורת הצינה, ויצא ללורה אחרת שהוא תרנגולת או תרנגולת. ודוק ותשכח האמת, ואח"כ צאד הר"מ שלא נצאד הדת שיקססה על ההמון להצינו, ולונו לומר שלא נצאד הדת ציאור רחצ כדי שיקססה על ההמון להצינו שהם דברים נסתרים מאד, ודוק.

פרק יח.

באר זו על צ' ענינים. הא', קריצה או נביעה או פניטה או נגיטה צמקוס, וצ' קריצת מדע או פניעת מדע. וצאד מתוך דבריו כי נגע אל השמים משפטה שהיא נביעת מדע וד"ל כי צאה משפטה אל משפט השמים, כלומר אל סבת הגבל, וצאד עוד אלא אם תדעה שתשים מד' שנאמר צמטה ונגש, שהוא יתקרב למקום מן ההר אשר שכן עליו האור כלומר כבוד ה', תוכל זה, ד"ל כי משה קרב אל ההר ושם דעה השגה מדעת, וצאד צענין הנביעה, גע צהדים ויעשו, דולה צו דצק אליהם, כונתו צזה כשינראה ה' שיצואו ההרים אל שלמות, מיד יצואו. ודוק.

פרק יט.

בולת תל א יורה על ג' ענינים, הא', מלאת כל דבר, צ', השלמת זמן, ג', שלמות כל דבר, וזהו, מלא כל הארץ כבודו" תעיד על שלמותו, וכן, וכבוד ה' מלא את המשכן" אלא שאם נאמר מלא את המשכן, על שלימות האור הנצדא, דהיינו השכל הנצדל, ויהיה גשם, אין היזק עליה צזה.

פרק כ.

בולת דם על צ' ענינים, הא', דוממות מקום, הצ', דוממות מעלה, וכן כשא צצ ענינים, הא', נשיאה ממקום למקום, הצ', דוממות מעלה ויתר החלק, ואמר ואולי יקסה עליך, נדאה מתוך דבריו למי שמנין את דבריו על אופניו, כי שיחתו לריכה חלמוד, להודיע כי כל המדרגות יסונו לענין אחד אלל הצורא ית', והענין יצין.

פרק כא.

ענין ע צד כופל על ג' ענינים, הא', העצרת גשם ממקום למקום, הצ', העצרת קול ממקום למקום, הב', העצרת כנזאה והסגתה, כגון ויעצוד ה' על פניו, או מי שיעצוד בצול שנהב צו כל ימיו, כגון וכגצד עצרו יין, על דרך הד"ס שנהב צגצול אחד, ועצד על אותו מנהב, ונהב מנהב אחד, וזהו וכגצד עצרו יין, המשל צזה שמתהבו לשות ג' שטה ד' או ה' פעמים, וזהו וכגצד עצד חוק היין, ויהיה וי' עצרו כוסף, ולדעת ר' שמואל צן תצון כי מלת עצרו כנוי אל היין שנלח האדם עד שגשתכד, וכן כונת הד"ס, והוא ירה החצים להעצודו" כי לפי דעת ר' שמואל שיטצ לחץ שזרק והעצירו, הנראה לי

כי יהונתן עזר חק החץ, כי כונת כל זורק חץ לז' פנים, א', לזרוק אל המטרה, והשני להכות אויביו, ויהונתן עזר אלו הצ' פנים, ולא זרק החץ כי אם לרמוז לו שילך לו, וזה נראה לציאורו. ור' שמואל לשוא תפשו, ונראה שלא כיון דעת הרב, כי ר' שמואל כתב ששז לחץ שזרקו והעצירו, וזה כונת הרב ג"ב ששז לחץ ולא כפירושו, וכן כונת הרב צפניו צויעצור ה' על פניו, ששז לו ית', ר"ל שהעציר ממשה צקפת פניו שאמר לו, הלאמי נא את כבודך" וכונת הר"מ כי, "ושכותי כפי עליך עד עצמי" שארחס עליך ותדע מה שלא יהיה הדין שתדע, כי המצקס צקשה שהוא למעלה מהשגתו, יהיה הדין, שלא יודע מה שיוכל להשיג בתחלה, וזהו ושכותי כפי שאסתיר המנהג והטבע. והמצין יצין, וכונתו, (ישים היחס ההוא לענין אחד מזורף לזורא מחוסר), ונראה לי כי מה שתרגם אונקלוס ועזר ה' שכינתיה על אפוי, כי כל דבר שיקשה על אונקלוס שהוא גס, וישים דבר מזורף ומחוזר אל הזורא למען לא יהיה חסרון צחק הזורא ית', וישים הגשם ההוא לדבר נצרא וזהו כונת שכינתיה, והמצין יצין, וגם דעת אונקלוס כי פניו שז אל משה, כי השכינה היתה צפניו של משה, ומה שמחזק פי' אונקלוס צעצור כצודי ר"ל צעצור הדבר הנצרא מאתו, וגם כונת הר"מ ויעצור ה' על פניו, דאין, לדעת מי שיאמר שיש צו דבר מחוסר, נחסר מן הפסוק קול, ויהיה כונת הפסוק ויעצור קול ה' על פניו, כי מלאנו קול זהעצרה, כמו ויעצירו קול צמחה, וגם מלאנו קול צצור ה', וישמע את הקול מדבר אליו, סוף דבר יש צויעצור ה' על פניו שלם כונת, כונת הר"מ שהוא שם משותף לא דבר נצרא, וכונת אונקלוס שהוא דבר נצרא, וכונת קול, שהוא דבר נצרא ג"כ, ויהיה אמרו ויעצור קול ה' על פניו, ואלו הציאורים עמוקים מאד, ודוק. —

פ ר ק כ ב.

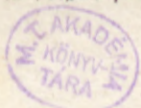
באר ציאה צשלשה עמינים, הראשון, ציאת אדם אל מקום אחד או אל איש אחד, והצ', צהכנס צ"ח צמקום אחד, והג', שאינו צ"ח ולא גשם אלא העדר, כמו ויצא רע, ויצא אפל, ומזה הושאלה, אלל הזורא ית', הנה אנכי צא אליך. —

פ ר ק כ ג.

צ"א! על שתי פנים, האחד, יציאה ממקום למקום מצעלי חיים, צין צעלי חיים, צין שאינו מצעלי חיים, אלל הוא גשם, וקשני, שאינו גשם, כמו הדבר ילא מפי המלך, ואל זה הושאל לזורא ית', הנה ה' יולא ממקומו, וכן צדד ה' שמים נעשו, וכתב הר"מ שהוא על דרך הרמיון, כי כמו שמדבר דבר ואין דשות לאדם להשיב אחר הדבר ההוא, כן הדברים נגזרו מאת ה', וזה הרמיון ג"כ אינו אמיתי מכל לרדיי כי ה' אינו מדבר, שאין לו כלי הדבור, אלל הדבור הוא הרעון, וגם אינו דומה צלד אחד, כי אע"פ שהמלך גוזר דבר אחד, עדיין הדבר אינו נגמר עד שיעשה הפעולה ההוא, אלל רעון ה' נגמר הדבר ההוא מיד ואינו חסר כלום. ודוק ותמנא האמת כי זה הפי' נכון מאד, וכן שובה, אלכה ואשובה אל מקומי הראשון, שנסתלק ההשגחה ממנו, וזהו אלכה ואשובה אל מקומי. ודוק. —

פ ר ק כ ד.

הלך! צלד צו הדב הליכה על ג' עמינים, הראשון, להליכת גשם צ"ח, והשני, ליותד דקות מצעלי חיים, כמו המים הלך וחסור, או האש, כמו ותהלך אש אלצה, והשלישי, לקול

לקול כדכתיב „קול ה' אלקים מתהלך בגן” ולזה נשאל אל הצורא ית' דכתיב, ויחד אף ה' צם וילך, ויש צו שני פרושים הא', כי השכינה הלך וצא החרון והשני, התפשט הדבר והגלותו והראותו ד"ל וילך החרון צהם ודוק. —

פ ר ק כ ה .

ש ב ן ! נאמר על צ' ענינים, הא', לעמידת צ"ח צמקוס אחד, או מיוחד, או כולל, כמו שוכן צאלוני ממדא, והשני, לדבר שאינו גוף, כמו תשכון עליו עננה, כי הענן אינו גוף, ולזה נשאל לצורא ית', כמו ורלון שוכני סנה, וזה לצ' ענינים, האחד, להשתדל השכינה, או להשגחת השכינה, והנדאה לי כי השגחת שכינה ד"ל שהוא משגיח ומדחס עליו, וזהו ושכנתי בתוך צני ישראל ור"ל משגיח ומדחס את צני ישראל. והצן זה. —

פ ר ק כ ו .

זה הפרק סוצצ על שני ענינים, האחד, כי כל דבר שהוא חסרון אלינו המשל צזה האכילה והשתיה, הוא שלמות מצד אחד, כי לא נוכל לחיות בלא אכילה ושתייה ושינה, וחסרון מצד אחד, שנצטרך לאלו הדברים, ובתצ צזה, כי שינה לא יתואר צו ית', ואף אם נמלא, עורה למה יתשן ה', הוא על דרך השלוח, לא על דרך התאר, ודוק, סוף דבר כונת הר"מ צזה הפרק, כי הארצה צאלו הענינים, חסרון צחקו, אמנם צצציל שנלייר צנפטינו שיש לו מליאות ושלמות נאמרו אלה הדברים.

פ ר ק כ ז .

כשהעתיק ד' שמואל זה החצור עשה אלו הצ' פרקים אחד, ואחר כן תקן אותם והפרידם, צאר צו הר"מ ענינים מופלאים מאד, ואמר כי אונקלוס שתרגם תורת משה דצינו ע"ה צכל תקום שמואל ענין מורה על הבשמות אלל ה' לא שמו צלשונו משותף ולא מושאל, אך תרגם כל אחד לפי שמואל אלל ה' מה שנאות לו להדחיק הבשמות, ואמר צכל תקום וירד, ואתגלי ה' לצד תאנכי ארד עמך מנרים, ואמר ארות עמך מנרים, וצזה הורה ענין נפלא מאד, ונראה שזו כונת אונקלוס לפי דעת הר"מ, כי יש הפרש צין ויאמר אלקים לישראל צמראות הלילה, וצין וירא ה' אל אצרם, הוא דבר ספור איך היה המעשה, ויאמר ה' אל אצרם, הוא ספור מה שאמר ה' למשה, ועל זה ההצדל שיש ציניהם, אמר, ואנכי ארד עמך מנרים ארות עמך, שזה היה צמראה הצנאה וצלילה וצמראה, וצמלת אלקים כי צזה הענין הראה שהמלאך דבר, והסתכל צזה היעצ, כי זה ההפרש שהיה ציניהם, על כן לא דקדק להסיים הפרש צענין ולומר ואתגלי דוק ותמלא האמת, ולא יקשה עליך ויאמר אליה מלאך האלקים, שהוא כמו ויאמר אלקים לישראל צמראות הלילה, שצנניהם נאמר ויאמר אלקים, ואע"פ כן לא תרגם אונקלוס דבר מחדש, נראה כי כונת אלקים הוא ה' ית', הנדר שיעשה אצרהם אצינו הראה צנדרו כי אלקים הוא ה' ית' כי נדרו היה לה' ולא למלאך. והצנצן צצין.

פ ר ק כ ח .

ר ג ל ! יש צו ב' ענינים, הא', רגל ממש, כמו רגל תחת רגל, והצ', כשיעשה אדם דבר ואדם אחר יעשה כמותו, אך יהיה נמשך אחריו, כמו לא אתה וכל העם אשר צרגליך, שר"ל הנמשכים אחריו, והג', צענין הצינה, כלומר שהיא צצנתך, כשאתם יעשה

יעשה דבר בצנת דבר, או יהיה הפעולה היא נמשכת אחר הראשון, וזהו, ויבדק ה' אותך רגליו" כלומר לסתתו סבת עושר, לכן היה בצנת יעקב, ועל זה הענין כל רגל שימלא צה' ית' ר"ל סבה, וזהו כמו, ועמדו רגליו ציוס ההוא" שר"ל סבותיו, וכונת זה כל הדברים מסודרים מאת ה', וזהו כונת יונתן בן עוזיאל, שאמר ואתגלי בצורותיה ציומא ההוא, ואמר בצורותיה, להרחיק הגשמות, ותחת רגליו כמעשה לצנת הספיר, ותחת כורסיה יקריה, שאם אמר ותחת כורסיה לצד, היה מורה שיש לו כסא ממש, אבל אמרו יקריה מה שירה הכבוד שלו, וכן כי יד על כס יא. תרגם דשכינתיה על כורסיה יקריה, ר"ל שהתגלגל הודאת מעלתו, על כן הוסיף ואמר יקריה, והצן זה, ואחר כן צאר הר"ס, כי כונת אונקלוס להרחיק הגשמות, ולא לנה לצאר שום ענין כסתר, לפי שהיו הדברים נעלמים מעיני כל חי, ואחר כן צאר כמ"ע ה' לצנת הספיר, וצאר כי לצנת הספיר הוא החומר הראשון ודקדק בשאמר כמ"ע ה' ולא אמר לצנת הספיר לצד, כי לצנת הספיר, הוא החומר הראשון ששם יעשו לורת הצדלים פעם לורת סכין ופעם לורת גזון, ופעם כל לורת הגלגלים, זה אחד זה, כן לורת החומר הראשון פעם לורת אדם וצדק הורה ההוא לורת צהמה, וזהו פירש כמ"ע ה', ר"ל כאשר הספיר מקבל הורות זה אחד זה, כן זה החומר הראשון. ודוק. ואמר, לפי עצמו, כי עצמו הוא שיסוד הורה היא ויקבל לורה אחרת, כמו החומר הראשון, כן יעשו ההווים. שלצד לורה אחת וחוזר ולוצע לורה אחרת, והסתכל צה' שאמרתי ותצין האמת על אופניו, וזהו פי' כמו שהורה פועלת צעמיה כו'. ועוד אמר מתוך דבריו כי לצנת הספיר אינו מראה לכן, אבל זוהר לצד, ר"ל שלא נקרא לצנת הספיר מלך הלוזן שהוא מקרה גמור, אבל נקרא לצנת הספיר שהוא מלך עלמו יש לו לוזן עשני לא צמקרה. ודוק ותמצא האמת. ואמר הרב שהוא ראש צדיקותיו כי תחת הגלגל הוא החומר הראשון, נמצא שהחומר הראשון הוא ראש צדיקותיו, וזו היא ההדיסה שאמר הר"מ צפרק ה' שחצו שה' הוא רוח הגלגל, וזו היא ההגשמה הגמורה. והצן והסתכל צה' הפרק כי הוא נכבד מאוד.

פרק כ ט.

עצב כאמר על ג' ענינים, הא', ענין כאב, כמו צעצע תלדי צנים, והצ' ענין כעס, ולא עצבו אציו ימינו, והב', שלא שז אל ה' ית' אלא למי שפנה (שפשה) כנגדו, וזהו מרו ועצבו את רוח קדשו, ולפי הענין הצ' או הב' כאמר ויתעצב אל לצו ר"ל לפי השני שה' כעס עליהם על דרך המשל, או לפי הענין הב' מרה האדם את רעון ה', וסז לאדם המרי לא לה', דק ויאמר ה' אל לצו צעוד שלא הזיזים ע"י נביא ולא היה עוד דעתו להציא מצול לעולם, אמר, ויאמר ה' אל לצו, דל צדעתו היה שלא להציא מצול עוד. ודוק. —

פרק ל.

אכל, על ג' ענינים, הא' אכילה ממש, והשני, אצנת הדבר והפסדו כגון אצנת האש, וכיוצא בזה, והב' הדבר המעמיד הרוף, ולפי זה הענין כאמר על דבר מושכל, והוא הדבר המעמיד הכפס, והיינו צחכמה כמו שאמרנו על אכילה ושמהי האמורה ציור השירים, אינו אלא חכמה, ועל זה כאמר ושאצנת מים צשון כי המים מעמידים הרוף, וכן החכמה מעמיד הכפס. וזהו כונת יונתן בן עוזיאל, ותקבלין אולפן חדת צחדו מצחירי

מצחינו לדיקיא, ר"ל ילמדו החכמה מן החכמים הנצחיים, וקרא מים חכמה, וקרא מעיני הישועה הראשים, והם החכמים, וכשומר נמי מעייני העדה על דרך משל, כמו מעיני העדה, שר"ל ראשי העדה, כן מעייני קרא הראשים והם החכמים. ור' שמואל שפשו, לחכם שפשו, שכתב כי כאים ושכיב מד אמר זה, וחשדו צתנומה, תפול עליו תדמה. ודוק ותמצא האמת.

פ ר ק ל א

זה הפרק הורה ונתן דרך לכל משכיל האין יצא לשלמות אחרון הכל לפי מה שהוא, כי האנשים חלוקים לפי דעתם ולפי ההכנה הטבעית, ועשה משל על זה כי יש לאדם חוש הראות וראה למרחוק יותר מאיש אחר, וגם יש לאדם שהוא צעל כח יותר מאיש אחר, שנמצא אדם אחד שיסא קיטר (פי' כמו מאה ליערות), ויש שיש לו כח יותר ויתרון כחו, שיסא שנים או שלשה, הכל לפי מה שהוא, אמנם יש בצול צלא ספק בשכל אדם, יש אדם שיצין מעצמו דבר א', ויש אדם אחר שאפילו למדוהו לו למוד רב צאורך הזמן לא יצינוהו, והכל לפי שכלו, ואף המצין דבר מתוך דבר יש לו בצול צלא ספק, דכתיב, „עד פה תצא ולא תוסיק“ ועשה משל על זה כי בצלבל השמים יש ככזים גדולים לא כצא עד תכלית מספרם, וכן אישי ההיות לא נוכל לדעת האמת לצא עד תכליתם. ודוק. וזה סבת המחלוקת צדעות, שיש אדם שצדעתו להשיב מה שלא יוכל להשיב, ויש מי שלא הוכה כפשו, ואחר כן כתב, כי צדצד שיש צו מופת, לא יפול צו המחלוקת, המשל צוה כי כל דבר שכתצד צמופת שיש שתי הקדמות ותולדה אחת, המשל צוה כמו שיאמר, כי כל אדם חי, וכל חי מרגיש, א"כ כל אדם מרגיש, הרי שצדתי הקדמות יצא צהכרח תולדה אחת, וצוה אין צו מחלוקת. ודוק ותמצא האמת. וכתב ג"כ ואלו הדברים שנפל צהם מחלוקת הרצה מאוד צענינים האלקיים, ומעט צענינים הטבעיים, ונעדרים צלמודיות, נראה לי כי כונתו כי הדברים שיפול צהם מחלוקת הם הענינים האלקיים, שהם ענינים עמוקים מאד, ומעט צענינים הטבעיים, כי דבר שנראה צמורגם לא יפול צו כי אם מעט מחלוקת, ונעדרים צלמודיות, לפי שנראה צענינו לעין פעולת הגלגלים ותנועתם יום יום. כי נראה לעין פעולת טלה ושאר המזלות הפעולות הצאות מאתם. ודוק והצן זה. וכתב הרצ צהם אלכסנדר הפדוסי, כי סבת המחלוקת הן ב', א', אהבת הדעות והנאח, ר"ל כי יש אנשים שיש להם צצהות לב, ומצד צצהותם יחשצו להם שאם ינאחו יהיה חקרן להם והם חולקין על הדברים מצד נאחיתם לא מצד האמת, וזה חקרן גדול לכל משכיל, והצ', מצד עומק העינין הוא שלא יוכלו להצינו צהסתכלות רב, והב', מצד חסדונם, שאינם מצנינים דבר, וכתב הר"מ כי יש לו מונע רביעי, והם האנשים המורגלות צדעות גסות שאין אמתיות, וכשיאמר אליהם דבר עמוק הוא קשה צענינו מצד ההרגל שלא הורגל צו, ועשה משל צוה לכפדי אחד שהורגל צמאכלים הגסים ואם יציאו לו למאכלו דברים דקים וחשובים, ימאס אותם מצד שלא הורגל צו, וכך צלצושיהם וצדיותם. ודוק והצן האמת. סוף דבר מי שהורגל צגשמות ויאמר שהוא צעל גשם אפילו צהקדמות דעות לא ילא מזה הסכלות. והצן זה הפרק כי הוא חשוז.

פ ר ק ל ב

בונתו לצא כי ההשגות השכליות, דומות להשגות חושיות. כמו שצא צפרק הקודם, כי כמו שחוש הראות לא ילטי צמקום דחוק והמסתכל צמקום דחוק יחליט כח הראה

הרואה ויזיק לו, כך המסתכל בדברים שהם כמעשים תמנו יזיק לו שיאצד הכל, המשל
 צוה ידוע ומפורסם שעקד אמונתנו, והוא אחד מי"ב עקריו שכתב הר"מ, שאמין צדוד
 העולם, ואם לא ימלא צו מופת לא יתחיל ויאמד שאינם דברים אמתיים, שאם תעשה
 זה תהיה כאלושע אחר, הוא אלישע צן אצויה, והוא מכונה אחר, ואינו שלל תהיה
 שלם לצד אצל תהיה חסד מכל חסד, ר"ל מכל אדם חסד, כמו שהיה אחר, שצא לו
 צלצול מרצ עיונו בדברים הדקים, ויחלש הכח הרואה, ר"ל קרא כח הרואה אחת מתכונת
 העין שהם ז' צצנת החולי צין צצנת הדקות כשתעיינ דברים שהם עמוקים מאד,
 וכאשר יפלרו לעיינ דברים הדקים יחלש כח הרואה ההוא, וזה הענין תמלא בחלק ג' צפ'
 כ"ה והרופאים יודעים זה הענין, ועוד תמלא בחלק שני צפרק כ"ט, ולא ידך אור לאותו
 למה שיעצור הרוח הרואה מן המותר העשוי, כי תחילה אחת יש צמחיות העין שיש צה
 נקצים לעצור צו הרוח הרואה וצאותו הרוח ישיג האדם מה ששיג אז תצו לידי צלצול,
 ולא תצא לשום תכלית, אף צמה שתוכל לדעת צתחלה, והציא לאיות צמה שאמדו, צמופלא
 ממך אל תדרוש וצמוסה ממך אל תחקור וכו' והציא לאיות ג"כ מפסוק, שמור דגליך
 צאשר תלך אל צית האלקים" כשתשתדל להשיג, שמור דגליך אם תוכל להשיג אותם ולדעת
 האמת, וגם הציא לאיה מדצש מלאת אכול דייך, כי כמו שהדצש הוא דצד ערב מאד,
 ואם תאכל מהדצש יותר מדי תאצד הכל ותקיא אותו, וזה, "פן תשצעבו והקאותו" וקנת
 צו לא נאמר, דמשתע המותר תקין אלא והקאותו כלו, בן החכמה תאצד כלה, ור"ל
 כל המסתכל צשלה דברים עיניו כהות, ר"ל הצנתו תשיצ לסבלות ור"ל על כצוד קונו
 ולא ידע צו דצד ותאצד הכל, וכונת הר"מ צאמדו ולא תדקק צמלות נאמדו צשכל אחר
 אמרו שיש צבול לשכל האנושי צלי ספק, כי מלות צבול לא יאמד על האמת אלא על דצד
 גשמי, על כן אמר כי הכל דרך משל להצין האמת. ודוק ותמלא האמת כי הר"ע מדקדק
 צלשונו שלא יוכל שום אדם לתפוש אותו. —

פ ר ק ל ג.

בא ללמד החכמה הגדולה שלא ילמד שום חכם חכמת האלוקית, אלא אם כן
 הי' התלמיד גדול צשיים וחכם ומצין מדעתו, וילמוד לו כפי השגת שכלו, כדי שלא יהרוס,
 שאם תלמדוהו צתחלת הלמוד חכמת האלוקית, יציאהו לצלצול ויקיא את הכל, וזהו
 המשל שעשה צנער היונק, שאם יתנו לו מיד שכולד לחם וצצר, ימיתוהו צלי ספק משום
 חלשת לקחם שאינו יוכל לעכצ המאכל ההוא, לא לחסרון הלחם, ולא לחסרון הצצר,
 ודוק והצן המשל היא שהיא נאה מאד למשכיל, כן צריך שילמדם לו מעט מעט כפי
 קולד יד שכלו, ואחר שיצין מדעתו יצין האמת, ויכיר צין האמת והסקר צין כל דצד
 ותמורתו, זה יולא מדצדי הרצ, וכל זה כללו דצותינו ז"ל צאמרם, "דצרה תורה כלשון צני
 אדם" ואח"כ צאר כשיהיה גדול צחכמה ורואי ילמד לו מעט מעט, וצדברים הנסתרים
 צמעט למצ, וזהו כונת, חכם ומצין מדעתו. וזהו כונת אמרם, ולא צמרכצה ציחיד ר"ל שהוא
 אחר מן היחידים והשלמים ומצין מדעתו, כי צמעט דברים יצין מה שאמד לו דצו. והצן זה.

פ ר ק ל ד.

מזהסכות הרחיצ צו יותר ממה שהרחיצ צפרקים שלפניו וצאר הסצות המונעת
 האדם שהם ה' סצות, הא', צצנת קושי הדצד ההוא שרואה ללמוד שהוא דצד עמוק מאד
 שלא

שלא יוכל להשיגו הלומד אלא בהקדמות דעות, והמשיל הענין ההוא למי שסוּחָה צנֵהד
 שאם יודע לשחות ולעבור המים, אז ישלים הענין ההוא ואם אינו יודע לשחות יעזב
 צנֵהד, כן למוד האדם, אם יודע להצין מה שאמר לו המלמד, אז ידע להצין אמתתו,
 ואם לאו יצא לבלבל וימות. ודוק. והסצה השנייה, כי כל מי שהוא צנח אין הכרח שיצא
 לפעל, אבל ישאר כצתחלה צחֵסרונו אם לא יולא הדבר מן הכח אֵל הפעל, ויהיה כל
 ימיו חסר מן השלמות ההוא. ודוק, והסצה השלישית, עשה הקדמה כי סצת תנועת
 החכמה שלא יוכל לצא אֵל השלמות האמתית, צעבור שיקון צאורך הבעותיה, וזהו שאמר
 כי לאדם צעצעו תאורה לצקשת התכלית והדצה פעמים יבצד עליו ויניח ההלעות הֵן.
 וד' שמואל תפשו על זה הלשון צחנס, כי לפי עניות דעתי הכל עולה אֵל ענין אחד.
 ואמר הד"ת כי פעמים אורך ההלעות יקון, ואינו דוֹלֵה ללמד אלא אם כן ידע אותם
 על אמתתם צמעט דברים וזה אי אפשר, אם כן יהיו ההלעות מותרים גמול"ם. ואח"כ
 אמר כי אי אפשר שידע הצודא ית' שהוא כמאל אלא בהקדמת דעות והלעות דעות, והוא
 יקון בהלעות ההם, ואינו שלא תהיה שלם לצד אבל יהיה חסר מכל חסר. ואמר שרדך
 שידע חכמת התשצורת אם דוֹלֵה לידע שהוא מחויב המליאות, וקרא חכמת התשצורת חכמת
 המצין ודוק, וכתב אחר כך שאם ירֵלֵה האדם לצא אֵל תכלית המכוון שרדך שילמוד צתחלה
 חכמת ההגיון, וקרא חכמת ההגיון הכה, אחת מן החכמות, אמנס לפי האמת אינה חכמה
 אבל הֵלֵעָה לחכמה, וצמקום אחד כשמספר החכמות לא הזכיר הגיון כלל אבל הזכיר הלמודיות
 שהיא תכונת הגבלים שהם ארצע חיות, ואח"כ הזכיר האלקיות שהיא מעשה מרכצה
 והיא העליונה על כלם. ודוק — כי אלו הדברים עמוקים מאד כי צזה נכלל כל החכמות,
 כונת הד"ת מה שכתב צחלק ב' פרק ה', כי צתחלה לרדך שילמוד המסצז קודם המסצז
 כי תכלית למי שירֵלֵה לידע העצעות לרדך שילמוד צתחלה ד' חיות, כי הם סצת
 היות היסודות שהם על (שלשה) ארצע מינים, חי, לוֹמַח, דומם, מדצד, כי
 צצצת תנועת הגבלים יעמוד האופנים, וצצצת חכמת האלקיות יעמדו הגבלים ויתקיימו
 שאין להם העמדה צלתי היות ד' חיות, וצצצת ד' חיות, הוא ה' ית' שהוא חכמת
 האלקית והוא מעמידם צתנועתם וקיומם, וזאת החכמה נקראת מעשה מרכצה, וזהו פי'
 „דוכב שמים צענודך“ ודוק ותמואל האמת. ואמר אם קשה הצדל, ד"ל שמעם ממדק אותו,
 וקרא החכמות צדל, כי הצדל היא דבר קשה מאד, ואמר שהוא קשה, כלומר שאינו מצין
 הדברים על אמתתם, וזהו פי' והוא פנים קלקל שאינו ממדק הצדל כהגון, וחילים
 יבצד, ד"ל שרדך לבצד חיילים, כונתו צזה שילמוד ההלעות צתחלה, וזהו פי' ויתרון הכשר
 חכמה אז יהיה לו תקון חכמת האלקית, ואמר מתוך דבריו, כי אורך ההלעות יהיו
 סותרים הצנין להרצה אנשים שיקוֹצו בהלעות הֵן, ואמר „תאות עלל תמיתנו“ ד"ל צקשת
 התכליות מצלי הקדמות תמית, „כי מאנו ידיו לעשות“ ד"ל שאינו עושה מה שרלו לעשות
 לקחת ההקדמות שרדכות לו, אבל הרדק שהוא מצקס צקשת התכליות והקדמות דעות
 ואינו נמנע מאחת מהן, הוא יצוֹק לתכלית החכמה, וזהו הפי' מהפסוק הצא אחריו. כי
 הסצה צהיות תשוקתו ממיתה אותו, פי' לפי הכרעה לי „אל תתן לנשים חילך“ ד"ל לכחות
 החמירות כזו כי אם אֵל השלמות. והצן זה. — והסצה הד', יש אנשים צצצעת לידתם
 בולדו צמערכת טוב כגון שנוֹלֵד צדק, ויש לו הכנה טענית שהוא צמזב טוה, וצמעט
 השחלות יצא לשלמות האחרון הואיל ויש לו שלמות דאשון מֵלֵד טעטו, וזה דרוי להשתדל

יוס יוס. כי צמעט השתדלות יעלה מעלה מעלה, ואח"כ צאל שיט אנשים שאינם צעלי
 מדות, סצת זה שאין לו הכנה עצעית מדוע מזבו שהוא רבו צתכלית הדוע כגון צזיניו
 חמים ולחים כי מדוב לחותו וחמימותו אין לו מעלות ומדות ונמשך אחד התארות, וזה
 לא יוכל לצא אל שלמות אמתית צסום פנים, צסצת הכעס סלצו חס מאד וזה סצת
 מניעת השלמות ג"כ, וגם יש אנשים שהם צעלי תנועה קלה, וסצת זה דוע מזבו, ואינו
 מיושב הדעת, ואינו עומד על עמדו שהוא מהיר התנועה ולא יוכל להשתדל לצא צסום
 שלמות לא צשלמות דאשון ולא צשלמות אחרון, ואלו האנשים שאמרנו משתדלים צחנם
 כי לא יוכלו לצא לשום שלמות, ולזה אמרו רז"ל „מנעו צניכס מן ההגיון" אמר צניכס ולא
 אמר עצמיכס כי הצחורים צעלי קלות ואין להם תנועה מיושצת, וזהו כונת הפסוק,
 „תרוס וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח" ר"ל מי שמדוכה ושפל רוח מוכן לצא אל השלמות
 האחרון, וזה ג"כ כונת אמרס למי שהיא מדוכה ושפל רוח מוסדים לו דאשי פדקים,
 אמנס מי שהוא צהפך זה אין מוסדים לו כלל לפי שאין לצו דואב צקצבו, כלומר אצל למי
 שהוא צעל תכוונת טוונת אז מוסדים לו ולא הכל צצאור אלא דאשי פדקים לצד, ואס
 יצין הד' דצדים מלצו. ודוק. ואח"כ צאל שיט אנשים שהם מוכנים צמעלות המדות אצל
 אינם מוכנים מדצתארות לשום חכמה, ולזה רמז הכתוב „למה זה מחיר ציד כסיל" יקרא
 מחיר הדרך הכצחר והנעלה לא יצא לדי כסיל למי שאינו מוכן, כי אס צהיות מעלות
 המדות ולא יצא לשלמות אחרון, וזהו לקנות חכמה ולצ אין, וגם אמר כי יש אנשים
 שהם חכמים צמדניות [צמדניות] אמנס לא צשלמות אחרת וזהו חכס חדשים, אמנס
 נצון לחס הוא המצין דצד מתוך דצד צמעט דצדים מעטי הכמות ורצי האיכות, וזהו
 כונת הפסוק לפי דעת הר"מ, ומי שהוא נצון לחס מוסדים לו דאשי פדקים וסתדי התורה,
 וזהו כונת אמרס, תא ואגמדרך מעשה מרכזה" ר"ל חכמת האלקית והסיצ אכתי לא קשאי
 אינו מוכן צזמן עתה כי אינו זקן וטצעי האדם חזק וצעודו צחזקו לא יוכל ללמוד
 ולהשתדל צחכמת האלקית צעודו צרת יחס עצעו, ואחר כן צאל כי כונת אב תי, יורה שני
 ענינים, הכנת השלמות וטצע האדם אשר צוקותו, וזהו פי' השני. ודוק ותמצא האמת.
 והסצה החמשיית צאל, כי כל אדם אינו מוכן לצא אל השלמות האחרון אס צסצת
 השתדלות דרכו אס צסצת שיט לו אשה וצנים שדרך להחיותם, כ"ש מי שמצקש המותרות
 שלא יוכל לצא אל השלמות לעולם, ומי שמשתדל צאלו הענינים שאמרנו אינו מוכן לצא אל
 השלמות האחרון לעולם, כי כל השתדלות לקנות ממון ולהחיות את נפשו ולצ אין: והצן זה.

פ ר ק ל ה.

באר הר"מ כי כמו שדרך לו צעקר אמונתו, שהוא נמצא, והוא סצת כל המניאות
 בלו, ודרך שירגלו צני אדם על זאת האמונה והנעדים ג"כ שיהנכו על זה, כן לריך
 שנרגיל הקטנים ימעת היותם, שנאמין שהוא אינו צעל גשם ולא צעל מקרה, ואח"כ
 צאל, כי איכס תחת גדר אחד, אך אס נצדיל צינו וצינינו אין לריך שנאמר, שהם מינים
 מתחלפים צמין, המשל צזה החי שהוא כולל מין כל צ"ח, כי האמת כל צ"ח מתדמים
 מאד אחד שהם צעלי גשם, אין זה צדצד ה' שאינו תחת גדר אחד עם שאר צ"ח, ואמר
 צהשתתף השם, ר"ל כי אין מניאותו ומניאותינו טוה צצום נך, ומלת מניאות אין דאוי לומר
 צו כי אס צשתוף השם לצד, לא צצום שתוף אחד, אמנס נאמר צו שתוף למען דע
 שהוא נמצא. ודוק. ומי שדאה מאמר פ ו ד פ י ר י' יצין זה. ואח"כ כתצ כי כנאמר צו טום
 תא

תואר, אינו כי אם דברה תורה כשון צני אדם, כי כשנאמר שהוא חי לא נאמר צו זאת המלה כי אם ללמוד לשומעים שיש לו מליאות, וכשנאמר צו שהוא קיים מזה הדך, וכשנאמר צו שהוא רחום וחנון אך אפיס, אלה התארים נאמרים על דך השתוף לא שיש לו שום תאר צעולם, ואחר כן נאמר, כי אלו התארים עמוקים מאד ואין לרדך ללמד הקטנים כי לא יבינו זה, אזל לרדך שנאמר להם שהוא אחד, והוא נמלא ואינו צעל בשם, וכשהיו הקטנים גדולים ומצינים דבר מתוך דבר אז ידעו האמת, ואח"כ נאמר שיש יצאון הקטנים שיגדלו על זאת האמונה ויאמרו למי שילמדם דעת, והלא פשט הכתוב לא מורה זה כי כבר נמלא, יד ה', עיני ה', שמורו שהוא צעל בשם, נשיב לו, כשתהיה גדול ומצין דבר מתוך דבר אז תצין זה, זהו תכלית כל מה שכתוב צוה הפרק. ודוק.

פ ר ק לו.

בזיה הפרק השתדל הדב לנאמר מה הוא עקר האמונה כי עקר האמונה האמת ה' שהוא פשוט בתכלית הפשיטות, וכונתו צוה כי אם יסכל האדם נאמר הענינים הנכבדים כגון האדם והשמים והשכלים הנפרדים אם אינו יודע אמתת מליאותו אינו יולא מן קר היושר אם הוא מאמין שהארץ שעושה אע"פ שהוא שקרות גמורה, כשקרות מי שסכל השמים שעושים זו סכלות והסכלות שהשמים שעושים אינו דומה לסכלות מי שיאמין שהשכליים הנפרדים צעלי בשם, וכסכלות מי שיאמין שה' צעל בשם, ואמר מחודד האינטוונה חזיה, קרא האינטוונה עמוד, הוא האמת כי שני חלקים האינטוונה צכל עלם פרדי הם שני חלקים עד שישבי לנקודה, ומי שהוא סכל מזה, אינו כסכלות מי שיאמין שה' צעל בשם. אח"כ נאמר כי כפירת ה' ית' שאינו נמלא צעולם הוא בתכלית הרוע, וילא מן האמונה מכל וכל, ונאמר כי עונש טבע אומות שהיו צארן ישראל, לא צעבור שיאמנו צענין ע"ז לצד, אזל צעבור שיאמנו הערד מליאות הצורא ית', וחשצו כי פעולות הגלגלים יצאו מאתם, ויאמנו שה' אינו מנהיג העולם, ואינו פועל שום דבר, ויצאו להערד מליאותו לפיכך חייבם התורה, שנאמר לא תחיה כל נשמה, ואמר גם כן שלא ישאר אדם משצעה אומות צארן ישראל, כדי שלא ילמדו אתכם לעשות, ואמר גם כן כי מי שיאמין צע"ז אינו כופר כל כך כמי שיאמין שה' אינו נמלא, או הוא צעל בשם. ואח"כ נאמר, כי מי שיאמין צע"ז אינו אלא מנהב אצותיו צדיו וסכלות אצותיו צדיו, וסכלות אצותיו יציאהו לזאת האמונה וקבלת אצותיו צדו, לא ככופר צעקר, אזל מי שיאמין, שה' צעל בשם כופר צעקר. ודוק ותמלא האמת. האינטוונה הוא עמוד והוא עשוי כעגול כעין פירון צלע"ז, ואם תדעה להשיבה צנקודה ילכו שני חלקים וישאר השליש האחד מהעמוד, ואם יחשוב אדם שישאר חזי האינטוונה, הוא טועה שלא יוכל להיות צשום פנים, ולעולם לא יוכל למלא זה החשצון אלא צדרך עגול וארוך כמו האינטוונה ולא צדבר מדוצע. וצספר החוש והמוחש לצן דש"ד ספר מחודד האינטוונה על הקיים היולאים מן הנראה. ד"ל הדאות והנצון שיולאים לקבל הדבר.

פ ר ק לז.

פנים מונח על ג' ענינים. הא', פנים ממש, והשני לשון כעס, כמו ופניה לא ה' לה עור, והב' לשון השגחה ומליאות כמו על פני כל אחיו נפל, ופירש הד"מ שם מליאות האדם

האדם ומעמדו ר"ל לפי הנראה לי שהוא היה שלם יותר מאחיו ור"ל על פני כל אחיו ככל ר"ל שלמותו ומעמדו יותר מאחיו, וכן נראה שפי' „ועל פני כל העם אכזב“ כלומר יותר על העם צמאיאות, וכן „אם לא על פניך יצרכך“ צלמותך וצמאיאותך, נראה לפי דבריו שאמר השטן לה' ששלמותך יחסר, ופי' וישמע את הקול מדבר אליו מציאות צמאיאות מצלי אמעני ולפי זה יהיה פנים אל פנים וישמע את הקול מדבר דבר אחד, ופני לא יראו, תרגם אנקלוס קדמי לא יתחזון ר"ל אף הדברים שהם לפני והם השכלים הנפרדים לא יראו לשום אדם, ואמר יתחזי ית דבתלמי הדברים שהם אחרי, והיינו הגלגלים והיסודות, וקרא אותם דבתלמי שהם נשליכים אחרי, ואין להדמות צהם, ופי' „ישא ה' פניו אליך“ לחצר ההשגחה צנו ר"ל השגחתו תהיה תמיד אליך.

פ ר ק ל ח.

אחור! על ג' ענינים, הא', אחר זמנ כמו אחרי המשכן, והשני, על הזמן ר"ל אחר הזמן, כמו ואחריו לא קם כמוהו, והשלישי, אחרי ה' אלקיכם תלכו ר"ל תלכו אחר מדותיו והשגחותיו. ודוק.

פ ר ק ל ט.

באר הר"מ כי לצ"ס מונח על ה' ענינים. א', כמו ויתקעם צלצ אצלסלוס, צ', כי הלצ הוא צאמצע הבוף כמו כל דבר שהוא אמעני כמו לצ השמים לצ האש, והב', הענה כי הענה תצא מהלצ, כמו כל שארית לצ אחד, ר"ל ענה אחת, וכן אמרו לא יחרף לצצי מימי, ר"ל לא יענה ענתו מימי, פי' יחרף כמו והוא שפחה נחרפת לאיש ר"ל נוטה מקיץ העצדות לקיץ האישות. ובאר, כי צלסון הערבי כשרובה לומר לשון נעייה, יאמר מנחרפה, והד', שם הרלון, כמו „ונתתי להם דועים כלצצי“ ר"ל כלרנוי, ומזה הענין נאמר צצורא ית' כאשר צלצצי וצנפשי יעשה, כפי רלנוי, וה"ה שם השכל, כמו ואיש כצוצ ילצצ ר"ל האיש שהוא צלי שכל יקנה שכל יום יום, ור"ל צל צלצך וצכל נפשך וצכל מאדך ר"ל צכל תאות שכלך. ודוק.

פ ר ק מ.

רוח! שם מונח על שש ענינים, הראשון, הוא שם לאויר כמו ורוח אלקים מדחפת על פני המים, והוא שם לרוח מנשפת ורוח הקדים, והוא שם ג"כ לרוח החיונית מה שמחיה האדם שהוא הדם, והוא ג"כ הדבר הנשאר אחד המות שהוא נפש האדם, כמו והרוח תשיב אל האלקים אשר נתנה, החמשי, השפע שכלי, כמו ואצלתי מן הרוח ר"ל מן השכל אשר עליך, הששי הכונה והרלון כמו כל דוחו יוציא כקיל ר"ל כל רלנוי, ואלו השנים האחרונים הושאלו להצורא ית', ואמר „מיו תכן את רוח ה'“ מיו האיש שידע ה' סוד רלנוי או ישיב הנשמתו למציאה איך הוא יודיענו אותה, נראה שהרצ פי' הפסוק כן מיו הוא שיוכל להשיב כונת ה' ויודיע לנו רלנוי, נראה לפי דבריו כי צספר הרצ היתה הנו"ן דפה, וצספרים שלנו היא דבושה, ור"ל לפירושונו מיו הוא אשר יהיה גרול כל כך ויתן ענה לה'. ודוק והצן זה.

פ ר ק מ א.

נפש! הוא על ג' ענינים, הא', הנפש המדגשת, והצ', הנפש החיונית, והיינו הדם, והב', הרלנוית, ועל השלישית נאמר ותקלד נפשו צעמל ישראל, שר"ל רלנוי, אצל יונתן

צן עזיאל לא לקחו מזה הענין אצל מהענין הראשון לפיכך לא תדבמו, ור"ל צעמל ישראל מקום מעמל ישראל. ודוק והצן זה.

פ ר ק מ ב.

ח'! מונח על שלשה ענינים, הא', שם ה'מוח והמרגיש, והצ', רפואת הדבר מחליו והב', קנות החכמה, ועל זה נאמר, "ויהיו חיים לנפשך" והוא הדבר הנשאר אחר המות, וזהו "החיים והעוז והמות והרע" כי העוז פי' החיים והרע פי' המות. וכתב הר"מ ודע זה, וזוה המלות כלל ודמוז כל מה שנאמר צדאשית אדם וחוה וכחש, ור"ל כי כל מקום שאמר הר"מ ודע זה הוא הערה לכל הענין הנמלא צדומה לזה. והצן זה.

פ ר ק מ ג.

כנ"ה! נאמר על ג' ענינים, על דרך ההשאלה, כונתו זוה שקלת צין זה לזה ואינו שתוף גמור. א', כנף ממש כמו כנפי העופות, צ' כנפי הצבדים שהם קלות ודומה לכנף העופות ג', דצדים הנסתרים והנעלמים מעיני כל חי, והם המלאכים שהוא דבר נעלם ממנו, וזהו צשמים יבסא פניו, כי המלאכים נעלמים לשתי קצות מלך מעלתם ומלך חסרונו, ודוק ותמלא האמת.

פ ר ק מ ד.

ע"ן! שם מונח על ג' ענינים הנחה הראשונה עין המים, והשני על עין הרואה, והב', להשגחה, וכל עין שנאמר צצורה ית' הוא מזה הענין כמו, עיני ה' המה משועטת צכל הארץ" כלומר השגחת ה' צארץ תמיד. והצן זה.

פ ר ק מ ה.

שמ"ע! מונח על ג' ענינים, הא', שמיעה ממש, הצ', קבלה, הב' הצנה, וזהו יאמר השנים האחרונים פעם לענין הצנה ופעם לענין קבלה כשיקבל התפלה או לא יקבל.

פ ר ק מ ו.

זה הפדק צא להודיע כי ה' סבה ראשונה לכל הדברים הנמלאים ומציאותו נמלא על דרכים דעים, הא', המקדים אשר צעממותו כגון לצן המדאה צעל השיצה, והוא אדוך, והענין השני, שהוא אינו מקריו כ"א דצד שהוא חוץ ממנו, כמו המון דצה שהוא סביביו או חוצרות תוקעות לפניו, וזוה דרכים דעים, והענין הב', שהיא דחוק יותר מזה שהיא לא כמקרו ולא דצד שיש סימן שהיא מלך ולא דצד אחד כגון זה המשל שעשה הרב צעמי שצא אל חנוני עשיר שיעשה לו דקה ואינו משגיח עליו ויצוה בעשיר את העמי, והעמי אס לא יהיה צעצור פחד המלך יהדגנו, וזו ראיה שיש מושל צארץ, ואחר זה אמר הרב כי צכל אלו השלשה משלים שהמשלנו עד עתה אינן צעממותו הידאה כלל, ואחר צאר, כי כמו שהמשלנו צמלך שיש לו מציאות, כך המשל צה' ית' מלך הפעולות הצאות מלאת שהוא נמלא ואין אנו מכירים צו, כי אס שהוא חי, יכול, נמלא, ואח"כ צאר כי צמציאות הצורה ית' לא נדע דצד צעממותו, סצה זה שכל דצד שהוא גשם, כגון דומם, לוומח, או דצד שיש לו הרגש כגון כל מיני צ"ח נמלא אללס, אצל דצד שאינו גשם ולא נמלא צגשם, אינו נמלא אללס, אצל הוא חסר המציאות ר"ל האדם חסר מזה השלמות ולא יוכל האדם לדע מה שאינו גשם, ולא כח צגשם, ואחר כן צאר כי דצד שאינו גשם, ולא כח צגשם אינו

אינו נמלא אלל הדמיון כי אם בשכל לבד, ובאר ג'כ כי המורגש לא ידע שום אדם, כי אם התנועות בתחלת העיון אלל העגס השכלי לא ידע בתחלת העיון, ואמרו כי הנפש שם משותף שהוא משותף לנפש המרגשת ולנפש המשכלת, ואמרו הדבור בחומר כלומר הלשון והשנים והשפתים שהם סבת הדבור וד"ל כל לורה מדומה הוא דרואה ר"ל כי הדמיון אינו רואה כי אם ענין מוגשם שהוא דבר נכדא. צמוק, הוא מלתא צינמות שהתדר' פלוני לעשות חליטה צמוק פי' נעל מצד, ואין צעינן מנעל של עור, ואמר שזה הרין עשאו לבדו צאין אדם אחר עמו, ובכד אמרו אל תהיו דן יחיד, ועשאו צלילה, ואין דין אלל ציוס, הרי לך שעשה זה הענין שלא דין, והוא עשה החליטה צמוק, וציחיד, וצלילה. —

פ ר ק כ ו ז .

כונת הר"מ כי כל דבר שלמות אללנו אע"פ שהוא חסרון צחקו ית' מיוחס לו אלל דבר שהוא חסרון אללנו לא יוחס לו, ובאר דבריו, אחר שאמר כי כל דבר שהוא שלמות אללנו, אע"פ שהוא חסרון צחק ה' ית' כגון הראות והשמע והריח, הואיל ואין צאלו השלם פגישה גשם צגשם, יוחס לו ית' אלל דבר שהוא חסרון אללנו כגון העעס והמשוש, גם לא נשיב הדבר אלל צדיעה זה לא יוחס לצורא ית', ואח"כ צאר כי אלו ה' שזכרנו שיהס לצורא ית' הוא חסרון צחקו מלך אחר שהס מתפעלים כי העינים פעם דואיס ופעם אינס דואיס כמו שצאר הר"מ צמקוס אחר. כמו שיתחדש הרוח הדומה צחולים, וכאשר (יפלה) ידומה לדברים המאירים או לדברים הריקים וכל דבר שאינו תמידי צהפסק הוא חסרון צחקו, וזהו פי' המתפסקים, פעם יש לו ופעם אין לו ר"ל פעם רואה ופעם אינו רואה או הס נפסקים לבמרי מחמת היוק, או מחמת הזקנה או מחמת חליים כאזים ר"ל צצת הכאז והמחלה וצא לו חסרון הראות לבמרי, ואח"כ צאר כי אף צפעולות הפנימיות יש מהם שהם חסרון צחקו, ויש מהן שהן שלמות אללינו לפיכך יוחס לו שלמות אללנו, המשל צזה כי הקיצים וצני מעיים הס דברים שהם חסרון צחקו שהם סבת התארה והמשגל, ודברים שהם שלמות אללנו כגון הלצ שהיא מושג השכל לאדם יוחס לצורא ית', כגון ויאמר ה' אל לבו שר"ל בשכלו כי לצ שם משותף. ודוק ותמלא האמת.

פ ר ק כ ו ח .

בתחלה צאר צענין השמיעה כי אנקלוס הגר צאר צכל מקוס שמיע קדמי או קצלא אקצל וזה אין צו סיכוי צסוס מקוס, דעת הר"מ צענין ר"ל שהוא אלל ה' כי להרחיק הגשמות צאר צהדצה מקומות שמיע קדמי ותלה השמיעה דצדד נכדא, דעתו צזה, כי אין כונתו שיהיה שם משותף, לפיכך תלה החסרון דצדד נכדא. כונת הר"מ כי אנקלוס הגר שתרבס פעמים שמיע קדמי, ולפעמים שמיעה ממש ולא תלה הדבר דצדד נכדא, כי דעתו צזה כי כשהדבר אינו דצדד כעם או דצדד קלקלה לא תלה הדבר דצדד נכדא אלל כשהוא צענין כעם וצענין קלקלה תלה הדבר דצדד נכדא, כי החסרון יהיה צחק הצורא ית' שיסתכל דצדד עול וחמס וזהו, והציט אל עמל וכעם לא יוכל" אמנס מלא צב' מקומות הפך דעתו כמו וידא ה' כי דצה דעת האדם צארן שתרבס וחזא ה', ואמר לקיים דעתו / כי אין לנו צכתיצת אנקלוס הגר וכתצו טעות זה, ואח"כ צאר כי תלינו צמקוס אחר שכתצ אנקלוס אלקיס ידאה לו הטה לעולה צני, קדם ה' יתגלי ליה אמרא, וכתצ שני טעמים, הא', צעצור שאמר ידאה לו הטה שרודה לומר יזמין לו הטה ויצקס אותו, וזה יהיה

יהיה חסרון צחקו, והשני מגונה כלשון שיהיה גנאי לו איתלה השגת דצד מצ"ח שאין מדברים וזה השה שאינו מדבר. והבן זה כי הוא נכבד.

פ ר ק ב ט.

כונת הר"מ כי המלאכים אינם צעלי גשמים והראיה על זה, כמה שאמרו לדותינו בצראשית דנה להע החד המהפכת, פעם אנשים ופעם נשים, ר"ל הפעל המדמה דואה דמיונו לפעמים שהם נשים ולפעמים שהם אנשים וזהו פי' המהפכת, וזו ראיה כי השכלים הנפרדים הם דברים נבדלים מחומר כי אם היתה כונה מורגשת לא היה מתהפכת הדמיון וזהו תכלית כונתם. ועוד כתב הר"מ כי ידיעת השכלים הנפרדים הם דברים נבדלים מחומר קשה מאוד, למי שאינו יודע להבדל בין המושכל והמדומה ר"ל למי שלא יהיה חכם גדול שיועד להפדים בין דבר מורגש ובין דבר מושכל, וקרא מדומה מורגש כי המדומה לא יראה כי אם אנשים ונשים או כיוצא בזה, ונדאה לי כי זאת הברסא הוא העקר, כי הדבר קשה לזיירו למי שלא יציל, אבל למי שיציל קל לזייר הדבר, ויש ברסאות למי שיציל, וזה אינו נכון צעיני. ודוק כלשון הר"מ. ואח"כ צאד כי יש ראיה ממש שהמשיל השכל הנבדל לעוף, והצורה ית' המשיל לאדם והאדם מצ"ח מדברים, ונדאה מזה כי השכליים הנפרדים הם למטה ממעלת השם כמו העופות שהם למטה ממעלת האדם, ואח"כ צאד, הואיל ודמה השכל הנבדל לעוף שהוא צעל כנפים. ואח"כ צאד כי אחד שהאדם לא מנוד צריאה שלמה יותר מעוף עד שלפעמים שיתאזה האדם לשלמות העוף שאם יזיקו ענין יתאזה שיעוף כמו העוף למען ירחיק עצמו מן ההזק ואם יהיה המקום ההוא רחוק, ואח"כ צאד, לפעמים יראה דמיונו פעם אנשים פעם נשים כמו העוף פעם יעלם ופעם יראה, וב"כ צאד כי לא ימלא צבוס מקום שיתואר ה' לעוף מפני שאינם מדברים, כי חסרון יהיה צחקו, ובס צאד ואם תקשה עלי, והלא מזינו וירכב על כרוב ויעוף, כי מלת וירכב שהוא ה' והכרוב הוא השכל הנפרד, ויעוף לא לשם אלא לכרוב שהוא הנבדל, ובס צאד והלא מזינו גני יחזקאל, פני שור, ופני אריה, ופני נשר, וכף רגל עגל, כמלא כי פני נשר מזינו ג"כ צבלגלים לא נמשלו לעוף אלא לענין קלותה, לא לענין אחר ולא לשלמותם, ונדאה לי שיש צבלגלים ד' תנועות, הא', כמשל לאריה וקרא לאריה הלצנה והחמה שיש להם תנועה קלה, וכף רגל עגל, חמשה ככזי המצוכה, וקרא שור הגבל הח' שיש לו כצדות התנועה שאינו מהלך אלא מעלה אחת למאה שנה, וקרא נשר, נבל היומי, שמכדיח כל הגבלים לעשות תנועתם צ"ד שעות. ודוק, ובס צאד שיש ששה כנפים, השתים שיש לעוף, וצשתים שיש למלאכים תנועה מזדס ומזדנו. כמו שצאד פעם יראו ופעם לא יראו, ובס צאד כי אף לבלגלים שהם מקוצצים הם בעלמות ממנו, ולא השתים מהבלגלים ודוק כלשון הר"מ.

פ ר ק ג.

כונת הר"מ דנה הפ' כי הדברים שנאמר דה' ית' אינם אלו הדבור כי אם נלך אחר הדבור כשנשצח אותו, יהיה חסרון צחקו, כי לא נוכל לשצח אותו כי אם צתארים כי התארים יהיו חסרון צחקו אם לא יהיה כונתנו לתת לו שום תאד וזהו כונת אמרו לא בענין הכתמים, אבל בענין המזוייר כנפס כשיאמינו צו שהוא בן כמו שיזוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיזוייר בשכל, נראה לי כונתו כי הדבור צתארים יהיה חסרון צחקו אם יזייר שהוא פשוט צתכלית הפשיטות. והבן.

פ ר ק נ א .

עשה הקדמה מה הפרש יש צין מורגשת והמושכלות, כי המורגשות הם למטה מן המושכלות, והמופת על זה כי הצהמות מכירות המורגשות, שיש לה תועלת במקסוה יותר מהתצן אזל אין לה שכל לטעום הכמה כי שעור הכמה מן המושכלות הראשונות, וזאת הצחירה הוא צאדם, ומה שאמר עד שאפילו הונח האדם כמו שהוא ר"ל בלא למוד, מעלמו וצין צמיאות התנועה, ומציאות היכולת מה שאמרנו ארסעו, וקיום התנועה צעבור שהורחק, ר"ל שהורחקה מן האדם שאינם מכירים שיש תנועה לגבל, ומה שאמר ויציא מופת על צטול החלק שאינו מתחלק, ר"ל לצטול דעת מדברים שמציאים דאיה כי החלק אינו מתחלק, והוא העלם הפרדי ור"ל צעבור שקיימו מציאותו שהם מקיימים מציאות החלק שאינו מתחלק, וארסעו הביא דאיות שאין זה אמת, ואחר כך הביא דאיות צדוות כי העלם בלתי תאך המתואר, המשל בזה כי אדם הוא חי מדבר, פי' אדם, חי מדבר, כי כשיאמר חי מדבר, כאילו יאמר אדם, וחי מדבר הוא עלם האדם ואין שם ענין שלישי ר"ל עלם האדם אין לו כי אם שני דברים אם כן התואר יהיה דבר מוסף, בגון לצן ושחור וגבור, ואח"כ אמר כי התאך לא ימלט מאחד משני דברים, אם שיהיה עלם המתואר או לא יהיה, והאמת שאינו עלם המתואר, ואם כן נתצבר באמת שהוא חסרון צחקו. שיהיה צו דבר נוסף, ואח"כ אמר ולא צשלילת שם המקרה מתארי הצורא יסולל ענינו ר"ל כשנאמר צאדם שאינו (כי כשיאמר צעל תארים), אם כן אינו אדם ולא נאמר צצורא ית' כי צשלילת התארים מהצורא ית' לא יסולל מהותו, ואח"כ כלל הואיל ונתצבר כי התאך הוא דבר נוסף על העלם הוא דצוי צו, ואם כן אינו צעלם הצורא ית', ויש סכלים שאומרים דבר והפכו, כי צלך אחד אומרים, אינם הם כמלאים ולא כעדדים, וזהו הכרח גדול שיהיו נעדרים וכן העלם פרדי אינו צמקום אזל יעריח המחוז וכן אדם אין לו פעל אזל יש לו הקניה, ואח"כ צאך כי יש אנשים צצוי דברים וצנעקות דבות יוכל לנחם צני אדם צצדים שאינם אמתים בהטעמות שלהם, וזה הגרל וכ פ ס ט ה .

צלשן הערב גרל ו פ ס ט ה הטעמה ונלוה, ואח"כ צאך כי יש אנשים שמשימים אמנעי צין שני דברים, שאין זהם אמנעי. וצין שני כלים זה כמו זה אין זהם אמנעי, ואח"כ צאך כי אמת הוא כי אין עלם בלא מקרה צינינו, כן חשצו לצורא ית', שלא יהיה בלא מקרה, וזה שקר. והצן זה כי הוא נכבד מאך.

פ ר ק נ ב .

באר הר"מ ז"ל כי כל תאך שיוחד אל האדם הם על שלשה חלקים, והם מדוחקי, מה' ית', וצאך כל אחד מהם, הא', מהם כי האדם יתואר צחי מדבר, והוא עלמנו ואמתתו וזה ידוחק מה' ית', ואח"כ אמר צצפרק הקודם לו אמר כי גדר האדם חי מדבר, וזה ידוחק מה' ית' מצך אחד. ואחר אמר זה הדבר מדוחק מה' שאין לו סצות קודמות כי הסצות הקודמות הם ד' והם אלו, החומר, והנורה, והפעל, והתכלית, ונורת האדם חי מדבר, אם כן מצך זה ידוחק ממנו ית' כי אין לו ד' סצות, ואמר לא יגדר ר"ל לא יהיה לו גדר, והגדר הוא חי מדבר, והחלק השני מציא דאיה כי כל חלק ידוחק, וזה כי אם נאמר גדר, והוא חי מדבר נאמר גם חלק גדר, והוא חי או מדבר, ויהיה חסרון צחקו שיהיה לחלק גדר, והחלק הב' שידוחק מהצורא ית', כי איכות מעשה סובים עליונים וכל איכות ידוחק מהצורא ית' כי כל אין הוא מקרה, המשל בזה אם נשאל על דאופן צאיה

באיזה מקרה איך הוא? נשיב שחור או לבן, וכל מקרה ירוחק ממנו ית' מפני שהוא דבר
 נוסף ור"ל מקרה מהמקרים מקרה אחד מן תשעה מקרים, ואח"כ צאד כי האיכות
 חלוקים, אחד מהם חזקה, ואחד מהם קטן ומקנינים (ז"ל אינו חזקה) ור"ל כי כשידלה
 אדם דבר שאינו נקנה ממנו, ויהיה כנגד טבעו יבעוס ויתפעל, וזהו מדה שאינה חזקה,
 ומדה חזקה נקראת משיבעוס בלא סבה, ואחד אמר כי לפעמים מלך טבעו יתפעל דרוח
 ובעוס ובעשמע, כמו קול צאשה עדוה, ויש אדם שאינו טבעו מתפעל כלל, ואחד
 צאד כי כמות האדם הוא, או ערוך, או קלד, או מעוהו, או ישר, ואלו הפעולות ירוחקו
 מה' ית' שאינו צעל גשם, וכל זה נשלל מה' אלקיאו שהוא אחד גמור. והחלק הרביעי
 צאד זו הר"מ כי בתחלת הדעת נראה שנוכל ליחס ה' לפעולתו מלך אחד כמו שניחם
 דלוצן במקום פלוני או שוכן במקום פלוני או בזמן פלוני, אמנם לפי האמת זה הדמות
 דרוח מלך אלל הצוראית, וזה כי הזמן נמשך אחד התנועה והתנועה, והתנועה מקרית, ואם
 יחם הצורא לזמן יחם אותו למקרה במקרה, ר"ל כשיצטוו זה ענין הקדימה והאחור, ותהיה
 נספרת, אם נלטרך לומר מזמן פלוני עד זמן עתה, יש שתי שנים או יותר, יהיה הזמן
 מחוצר אל התנועה, כי הזמן לפי התנועה היומית, והמשל בזה כי צכ"ד שעות עשה
 היום והלילה, והשנה מחוצרת יומים, כמלא שיהיה זה טעם התנועה ותהיה נספרת,
 ובנותו כי מסגולות שני המטרופים התהפך צשווי, הכונה בזה כשאמר ארון יהיה הכרח
 שיש לו עזר, אמנם ה' ית' אם נאמר עלה, והדברים עלולים מאתו, התהפך צשווי,
 ואין זה אמת, כי לא נוכל לומר צאמת ד' הוא עלה בלא עלול, שאם יעלה על הדעת
 שיעדר העולם, יהיה ה' נשאר לעולם, ואם יעלה על הדעת שה' יעדר כל העולם יהיה
 נעדר. ואמר אח"כ כי אין יחס בין ה' ית' ובין דרואיו כי פשוט הוא בתכלית הפשיות
 ודרואיו מודכנים, כי אפילו יהיו תחת סוב אחד אין יחס ציניהם, והמשל בזה, כי המדאה
 הוא סוב לכל הנדאים, כי השחרות ולצנות אין יחס ציניהם, והם תחת המדאה שהוא
 סוב אחד, ואמרו שתחת מין אחד קרוב צהכרח כגון דלוצן ושמעון ולוי שהם תחת מין
 אדם ויש שתוף ציניהם, אח"כ אמר כי בין עגס ואיכות, וכמות, ונפעל, ויתפעל, ולו,
 ואנה, ומצב שהם סובים עליונים אין הטרפות ציניהם, כ"ש וכ"ש ה' ית' שהוא פשוט
 בתכלית הפשיות, ואח"כ אמר שאין הדמות לשום דבר שהם תחת שני סובים כגון
 הלוצן והשחרות שהם תחת המדאה, עם הדברים שהם תחת הכמות, כגון טעם הפלפל
 ולוצן המדאה כי הם שני סובים, ואמר לרדך שיקבלו בתאד הצורא ית' שאין לו שום
 תאד כלל כי אין יחס בין האדם ובין הצורא ית' כלל. והחלק החמישי אמר ב"כ כי נוכל
 לתאד פעולות הצורא ית', ונאמר שהוא פעל זה הדלת, ועשה זו החומה הפלונית,
 ואמר זה הצבד, כי זה אינו דרוח מהצוראית כי צאיכות אחת פועלת תפעל כל אלו
 הפעולות המתחלפות כחום האם כמו שצאד במקום אחר, ואח"כ כלל כי כל מה שצא
 צחמשה חומשי תורה, וצדדי הכזיאים, אינו אלל להורות שהוא סבה לכל הדברים
 הנמלאים, לא שיש לו הדמות, עם דרואיו כלל, והבין זה הפרק.

פ ר ק נ ג.

הר"מ הדחיקוהו מן הגשמות, (נסחא אחדינא, דוממו מן הגשמות) נראה
 לפיקושו כי דוממוהו ר"ל סלקוהו מן הגשמות שאינו צעל גשם אלל אמרו שהוא צעל
 תאדים, או ר"ל דוממוהו כלומר יתנו לו דוממות מעלה שאמרו שאינו צעל גשם תה
 עות

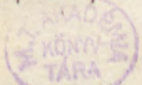
טעות גדול מפורסם, כי כל תאור הוא צעל גשם, ומה שכתב הר"מ כי צאיכות אחת פועלת, כי יש צאש פועל ומתפעל, הפועל הוא מדצ החום, והחום פועל כל אלו הפעולות המתחלפות, וזהו שכתב כי צאיכות אחת פועלת ולא צאיכות המתפעל, וכל אלו הפעולות המתחלפות לא צננוי האש אצל צננוי המקצלים, ולפי טעמם, ומה שאמר מקפידא הוא את החלב, ומה שאמר התעלה על כל ספור, ר"ל שלא יוכל אדם לספור צנחור של הצורא ית' שלא צהיותם מכירים מלת ההרכבה יצועל ענינו ר"ל לא יושלל ענינו, אמנם התארים העלמיים לו ית' אינם מתעולותיו ר"ל אינם מתפעלות ה' שהפעולות יסוצו אל ה' אצל מתפעלות שצאו מאת ה', אצל הפעולות הכתוצים למעלה שצ אל ה' ית' לא אל הפעולות הצאות מאתו, והם לא יצינו לזה הענין, אצל יצינו השיצו לצדואיו ר"ל שדעתם כי כשם שהצדדים חלוקים צצדואיו כך יהיו חלוקים (צו) כי תכלית כונת הר"מ כי חי, חכם, יכול, רואה, שצו אל הפעולות שבעשו מאתו, לא אל ה' ית' כי אין לו אלא פעל אחד כמו החכם שיעשה צחכמתו פעולות מתחלפות אע"פ שאין מתחלפת אליו.

פ ר ק נ ד.

באר הר"מ צקשת משה דצינו שיודיענו אמתתו ויודיעהו ג"כ האין ינהיג העולם וצאותו דרך ינהיג הוא לישראל. והתשובה כי ה' הודיע לו יותר ממה שצקש והם פעולותיו הלאמודיות והטבעיות שהם דצדים הצאים מאתו, וזהו, „אני אעביר כל טובי על פיך“ דמו צכל טובי העולם כלו צכללו, לצד מהשכלים הכפדקים על דרך „וירא חלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד“ וצאמרנו אני אעבור כל טובי על פיך הודיעהו קשר העולם כלו צכללו כי הגלגלים מנהיגו העולם השפל ונקשדים זה עם זה, וזהו שאמר הר"מ והקשרם קנתם עם קנתם קרא לפי הרצ צכל ציתי נאמן הוא, קרא ציתי הגלגלים ועולם השפל, שאמר ואמר נאמן הוא חזק צדיעתם, וזהו שאמר, כי הדעות שאין אמתיות לא יתקיימו, ואמרנו כי כל הפעולות דע, ר"ל צין לטוב צין לדע, וזהו מלת כל, דמו צזה כי אפילו לשמחה כשממחה יותר מדאי הואיל וילא מן הגדר ימות צלא עתו, כמו שאמרנו צכתוצות פדחה רוחה ומתה, ואמר ג"כ כי יראה ענמו למי שינהגו העם כעים צצציל שיראו ממנו זהו לו לרדיפת ההפעלות לצד, ואמרנו ואמנם הספיק לו דצעים, כונת זה המאמר לפי הנראה לי כי תכלית מה שאפשר לו לראות דוד דציעי, כונתו צזה, כי אם יהיה אדם דע מעללים, ועוצד ע"ז הנה צניו וצני צניו עד דוד דציעי ילמדו מהזקן ויהיה הזקן סצה שיכלה צניו עד דוד דציעי, ואחר אמר הר"מ כי לא הזכיר דק הפעולות הצאות מאתו, והוא דרוס וחזון אך אפיס כי לזה היה לריך משה להנהגת העם אצל לא הזכיר הנה כל טובו והיינו לאמודיות הטבעיות, והסתכל צזה הפרק.

פ ר ק נ ה.

באר הרצ, כי ה' צפועל תמיד, ואינו צכח כלל, שאם יהיה צכח, לריך כח אחד שיוציאהו מהכח אל הפועל, ואמר כי כל הפעולות ידחק ממנו בי כל הפעולות יחייבו שנוי ר"ל כי צתחלה קודם שבעם ואחר שבעם על ענין שראה יצא לו שנוי, כמאלא אחד יציאהו לשנוי, וזהו כונתו שהפועל להתפעלויות ההם צלתי המתפעל צלא ספק וכן לריך שיאמין שהוא צפעל תמיד שאם יהיה צכח לריך דצד אחר ויציאהו מהכח אל הפועל ויהיה חסרון צחקו ית', וכן לריך שלא יתן לו סוס דמיון צעולם וצו כונת „ואל מי תדמינוי ואסוה ומה דמות תעבדו לו“ ואח"כ אמר שלריך שגדחיק ממנו ד' דצדים א' הדחקת הגשמות, צ' הדחקת

הרחקת הפעלות ושנוי כי לא ישתנה לעולם ולא יתפעל, וג' הרחקת הכח שלדיך שיהיה אחד יוניאיהו מן הכח אל הפעל, ד' הרחקת הדמוי ד"ל שלא יתן לו שום דמיון צעולם, ואח"כ אמר כי מי שהוא צבח יותר חסד מן המתנועע והמתנועע יותר חסד ממי שהוא הדיע אל הפעל, המשל האדם צבח לכתוב וכתיקח הקולמוס הוא יותר שלם ממי שהוא צבח, וכשכותב ילא מן הכח אל הפועל.

פ ר ק נו.

ענין הרחקים זהם אחד אחד, ד"ל כי לגדגד החדל, אע"פ שהוא צתכלית הקטנות, יש צו ו' מדחקים, כמו שיש לגבלל הככזים, אע"פ שזה צתכלית הגודל, וזה צתכלית הקטנות, אבל צין ה' ית' וצין צרואיו אין דמיון צשניהם כלל, ומה שכתב, וכן השערה הנתבת צשמש ויסוד האש מתדמים צחוס, קרא יסוד האש המורכב מד' יסודות שלמטה מגבלל הירח והציאכו לפי זה לא מן האש היסודי שיש למעלה שהאש היסודי לא יפעל צשערה לפיכך הציאכו לומר כי מן האש המורכב אמר זה, ואמרו יותר מכך, ד"ל שאין ראוי לומר יותר מכך אלא צדצד שיש דמיון ציניהם, ואין צין החיים שלו והחיים שלנו וצין יכולתו ויכלתנו שום דמיון ציניהם, לפיכך אין ראוי לומר יותר מכך, ואמרו צהסכמה שהם שמות מוסכמים, אין דמיון ציניהם צשתוף גמור, ד"ל כי שם משותף מגד השם אבל אין דמיון צין יכלתנו ויכלתו כלל וכלל, ואמר צספוק כי כל דצר שיש קצת דמיון ציניהם צציניה שיהיה אמר צספוק אבל הדמיון שיש צינינו וצינו אין דמיון כלל, וענין הספוק ד"ל שמספיק צשני ענינים לזה ולזה אבל הדמיון שיש צינינו וצין ה' אין דמיון כלל. והצן זה.

פ ר ק נז.

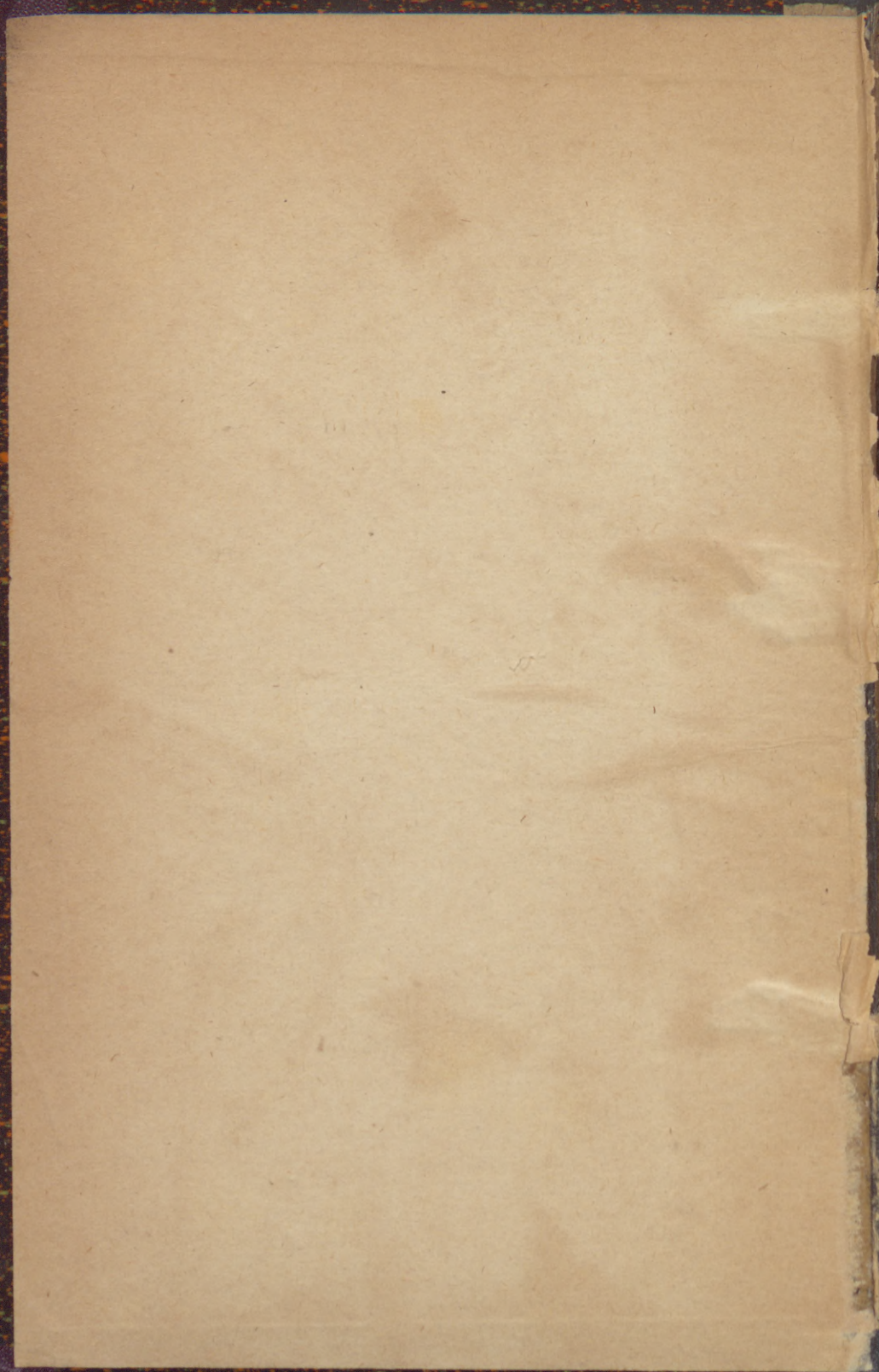
ידוע כי המליאות מקרה קרה לנמלא, נראה כונתו כי המליאות קרה כשהוא צפועל, וכשהוא צבח הוא נמלא, אמנם לא נתצדד לימה צין מליאות לנמלא, והאיך יורה מלת מליאות שהוא צפועל יותר מנמלא, אמנם לדיך צהכרח למדע כמו שאמרתי לפי הד"מ, אמנם צגי ה' ית' לדיך שנאמר כי הוא נמלא צפעל תמיד ולא ילא מן הכח אל הפעל. אח"כ צאר שלדיך שנחשו צשכלנו כשם שאין צו רצוי, כך אין צו אחדות, כי הא' הודאה על שני, וכשנאמר שני הוא כפירה גדולה. אמנם צאמרנו אחד לא נלך צזה הדרך אבל כונתנו שהוא אחד, ואין אחד זולתו, וד"ל מן הכמות המתפרק כי כשנאמר אחד מצדילנו מן השני, א"כ יהיה מן הכמות המתפרק כשנאמר וד"ל כי יצר צנו הצבור, ואמרנו כמו שנאמר קדמון כי לה' אין ראוי לומר קדמון, שאם כן יהיה הקדימה מקרה לתנועה והתנועה מקרית וה' יהיה תחת הזמן, אלא צכונתנו לומר שהוא דאשון, ולא קדם לו דצר, ואמרנו משער המצטרף, כי הזמן נמשך אחד התנועה, והוא מצטרף אליו, וכשנאמר זה היה אמונה כוזבת, אלא שנאמר אותו צהקל על הצבור, שאין לו סנה קדמות, סוף דצר כי כל אלו המלות, ד"ל אחד וקדמות על דרך ההרצה לא שיהיה אחד כשאר האחרים, ולא קדמות כשאר הקדמונים, אלא ד"ל א' שלא יהיה א' זולתו, וקדמות שלא קדם לו דצר, ודוק ותמלא האמת צאלו הצדדים עמוקים מאד.

תם ונשלם תהלה לאל עולם אמן.

B

452.

